

VIII. zvezek.

Pedagoški Letopis

Na svetlo daje

Slovenska Šolska Matica
v Ljubljani.

Uredila

H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek.

V Ljubljani, 1908.

Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

VIII. zvezek.

Pedagoški Letopis

Na svetlo daje
Slovenska Šolska Matica
v Ljubljani.

Uredila
H. Schreiner in dr. Jos. Tominšek.

V Ljubljani, 1908.

Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Q VII Q 36480 c

VII Q 36480 c

030024238

Vsebina.

	Stran
Ob 60letnici Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. (A. Štupca)	1
I. Pedagoško slovstvo:	
a) Prirodoslovje. (Fran Hauptmann)	17
b) Prijegled hrvatskih pedagoških časopisa u god. 1908. (Rudolfo Franjin Magjer)	43
II. Razprave:	
a) Prvi avstr. shod za otroško varstvo. (Franc Milčinski)	60
b) Preosnova avstrijskih srednjih šol. (Dr. Jos. Tomišek)	74
c) Hrvatski narodni vezovi. (Jelica Belović-Bernadzi- kowska)	110
III. Teme in teze poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih skupščinah leta 1908. (Sestavil Jakob Dimnik)	135
IV. Poročilo o delovanju „Slovenske Šolske Matice“ leta 1908. (Priobčil tajnik Fr. Gabršek)	157
V. „Slovenske Šolske Matice“ upravni odbor in imenik društve- nikov. (Uredil tajnik Fr. Gabršek)	161
VI. Zaznamek dozda izdanih in založenih knjig „Slovenske Šolske Matice“	191
VII. Naznanilo	194

Ob 60letnici Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I.

(A. Štupca - Maribor.)

Izredno slavlje obhaja letos naša širša domovina, mila Avstrija: šestdesetletnico vladanja Njega Veličanstva, našega presvetlega cesarja. Slavilo jo je že premnogo spisov, v vezani in nevezani besedi, ter skladeb; to so odmevi iskrene navdušenosti in srčne radosti zvestih Avstrijcev. Saj se ob tem dogodku obnové pred našimi očmi pretekla leta, v duši nam vstajajo spomini na borbe naše domovine, nje hude stiske, a tudi sijajne zmage in procvit mlade Avstrije.

Ni naš namen, ozirati se danes na vso bogato vsebino teh šestdesetih let, ki jo je

orisalo že marsikatero spretno pero; temveč uprimo svoj pogled na sredotočje, na zaslombo, ki jo je imela naša domovina teh šestih desetletij, na osebo vzvišenega, milega nam vladarja, cesarja Franc Jožefa I.

Proučavajmo nekoliko življenje vladarjevo, polno dela, truda in trpljenja, polno zatajevanja in značajne samozavesti, življenje, ki se je pričelo ob pogubnem plamenu upora in vojne, ki je vodilo po trnjevi poti skrbi, napora in nezgod ter doseglo višek slave ob šestdesetletnici — a tudi višek mučeništva . . . Obogatilo se bo naše spoznanje, ogrelo naše srce in vzplamtela bo naša duša v neomajni zvestobi do cesarja!

V našem presvetlem cesarju ne zremo le vladarja, ki je po svojem rodu poklican na staroslavni prestol lepe Avstrije; v njem vidimo tudi moža, združujočega v svojem viteškem značaju jekleno voljo s srčno milobo ter kreposti vseh svojih pradedov, in odlikujočega se po tolikih vrlinah, da se mu ne more primerjati noben izmed sedaj živčih vladarjev.

Ne hvalimo vsiljivo cesarjevih kreposti, hvalijo se same! Lastne besede in lastni čini nam najbolj orišejo veliko dušo Franca Jožefa. Naj stopijo nekateri pred naše oči!

Junaštvo in pogum diči kot prva vrlina pravega moža. Poglejmo Franca Jožefa junaka! Mladenič, ne celo 18 let star, že stoji v ognju na bojnem polju pri S. Luciji in niti ne trene z očesom, ko trešči 30 korakov od njega topova krogla v prst. Prav tako hrabrega se izkaže pri Aču na Ogrskem, kjer je ubila blizu njega topova krogla častniku konja. — Nekoč zbesni konj v dunajskem Pratru in bega neudržen med preplašeno množico proti mestu. Kdo ga ukroti? Mladi cesar, ki je prijahal proti Pratru; zgrabil je zbesnelega konja in ga je s čvrsto roko udržal.

Drugačen prizor se odpre našim očem: V prostorni bolnišnici umirajo bolniki za kolero. Mladi cesar hoče vstopiti, da bi potolažil brezupne reveže. Zdravniki ga svaré in zadržujejo, češ, preti mu smrtna nevarnost. A cesar jih zavrne: „Povejte mi, ali bi vi šli med bolnike, ko bi ležal

vaš sin za kolero med njimi? Glejte, v tej dvorani leži mnogo mojih sinov. Ali mi še branite do njih?" Ta čin nam ne kaže samo njegovega junaštva, ampak nam odpre tudi pogled v dobrotno srce Franca Jožefa.

Znano je, kako spremlja naš cesar vsak rodbinski dogodek, bodisi tužen ali vesel, z blagodejnimi čini. Tako je o rojstvu cesarjeviča Rudolfa zgradil na Dunaju bolnišnico za 1000 bolnikov; o rojstvu vnukinje Elizabete je podaril svoj grad Weinzierl društvu mladinskega zavetišča; razdelil je bogate darove med reveže o smrti hčerke Zofije; ob 25 letnici svoje poroke in o drugih prilikah je pomilostil mnoge jetnike itd. Najnazadnje je mislil Franc Jožef na samega sebe, odvrčal je pozornost podanikov od svoje osebe in jo obračal na trpine in ubožce. „Spominjajte se raje revežev“, je dejal svojim podložnikom, ko so hoteli poveličevati njegove rodbinske dogodke s slavnostnimi prireditvami. In vsakičrat je bilo oveseljenih na tisoče bednikov: tako so zložili Avstrijci samo l. 1888., o priliki cesarjeve štiridesetletnice, 20 milijonov

goldinarjev za dobrodelne zavode, ustanove in obče koristne naprave.

Prvi tolažnik in darovalec pa je vedno cesar sam!

V najlepšem svitu se kaže njegova dobrotna velikodušnost v — odpuščanju. Tu se je skazal zvestega tradicijam svoje rodovine. Ko je l. 1848. sila upornikov prikipela do vrha in je Ferdinand Dobrotljivi odstopil prestol svojemu netjaku, tedaj mladi vladar proti njim ni rabil sredstev, ki bi jih pričakovali proti upornikom. „Vrzimo vse hudobije v globoko gomilo in zavalimo na njo težak kamen z nadpisom: Odpuščeno je!“ To je bilo načelo, po katerem se je ravnal mladi Franc Jožef takrat; in odpuščal je rad in vselej, če je le mogel in smel, tudi v prihodnjih letih svojega vladanja.

Odpustil je celo napadalcu Libenyju, ki mu je hotel zavratno končati mlado življenje na mestu, kjer se dviga danes prekrasna „votivna (zaobljubna) cerkev“. Ker se je pa moral vdati razsodbi najvišjega sodišča in izročiti zločinca zasluženim smrtni

kazni, odkazal je vsaj njegovi materi izdatno podporo.

Še v pesmi se opeva, kako je kanila nekoč cesarju solza na listino, ko je nameraval podpisati smrtno obsodbo. In cesar je izročil pribočniku listino z besedami: „Obsodba ne velja; solze izbrišejo vsako krivdo.“

S srčno blagostjo pa združuje naš vladar možato odločnost in strogo vestnost v izpolnjevanju svojih dolžnosti. Knez Feliks Schwarzenberg, ki je z njim občeval največ v prvi dobi njegovega cesarovanja, nam to izpričuje, rekoč: „Cesar ima vedno časa in veselja za državne opravke, o katerikoli uri in pri vsaki priliki.“ Kar prehvaliti tudi ni mogel cesarjeve marljivosti. Dolžnost mu je prva! Vstaja že ob štirih zjutraj in, če je treba, še prej. Na njegovi pisalni mizi ne obleži nobeno pismo nad 24 ur. „S trdno voljo zahtevaj od sebe in drugih izpolnjevanje dolžnosti, sodi pa prizanesljivo o napakah bližnjega“, je zapisal nekoč v spominsko knjigo. Načelo, ki se je ravnal po njem sam najzvesteje.

Počitku in razvedrilu žrtvuje le toliko časa, kolikor mu ga preostaje od dela. Da, celo na lovu, ki ga tolikanj ljubi, porabi proste trenutke za državne posle. Pravil je njegov lovec, kako cesar, čakajoč divjačine, sede na kakov parobek, potegne zavitek listin iz žepa, da jih proučava, podpiše, jim kaj pristavi ali jih uniči. — Pravo je pogodil pisatelj, ko je imenoval cesarja najmarljivejšega moža v vsej državi, in resnico je povedal pesnik, češ, solnce mu je pripovedovalo, da najde cesarja vedno vtopljenega v delo, bodisi zjutraj, ko ga pozdravlja, ali ko se zahajajoč poslavlja od njega.

Ali naj še govorimo o cesarjevi pravičnosti in njegovi globoki vernosti? Ali ga naj še hvalimo zaradi njegove zmernosti in skromnosti? Predaleč bi nas zavedlo. Ker pa v današnji dobi pogrešamo vprav skromnosti, te prelepe dike vsakega — osebito mladega človeka, naj navedem pismo mladega cesarja Franca Jožefa do maršala Radeckega: „Moje moči še niso izkušene; zato potrebujem sveta in pomoči mož, ki imajo zasluge za državo. Vas štejem med

prve. Dragi grof! Vi ste mož poštenjak, zato Vas prosim, da me podpirate s trdno voljo in odkrito besedo. Jaz sem potreben Vašega sveta in Vaše pomoči!"

Razmišljali smo doslej o čednostih, ki dičijo našega presvetlega vladarja. Omenili pa še nismo činitelja, ki približa našemu srcu posvečeno osebo vladarjevo bolj nego vse druge vrline, vsa slava in čast, bogastvo in mogočnost — to je trpljenje. Trpljenje nam omili človeka, najsi bi bil tudi neznanec, tujec, celo nasprotnik. In trpljenje si je načrtalo široko pot do domovja našega cesarja; solze so tekle po cesarskem obličju, solze žalosti in tuge.

Preizkusil je vse bridkosti človeškega srca, izpil čašo trpljenja do dna.

V cvetoči mladosti mu je bil ugrabljen, ustreljen najmilejši brat njegov, Maksimilijan; izgubil je prvorojenko hčerko Zofijo, zgorela mu je svakinja, vojvodinja Alençonska v Parizu — a najhujše je bilo ranjeno očetovsko srce, ko mu je bil umrl ljubljeneč njegov, edini sin, cesarjevič Rudolf, up in nada njegovega srca in vse rodovine. Ne-

zavesten se je zgrudil oče Franc Jožef, ko so mu prijavili grozno novico!

Ali je s tem trpljenja dovolj? Ne! Še ostreji meč ga čaka, še ljuteje mora biti prebodeno blago srce vladarjevo, in to v sredi veselih pričakovanj, baš v letu 50-letnega jubileja, ko so ga radostno proslavljali vsi njegovi narodi . . . Bilo je dne 9. septembra 1. 1898 — ko se je širom Avstrije raznesla grozna vest, da je umorjena cesarica Elizabeta, zvesta družica vladarjeva, ki je nosila z njim pezo življenja in ga ljubeče podpirala v najbridkejših dneh. — Zaplakala je ta dan vsa Avstrija — „in kaj poreče si volasi naš vladar, kako bo prenašal to nesrečo?“ — vprašalo je sočutno na tisoče src . . . — Zakril si je obraz in vroče solze so se mu udrle po drhtečih licih; iz globočine ranjene duše pa se mu je izvil obupno - vdani vzdihljaj: „Meni pač ne ostane prihranjena nobena bridkost!“

Kdo izmed nas, kateri izmed njegovih podložnikov je prebil toliko in tako globokih dušnih bolesi kakor naš cesar? Ako naj-

demo vrstnike drugim njegovim lastnostim, ostane vendar nedosežen, da, brez primere Franc Jožef v trpljenju. Tu je največji! —

In kaj je presvetli slavljenec kot vladar, kot oče narodov in postavodajalec širne Avstrije!

„Jaz želim, da uživajo meni izročeni narodi dobrote časnega življenja, a ne izgubijo večnih,“ bile so cesarjeve besede nekoč izza časa prenovljenja ustave in prenovitve cerkveno-državnih odnosajev.

Te besede nam značijo program njegovega vladarskega stremljenja. Vkolikor je bilo zavisno od osebe cesarjeve, ga je tudi izvršil. Knjiga bi se lahko spisala o vsestranskem, duševnem in gmotnem napredku naše skupne domovine in posameznih njenih narodov za dobe njegovega 60letnega vladanja!

Primerjajmo nekdanjo Avstrijo od leta 1848. s sedanjo! Takrat so narodi nezavedno hirali pod jarmom brezpravnosti. Kakor zaslužjen je bil za tiste dobe kmetški stan. Vojaštvo je jemalo najboljše moči z dežele in jih je odtegnilo delu celih 8 let, in sicer

v popolnoma krivičnem razmerju; n. pr. iz Tirolskega po 5 od 1000, iz Ogrskega po 9 od 1000, pri nas pa celih 26 od 1000. Ne govorim o nizki stopnji ljudskega šolstva. Za tiste dobe so poučevali učitelji, ki so rabili za svojo izobrazbo 3 mesece normalke, ako so hoteli ostati po vaseh; 6 mesecev pa, ako so se hoteli povzpeti do višine mestnih učiteljev! Materin jezik ni imel nikake pravice po naših učilnicah; saj je bil glavni namen teh šol, poleg krščanskega nauka, čitanja, računstva in pisanja — priučiti nemščino. Zato so takratnim šolam pridejali sploh ime „nemška šola“. Slomšek, o katerem je znano, kako gorko se je zanimal za šolstvo in njegovo preosnovo, pravi o uspehih teh šol: „Iz take šole, kjer učenci ne razumejo jezika, prihajajo mladi bahači — pa stari berači, prteni kmetjski gospodje — pa slabi orači in gospodje, da bi se človek jokal.“

In zdaj! Ravnopravnost vseh narodov in jezikov je bila zakonito proglašena in ljudski volji je zajamčena pravica z upravo deželnih in državnih zborov. Svoboda je dana kmetskemu stanu, obrti in znanosti,

pospešuje se povsod snovanje dobrodelnih društev, vojaštvo je urejeno po modernih zahtevah in šolstvo se je povzdignilo do visoke stopnje. Učiteljski stan, pred nekaj desetletji še vprav dninarski, je postal važen kulturni faktor, zavedajoč se vloge, ki mu jo je odmeril Slomšek z besedami: „Moder in marljiv učitelj koristi človeškemu rodu več kakor najslavnejši vojskovodja, ki je ustavil in premagal sovražnika.“

Da, kar je mogel cesar ukreniti v blagor svojih narodov, to je storil; storil je vse, o čemer je upal, da pospešuje srečo njegovih podanikov. Zato pa tudi uživa naš vladar spoštovanje in ljubezen svojih narodov, in to v času, ko se kršijo vezi zvestobe in udanosti širom kulturnih dežel. Ime Franc Jožef je živa iskra, ki vedno vnovič zaneti ogenj ljubezni in oduševljenja v naših srcih; Franc Jožef je ime, pokoreče uporne duhove, združujoče razdvojene narodnosti, a osobito je v zadnjih časih vsej Evropi najboljšje jamstvo miru in sprave.

Klanjajo se mu o priliki šestdesetletnice vsi narodi širne Avstrije, poklonili so se

pa tudi vladarji vseh kulturnih držav pred cesarjem, čigar „prestol je bil oltar ne-utrudnega dela“, imenujoč ga „svoj vzvišeni zgled“; klanjajo se mu vsi stanovi in z njimi tudi slovensko učiteljstvo, ki mu k njegovemu veličastnemu jubileju dovaja naj-dražje blago vse domovine: otroška srca!

I. Pedagoško slovstvo.

a) Prirodoslovje.

(*Fran Hauptmann — Gradec.*)

I.

V metodiki prirodoslovnega pouka se uvažuje tekom njenega razvoja troje načel: 1. načelo nazornosti, 2. koncentracije in 3. načelo porabnosti (praktičnosti).

1. Najstarejše med njimi je načelo **nazornosti**; to šteje blizu tristo let. Njega sad je, da se je v prirodoslovnem pouku uvedel fizikalni poizkus tudi v nižje šole.

V novejšem času pa bolj in bolj prodira misel, da dosedanji prirodoznanski (t. j. zemljepisni, prirodopisni in prirodoslovni) pouk ne zadostuje niti z ozirom na izobrazbo, niti z ozirom na odgojo; češ, ves pouk se vrši v šoli med štirimi stenami in zato tiči njegova glavna napaka v nedostatnem nazorovanju. Kar se v šoli nudi učencu kot nazorilo, je navadno del kake celote, iz katerega pa učenec ne spozna niti celote, niti ne umeva, v kakšni zvezi je z drugimi prirodnimi predmeti in z življenjem človekovim. Od nazoril, ki ne odgovarjajo resničnim predmetom in pojavom v prirodi, ne dobiva učenec popolnih vtiskov; pomanjkljive so torej tudi njega zaznave in iz njih vznikle predstave in pojmi.

Iz pomanjkljivih, s pristno narodo malo ali nič se stika-jočih predstav se pa ne rodi nič, kar bi oblažujoče vplivalo na čuvstvovanje učenčeveo.

Iz takih in enakih premišljevanj se je rodila misel, preložiti pouk tja, kjer so nazorna sredstva sama kar v izvirniku na razpolago, t. j. v narodo.

Glavno nazorno sredstvo bodi torej priroda sama! O gozdnih rastlinah se poučuj v gozdu, o učinkih vode in nje prebivalcih ob potoku in ribniku, o mavrici pod milim nebom, o strojih na stavbišču, v mlinu, tvornici itd! Tam najprvo zaznavaj učenec s svojimi čutili! Za šolsko sobo je potem še vedno dela dovolj, da se izpopolnijo in utrdijo predstave, ki jih je zbudilo zaznavanje v prirodi.

Poučevanje v prirodi je započeto, posebno v Nemčiji; v Avstriji so se že uvedli šolski izleti, izprehodi in potovanja. Kmečki otroci potujejo skupno v bližnje mesto, mestni pa črez hribe in doline. Oddelek graških meščanskih šol je potoval letos do Adrije in na Brionske otoke. Tudi slovensko učiteljstvo se je s hvalevredno vnemo zavzelo za to novo misel,¹ dosedanji izleti pa so bili pač le bolj za poskušnjo, da bi se učiteljstvo najprej samo seznanilo s takimi prireditvami ter jih v bodoče vodilo s čim večjim uspehom.

Kako je voditi šolske izlete, o tem daje dobrih navodil *Jul. John* v svoji knjigi: „Der Unterricht in der Natur als Mittel für grundlegende Anschauung“,² kjer je poleg splošnih razmotrivanj popisanih več šolskih izletov. Ti popisi kažejo, kako se da pouk v domovinoznanstvu prav lepo spojiti zdaj z zgodovinskim, prirodopisnim, prirodoslovnim, zdaj z obrtnijskim, kmetijskim, celo z računskim poukom itd. Vprašanje o šolskih izletih se da rešiti le po mnogoletnih izkušnjah; gotovo je, da zahtevajo od učiteljev vsestranske strokovne izobrazbe in temeljito premišljenih načrtov.

2. Že v prvem letniku „Ped. Letopisa“ (l. 1901.) smo se nekoliko ozrli na novejša stremljenja, tikajoča se izbiranja in razvrščevanja učne tvarine, ki jih je sprožilo po Herbartovcih zastopano načelo o **koncentraciji**, ob enem

¹ V „Popotniku“ iz l. 1897., str. 154 je g. Ant. Leban objavil članek „Šolski sprehodi ali izleti,“ kjer našteva veliko število točk, ki se utegnejo opazovati in razmotrivati na šolskem izletu.

² Dunaj, Tempsky, 1906., 176 str. K 3.

tudi o razpredelbi prirodoslovne tvarine po fizikalnih individuih.

Za koncentrovanje pouka ni ugodnejše prilike, nego je „pouk v prirodi“. Na šolskem izletu je mogoče, združevati pouk o najraznovrstnejših predmetih prav tako, kakor se nahajajo združeni ali v medsebojni zavisnosti v prirodi. Seveda ne kaže in je sploh nemogoče, na šolskem izletu pretresovati vse mnogoštevilne predmete, kar jih najdemo na potu, temveč na tem izletu si izberemo te, na drugem druge, vselej pa najznačilnejše in le toliko, da jih je mogoče na drobno obdelati v sledečem šolskem pouku; prevelika obilica opazovanj in vtisov otežkoči učencem jasno shvatanje.

Za naše avstrijske razmere je izbiranje in razvrščevanje učne tvarine precej omejeno po učnih načrtih za občne ljudske in meščanske šole, kajti učna snov je vnaprej razdeljena na posamezna šolska leta po koncentričnih krogih.

Ti krogi, ki se tičejo samo enega predmeta, n. pr. prirodoslovja, nimajo sicer nobenega stika z zgoraj omenjeno koncentracijo, ki ji je namen medsebojno združiti posamezne prirodoznanske stroke in razkriti njih vpliv na človeka; vendar je tudi v teh omejenih razmerah mogoče, v razvrščevanju učne tvarine kolikor toliko uveljaviti načelo koncentracije.

V to svrho je treba predstaviti učencu posamezne predmete koj izprva v oni luči, ki mu najlaglje osvetli vrednost in koristnost novih nauk v prid človeštvu vobče ter posamezniku; razgrniti mu je treba vpogled na zvezo med človeškim življenjem in prirodnimi odnošaji. Za takšno spojitev ima učenec največ zmisla, z njo se najbolj živo zbuja zanimanje za prirodo in prirodoslovno vedo.

Učna tvarina se razvrsti na primerna velika poglavja, vsako poglavje pa se razdeli na drobno po fizikalnih ali kemijskih individuih!

Oglejmo si, kako je ta naloga rešena v knjigi za avstrijske meščanske šole: *Schindler-Neumann*, „Physik und

Chemie für Bürgerschulen." Einteilige Ausgabe. 4. Aufl. 1908. K 2-20.

Pisatelj je razvrstil vso tvarino na 18 poglavij, ki jim je dal kolikor mogoče praktične nadpise. N. pr.: I. Merjenje in tehtanje. II. Obdelovanje teles. III. Delo in njega pripomočki i. t. d. — V kemiji je porabil pri razvrstitvi neorganskega dela starogrško stališče, obdelujoč v XI.—XIV. poglavju: „Zrak“, „Voda“, „Ogenj“ in „Zemeljske snovi“. Organski del je razdeljen na poglavja: XV. „Živila“, XVI. „Predivo in njega obdelovanje“, XVII. „Kemijski obrti“ in XVIII. „O razpadanju in ohranitvi organskih snovi“. —

V III. poglavju je obdelana skoraj vsa elementarna mehanika trdih, kapljivih in plinastih teles, deloma za drugi, deloma za tretji razred meščanskih šol. — Vsako poglavje je razdeljeno na več manjših oddelkov, katerim je obseg odmerjen po lekcijah s prirodoslovnim predmetom na čelu. N. pr. XV. poglavje („Živila“) obseza: 1. Škrob, 2. razne vrste sladkorja, 3. opojne pijače, 4. vinsko vretje, 5. kis (kislo vretje), 6. krvotvorna živila, 7. zdravila in razkuževalne (desinfekcijske) snovi.

S tako razvrstitvijo je določena učni metodi gotova smer. Po vprašalno-razvijalnem načinu se najprej dožene, kaj je učencem o predmetu znanega, ter se popiše predmet kolikor mogoče na drobno, vsaj po zunanosti in njega vidnim učinkovanjem.

Pri tem analitičnem postopanju prideš do točk, ki so učencem ali nejasne ali docela neznane. Na nje se nanaša napoved ožje učne svrhe. Po induktivni poti najdeš prirodoslovno resnico, fizikalni zakon. Ko je ta dognan, se konča sinteza s tem, da se na podlagi najdenega zakona razjasni vse, kar je na predmetu poprej bilo ostalo nejasnega. — N. pr. Pri Schindler-Neumannu ima 9. oddelek IV. poglavja naslov: „Osrednja kurjava in kroženje toplote“ (Zentralheizung u. Wärmeströmung). Obdelana je snov takole: Najprej se omeni, da se nahaja v mnogih šolskih, uradnih, gleda-

liških in drugih poslopjih osrednja kurjava. S tem se zbudi pozornost učencev ter napove učna svrha vobče. Nato se popišejo zaporedoma glavni sistemi osrednje kurjave (zračna, vodna in parna kurjava), poslužujoč se v nazorovanje risb in slik. Ko je vse popisano, pa še ni jasno bistvo vse naprave, namreč: Kako je to, da se dado od enega ognjišča v kleti greti vsi prostori obsežnega poslopja? (Napoved ožje svrhe.) Sedaj pride na vrsto induktivno postopanje s šolskimi poizkusi: 1. S cilindrom od petrolejke in gorečo svečo se pokaže, kako nastane prepil. 2. S stekleno cevjo, ki je vpognjena v obliki tri- ali čveterokotnika ter napolnjena z barvano vodo, se pokaže, kako nastane kroženje segrete vode in s tem kroženje toplote. — Temu mora slediti deduktivna stopnja. Rezultati poizkusov se porabijo v popolno razjasnitev vseh točk obravnavanega predmeta.

Primerjajoč to najnovejše metodično stališče s starejšim, ki se je ravvalo po načelih: „Od lažjega do težjega“, „od enostavnega do sestavljenega“, vidimo, da sta si naravnost nasprotni. Dandanes se postavi pred učence ves predmet, naj bo še toliko zamotano sestavljen, ter se razloži na posamezne dele (analiza). Med njimi so nekateri učencem neznani ali vsaj nejasni; teh se tiče podrobno obdelovanje i. t. d. Po novejši metodi se torej obrne učenčeva pozornost najprej na ves predmet, potem šele na njega pesameznosti; ko pride na vrsto poizkus, ve ali vsaj sluti učenec že naprej, kaj je njega smoter.

Tako postopanje je psihološki gotovo pravilnejše in zanimiveje od onega, ki je pričelo nenadoma s poizkusom, ne da bi učenec mogel slutiti, čemu naj služi poizkus.

Navzlic znameniti prednosti, ki sledi iz razvrščevanja tvarine po fizikalnih individuih in z njim spojene metode, se nahaja vendar v tem tudi marsikatera nedostatnost in treba bo še mnogo duševnega napora, preden se vse odstrani. — N. pr.: Schindler-Neumann je razdelil I. poglavje (merjenje in tehtanje) na pet oddelkov. 1. Tehtnica.

2. Navpičnica. 3. Specifična teža. 4. Način skupnosti (Zusammenhangsformen) in 5. Telesnost (Raumerfüllung). Začuden se vprašamo, kaj imata 4. in 5. točka opraviti z merjenjem in tehtanjem in kaj je skupnega med temi točkami. Pisatelj bi bil bolje pogodil, da je te dve točki z nekaterimi drugimi združil v posebno poglavje pod kakim primernejšim naslovom. — V XIII. poglavju (Ogenj) je Schindler-Neumann, govoreč o gorenju in svetilnem plinu, že v naprej omenil celo vrsto kemijskih spojin, ali ta imena so učencu le nerazumljive besede; kajti o kemijskih spojinah se prvokrat govori šele na koncu tega poglavja. Tako anticipovanje je druga nedostatnost, katere se je treba vestno izogibati. Ako obsiplješ učenca z veliko množino nerazumljivih imen, je to proti zahtevi formalne izobrazbe; učenec se na ta način kaj lahko privadi praznemu besedičenju.

Pripeti se tudi, da se isti predmet obravnava v različnih poglavjih, v vsakem enostransko, n. pr. Schindler-Neumann začne I. poglavje s tehtnico za prvi razred, v III. poglavju pa pridejo navor in tehtnice za drugi razred meščanske šole. O ogljikovi kislini se govori v XIII. poglavju pri gorenju in v XIV. pri apnencu i. t. d. Ko se lotiš že enkrat obravnavanega predmeta na poznejši stopnji, moraš pač najprej ponoviti učivo prejšnje stopnje; s tem pa se porabi, zdi se nam, neprimerno več časa nego ob enotnem vsestranskem obravnavanju.

Metoda fizikalnih individujev v zvezi s primernim razvrščevanjem učne tvarine in pa združevanje prirodoznanskih strok po njih koristnosti za človeka sta v sedanji dobi izmed glavnih voditeljic na metodičnem polju. Razširjata se sicer le polagoma, toda z vidnim napredkom. Njiju veljava se bo dala popolnoma določiti po izkušnjah šele v bodočnosti.

3. S temi stremljenji je začelo tekmovali novo metodično načelo, ki že tudi z vso resnostjo trka na šolska vrata. Velik napredek prirodoznanstva vobče, posebno pa biologije, je bil povod, da se je proti koncu preteklega stoletja jel

gojiti pouk v raznih panogah te obširne stroke v povsem **praktičnem** smislu. V zoologiji, botaniki i. dr. se navajajo učenci in učenke že več časa k lastnemu poizkuševanju in opazovanju. Torej ne predavanje učiteljevo, ne njegov na katedru izvršeni poizkus, temveč poizkusi učencev naj bodo vir spoznanju prirodnih resnic!

Na vseučiliščih je to načelo uveljavljeno že davno za vse stroke prirodoznanstva, izmed srednjih šol na realkah za kemijo; najnovejše stremljenje pa meri na to, naj se uvede eksperimentalni pouk v prirodoznanskih strokah v srednje šole sploh, kjer ga še ni, in pa v vse nižje šole. Ta velikanska misel se je rodila v najnaprednejši državi, v severni Ameriki, v Evropi so se je prvi poprijeli Angleži, ki so v dobi zadnjih 15 do 20 let temeljito preustrojili ves šolski pouk, začeniši z najnižjimi šolami do najvišjih. V Nemčiji so začeli jako energično delovati v istem zmislu. V nemškem delu Avstrije so se tudi zganili; velika mesta: Dunaj, Gradec, Brno in druga so na več ljudskih šolah uvedla pouk v ročnih delih za dečke, na srednjih šolah se resno misli na uvedbo ročnih del za dijake; iz teh tečajev se lahko izcimijo tečaji za prirodoslovno poizkuševanje. V poslopju za obe državni učiteljišči v Gradcu, ki se ravnokar gradi, je določen prostor za ročna dela učiteljiščnikov, kemijski laboratorij pa se je na moje prizadevanje med gradbo razširil, tako da bo prostora za kakih 10 do 12 gojencev, ki bodo lahko istočasno izvajali kemijske ali fizikalne poizkuse.

Takemu pouku je seveda treba posebnih, za poizkuševanje nalašč prirejenih sob; vsak učenec imej svojo mizo, na njej nekaj priprav in materialij, kurilno in svetilno pripravo, vodico za dotok in odtok, pripravo za odvajanje škodljivih plinov i. t. d. Razredi se razdele na oddelke po toliko učencev, za kolikor je v poizkuševalnici prostora; oddelku je zapovednik učitelj, ki nadzoruje učence ter jim daje navodila i. t. d.

Na Angleškem¹ je imela že l. 1899. vsaka šola, bodisi elementarna (nižja), srednja ali višja, na kateri se je učila fizika in kemija, svoj fizikalni in kemijski laboratorij, dasi včasih s skromno opravo.

Take šole so dragocene v vsakem oziru; naravno je, da so si jih najprej omislile bogate države, ki storijo za svoje šolstvo vse, dobro vedoč, da gospodovati zamore le visoko izobražen narod, neizobražen pa je in ostane obsojen v hlapčevanje.

Metoda tega praktičnega pouka je, kakor se razume samo ob sebi, hevrístna; učenec išče in s svojim trdom najde raznih lastnosti teles, zakonov prirodnih prikazni in zakonov, po katerih se ravnaajo stroji in razne fizikalne priprave, on sam najde kemijske odnošaje i. t. d.

Amerikanci in Angleži razpolagajo z izvrstnimi, praktičnemu pouku primernimi knjigami, ki pa niso učne knjige v našem pomenu, temveč le pomožne knjige za poizkuševanje, obsežajoč naloge za poizkuse in najpotrebnejša navodila za njih izvršitev.² Vendar se ne sme misliti, da bi vsak učenec izvedel vsak poizkus. Prvič bi to zahtevalo več časa, nego ga je vsej prirodoslovni stroki odmerjenega; drugič mnogih poizkusov učenec sploh izvesti ne more, ker so zanj pretežki, n. pr. meritev magnetnih, električnih sil i. dr. Tretjič: z dovršenim poizkusom še ni rešena vsa naloga. Pridobitve posameznih poizkusov so kakor zrahljano gradivo, kojega posamezni deli se premalo stikajo med seboj, brez skupnih vezi, ki bi se iz njega naredila celotna neomajna zgradba; učencu tudi manjka širokega obzorja, raz katero bi presojal pridobitve.

Ti vzroki so določili način, kako se ima hevrístna metoda prilagoditi praktičnemu prirodoslovnemu pouku. Na

¹ Gl. Dr. K. Fischer, *Der naturwissenschaftliche Unterricht in England, insbesondere in Physik u. Chemie.* Leipzig. Teubner 1901.

² V Avstriji imamo slično knjigo: Dr. K. Rosenberg, *Experimentierkunde. Für Bürgerschulen.* In 2 Teilen. Slično češko knjigo gl. spodaj III.

Angleškem se deli ta pouk na dva dela: 1. Učitelji imajo teoretična predavanja, pri katerih izvajajo točne, vzorne eksperimente. 2. V zvezi z eksperimentalnimi predavanji je individualno delo učencev, tudi najmlajših, v praktičnem tečaju. Učenci, s katerimi se začne prvi praktični pouk, štejejo jedva kakih 11 let. — Največ se eksperimentuje v nižjih šolah, kjer si mora začetnik svoje znanje takorekoč „pridelati“ po nazornem potu in lastnih izkušnjah. Za praktične poizkuse porabijo na tej stopnji več nego polovico vsega prirodoslovju določenega časa, torej je tudi teoretičnih predavanj najmanj; v isti meri pa, v kateri napredujejo učenci v praktični izurjenosti, narašča obseg teoretičnih predavanj.

Smoter praktičnemu pouku je izražen v naslednjem: Da bi se učencem samo pripovedovalo o predmetih ali da bi se jim samo kazali, to nikakor ne zadostuje niti v izobraževalnem niti v odgojevalnem oziru; treba je učence usposobiti, da sami rešujejo naloge s pomočjo poizkusa, torej navajati jih v samostalne „iznajditelje“; njih „iznajdbe“ pa naj se tesno nanašajo na predmete in prikazni vsakdanjega življenja. — Zanimivo je, da prvih fizikalnih vaj ne začenjajo z lahкими poizkusi o toploti, elektriki, magnetizmu i. t. d., temveč polagajo veliko važnost na to, da predelaj vsak učenec, preden zapusti dotično šolo, neko vrsto poizkusov, ki ne zahtevajo nikakšnega teoretičnega znanja, vsekako pa zanesljive izurjenosti v praktičnem, geometrijskem merstvu.

Glejte jih, praktične Angleže! Na čelo fizikalnim vajam so postavili geometrijsko merstvo, torej spoznavanje mer in praktično uporabo meril! Najprej merijo vsakovrstne dolžine premih in krivih črt, obsege pravočrtnih in krivočrtnih likov, potem vsebino ploskev in teles. Mereč dolžine in obsege, se poslužujejo vsakovrstnih pripomočkov, n. pr. nitij in papirnatih trakov (kakor pri nas čevljarji), ki jih potem natanko izmerijo; ploskve merijo s kvadrati, ki si jih sami prirede, s koordinatnim papirjem (t. j. s papirjem, ki je

z navpičnimi premami razdeljen na popolnoma enake kvadrate), z izrezavanjem in tehtanjem pri nepravilnih ploskvenih oblikah i. t. d. Te vaje so podlaga metodi, po kateri se pozneje merijo zemljišča. Hoteč meriti telesnine, si mora učenec najprej pripraviti merskih ednic, kock za kubični decimeter in kubični centimeter; izreže si jih iz lesa ali kartona. Razna telesa meri, ali primerjajoč jih znanim prizmam, cilindrom, stožcem, ali pa tehtajoč jih na tehtnici i. t. d. Značilno je za angleško natančnost, da se zahteva že od učencev začetnikov kar najnatančnejša meritev. N. pr. krogov premer in njega obseg se morata izmeriti tako točno, da se iz merskih števil dobi uporabna vrednost za Ludolfovo število.

Tem merskim predvajam slede pravi fizikalni poizkusi, med prvimi določitev gostote teles.

Še zanimivejše so praktične kemijske vaje, ker se v njih najjasneje kaže velika izobraževalna vrednost hevrstne metode. — Prvo je, da prebijejo učenci vrsto predvanj s tvarinami, ki se štejejo med najnavadnejše, ker se ali povsod nahajajo ali pa lahko nabavijo, n. pr. pesek, kremenec, apnenec, železo, žveplo, sladkor, škrob, tolšča, olje, les, alkohol, kis i. t. d. Raziskovanje se začne s tem, da določujejo tvarinam najprej zunanje znake, n. pr. trdost, gostoto, kako se imajo na zraku, v ognju, kako v vodi, olju, alkoholu i. t. d., tedaj tako imenovana fizikalna svojstva teles. Iz teh se da le površno sklepati na kakovost tvarine. Da se ta neovržno določi, je treba izpopolniti prejšnja raziskovanja s pomočjo kemijske reakcije.

Tudi v teh predvajah se zahteva največa natančnost. N. pr.: Učenec je stehal košček svetle železne ploščevine in jo potem pustil delj časa na vlažnem zraku; železo je sedaj rjasto; ko ga položi zopet na tehtnico, vidi, da je težje nego je bilo prej. Ta uspeh pa ne zadostuje; učenec mora stehati, za koliko je postalo težje.

Oglejmo si še drugih primerov!

A) Učenec si natanko stehta kos lesa, suhega listja, bombaža, posušenega mesa i. dr. ter te kose zaporedoma zapali. Pri tem opazuje: 1. da se vse te snovi vnamejo; 2. nekatere zgore hitro, druge počasi; 3. te z velikim plamenom, te z medlim; 4. te zgore brez duha, ta s smrdom; 5. pri vseh ostane nekaj tvarine, ki ni zgorela — pepel; 6. pepela je zdaj manj, zdaj več. — To nudi dovolj gradiva za premišljevanje in bistri glavi vtegne sami priti na misel, da je v popolnejšo presojo tvarin treba najprej kvantitativno stehati, potem pa še relativno, morebiti v odstotkih, izračunati množino pepela.

Kar učenec opazuje, vse si zapisuje v poseben zapisnik.

V primerih pod A) tehtja pepel manj od nesežgane tvarine.

B) Stehtajo se svetli kosi železa, bakrene žice, magnezija, cinka ... in učenec jih pali zaporedoma v plamenu. Sedaj opazuje: 1. da se železo in baker razžarita; 2. ohlajena se ne svetita več, ker sta dobila nekakšno skorjo, baker temnorjavo, železo sivočrno; 3. skorja se da s kladvom odluščiti; 4. magnezij in cink se vnameta ter zgorita, magnezij z bleščečim plamenom, cink z modrosvetlim; 5. oba dasta nekaj snežnobelega, jako drobljivega ostanka: kovinski pepel; 6. magnezij in cink sta se vpepelila popolnoma, železo in baker le na površju. — Nato se tehtajo prežgane tvarine, oziroma kovinski pepeli in sedaj se izkaže, da so pepeli težji od svetlih kovin.

To nepričakovano dejstvo mora učenca pač kar najizdatneje vzbodriti k nadaljnjemu preiskovanju. —

Tako nekako se vrše kemijske predvaje. Ko so učenci dovolj izvežbani v elementarnem raziskovanju snovi, uvede jih hrepenenje, priti vsaki stvari do dna, kar samo ob sebi v istinito raziskovanje. N. pr.:

C) Zakaj je v poizkusih pod B) pepel težji od kovine same?

Da učenec to vprašanje razreši, mu je treba nekoliko navodila. Učitelj mu veli: Vlij v steklenico malo vode, nad

vodo obesi kos svetlega železa, dobro zamaši steklenico, vse vkup pa postavi več dni vstran; nato povezni posodo ter jo odmaši pod vodo!

Če učenec tako stori, vidi 1. da je železo v steklenici močno zrjavelo; 2. ko odmaši steklenico pod vodo, šine nekaj vode v njo; 3. ako določi množino te vode, najde, da je v steklenici za eno petino manj zraka nego pred poizkusom; 4. v ostalem zraku ugasne sveča; 5. ko stehta rjasto železo, spozna, da je težje od svetlega.

Iz teh podatkov sklepa: 1. Del zraka se je spojil z železom, ko je rjavelo; 2. zraku se je odtegnila ena petina njega vsebine; 3. v ostalem zraku se uduši vsako gorenje.

Logično dalje sklepajočemu se odgrne samobsebi veljavni zakon: Zrak je sestavljen iz dveh plinov; iz enega, ki pospešuje gorenje in rjavenje: iz kisika, in iz enega, ki ga udušuje: dušika.

Ni-li takšen pouk v najvišji meri izobrazujoč in odgojujoč obenem? — Učenec najde iz žive prirode kar sam, česar bi se po stari metodi učil iz mrtvih knjig; igranje se seznanja in uri v metodah, po katerih se je prirodoznanstvo povzpelo do sedanje višine. Po lastnem raziskovanju se natančneje seznani s prirodninami in prirodnimi pojavi bližnje okolice in domovine sploh; ne čuti se tujca v prirodi, ona se mu priljubi, ker jo pozna.

Nadalje se prepriča po lastnem raziskovanju, da je v prirodi vse zavisno drugo od drugega, da se nič ne zgodi brez vzroka, da se prirodne sile pretvarjajo druga v drugo, a vse so le izvor neke še neznanе enote, da je neovržna — večna resnica, kar je raziskujoč našel; spoznavajoč pa resnice stvarjenja se približuje spoznanju stvarnika ter radovoljno uravnja svoje življenje po prirodnih zakonih.

Spoznanje resnice utrjuje učencu značaj, uspehi, ki si jih pribori s trudom rok in glave, mu krepijo voljo ter bude njega samozavest, veselje pa nad tem, kar je izvršil ali s svojim delom dosegel, ga vnema k vztrajni samodelavnosti

in podjetnosti. Realistno dovolj izobražen, bo pogumno nastopil boj ne le za vsakdajni kruh, temveč za najsvetejše narodove ideale.

Obširna realistična izobrazba je edino sredstvo zoper duhomorno in za narod pogubonosno praznoverstvo.

Prirodoslovni pouk na podlagi učenčeve samodelavnosti daje učitelju najugodnejšo priložnost, spoznati nadarjenosti in sposobnosti učencev ter določevati smer njih nadaljnjemu izobraževanju. To pri sedanjem učnem postopanju, kjer velja učenec le za pasivno bitje, sploh ni mogoče; marsikak talent se na veliko škodo naroda ali popolnem poizgubi, ali zaostane v razvitju, ker učitelj ni imel prilike odkriti ga v pravem času.

Kako je s poizkuševalnim poukom v slovenskih šolah? Ali se ga sploh smemo nadejati? Ker zahteva šolska delavnica denarja in denarja, naše šolske občine pa ne razpolagajo z zakladi tega sveta, bi utegnil marsikdo zanikati to vprašanje. Mi tega ne smemo, prepričani, da je poizkuševalni pouk nepresežne izobraževalne in vzgojevalne vrednosti, in ne moremo, ker verujemo v bodočnost svojega naroda, ki pa je zagotovljena le z njega povoljno izobrazbo.

Kakor se nam poroča, je bil na mestnih deških šolah v Ljubljani pouk za ročna dela nekaj časa že uveden, a se je zadnja leta baje opustil. Žal!

Dasi torej nimamo eksperimentalne šole, moramo ji vsaj pripravljati pot za uresničenje. Dvoje je v to svrho takoj mogoče, eno je zavisno od učiteljstva, eno pa od šolskih občin.

Kar se tiče učiteljstva, mu ne mislimo nalagati novih bremen; le opozoriti ga hočemo na staro vzgojevalno zahtevo; „Učenec se vzpodbujaj k samodelavnosti.“ Ako učitelj dosledno porablja vsako priliko, da vzpodbuja učence k samostalnemu poizkuševanju z najpreprostejšimi sredstvi doma v

hiši, v delalnici, na dvorišču, in jih vztrajno vabi in navaja, da sami naredo ta in oni predmet ter ga prinesejo v šolo na presojo itd., bode s tem že nadomestil majhen del angleškega in ameriškega poizkuševalnega pouka; nekaj več se bo dalo doseči v nekaterih nadaljevalnih tečajih; saj kmetijstvo, obrtništvo i. dr. ne more izhajati brez fizikalne in kemijske vede.

Izmed šolskih občin na kmetih nam ni znana nobena, kjer bi se našel zmisel za praktično preuredbo prirodoslovskega pouka; toda v mestih in trgih, osobito na Kranjskem, je toli ukoreninjena napredna misel, da se smemo vsaj od nekaterih nadejati moralne in gmotne podpore v izboljšanje šolstva. V prvi vrsti nam je v mislih bela Ljubljana, o kateri smo se z velikim veseljem na svoje oči prepričali, da so njene ljudske šole izvrstno preskrbljene z vsakovrstnimi učili; tam bi bilo najprej mogoče, uvesti praktični poizkuševalni pouk, posebno ako bi višje razrede osemrazrednic preustrojili v meščanske šole.

II.

Kako se je gojila v dobi, o kateri poročamo, prirodoslovna veda in nje pouk na Slovenskem?

O tem nam je zabeležiti le skromen napredek.

1. Izmed tiskanih del imamo omeniti dvoje:

Fr. Štupar, tajniški pristav c. kr. Kmetijske družbe kranjske: „O prvinah in spojinah, Osnovni nauki iz kemije, rudninoznanstva in hriboznanstva. S posebnim ozirom na hranitbo pitomih rastlin.“ V Ljubljani. K 1'66.

Ta knjiga je sicer v prvi vrsti namenjena kmetovalcem, vendar tudi prav dobro služi učiteljem pri obravnavanju elementarnih kemijskih naukov.

Ant. Maier, „Učne slike iz prirodoslovja za III., IV. in V. razred.“ V Ljubljani. Kleinmayr & Bamberg. 1904. K 2'50.

Učne slike so izdelane na podlagi podrobnega učnega načrta za ljubljanske ljudske šole iz l. 1903. ter obsegajo 7 prirodoslovnih vprašanj za tretji razred (nazorni nauk), 7 vprašanj za četrty in 12 vprašanj za peti razred. Pisatelj je s posebno spretnostjo obdelal na drobno, t. j. v vprašanjih in odgovorih, dotično prirodoslovno stvarino. Z opazovalnimi nalogami navaja učence, da opazujejo prirodne dogodke doma in na prostem, v učni uri pa jako temeljito izcrpava izkustveni krog učencev, potem šele podaja potrebne poizkuse. Iz njih proizvaja zelo razumljivo prirodoslovne pojme in zakone, nazadnje pa se skrbno ozira na utrjevanje pridobljenih nauk.

Knjigo lahko z dobro vestjo priporočamo vsemu nižješolskemu učiteljstvu.¹

Pri tej priliki naj opozorimo na neugodno posledico vprašalno - razvijalnega poučnega načina, o kateri smo se prepričali v svojem tridesetletnem opazovanju. Ako se namreč učna snov nudi učencu tako, da se mu z vprašanji in odgovori razčesa na drobne kose, se učenec ne prisili, o predloženem mu predmetu misliti samostalno, torej tudi ne samostalno in zdržema o njem govoriti. To je na kvar njega duševni samostalnosti in jezikovni izobrazbi. Če hočeš, da ti jed dobro tekne, jo moraš sam prežvekati; pri vprašalno - razvijalnem načinu pa učencu ni treba žvekati, ampak samo požirati — takšno hrano pa želodec slabo prebavlja.

¹ Stvarna opazka. Na str. 73. je popisano „šumenje“, ki se sliši, ko je dosegla voda toplino 90°. Šumenje bojda izvira od razpokanja hlapnih mehurčkov na površju vode. — To razpokanje se res sliši, ko voda že vre črez in črez, torej ob toplini 100°, ter je nekako podobno grgranju. Od tega pa je razločevati ono ostro pokanje, ki nastane, ko je toplina narasla povprečno črez 90°. Na dnu posode, ako se kuri od spodaj, poskoči namreč najprej toplina na 100°; tedaj pa se začnejo odtrgovati drobni mehurčki od dna posode, in sicer tako čvrsto, da se včasih guga posoda, ako ni trdno postavljena. Ti mehurčki naznanjajo torej začetek vrenja in izginejo večjidel, preden pridejo na površje, ker je voda zgoraj še hladnejša. V nemških knjigah se pokanje na dnu posode označuje z „Singen“.

Da se temu nedostatku pride v okom, je neobhodno potrebno, z vso strogostjo in dosledno zahtevati, naj se učenci nauče, o predelani tvarini gladko in samostalno govoriti.

2. V „Popotniku“ iz l. 1903. je objavljena učna slika „Težnost in teža“ (V. Pulko), izdelana v bistvu po formalnih stopnjah, iz l. 1905. pa članek „Stereoskop v ljudski šoli“, kjer kaže isti pisatelj, kako se iz enakih razglednic delajo stereoskopne podobe.

3. Razen tega je učiteljstvo negovalo prirodoslovno stroko v svojih uradnih skupščinah in zborovanjih, deloma stvarno, deloma metodično. O tem smo si zabeležili naslednje: Iz l. 1901. nič.

L. 1902.: Uradna učiteljska konferenca za radovljjski okraj je imela na dnevnem redu „Toplomer“ po formalnih učnih stopnjah (V. Novak).

L. 1903.: Uradna učiteljska konferenca ljubljanske okolice: „Hlapenje“ (prof. Zupančič).

L. 1904.: Učiteljsko društvo za celjski in laški okraj: „O astrofiziki“.

L. 1905.: Belokranjsko učiteljsko društvo: „Elektrika“ (dve hospitaciji).

Okrajno učiteljsko društvo za radovljjski okraj: „Petrolej“ (praktični nastop).

Okrajna učiteljska konferenca za postojnski okraj: „Popis tlakomera“ (indirektni pouk v II. oddelku).

L. 1906.: Učiteljsko društvo za šolski okraj Rudolfovo: „Prirodoslovni poizkusi v ljudski šoli“ (prof. Reisner).

Goriško učiteljsko društvo: „O brezžičnem brzojavu“ (prof. Finžgar).

Okrajna učiteljska konferenca za logaški in za postojnski okraj: „Brzojavna vremenska poročila in sodelovanje šole pri tej koristni napravi“.

L. 1907.: Pedagoško društvo v Krškem in Litijско učiteljsko društvo: „O skioptikonu“.

Učiteljsko društvo za goriški okraj: „Ukoslovne črtice iz prirodnoslovja“ (prof. Finžgar).

Učiteljsko društvo za sežanski okraj: „Brezžični brzojav“ (K. Gruntar).

Tolminsko učiteljsko društvo: „Brezžični brzojav“ (prof. Finžgar).

Iz tega pregleda sklepamo: 1. V sedemletju 1901 do 1907 se je na učiteljskih zborovanjih obravnavalo 15 krat o prirodnoslovni stroki. 2. Zanimanje za to stroko se je znatno povzdignilo proti koncu te dobe ($0 + 1 + 1 + 1 + 3 + 4 + 5 = 15$). 3. Zanimanje je raslo od periferije proti sredini in od severa proti jugu, kajti na Štajerskem se je o prirodnoslovni stroki obravnavalo le **1 krat**, na Goriškem 4 krat, na Kranjskem pa 10 krat.

V isti dobi so se zoper alkoholno kugo posvetovala učiteljska društva za brežiški, laški, šentlenartski, ptujski, ormoški in šaleški okraj na Štajerskem, Slomškova zveza na Kranjskem in ena uradna učiteljska konferenca za goriški okraj.

4. Na razstavi učil v Krškem, dne 22. julija l. 1904., je bilo razstavljenih nekaj prirodnoslovnih predmetov iz učiteljskih rok: dva parna stroja, model torpeda, nekaj električnih in drugih aparatov. (Popotnik 1904, str. 245.)

Za koliko se je razvil „Šolski Muzej“ v Ljubljani, ki ga je slovensko učiteljstvo ustanovilo l. 1898. ob petdesetletnem vladanju cesarja Franca Jožefa, nam ni mogoče poročati. Muzej je bil spravljen v dveh sobah l. mestne deške šole ljubljanske v Komenskega ulicah, a zaradi pomanjkanja prostora se je moral umakniti na Grad. Ker tam še ni urejen, ga tudi ni mogoče pregledati. Reklo pa se nam je, da obsega iz prirodnoslovne stroke precejšnje število slik in diagramov, a le malo aparatov.¹ Škoda, da njegove zbirke zaradi oddaljenosti šolam ne bodo lahko na razpolago.

¹ Slovenskim učiteljem nujno svetujemo, naj ne zamude, ako pridejo v Gradec, ogledati si „Permanente Lehrmittelausstellung“ Sackstraße 16,

III.

Prirodoslovno slovstvo v čeških šolah.

Veselejših poročil o sedanjem stanju prirodoslovnega pouka smo dobili s Češkega.¹

Čehi so poleg Nemcev najnaprednejši izmed avstrijskih narodov; zato je tudi njih šolstvo na jako visoki stopinji. Ljudska šola je obvezno osemletna ter je izpolnjena z mnogimi meščanskimi šolami. Na vseh ljudskih in meščanskih šolah je pouk zasnovan na pedagoško edini pravilni podlagi, na materinščini. Kaj čuda, da je vzpričo tega učni uspeh povsem drugačen nego pri nas, kjer nerazsodno ljudstvo išče svoj blagor v priučanju tujega jezika, na veliko škodo občne svoje izobrazbe!

Da ne zabredemo na stransko pot, lotimo se takoj glavne naloge, ki smo si jo stavili, ter podajmo kratke črtice o sedanjem češkem slovstvu z ozirom na prirodoslovni pouk v ljudskih in meščanskih šolah!

V prvi vrsti moramo omeniti eno učno knjigo za prirodoslovni pouk v višjerazrednih ljudskih šolah ter dvojce takšnih knjig za meščanske šole.

Ljudski šoli služi:

1. Jan Petrus, „Přirodní vědy v obecné škole.“ Díl I. Fysika. Díl II. Lučba. Praha-Smichov. Nakladem V. Neuberta. 1906. K 1'60.

To je knjiga 160ih strani, obsežajoča v prvem delu temeljne nauke iz prirodoslovja (v ožjem zmyslu), v drugem kemije. Prvi del je razpredeljen na ta-le poglavja: I. Občne lastnosti teles. II. Toplota. III. Mehanika. IV. O zvoku. V. O svetlobi. VI. Magnetičnost. VII. Elektriika. VIII. Z nebeške

II. nadstr. Ob šolskem času je otvorjena vsak četrtek in v nedeljo dopoldne; v počitnicah pa je treba nekaj dni pred dohodom pismeno izposlovati si vstop. Tam najdete krasno zasnovan in jako popolen šolski muzej.

¹ S posredovanjem gospoda dra. I. Houdeka, mehanika v Pragi (Belvedere), katerega za prijazni trud na tem mestu najtopleje zahvaljujemo.

države (najenostavnejši nauki iz zvezdoslovja). Razvrstitev tvarine je torej sistematična.

Z ozirom na množino tvarine zadostuje knjiga seveda veljavnim učnim načrtom, a jih v marsičem tudi presega, kakor se to razvidi posebno iz VIII. poglavja. Pisava je lahko umevna, oblika v prvem delu večinoma pripovedna; pisatelj se ogiblje teorij ter popisuje predmete po njih vsakdanji uporabnosti, metoda pri pouku pa je na voljo dana učitelju.

V drugem delu, v kemiji, ni opaziti sistematične razvrstitve; pisatelj se naslanja na R. Arndt-ovo načelo ter izvaja prve kemijske pojme iz opazovanj na kovinah: svinec, nikel, cink, železo, baker in kositer, žlahtne kovine; tem slede: apno, galica modra in zelena, mavec, fosfor, žveplo, kisik, vodik i. t. d. Tudi v kemiji se poudarja uporabnost snovi v vsakdanjem življenju. — Besedilu je dodan kratek zgodovinski pregled o najvažnejših prirodoslovnih pridobitvah, od l. 1800. naprej pa so po letnicah našteje najimenitnejše iznajdbe.

Knjiga je opremljena z mnogimi lepimi slikami. Čestitati je ljudskošolski mladini, ako si je prilastila njeno vsebino; dobro bo pripravljena za vsakdanje življenje. — Knjiga je zanimiva že zaradi prednosti, ki je nismo opazili v nobeni šolski knjigi, ki pa zasluži, da jo posebno naglašamo. Kaže namreč, kako se da prirodoslovni pouk že v ljudski šoli porabiti v odgojo naroda ter povzdigniti samozavest najširših slojev. Pisatelj je v to svrho dejal v besedilo kratkih zgodovinskih in živatopisnih podatkov o slavnih učenjakih in iznajditeljih, posebno čeških in onih, ki so delovali na Češkem. Tako je n. pr. posvetil Jožefu Ressleru, izumitelju parnega vijaka (* 1793. v Chrudimu na Češkem, † 1857. v Ljubljani), pol strani živatopisa s sliko (str. 35.). Na koncu pravi: „Josef Ressel je a bude vždy k ucti a slavě jména českého.“

Na strani 39. sta vpodobljena Juri Stephenson (čitaj Stivnsn), izumitelj lokomotive, in Josef Božek. O

Božeku pripoveduje, da je umel narediti umetno roko, za ruskega dostojanstvenika umetni nogi, uro na praški zvezdarni i. t. d. L. 1817. je izvedel v Pragi s parnim strojem in parno ladjo prvo vožnjo s polnim uspehom; on je bil prvi na evropski zemlji, ki je to izvršil. Žal, gmotni dobiček je bil žalosten! V obupnosti nad razočaranjem, ki so mu ga prinesli ponesrečeni poizkusi, je s kladvom razbil ta stroj!

Na strani 47. je podoba kraja, kamor vzdigujejo vodo iz nižave kvišku na hrib z vodotežnim strojem (Hydraulischer Widder). „Takové stroje zhotovuje A. Kunz v Hranicích na Moravě.“ Upodobljeni so tudi Edison in Křižík, Marconi, Prokop Diviš, Berzelius, Mendělejev i. dr.; na kratko so omenjeni Galilei, Kepler, Tycho Brahe, obširneje pa Nikolaj Kopernik.

Z učno knjigo je torej združeno jako zanimivo štivo.

2. Za meščanske šole sta z ministrsko naredbo odobreni naslednji dve prirodoslovni knjigi:

a) **Hofmann - Leminger.** „Přirodozpyt pro měšťanské školy chlapecké.“ I. stupeň, s 95 obrázky v textu, páté vydání. 1904. K 1·25.

II. stupeň, s 75 obrázky v textu, páté vydání. 1906. K 1·10.

III. stupeň, s 91 obrázky v textu, čtvrté vydání. 1906. K 1·10. — Praga. (J. L. Kober).

Učna snov je razdeljena po koncentričnih krogih, za prvo stopnjo v tem-le redu: Nekatera svojstva teles, tlak v kapalinah, zračni tlak; o toploti; kemija; o magnetičnosti; o električnosti; galvanski tok; o zvoku; o svetlobi. Druga in tretja stopnja se držita precej enakega reda. — Nauk o svetlobi n. pr. je razvrščen na šolske stopnje takole: I. st.: Kako se razširja in meri svetloba? II. st.: Kako se odbija svetloba (zrcala)? III. st.: Kako se lomi in razpršuje?

Ker je knjiga spisana na podlagi ministrsko odobrenih učnih načrtov, ki v bistvu veljajo za vse kronovine, se množina učne snovi vobče ujema z nemškimi knjigami iste

vrste; v posameznostih se nahajajo razlike skoraj v vseh poglavjih; jako obširno je obdelana kemija. Kemijske učinke galvanskega toka pojasnjuje pisatelj z najnovejšega stališča, po ionski teoriji (III. 65). V poglavju o zvoku uči izračunati višino tonov diatonske stopnjice ter trdo (dur) in mehko (moll) stopnjico (III. 69). S statično elektriko, ki je za mladino sicer zanimiva, se bavi vendar obširneje, nego je neobhodno potrebno; v dinamski pa konča s telefonom, ne vpoštevajoč jako važnih elektrotehničnih izumov sedanjosti, dinamostroja, mikrofona in brezžičnega brzojava.

Vsekako je delo v stvarnem oziru jako temeljito sestavljeno, v lažje shvatanje služi mnogo prav primernih slik; v metodičnem oziru stoji na stališču; „Zkušenost“ — „Pokus“ — „Poučka“. Nadpisi na čelu posameznih paragrafov so izraženi v obliki vprašanja, n. pr.: „Kterak jeví se buničina v přírodě a jak slouží v životě?“ (III. § 29.)

b) To vobče dobro učno knjigo za prirodoslovni pouk pa prekaša:

Jan D. Panýrek. Přírodopyt, to jest Silozpyt a Lučba. Učebnice pro mešťanské školy chlapecké.

První stupeň. Se 132 obrazci v textu; desáté předělané vydání. 1902. K 1·20.

Druhý stupeň. S 115 obrazci v textu a barvotiskovou tabelkou; deváté předělané vydání. 1903. K 1·50.

Třetí stupeň. S 85 obrazci v textu; páté předělané vydání. 1904. K 1·40. — Praga. V zalogi „České grafické akciové společnosti Unie.“

Učna snov je razvrščena po koncentričnih krogih, za prvo stopnjo pa po tem-le redu: I. O tělesech vůbec. II. O teple. III. O magnetičnosti. IV. O elektríně. V. O tíži hmot tuhých. VI. O tíži kapalin. VII. O tíži vzdušin. VIII. O zvuku. IX. O světle.“ To gradivo zavzema 71 strani, temu sledi od

¹ „Na kakšen način se javi staničina (celuloza) v přírodě in kako služí v životu?“

str. 72. do 89. „Lučba neboli chemie.“ Slična je razvrstitev snovi na drugi in tretji stopnji.

Primerjajoč to delo prejšnjemu, najdemo, da je Panýrkovo v celem za 46 strani obširnejše, za 71 slik bogatejše, a le za 35 h dražje od Hofmann-Lemingerjevega. Izmed slik jih je blizu polovica takih, ki so v sličnih knjigah običajne; nekaj jih je starejših, katere le prenapeti novotarci izpuščajo, lepo število pa jih je novih, ki si jih je pisatelj izmislil sam. Med slednjimi naj omenimo le sliko 5. (III. st., str. 9), kjer je na jako nazoren in pregleden način razjasnjeno, kdaj nastaneta rosa in slana, kdaj ne. Na sliki 8. (III. st., str. 16) je pravilno narisana strelovod, čigar odvodnica je razpeta po vseh slemenih sestavljenega poslopja; isto velja o sliki 65. (III. st. str. 59), na kateri se točno pojasnjuje, kako se strneta v stereoskopu dve ploskveni podobi v eno telesno itd.

Hvalevredno pozornost obrača pisatelj na vsestransko uporabo. Da se učenci utrdijo v novih naukih, je vsakemu oddelku dodana skupina primernih nalog in vaj za premišljevanje ali za izračunanje. Za vsestransko uporabo sredobežnosti so naštetih ter nakratko popisani ti-le primeri:

a) Sušič odstředivý (Zentrifugal-Trockenapparat) za perilo.

b) Odstředivý mlýnek v cukrovarech.

c) Medomet, za dobavo strdí iz satovja.

č) Odšťědivý stroj, za ločitev smetane od mleka (Separator).

d) Dmychadlo odstředivé (ventilator).

e) Mlýnek na čištění obilí (zrnja).

Tisk je jako razločen; imena prirodnoslovnih pojmov in priprav so tiskana z debelimi črkami, istotako vsi stavki, ki izražajo kak prirodoslovni zakon. Panýrkovo delo je torej po vsebini in zunanji opremi prištevati najboljšim svoje vrste.

Slika 64. (III. st., str. 58) predstavlja staro obliko Brewsterjevega stereoskopa; že več nego deset let pa se dobiva

v trgovini nova izboljšana oblika, pri kateri je dvojnata podoba na prostem, za oči pa je nastavljen primeren senčnik. S stališča porabnosti priporočamo na tem mestu novo obliko stereoskopa. Temu bo prilika ustreči ob novi izdaji; tedaj bo tudi pisateljema mogoče, svoji deli kolikor treba prilagoditi novim učnim načrtom za meščanske šole (z dne 15. jul. 1907). —

V vseh knjigah, o katerih smo v prejšnjem poročali, je nas iznenadila jezikovna stran, t. j. čistost jezika. Tujih izrazov je nele v fiziki, temveč tudi v kemiji razmeroma jako malo, da se kar čudimo, kako gibčen in za izražanje v vsaki vedi sposoben je češki jezik.

3. Kot dopolnilo in zvršetek prej imenovanim učnim knjigam si je preskrbelo češko učiteljstvo v najnovejšem času tudi krasno pomožno knjigo za prirodoslovni pouk v nižjih šolah, metodično-praktične vsebine, t. j.:

Josef Harapat, „Silospyt a Lučba na všech stupních školy obecné a měšťanské.“ Sborník ukázek iz vyučovací praxe. Velke Meziříčí. Nakladatel Alois Šašek, knihupec. 1905. K 7.

To je 5. del „Nove knjižnice učiteljske“, v kateri se izdajajo praktični spisi za učitelje občnih šol. Urejuje *Klement David*, glavni učitelj v Brnu. Knjiga šteje 372 strani ter se deli na dva dela, v metodičnega in praktičnega.

V metodičnem delu razpravlja pisatelj na 38 straneh o nalogi prirodoslovnega pouka, o prirodoslovnih temah in njih razreševanju take teme so: poučna oblika, o izbiranju prirodoslovnega učiva, najnovejši nazori o podajanju učiva, poučevati se pravi staviti (stavbo) na nazore, poizkus je važen poučevalni moment, kdaj je izvršiti poizkuse, poizkus bodi dobro pripravljen, učitelj podpiraj nazorovanje z risanjem in načrti na tabli, kako je navajati učence k razumevanju prirodnih prikazni, prirodni zakoni naj bodo posnetki poučevalnega združevanja, učence je vaditi v uporabljanju prirodnih zakonov, o kemijskem učivu, o kemijskem pisanju, o razpredelbi

prirodoslovnega učiva. Temu sledi razvrstitev prirodoslovnega učiva po predlogih najnovejših metodikov za večrazredne občne in meščanske šole, torej podrobni učni načrt.

V drugem, praktičnem delu obravnava pisatelj stvarno in metodično učni načrt v posameznem točko za točko, začeniši z občnimi lastnostmi teles in končujoč z električno cestno železnico. Knjiga je pravi „zbornik učnih nastopov iz šolske prakse“ in izvrsten pripomoček učiteljstvu ljudskih in meščanskih šol, kedar se pripravlja na prirodoslovni pouk.

4. V prospeh šolstva vobče, v svrhu nadaljnje svoje izobrazbe in v varstvo koristi učiteljskega stanu si vzdržuje češko učiteljstvo celo vrsto šolskih listov, pri katerih pa ne sodelujejo samo ljudski in meščanski učitelji, temveč tudi srednje- in višješolski ter razni znanstveniki in zdravniki. Najvažnejši češki šolski listi so:

a) **Posel z Budče.** Izhaja 1., 10. in 20. dne vsakega meseca v Pragi v založbi I. Otto-na na celi poli, letna naročnina, 6 K. 45. letnik.

b) **Učiteljské Noviny.** Izhajajo vsako sredo v Pragi na celi poli. Letna naročnina, 8 K. 27. letnik.

„Vedle časových úvodníků přinášet budou Učit. Noviny vědecké odborné články, rozhledy po školství našem i cizím, hlídku literární, recense o umění výtvarném i hudebním a týdenní novinky. Mimo to zavedena bude stálá protiklerikální hlídka „Temná komora“, „Hlídka právní“, „Hlídka časopisů“ a „Zprávy krajinské.“

c) **Komenský.** Pedagoški tednik. Izhaja vsak četrtek, z ilustracijami, na celi poli. Založništvo je v Zabřezi na severnem Moravskem. Letna naročnina 7 K. 22. letnik.

č) **Pedagogické Rozhledy.** Vydává Dědictví Komenského v Pražě. Izhaja 10. dne vsakega meseca, izvzemši september, v zvezkih po 6 pol. Letna naročnina za člane društva „Dědictví Komenského“, ki plačajo pred novim letom 6 K, po novem letu 7 K; za nečlane 12 K, oziroma

13 K; za učiteljiščenike in visokošolce enako kakor za ude; posamezni zvezek je po K 1:30. 22. letnik.

Ta pedagoška revija prinaša temeljite razprave o vzgojeslovnih vprašanjih vobče, o pedopsihologiji, pedopatologiji, estetični vzgoji, šolskem zdravstvu i. t. d.

d) **Škola našeho venkova.**¹ Mesečnik, posvečen praksi malorazrednih šol in koristim učiteljstva, na kmetih službujočega. Izhaja v Kostelcu n. O. vsak mesec, izvzemši julij in avgust, na 2 in pol poli; letna naročnina 8 K, predplačnikom 6 K. Vsestransko delujoč šolski list. 12. letnik.

e) **Český Učitel.** Věstník zemského ústř. spolku jednot učitelských v království Českém. Izhaja, začenši sredi septembra, vsako sredo na celi poli v Pragi; letna predplačnina 8 K, doplačnina 9 K. Z brezplačno prilogom „Česká Škola.“ 12. letnik.

Izmed teh sta „Komenský“ in „Pedagogické Rozhledy“ posvečena zgolj vzgoje- in ukoslovju ter umetnosti, vsi drugi so obenem tudi šolskopolični, napredni listi.

IV.

Prirodoslovna knjiga z barvastimi slikami.

Med prirodoslovnimi knjigami izza zadnjih let se odlikuje po barvastih slikah „W. Weiler, Physikbuch“, ki je prišla na svetlo² v petih zvezkih: I. Magnetizem in elektrika, II. Mehanika, III. Akustika, IV. Kalorika (nauk o toploti), V. Optika. Dobiva se tudi v posameznih zvezkih. V njej je prirodoslovje obdelano strogo znanstveno, a v prijetni, lahko umevni besedi. Matematični del ne presega obzorja naših višjih gimnazij ali realk, pač pa je knjiga, kar se tiče praktične porabnosti, dosti popolnejša od naših srednješolskih.

¹ Venkov = dežela (nasprotje: mesto).

² V zborniku: „Kleine Bibliothek Schreiber“ im Verlage von J. F. Schreiber, Eßlingen u. München. 1902.

Kot nekakšno pripravljalno knjigo je dodal W. Weiler:

„**Physikalisches Experimentier- und Lesebuch**, mit vielen Freihandversuchen. Für den Schulunterricht u. zur Selbstbelehrung. Mit 257 in den Text gedruckten, meist farbigen Abbildungen.“ Cena K 3-60.

Izmed vseh Weilerjevih knjig je ta za nas najbolj zanimiva. Nje vsebina se precej ujema z vsebino učnih knjig za prirodoslovje na avstrijskih meščanskih šolah (toda brez kemije) in je obdelana povsem elementarno, brez matematičnih pritiklin. Knjiga pravzaprav ni učna knjiga v ožjem zmislu, ampak, kakor pravi nje naslov, **prirodoslovno berilo**, ki se čita prijetno kakor lepa povest. Posebno se bavi s prirodoslovnimi odnošaji vsakdanjega življenja in prinaša mnogo lepih in preprostih poizkusov.

Največja posebnost Weilerjevih knjig so njih slike. Odlikujejo se nele po številu, pripravnosti in točnosti, temveč tudi po svoji mičnosti, kajti skoraj vse so barvaste. Barvasta slika miče čitatelja sama po sebi, učencu pa s pomočjo različnih barv kaj prijetno olajša razumevanje marsikaterih fizikalnih priprav in raznih prirodnih pojavov. Na barvi spoznaš ob prvem pogledu snov in sestavo priprav in strojev. Ako si začetnik dobro vtisne v spomin n. pr. Weilerjevo sliko Leydenske steklenice (I., str. 236), ne pozabi zlahka, kako (po sedaj veljavni hipotezi) pojasnujemo napolnitev in učinkovanje te priprave. Črte v različnih barvah nam pomagajo predočiti si in razločevati pota svetlobnih žarkov pri odklanjanju, lomljenju in razprševanju svetlobe. Izkratka — barvaste slike so nam bile povod, da smo posebej opozorili na Weilerjeve knjige.

b) Prijegled hrvatskih pedagoških časopisa u god. 1908.

(*Rudolfo Franjin Magjer* — Valpovo, Slavonija.)

1. Uvod.

„Učiteljska stvar — stvar je opća; školski napredak — opći je napredak; pedagoška književnost — dio je opće književnosti. To je tako kod svakog obrazovanog naroda, pa tako je i kod nas“. Tako piše prof. J. J. Knežević u uvodu svojega sastavka prigodom tridesetgodišnjice „Hrvatskoga pedagoško-književnog Zbora“ u Zagrebu¹, koji je Hrvatima ono, što je braći Slovencima „Šolska Matica“ u Ljubljani. Kako je pako hrvatsko pučko učiteljstvo zaista „vazda spremno na djelu, da hrv. učit. radi“, a u istim prilikama kao i tamo prije sedam godina, ne će biti na odmet, ako i dalnje riječi Kneževićeve navedem, koje vrijede i danas, a ne promijene li se uskoro prilike u Hrvatskoj, vrijediti će još dugo, najpače za prosvjetitelje narodne, pionirski i vrijedni učiteljski stalež:

„Apstrahirajući negdanje političke neprilike, koje sprečavahu svaki kulturni napredak, pa i rad učiteljski, brezbrojne smetnje razne prirode dugo su kočile rad škole i učiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji. Svaki učiteljski stalež, pa i hrvatski, prate različiti kalamiteti, — lijepo reče neumrlji Filipović: Svako je pripravan učiteljski stalež prije malo prignjesti, nego li podići; prije će mu se nešto oduzeti, no dodati . . . No ipak hrvatsko učiteljstvo amo za trideset (sada zapravo: četrdeset) godina džinovskim koracima ide naprijed, pokazujući životom i radom svojim uzor istrajnosti, požrtvornosti

¹ „Nada“, Sarajevo, str. 295. od god. 1901.

i idealnog zanosa, što se rijetko u toj mjeri kod drugih staleža nalazi". — —

Zauzimanjem neumrloga Ivana Filipovića osnovan je u Zagrebu „Hrv. pedagoško-književni Zbor“, a svrha mu bijaše, da širi intelektualno-moralnu prosvjetu medju učiteljstvom u prvom redu, a za tim u narodu samom, jer je učiteljski stalež u najbližem doticaju neposredno narodom, što je naj-zgodnija prilika za narodnu prosvjetu. Ne potraja dugo i od šake redovnih članova pomnožilo se čitavo mnoštvo agilnih, spremnih i idejalnih radenika, koji danas uzdižu i pedagošku književnost i narodnu obrazovanost.

Ogledalo pako savremene hrvatske pedagoške književnosti jesu dobro uređivani pedagoški časopisi. I dok je hrvatska lijepa književnost rascjepkana, puna i polemike i stoji pod uplivom raznih političkih stranaka, dotle pedagoški časopisi izlaze, čitaju se i slobodno razvijaju na ponos i diku hrvatskoga pučkoga učiteljstva. Ima dašto i tu iznimaka, bez čega ne ide, ali jedna lasta ne čini proljeća . . .

II. Časopisi.

1. Preteča „Hrv. pedagog.-književnog Zbora“ jeste prvi i najstariji naš pedagoški časopis „**Napredak**“ i s njim je u najužem savezu preporod i napredak pučkoga učiteljstva i školstva. Tadašnji učitelji zagrebačke uzorne škole (pučke škole uz učiteljsku školu) Ferdo Mlinarić, Ferdo Vuksanović, Vjenceslav Mařík i učitelj preparandije i kateketa Stjepan Novotny, videći kako bi bio potreban časopis, kojim bi se unaprijedili interesi pučkoga učiteljstva i hrvatske pučke prosvjete, pregnuše izdavati školski časopis „**Napredak**“, kojega prvi broj ugleda svjetlo 1. listopada 1859. Prvim urednikom „**Napretka**“ bijaše Stjepan Novotny. Pomenutim pokretačima „**Napretka**“ pridružiše se odmah kao suradnici Ivan Filipović, Mijat Stojanović, Ante Truhelka, Ivan Šah i drugi, a od to doba stajale hrv. pučko učiteljstvo čvrsto uz

„Napredak“, koji bijaše pravi budilac staleške svijesti, pokretač i nosilac naprednih ideja i vodj u različnim poduzećima hrv. pučkog učiteljstva. God. 1867. zamijeni Novotnoga u uredništvu Škender Fabković, učitelj učiteljske škole. Već god. 1866. postade „Napredak“ glasilom prvoga hrv. učit. društva „Učiteljske zadruge“, a god. 1873. postane vlasništvom „Hrv. ped.-književnoga Zbora“, koji ga kao svoje glasilo i danas izdaje. God. 1886. postane „Napredak“ ujedno glasilom godinu dana prije osnovanoga „Saveza hrv. učit. društava“. Kad je „Napredak“ postao organom i vlasništvom „Hrv. ped.-knjiž. Zbora“, postade mu urednikom Ljudevit Modec, tadašnji učitelj, a poslije i ravnatelj zagrebačke učiteljske škole, i uredjivaše ga sve do god. 1895., kadno ga zamijeni Stjepan Basariček¹, prof. i glavni učitelj zagreb. učit. škole, koji ga i danas uredjuje².

¹ U novijem školstvu zauzima Stjepan Basariček jedno od najodličnijih mjesta — on je prvak hrv. pučkoga učiteljstva. Rodio se 27. travnja 1848. u Ivanić-gradu. Štampana djela njegova jesu: „Kratko iskustveno dušoslovlje“ (god. 1876.), „Nauka ob uzgoju“, Pedagogija I. dio, god. 1881. (sada već V. izdanje), „Opće obukoslovlje“, Pedagogija II. dio, god. 1885. (sada već V. izdanje), „Nauka o obuci“, Pedag. III. dio, god. 1885. (sada već III. izdanje), „Povijest pedagogije“, Pedag. IV. dio, god. 1881. (sada već II. izd.), „Kratka povijest pedagogije“, god. 1886., „Rukovodj za početnicu i bukvar“, god. 1892., „Rukovodj za zornu obuku“, god. 1899., „Čitanka za gradjanske škole“, „Početnica“ i t. d. Kao veliki prijatelj mladeži uredjivao je „Knjižnicu za mladež“, a i sam pribrao i izdao god. 1888. „Narodne pripovijetke“, god. 1893., „Šaljive narodne pripovijetke“, „Tisuć i jedna noć“ i „Andersenove priče“. Neprocjeniv je njegov rad za „Učit. zadrugu“ kao predsjednik „Hrv. ped.-knjiž. Zbora“, za „Savez učit. društava“, „Učit. dom“, „Učit. konvikt“. Djela njegova prevedena su na bugarski jezik, a kod izradjivanja novih pedag. djela služe se njegovima. Tako dr. Franjo Kos, izdavajući svoje slovensko „Vzgojoslovlje“ veli u predgovoru: „Omenim naj še, da mi je izmed drugih knjig, ktere sem rabil pri spisovanju, jako ugajalo Basaričkovu „Uzgojoslovlje“.

² Vidi članak: Josipa Kirina „Časopisi pedagoški“, štampan na str. 138—139. „Pedagogijske Enciklopedije“, što ju izdao „Hrv. ped.-književni Zbor“ u Zagrebu god. 1895.—1906. Knjiga prva. (Abak — Muzeji.) U istom sastavku izložio je Kirin kronološkim redom sve „Napretkove“

Ove godine (od 1. siječnja 1908.) izašao je „Napredak“ u novoj opremi kao mjesečna naučno-pedagoška smotra (do tada je bio tjednik). List otvara svoje stupce svakom, koji želi u njemu saradživati; on ne zastupa više samo jednu struju, već prima radnje od sviju, jednom riječju: sve, što smjera na dobro i škole i učiteljstva.

Ovaj novi pokret na polju hrv. pedagoške književnosti pozdraviše radosno svi prijatelji napretka, a najpače hrv. pučko učiteljstvo. Spominjem iscrpivi članak S. Maričića pod naslovom „Napredak“, u dalmatinskom „Učiteljskom Glasu“ (br. 1. od 15. siječnja 1908.) i članak uredništva „Glasa Matice Hrvatske“ (br. 2. od 25. siječnja 1908)¹,

priloge. Tako je god. 1871. izlazio uz „Napredak“ poseban prilog „Vjesnik 1. opće hrv. učit. skupštine. Od god. 1876.—1882. „Službeni dodatak“, u kojemu su autentično priopćivane naredbe kr. zemaljske vlade, što se tiču pučkoga školstva, te je tako taj „Dodatak“ sačinjavao suplemenat „zbirke zakona i naredba“. Od god. 1883.—1894. imao je „Napredak“ mjesečni prilog „Književna Smotra“, koju je uređivao Ivan Filipović, a pratio je stručnu (pedagošku) i ostalu književnost hrvatsku i srbsku, pa i književnost ostalih Slavena i drugih naroda; a od god. 1883.—1884. poseban mjesečni prilog „Risarski List“, koji je uređivao Djuro Kuten.

¹ Ne će biti na odmet, ako nekoliko rečenica iz te ocjene napomenem, e bi se vidio, kakov osobiti ugled uživa i „Napredak“ i hrvatsko pučko učiteljstvo. Za „Napredak“ se kaže: „Najstariji ovaj ped. časopis je kroz 48 god. svijesno i revno ispunjavao svoju zadaću: da širi među učiteljstvom pedagošku nauku i da zastupa interese škole i učiteljstva“. O samom programu lista kaže: „List će, računajući s posebnim prilikama našega naroda, zastupati zahtjeve moderne pedagogije i tim nastojati, da u našem učiteljstvu nastavi ambiciju „Napretka“, da učiteljstvu našem podaje pobude i okrepe za neprekidno napredovanje. Daleki cilj toga napredovanja bit će slobodna škola i slobodno učiteljstvo. Slobodnu školu ipak ne će, i s pravom, da shvati samo kao hram nauke nego i kao mjesto uzgoja, kojemu je nauka samo sredstvo; ali hoće školu slobodnu od jednostrana utjecaja, školu, kojom će upravljati samo pozvani stručnjaci, a to je i pravo“. Razloživši potanje cijelu promjenu, nastavlja: „Ovakvo „Napredak“ obnovljen nastupa nov period, a mi mu želimo, da mu rad ne bude ovjenčan manjim uspjehom nego onaj, što ga je kao čedno glasilo učiteljstva postigao u svakom pogledu“.

kojega uredjuje poznati hrv. filozovski pisac i sveučilišni docent dr. Albert Bazala.

„Napredak“ kao naučno-pedagoška smotra uređivan je u pet pojedinih odjela i to: teorijska pedagogija (S. Basariček), praktična pedag. (M. Pejnović), obzor po pedag. svijetu (D. Trstenjak), književna smotra (J. Škavić) i manji članci i bilješke (S. Basariček). I kao što je god „Napredak“ bio do sada, tako je i od sada bogata riznica i najsigurnije vrelo, odakle će kult. historik najviše i najsigurnije kao na izviru moći crpsti data, želi li prikazati razvoj hrvatske pedagoške književnosti. Moja to nakana nije, a i kad bi bila, ne bih se mogao ograničiti na dvadesetak samo stranica, već bi trebao napisati čitavu knjigu. I zato i ne ću zalaziti u detaljno prikazivanje. Dosta je, da i spomenem, da u ovogodišnjem „Napretku“ upravo imade na pretek prerasnolikoga štiva, dobrog štiva, za što nam jamče imena autora kao: Davorin Trstenjak, Ljudevit Dvorniković, Milan Pejnović, Dr. Pajo R. Radosavljević, Josip Klobučar, Stjepan Basariček, Dr. Petar Tomić, Dr. J. Turić, Vladimir Tucaković, Stjepan Bauer, Ljudevit Krajačić, Risto Ognjanović i drugi.

Napominjem, da se osobitu pažnju uz ino posvećuje slavenskoj uopće pedagoškoj književnosti, a napose slovenskoj, koju je počeo prikazivati zanosni naš i odlični pedagog Davorin Trstenjak. Tako je dosele prikazao opširno slovenske učiteljske listove i knjige Dragutina Pribila: „Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere“, na koje sastavke navraćam osobitu pažnju braće Slovenaca.

Ovakovu laskavu pohvalu izrekao je po rad hrv. pučkoga učiteljstva odlični pedagoški pisac i prof. krakovske gimnazije Jan Magiera, prikazujući vrlo povoljno i simpatično u poljskom ped. časopisu „Szkola“ (We Lwowie, dnia 25, Kwietnia 1908. Rok LXI. Nr. 17), gdje se pod naslovom „Ze świata chorwackiego“ osvrće na djela pisca ovih redaka: Antologiju hrvatske omladinske književnosti „U pjesmi i priči“ i „Prijelegd savremene hrv. omladinske književnosti“ („Odbicie z „Ped. Letopisa“ słowieńskiej Macierzy szkolnej. Lublana 1907.“).

Kako se pako cijene članci odličnog suradnika i saurednika „Napretka“, D. Trstenjaka, vidi se najbolje po tom, što ih, kako sam „Napredak“ u II. sveski javlja, rado prevode i priopćuje, naročito u slovenskim i češkim pedagoškim listovima. I nedavno je češki ped. list „Komenský“ u više brojeva donio Trstenjakov članak: „Učitelj — umjetnik“ iz njegova djela „Zreo učitelj“ u prijevodu Ad. Schustera s natpisom: „Učitel — umělec“. U trećem pak broju „Učiteljskoga Tovariša“ od 17./II. 1908. iziđav je u slovenskom prijevodu, s natpisom „Solnce in življenje“, Trstenjakov članak, što je s natpisom „Sunce i život“ iziđao u I. svesci ovogod. „Napretka“. — Ad. Schuster javlja u spomenutom češkom listu, da je preveo oba najnovija djela Trstenjakova: „Prirodni uzgajatelji“ i „Zreo učitelj“, i da će češki prijevod tih djela biti doskoro štampan.¹

¹ Zanosni ovaj pisac diže naš duh u carstvo idejala. Kratkoća i gipkost sloga uz dobro osnovana gradju podaju Trstenjakovim djelima jasnoću i jezgrovitost u raspravljanju, a osim toga se odlikuju njegovi književni proizvodi krasnim jezikom i biranim narodnim rečenicama, osvećenje i domoljubni žar, koji zagrijava pisca, prelazi kod Trstenjaka neprisliljenim načinom i na čitatelja i tako pisac vrši veoma uspješno kao književnik svoju uzgojnu zadaću. — Rodio se 8. studenoga god. 1848. na Krčevinama, u slavljenom i opjevanom „Štajerskom raju“, nedaleko rodne kuće slavnoga Stanka Vraza. Živi sada kao umirovljeni kr. školski nadzornik u Kostajnici. Ove se godine navršuje ravno trideset i pet godina, što književno radi. Mnogo se bavio prirodnim naukama, zato mu i bijaše prva književna radnja god. 1873. „Zdravoslavlje“. Za mladež je napisao god. 1880.: „Dobra kućanica“, koja je doživjela već četiri izdanja, a prevedena i na bugarski jezik. God. 1882. „Savka i Stanko“ (izdao „Zbor“), god. 1891. „Dobri kućanik“, god. 1895. „Ljubičice“ (izdao „Zbor“), god. 1899. „Slike iz Švicarske“, god. 1900. „Slaveni“. Kao pedagoški pisac piše i nema broja našega „Napretka“, a da ne objelodani u svakom je više članaka. Radnje te vrsti jesu: god. 1887. „Rane i melem“ (izdala „Matica Hrvatska“), god. 1891. „Mladi učitelj“ (izdao „Zbor“), god. 1897. „Život i rad Ivana Filipovića“ (izdao „Zbor“), god. 1905. „Druženje učitelja sa školskom mladeži“ (izdao „Zbor“), g. 1907. „Zreo učitelj“ i „Prirodni uzgajatelji“. Osim ovih djela izdao je još god. 1880. „Putne uspomene“, god. 1883. „Školski vrt u selu“, a društvo sv. Jeronima izdalo njegove „Ptice“ u četiri sveska.

Kada sam već kod „Napretka“¹, onda ću spomenuti odmah i nekoliko riječi o njegovom prilogu, kojega njegovi pretplatnici dobivaju besplatno, a izlazi pod naslovom „**Hrvatski Učiteljski Dom**“ pod uredništvom Stjepana Šmida. I kao što je svrha „Napretku“ obradivati pitanja, koja zasijecaju u pedagogiju i pomoćne joj nauke, tako je „Hrv. U. D.“ raspravljati o pitanjima, koja se tiču „moralnih i materijalnih interesa škole i učiteljstva kao i učiteljskih društava.“ Primijetiti mi je, da su birani uvodni članci (Oskar Dürr: „Učitelj i politika“, Stjepan Bauer: „Općinski školski odbori“

¹ Treba napose istaknuti jednoga od rijetkih „Napretkovih“ i suradnika i njegova dobrotvora u pravom smislu, kojemu sadanji obnovljeni i sadržajem i oblikom „Napredak“ ima mnogo da zahvali. Mislim tu Antuna Cuvaja, čiji je put, kako to zgodno kaže u „Domaćemu Ognjištu“ M. P. (Milka Pogačićeva), već u godištima od god. 1875.—1887. oštro ubilježen: „Učitelj i nadzornik Cuvaj urezao je duboku brazdu, kud je stupao, a duboka će brazda ostati i za književnika Cuvaja. Književan je njegov rad ozbiljan i pozitivan . . . Napisao je množinu članaka sve u prilog školstva i učiteljstva, ne naduveno — tobože učeno, nego jasno — mogli bi reći zdravo i ti su članci podobni, bistriti i predobivati za onu stvar, za koju piše. Njegove školske i priručne knjige plod su zdravog, praktičnog mišljenja i iskustva, a vode k onom cilju, koga Cuvaj žalibože tek u budućnosti vidi: škola nije za školu, nego za život! Ali što je mogao učiniti, da taj cilj uskori, to je zaisto učinio.“ (Str. 197—198.) — Ja ću braći Slovencima svakako uz ine potanje drugom kojom zgodom prikazati rad ovoga pregaoca na prosvjetnom polju, najpače: pučke nastave, a za sada samo u glavnom spomenuti vidjevnija njegova djela. Cuvaj već dulje vremena uz ino izradjuje i zakon, kojim se ima pomoći učitelju, njegovim duhom naprednim odišu i nove naučne osnove, koje su u Hrvatskoj i Slavoniji u kreposti. Osim izvrsnih računica, koje je izradio za niže i više pučke škole, opetovnice i šegrtske škole, napisao je „Rukovodj“ za računice i čitanke; taj je „Rukovodj“ k računicama preveo na bugarski jezik profesor Ikonov. Pribrao je ogromno gradivo: ustanove i naredbe u knjigu: „Školski zakon, provedene naredbe i načelne rješidbe“. Uz ino njegova je namisao, da se svedu manji školski listići u jedan duševni reservoir, čime je „Napredak“ u velike ojačao, pogotovo, kad je preporučan svima školama, da se drži. Njegova je zamisao, da zemaljska vlada izdaje u svojoj nakladi školske pisanke. Već prve godine iznašao je dobitak u školske i učiteljske svrhe oko 150.000 K za osnutak

i. t. d.); osobito je zanimiv „Vjesnik“, koji donša kraće notice o školstvu raznih zemalja i naroda. List donša i rubriku „Podlistak“.

2. Za razvoj hrv. novije pedagoške književnosti stekao si osobitih zasluga list za učiteljstvo i prijatelje škole, mjesečnik: „Škola“, koju sada izdaje i uređuje u XIX. godinu poznati učitelj i književnik Stjepan Širola.¹ Osobito je hvalevrijedno, što „Škola“ običava donšati uz sliku opširnije i iscrpive biografije učitelja pisaca, a u rubriki „Književnost“ objavi svaku primljenu knjigu i donese o istoj objektivnu ocjenu,

novih škola, 20.000 K za nagrade marljivim učiteljima, 18 pitnih stipendija i drugo. No bez sumnje mu je i svakako neizmjerenije po našu čitavu kulturnu historiju monumentalno djelo: „Gradje“ za povijest školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije, od najstarijih vremena do danas“ (Sa 102 slike) Knjiga prva: od najstarijih vremena do godine 1835. To je epohalno djelo doštampano na 938 strana u formatu velike osmine koncem god. 1907. u nakladi kr. zemalj. hrv.-slav.-dalm. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu. O djelu se svedj pišu cijele studije. Hrvatski odlični povjesničar Dr. Rudolf Horvat svršava o toj knjizi ovim značajnim redcima u „Glasu Matice Hrvatske“ (str. 48—49. od god. 1908): „Tko se ikada bavio takovim ili sličnim radom, vjerovat će, da je Cuvaj na sakupljanje ove „Gradje“ potrošio 15 godina slobodnoga vremena svoga. Ali neka pisac ne žali ova dugotrajan posao, jer korisnije ne bi ni mogao upotrijebiti slobodne časove svoje.“ — Tko je prijatelj hrvatskoga školstva, sigurno će od srca željeti, da g. Cuvaj što prije otisne u svijet drugi dio pribrane „Gradje“. Ovakav agilni radnik zaista je i biti će vazda ponos i dika i hrvatskoga pučkoga učiteljstva, stručne i pedagoške književnosti.

¹ Stjepanu Širolu navršuje se baš ove godine dvadeset i pet (25) godina književnoga rada. Vrlo mnogo radi i kao omladinski pisac. U zadnje vrijeme ponajčešće ga dusrećemo u beletrističnom listu „Prosvjeti“, gdje nema broja, a da koju stranicu ne ispuni. Rodio se 27. studenoga god. 1867. u Zagrebu, gdje službuje kao pučki učitelj. Izdao je slijedeća beletristička djela: „Slijepac Tomo“, „U dokolici“, „Brat i sestra“, „Šikanova djeca“, „Miraz“, „Začarani dvor“, „Svatko je kovač svoje sreće“, „Dobrotvorke“, „Silhouette“. Za pozornicu je napisao i preradio: „Varalicu“, „Začarani žabac“, izdao I. knj. „Maloga Glumca“ i druge. Za mladež: „Katančice“ (izdao „Hrv. ped.-knjiž. Zbor“ u Zagrebu), „U domaćem svijetu“, „Almanak hrv. mladeži“ i. t. d. Napisao libreto za operetu „Persida“, priredio „Zemljopisni atlas za osnovne škole“.

u čemu griješe mnogi inače stariji i književni i pedagoški časopisi. A i „Bilješke“ iz života učitelja i učiteljskog uopće vrlo su zanimljive. Od suradnika ističu se članci Stj. E. pl. Tomića, R. b. Maldinija, Vj. Dominkovića, Lj. Sorlinija, J. Bobinca, I. Tomašića, Stj. Gj. Blažekovića, Dr. F. Drtine (autorizovani prijevod) i drugih.

3. Osobiti list za roditelje, učitelje i sve prijatelje mladeži jeste pedagoška smotra „**Preporod**“ pod uredništvom Vjekoslava Koščevića.¹ Od preko sedamdeset (70) najznamenitijih časopisa, što izlaze širom svijeta, donša sadržaje, da učiteljstvo vidi, da se uzgojnim pitanjima bave najveći svjetski listovi, sve stranke i svi staleži. Tako je n. pr. u prvoj godini opstanka (god. 1905.) donijeo sadržaj od preko stotine (100) pedag. članaka. Agilni borioc Koščević za boljak hrv. učiteljstva željeznom ustrpljivošću ustaje protiv zaludjivanja učiteljstva, što se je vrlo revno tjeralo poimence protiv napadaja na marno učiteljstvo sa strane političkih časopisa. Traži akademsku naobrazbu učitelja, posebnu školsku kasu, posebni porez, koji bi tekao u tu kasu, traži autonomiju školstva, da se za sabor biraju narodni zastupnici iz pučkoga učiteljstva, koji će znati vazda najbolje interese škole zastupati. Osobito nastoji, da se u mladeži budi smisao za umjetnost (javnim koncertima, kazališnim predstavama, izložbom slobodnoga rada u risanju, ferijalnim kolonijama itd.), poeziju — jednom riječju: za sve, što ih je kadro oplemeniti, zabaviti i poučiti. Vodi nadalje točnu kontrolu o izvanškolskom radu pučkih učitelja, sad bilo to

¹ Vjekoslav Koščević rodio se 20. siječnja 1866. u Polanjsku, župa Sisak, a službuje kao pučki učitelj u Zagrebu. Njegov cijeli, sad bio to pedagoški, književni ili književno-omladinski rad, iznaša napredne ideje modernoga uzgoja. Izdao je za mladež knjigu: „Sretni kovač“ (nahlada „Zbora“ god. 1895.), „Petar Ivšić“ i druge. Kao pedagoški pisac izdao je god. 1899. „Nekoliko opazka o uzgoja“, gdje lijepo iznaša moderne ideje o literaturi za mladež. S time u svezi je teorijski dio u njegovoj knjizi „1300 zadaća“, gdje traži, da se dade poeziji mjesto i u pismenim sastavcima. Sa uspjehom radi i kao dramski pisac i kritičar.

na polju književnosti, umjetnosti, glazbe, pučke prosvjete, sabiranju prirodnina i drugih, i to do u sitnice osobitom točnošću objavljuje, e bi što više prionulo pučko učiteljstvo, pa da poradi na svakoj grani napretka po boljak svojega naroda i mladeži.

Da je pako Košćevičevo nastojanje donijelo i razumijevanje i dosta istomišljenika, kazuje nam lijep broj suradnika „Preporodovih“ kao i sadržaj samoga lista. Navraćam pažnju na osobite članke: „Eksperimentalna pedagogija u Njemačkoj“ (Mirko Šiler), „Talijansko školstvo“ (Stijepo Kastropeli), „Dječiji instinkti in naučene reakcije“ (Dr. Paja R. Radosavljević), „Kako djeca rišu“ (Vjekoslav Košćević), i članak: „Zakon o plaćanju učiteljstva i školskih nadzornika osnovnih škola u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji“, kojega su izradili učitelji pristaše Starčevićeve stranke prava i predali vodstvu stranke, da ga iznese u saboru kao prijedlog.

4. U čisto katoličkom duhu izlazi jedini te ruke u nas naučno-pedagoški časopis „**Kršćanska Škola**“, gdje se ističu (osobito u prošlim godištim) pedagoško-higijenski članci Dr. Jurja Cenkića.¹

5. Hrvatski učitelji u Dalmaciji kupe se oko „**Učiteljskoga Glasa**“, kojega uređuje hrvatski pjesnik Dinko Sirovica.² U novije doba mnogo je poradio oko organizacije

¹ Dr. Juraj Cenkić, župnik kalnički, rodio se dne 6. ožujka 1874. god. u Zagrebu. Pučku školu i gimnazije svršio je u rodnom si mjestu, a teologije koje u Zagrebu, koje u Budimpešti. Zaredjen bi u svećenike god. 1897. Kapelanovao je u svemu tri godine i pol, i to u sv. Petru, Čvrstecu te Velikoj Gorici. Bivši imenovan vjeroučiteljem više pučke škole u Križevcima naredi doktorat god. 1901. na zagrebačkom sveučilištu. — Kao kateketa bavio se u velike pedagoškom higijenom. Napisao je niz higijenskih djela i pedagoško-higijenskih članaka. — Kraj svega toga uređuje Knjižicu za pedagošku higijenu i patologiju. — Dr. Cenkić radi također i na teološkom polju.

² Dinko Sirovica boravi kao umirovljeni učitelj građanske škole u Šibeniku, rodio se u istome mjestu dne 8. prosinca 1872. Početne nauke izvršio je u svom rodnom gradu. Svršivši učiteljski preparandij u Arbanasima kod Zadra, bude imenovan učiteljem u Rogoznici šibenskoj, zatim

učiteljske, oko ustanovljivanja učiteljskih društava te što čvršćeg pristajanja uz „Savez dalmatinskih učitelja“. Osobito su lijepi u njemu članci poletno napisani od Vicka Dorbića, na koje navraćaju pažnju i drugi listovi, zatim Tome Kosovića, P. Dabinovića, V. Belamarića, S. Maričića. U „Vjesniku“ prati rad hrvatskih, slovenskih (osobito „Matice Šolske“ i „Učiteljskega Tovariša“), srpskih i drugih časopisa.

6. Od 15. januara 1908. počeo je izlaziti još jedan pedagoški časopis u Dalmaciji „**Novo Vrijeme**“, koji se štampa latinicom i ćirilicom. List sam kaže, što mu je zadatak: „U prvom redu hoćemo, da počnemo prvi među dalmatinskim učiteljstvom, ne samo riječi, već i djelom te poradimo oko što čvršće veze i zajednice našeg narodnog imena srpskoga i hrvatskoga . . . Kanoti prosvjetni i napredni ljudi, prihvaćamo demokratskih ideja, u kojima iščezava osjećaj nesnošljivosti, a ruši sredovječna zgrada, koja priječi slobodan razvitak svakom radu“ . . . List uređjuje Daniilo Petranović. Cjepkanje ovo je na uštrb po učiteljstvo samo u Dalmaciji, koje je još do nedavno bilo sve na okupu oko „Učiteljskoga Glasa“. „Novo Vrijeme“ donša radnje n. pr. od slijedećih saradnika: Stjepana Roce, Dan. Petranovića, Djure Marića, Adolfa Makalea, Mirka Ležaića.

7. I malena Istra imade svoj hrvatski pedagoško-književni mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu pod naslovom:

u Zloselima; učiteljevao je poslie u Proložcu, kod Imotskoga, pa u Opuzenu (Neretva). Odatle ga školska vlast pozove kao učitelja na gradjansku školu u Šibeniku. Već kao preparandist u 16. svojoj godini počeo je pjevati. God. 1895. izdade prvu zbirku svojih pjesama: „S dalmatinskih žala“. Već se u toj zbirci nalaze pjesme, koje su zadivile i našeg Tresića. Početkom god. 1901 izdade Sirovica drugu zbirku pjesama: „Nove pjesme“. Nakon toga izpjevao je više pjesama. Napisao je dosta i u prozi. Žarki rodoljub, koji je radi svog čistog patriotizma mnogu gorku okušao, svjestan i radišan učitelj i uzgojitelj. Još ćemo spomenuti, da Sirovica posjeduje vrlo znamenitu i bogatu zbirku narodnih poslovice i fraza, koje je on marno kupio u narodu, kad je učiteljevao u imotskoj i neretljanskoj krajini. (Po koledaru „Bog i Hrvati“).

„Narodna Prosvjeta“. Uredjuje ju pjesnik hrvatski Ernest Jelusić. Uza sve to, što se tamošnje učiteljstvo ima boriti protiv „Leginom“ potalijančavanju hrvatske madeži — list je vrlo lijepo redigovan i upravo vrvi od poleta i radinosti uz saradništvo: Aleksandra Kešuca, prof. Nikole Žica, Davorina Trstenjaka, Gj. M. Race i A. Pejića, Nadana Zorina, Ernesta Jelusića, V. Nazora, Crvenka Bijeloplavića (pseudonim), Graničara, D. Baletića, F. Pileka, L. Tomašića, R. b. Maldinija, Ivana Mahulje, J. A. Kraljića, A. Rajčića i mnogih drugih.

8. Zlata vrijedan i rijedak list ne samo za hrvatsko i srpsko učiteljstvo u Bosni, već za sve Jugoslavena jeste stručni list **„Školski Vjesnik“**, kojega izdaje zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, a koji je namijenjen uz srednje i strukovne škole i za pučko učiteljstvo.

I tko god se želi upoznati kulturnim napretkom u tima zemljama, najpače, što se tiče nauka uopće, pedagoške, lijepe ili omladinske hrvatske i srpske književnosti — naći će iscrpivo i točno priopćeno u „Školskom Vjesniku“, koji je po svojoj neprocjenivoj vrijednosti — drugi „Napredak“, kojega je u mnogočem i prestigao. Uredjuje ga odlični pedagog i pisac Ljuboje Dlušuš¹ uz saradništvo slijedećih radenika: Dr. P. Radosavljevića, prof. dr. Jurja Majcena, Ivana Klarića, Milana Bešlića, dr. Jozu Dujmušića, Davorina Trstenjaka, Lj. Dvornikovića,² Josipa Milakovića,³ R. b. Maldinija, prof. Nikole Simića, Mateja Žagrovića, Nikole Sambraila, Riste Vulića, Mije Žuljića, Mirka Jurkića i mnogih drugih.

¹ Dlušuš Ljuboje, savjetnik bosanske vlade, vitez reda Franje Josipa I., franceske republ. počasne legije oficir, r. 3. travnja g. 1850. u Šapatinovcima, kotara našičkoga, u Slavoniji. Napisao više pedagoških rasprava u stručnom listu „Napretku“ i brošuru „Narodni odgoj u pučkoj školi“. U „Školskom Vjesniku“ objelodanio je više ovećih radnja. Glavne su mu: „Filozofija u drevnih Helena“ i „Študije i dojmovi sa svjetske izložbe i nastavnoga kongresa“ u Parizu god. 1900. — najveće njegovo djelo. — U nakladi Hrvatskoga pedagoškoga književnoga Zbora štampalo se njegovo djelo „Uzgoj u drevnih Helena“. — Objelodanio je po raznim listovima liričkih pjesama, najviše u „Nadi“ pod pseudonimom Uvelak. —

9. Uz „Školski Vjesnik“ lijepu misiju vrši među bosanskim navlastito pučkim učiteljstvom mostarska „**Učiteljska Zora**“, koju je pokrenuo pokojni Ante Jukić (Veljko Obradov), a sada uredjuje poznati hrvatski pjesnik Stjepko Ilijić. Šteta što list radi tamošnjih neprilika ne izlazi redovito.

Sudjelovao je kao glavni faktor i dugo vremena kao jedini nadzorni organ i školski referent kod zemaljske vlade. Izradio je čitanke i zemljopisne učevne knjige za narodne osnovne škole u Bosni i Hercegovini.

² Dvorniković Ljudevit, rođen g. 1861. u Zagrebu, je prof. učit. škole u Sarajevu. Napisao literarne, psihološko-pedagoške i kritične studije u „Vijencu“, „Škol. Vjesniku“, „Napretku“, „Nadi“, „Savremeniku“ i „Beharu“. G. 1906. skupio je svoje radove u jednu knjigu pod naslovom „*Essays iz oblasti estetike i pedagogije*“, g. 1907. knjigu „*Temelji psihologije*“ (izdao „Zbor“).

³ Milaković Josip, rođen 1861. u Samoboru u Hrvatskoj, učitelj u učiteljskoj školi u Sarajevu. Saradjivao je u beletrističkim, pedagoškim i u omladinskim listovima, kao i u almanaku „Hrvatskoj“. Za mladež napisao je ove knjige: g. 1883. „Božićnice“ (pjesme), 1885. „Mali svijet“ (pjesme), „Mali hrvatski deklamator“ i „Domaće životinje“ (pjesme uz Leutemannove slike), g. 1887. „Prve ljubice“ (pjesme i priče), onda „Sreća mladosti“ i „Proljetno cvijeće“ (pjesme), a 1896. izda Hrv. pedagog. knjiž. Zbor prvu svesku njegovih izabranih pjesama za mladež, pod naslovom „Prve laste“. Dalje napisa ove zbirke lirskih pjesama: g. 1883. „Hrvaćanke“, 1891. „Iz uvela lišća“, 1892. „U zatišju“, 1897. „Vjetar i talasi“ i 1900. „Staze i putevi“. God. 1896. izda kulturno povjesnu studiju „Majka u našoj narodnoj pjesmi“, a 1898. „Biografske bilješke“. Napose štampao je još ove studije: „Majka u narodnim poslovicama“ (1904.), „Zmaj Jovan Jovanović“ (1905.), „Marko Kraljević i Gjergjelez Alija“ (1906.) i „Dr. Ernest Muka“, prilog poznavanju novije lužičko-srpske književnosti (1907.). G. 1902. izda prvu, a 1905. drugu knjigu velike antologije hrvatskoga i srpskog narodnog i umjetnog pjesništva pod naslovom „Naša pjesma“ G. 1906. uredi „Spomenicu fra Grge Martića“. Pored toga napisao je u raznim našim listovima niz literarnih prikaza o češkoj, slovačkoj, lužičko-srpskoj, poljačkoj, rusinskoj i hrvatskoj književnosti, a na hrvatski preveo čitavo pjesama ponajboljih čeških, slovačkih i lužičko-srpskih pjesnika. O hrvatskoj literarnoj produkciji piše mnogo u „Slovanský Přehled“. Posljednje su mu knjige: „Hrvatska pjesma“, što je izdao za g. 1908. naše Jeronimsko društvo i „Majčina dušica“, zbirka pjesmica za hrvatsku mladež. (Po koledaru „Strossmayer“ za god. 1908.).

III. Zaključak.

Kako mi je bilo u prvom redu stalo, da prikažem prijegledno i ukratko hrvatske pedagoške časopise, namijenjene pučkome učiteljstvu, nijesam se mogao osvrnuti na pr. na inače vrlo lijepi časopis „**Nastavni Vjesnik**“ (Zagreb), koji je namijenjen srednjoškolskom učiteljstvu, pa „**Roditeljski List**“, koji je u neku ruku i pedagoški list.

Pripomniti mi je, da sam, kolikogod sam mogao, nastojao spomenuti najmarkantnije radenike na polju pedagoške hrvatske literature, koji se grupiraju oko pojedinih pedagoških časopisa. Gdje je bilo od potrebe, naveo sam ukratko i djela i životopis.

Neka se hrvatski pedagoški časopisi i čitaju i šire, ali ne samo među „školskim“, već i „širim svijetom“ i tako zainteresuje za rad pučkoga učiteljstva i taj rad podupre i moralno i materijalno!

Bibliografski prijegled.

„**Kršćanska škola.**“ Pedagogijsko-naučni list. God. XI. Izlazi mjesečno (osmina, str. 16) u Zagrebu. Cijena 4 K na godinu. Uredjuje Matija Seigerschmied.

„**Napredak.**“ Naučno-pedagoška smotra. Izdaje „Pedagogijsko-književni Zbor“ u Zagrebu. Tečaj XLIX. Izlazi u mjesečnim sveskama (osmina, str. 48), izuzevši srpanj i kolovoz: Cijena 10 K na godinu. Glavni urednik Stjepan Basariček (Zagreb) za teorijsku pedagogiju i manje članke i bilješke. Saurednici: Milan Pejnović (Osijek) za praktičnu pedagogiju, Davorin Trstenjak (Kostajnica) za obzor po pedagoškom svijetu i Josip Škarić (Hreljin) za književnu smotru.

„**Narodna Prosvjeta.**“ Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu. Glasilo istoimenog društva. God. III. Izlazi u Puli (Istra) svakog mjeseca (velika osmina, str. 16). Cijena 5 K na godinu. Uredjuje Ernest Jelusić.

„**Novo Vrijeme.**“ List za učitelje i prijatelje narodne prosvjete. God. I. Izlazi (velika osmina, str. 8) 15. i zadnjeg dana svakog mjeseca u

Šibeniku (Dalmacija). Cijena 6 K na godinu. Izdavaatelj i urednik: Danilo Petranović.

„Preporod.“ Pedagoška smotra za roditelje, učitelje i sve prijatelje mladeži. God. IV. Izlazi (osmina, str. 16) mjesečno jedanput u Zagrebu (Kačićeva ulica 18). Cijena 4 K na godinu. Izdaje i uredjuje Vjekoslav Košćević.

„Škola.“ List za učitelje i prijatelje škole. Tečaj XIX. Izlazi (velika osmina, str. 16) jedanput na mjesec u Zagrebu (Trenkova ulica broj 7, I. kat). Cijena 4 K na godinu. Izdaje i uredjuje Stjepan Široša.

„Školski Vjesnik.“ Stručni list zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu. God. XV. Izlazi svakoga mjeseca u Sarajevu (Bosna) u posebnim sveskama (velika osmina) od 4—5 štampanih araka (64—80 str.). Cijena 4 K na godinu. Uredjuje Ljuboje Džustuš.

„Hrvatski Učiteljski Dom.“ Glasilo „Hrvatskoga pedagoško-književnoga Zbora“, „Saveza hrv. učit. društava“ i „Hrv. učit. štedno-predudjamne zadruge“. God. I. Izlazi (folio format, str. 8—12) kroz cijelu godinu svakoga 5. i 20. u mjesecu u Zagrebu. Posebna pretplata zanj se ne prima, nego ga pretplatnici „Napretka“ dobivaju besplatno. Uredjuje Stjepan Šmid.

„Učiteljski Glas.“ Glasilo „Saveza dalmatinskih učitelja“. Tečaj X. Izlazi (folio format, str. 8—12) na 15. svakoga mjeseca u Šibeniku (Dalmacija). Cijena 4 K na godinu. Uredjuje Dinko Sirovića.

„Učiteljska Zora.“ Glasilo učiteljskoga društva okružja mostarskoga. Izlazi mjesečno (velika osmina, str. 16) u Mostaru (Hercegovina). Cijena godišnje 4 K. Uredjuje Stjepko Ilijić.

II. Razprave.

a) Prvi avstrijski shod za otroško varstvo.¹

(*Franc Milčinski.*)

I. Uvod.

Še pred petimi leti — kdo je tačas govoril o otroškem varstvu? A danes — kdo ne govori o njem, kdo ne dela zanj? Vsak okraj že ima svoje društvo za otroško varstvo; elegantne dame hodijo od hiše do hiše, vabeč člane, in prisrčno so sprejete povsod. Tovarniška delavka nabira iz lastnega nagiba prispevkov med svojimi tovarišicami; težko dajo, a rade. — Vsaka občina ima svoj sirotinski svet, vsaka vas svojega sirotinskega svetovalca; preprosti kmet izvršuje z vneto ta posel. Praksa varstvenega prava dobiva drugačno lice, izgublja starokopitni, birokratni značaj in se prilagodi živlenskimi potrebami; varstvena oblast ni več zgolj oblastna gosposka, ampak zaupanja vreden prijatelj in svetovalec. Šolstvo in duhovstvo se v vodečih vrstah udeležujeta gibanja za otroško varstvo; vidni uspehi ju vzpodbujajo: kar sta storila iz početka po višjem ukazu ali

¹ Schriften des Ersten Österreichischen Kinderschutzkongresses in Wien, 1907. Band I. Die Ursachen, Erscheinungsformen und die Ausbreitung der Verwahrlosung von Kindern und Jugendlichen in Österreich. Einzeldarstellungen aus allen Teilen Österreichs. — Band II. Gutachten zu den „Verhandlungsgegenständen des Ersten Österreichischen Kinderschutzkongresses in Wien“, 1907. — Band III. Protokoll über die Verhandlungen des Ersten Öster. Kinderschutzkongresses in Wien, 18. bis 20. März 1907. Manz, 1906, 1907.

iz vljudnosti, delata sedaj iz lastnega nagiba in iz prepričanja. Zakonodajstvo sili na dan z reformami v prid mladini; vladar praznuje svoj jubilej, a jubilejski dar je namenjen „otroku“; otrok in njegovo varstvo prevladujeta v vsej javnosti!

Ideja, stoječa enako blizu srcu in razumu, je našla rodovitna tla in je bujno vzrasla! Podlago in smeri pa ji je dal I. avstrijski shod za otroško varstvo, ki se je vršil dne 18., 19. in 20. sušca 1907 na Dunaju.

Cilj mu je bil, razširiti in vglobiti zanimanje za vprašanja otroškega varstva, preudariti, česa je treba za zdrav razvoj duševnih in telesnih sil mladine, dognati obstoječe nedostatke, najti sredstva, kako jim priti v okom, in staviti primerne nasvete zakonodajstvu in upravi. Osredotočil pa je svoje razprave okoli treh skupin vprašanj, ki so se nanašale prva na otroško varstvo v ožjem pomenu besede, to je na obrambo otroka pred grdim ravnanjem in zane-marjanjem, druga na skrbstveno vzgojo in tretja na mladinsko kazensko pravo.

Podlago in ozadje kongresnim razpravam so nudila iz vseh kronovin dospelata poročila o vzrokih, oblikah in razširjenju zanemarjenosti otrok in mladine v Avstriji, opirajoča se na bogato, izvečine uradno gradivo.¹

Posledek teh poročil je nakratko ta: Vzroki zane-marjenosti tiče predvsem v gospodarskih razmerah. Roditelji iz delavskih slojev se, zaposleni z delom, ne utegnejo pečati z oskrbo in vzgojo svojih otrok, ki so jim morebiti celo na poti, zavetišče za mnogoštevilne otroke brez nadzorstva pa je tako malo, da ne pridejo v poštev; stanovanja delavskih slojev so nezadostna in prava gnezda bolezni ter

¹ Ta poročila so sestavili n. pr.: za Koroško deželni odbornik Karel Winkler, za Kranjsko pisec teh vrstic, za Primorsko neimenovan sodnik, za Štajersko vseučiliški profesor dr. Ernest Mischler.

pohujšanja; otroci se že v nežni starosti izkoraščajo za delo ali, kar je še hujše, za beračenje. Te okolnosti močno pospešujejo zanemarjenost mladine, dasi je treba poudarjati, da mnogi starši navzlic svoji bedi prav pošteno in uspešno vzgajajo svojo deco. — Nadaljnji zelo važni vzrok, zakaj je mladina zanemarjena, tiči v slabih lastnostih staršev, v njih neizobraženosti, lahkomiselnosti, delomrznosti, alkoholizmu in brezvestnosti. — Včasih je pa kriva zanemarjenosti otroka njegova lastna, duševna ali telesna nedostatnost.

Nevarnost izprijenja je v mestih trikrat večja nego na deželi, ker je v mestu več bede, več zapeljivih prilik, več pohujšljivih zgledov, nadzorstvo pa težje.

Pojavlja se izprijenost stopnjema; pričenja se navadno s svojevoljnim zamujanjem šole, s potepanjem in beračenjem, a se stopnjuje do kraje, goljufije, nenravnosti.

Izprijenost se bolj in bolj razširja in to tem lažje, ker ne zadeva nikoder ob zadosten, sistematičen, urejen odpor, ampak ji prodiranje še olajšujejo nedostatki v javnih napravah, v varuštvu, v zastarelem kazenskem pravu, v zdravstvu in, ne v najmanjši meri, v šolstvu, ki premalo vpoštevava npravstveno in zdravstveno stran vzgoje in ni uravnano po gospodarskih potrebah prebivalstva, ki mu služi.

Te so poglavitne misli poročil iz vseh kronovin; kakor se razlikujejo poročila v podrobnostih, tako se strinjajo v prepričanju, da je treba nujne in temeljite pomoči na polju otroškega varstva.

Kaka bodi ta pomoč, o tem se je glede zgoraj navedenih treh skupin vprašanj posvetoval shod, ločen na tri oddelke. Posvetovanja so spravila na dan obilo gradiva in nasvetov; v tej ali oni točki so si mnenja pač tudi nasprotovala; glasovanje in sklepanje pa je bilo po pravilih shoda izključeno. Iz bogate tvarine, ki jo nudijo poročila in debate, naj bodo v nastopnih vrsticah posnete glavne, načelne misli, ki utegnejo merodajne postati tudi pri zakoniti

ureditvi tožadevnih vprašanj. Poudarjalo se je pa vseskozi, da je treba ondi, kjer tiči vzrok zanemarjenosti v splošnih, nezdravih družabnih razmerah, obrniti pozornost pred vsem na korenino zla.

II. Otroško varstvo.

Prvi oddelek se je torej pečal z vprašanjem o otroškem varstvu v ožjem pomenu besede.

Ugotovilo se je, da je treba otroku varstva:

1. pred grdim ravnanjem, najsi je započeto zgolj iz surovosti, v nagli jezi, v pijanosti ali iz trajne sovražnosti in v namenu trpinčiti otroka ali celo spraviti ga vkraj. Materinskega sovraštva namesto materinske ljubezni so često deležni zlasti otroci, ki so svoja prva leta prebili v tuji reji. Materinska ljubezen namreč ni enoten, stanoviten, iz narave materine izvirajoč čut, ampak se razvija iz pečanja z otrokom in iz skrbi zanj: trpljenje rodi ljubezen! — Navadno občutijo sovraštvo nezakonski otroci; izročeni so grdemu ravnanju zlasti tedaj, ako jim stopi mati v zakon z drugim moškim, ki ni njih oče; revež je v takem slučaju posebno otrok, kateri ima kaj imovine, ki jo upata mati in njen mož podedovati... Oni, ki grdo ravnaajo z otrokom, se običajno izgovarjajo, da je otrok poreden in zato potreben kazni. Dvomljivo je, ali vzgoja s palico obeta sploh kaj uspeha; gotovo pa je, da otrok do 5. leta ni tepsti in da je nečloveško in nespametno, otroka kaznovati na telesu n. pr. zato, ker moči posteljo.

2. Otroku je nadalje treba obrambe, da se mu ne zanemarja telesna oskrba bodisi po lastnih roditeljih, bodisi po rejnikih. V tem pogledu trpe zopet največ nezakonski otroci. V Avstriji se jih rodi vsako leto okoli 120.000. Matere so jim izvečine ubožnega stanu, delavke. Same ne morejo otroka oskrbovati, skrb za vsakdanji zaslužek jim to brani. Dajo ga torej v rejo. Preživnina znaša v naših

krajih 12 do 18 kron na mesec. Po zakonu bi jo moral plačevati nezakonski oče; ali navadno je nezakonski oče istega stanu kakor mati; oba sta revna. Ako imata oba zaslužek in se zavedata svojih dolžnosti napram otroku, se pač z lepim pogodita tako, da se delita v stroške otrokove oskrbe. Ako se pa oče brani očetovstva — najrajši tačas, kadar dvomi o svoji izključni krivdi — ga ne prisili k izpolnjevanju njegovih dolžnosti nobena sodba; rajši ne dela, nego da bi moral plačevati — ali pa menjava službe tako hitro, da ga izvršba na zaslužek ne more dohajati — ali pa se izgubi v svet, v Ameriko. Mati odda torej otroka v rejo, plača preživnino za prvi mesec, nadaljnje pa obljubi točno določiti. Pride drugi mesec, preživnine pa ni in tudi o materi ni ne duha ne sluha; uboga rejnica teka tarnajoč z otrokom od občine na sodišče in nazaj in meseci in meseci preteko, preden se denarno vprašanje reši ali vsaj otrok odvzame opeharjeni rejnici in izroči domovinski občini. To se pogosto pojavlja; razkladati pač ni treba, da se v takih slučajih slabo godi rejncem. — A tudi rejncem, za katere se redno plačuje, ni baš na rožicah postlano. Skoro za vsako obrt je dandanes treba dokazati usposobljenost, le za rejo otrok je ni treba! Pečajo se z njo po največ revne ženske, ki hočejo živeti ob tem; mnoga županstva smatrajo celo za najcenejšo ubožno preskrbo, ako beračici naklonijo rejenca s čim neznatnejšo preživnino. Da je reja le poceni; je li rejnica zdrava, trezna, poštena, sposobna — kako je njeno stanovanje: zato se nikdo ne briga! In tako se dogaja, da rejenci umirajo gladu, vsled nezdrave hrane in nezadostne oskrbe ali pa okuženi od rejnice, katera je jetična ali celo sifilitna!

Tudi zakonskim otrokom je oskrba pogosto zanemarjena; brez krivde staršev, kadar sta oba čez dan na delu in morata prepuščati otroka samega sebi ali brezbriznim sosedom, ali po njih krivdi, če je n. pr. oče pijanec, ki zapija svoj zaslužek, otroke pa pušča stradati.

Telesnemu zanemarjanju je prištevati tudi še izkoriščanje otroške delalne sile, privajanje k alkoholu i. dr.

3. Ščititi je mladino tudi pred slabo vzgojo, pred slabimi duševnimi vplivi. Zatreti je beračenje otrok, ki je zlasti po mestih močno razširjeno in ki mu daje neumestna dobrodušnost občinstva potuho. Otroci beračijo včasih iz lastnega nagiba, celo brez vednosti staršev, da si dobe sredstev za slaščice, za vrtiljak in kinematograf, ali pa jih pošiljajo beračit starši, da jim prineseo za žganje, redkokdaj za kaj potrebnega. Skoro vsi otroci, ki beračijo, so lažniki. Njih običajna laž je, da so mati umrli, da so oče bolni i. dr. Hočejo le denarja; kruha niti ne marajo in če ga vzemo, ga na prvi stopnici zopet odlože. Beračijo pa otroci tudi v spremstvu odraslih; spremljajo n. pr. slepce na njih beraških pohodih in dobivajo zato delež priberane miloščine. — Iz beračev postajajo redno potepuhi in tatje.

Ščititi je nadalje otroke pred pohujšanjem po nepravniških knjigah in predočbah. V tem pogledu so ponekod zlasti škodljive kinematografske predstave, ki imajo na mladino posebno privlačno silo.

Kako se naj izboljša in uresniči otroško varstvo?

V to je treba pred vsem organov, ki v tej nalogi podpirajo varstveno oblast in, izvršujoč podrobno delo, nadzorujejo varovance, naznanjajo slučaje, potrebne pomoči, in dajejo sodišču zaprosena pojasnila. Taki organi so začasa shoda za otroško varstvo malone po vsej Avstriji že obstojali v obliki sirotinskih svetov (varuštvenih svetov) in shod je odobril njih delovanje. Vsaka občina ima svoj sirotinski svet, čigar člane imenuje varstveno sodišče. Poklicani so k temu častnemu poslu pred vsem zastopniki cerkve, šole, občine, potem sploh osebe obojega spola.

katerim so krajne razmere znane in ki imajo zanimanje in sposobnost za tako delovanje.

Treba je nadalje preuredbe varuštva. Dočim se postavljajo doslej za varuhe le možki, izvzemši zakonsko mater in staro mater, ki se tudi lahko postavi za varuhinji, izrekel se je shod prepričanega, da je za ta posel baš ženstvo sploh sposobno in poklicano v najodličnejši meri. Nadalje naj bodo lahko varuhi tudi društva in zavodi, ki stoje pod državnim nadzorstvom, in sicer glede onih otrok, ki so v njih popolni vzgoji in oskrbi. Vsem onim otrokom, ki nimajo niti brižnih svojcev in za katere tudi sicer ni na razpolago sposobnega varuha, naj postavlja sodišče enega in istega vesoljnega varuha, kateremu se je uradoma pečati zgolj z varuštvi, ki je torej večč svojemu poslu in ga bo točno in spretno opravljal, česar od prisiljenih varuhov ni pričakovati. — Rejencem bodi za varuha sirotinski svet.

Z varstvom otroka je pričeti že pred njegovim rojstvom. V ta namen je bednim materam omogočiti porod v zdravstveno ugodnih razmerah in jim dati toliko oskrbe, da otroka same doje, ako ne dalje, vsaj šest tednov. — Po našem sedanjem pravu moreta nezakonska mati in varuh šele po rojstvu otroka zahtevati od nezakonskega očeta povračilo porodnih in posteljnih stroškov in plačilo stroškov preživnine; preteko pa meseci in meseci, preden se oče prisili v ta plačila, nota bene, ako sploh kaj ima! Mati, z otročičem v naročju, brez zaslužka, pa nima s čim preživljati sebe in svojega malega, ki ga brez denarja tudi v rejo ne more oddati. To obupno stanje je krivo polovice detomorov!

Zato je treba zakonite določbe, da mora nezakonski oče na zahtevanje matere že primeren čas pred porodom založiti pri sodišču domnevne stroške poroda, stroške materine prehrane skozi šest tednov in otrokove prehrane skozi tri mesece. Tako naj bi se kratkim potom, z začasno odredbo

osiguralo materi in otroku življenje vsaj za isto dobo, ki je potrebna, da se dolžnosti nezakonskega očeta dokončno uredi z redno tožbo.

Posebnega varstva so potrebni rejenci. Brez potrebe nikdo ne dajaj svojega otroka v tujo rejo; kajti nele najnaravnejša in najbolj zdrava je izreja na materinih prsih, tudi materina ljubezen, ta najzanesljivejši ščit otroku, najbolj zbujaj in krepi osebno negovanje otroka! — Brez dovoljenja pa tudi nikdo ne sprejemaj tujih otrok v rejo. To dovoljenje dajaj sirotinski svet, prepričavši se o telesni, duševni in gmotni sposobnosti rejnikov. Rejence je redno nadzirati po zdravnikih in po drugih nadzorovalcih. Rejnicam naj bodo zastoj na razpolago zdravniška pomoč in zdravila in, kadar treba, tudi priporočljiva otroška hrana. Izredno skrbne rejnice je odlikovati z nagradami.

Zdravstvenim razmeram otrok in mladine je sploh posvetiti živo pozornost. Ustvari se naj osrednji urad za skrb za dojenice, uredi se naj oskrba najdencev, uvede redno zdravniško nadzorovanje vse one mladine, katera je v skrbstveni vzgoji, nadalje pa tudi šolske mladine sploh in vajencev, in omeji se naj delo otrok bodisi doma, bodisi v službah ali v rokodelskem uku. Ustanove se naj slednjič pri deželnih šolskih svetih in pri ministrstvu za bogočastje in nauk osrednje oblasti za šolske zdravnike.

Pa tudi kazenski zakon naj priskoči otroškemu varstvu v pomoč. Kaznuje se naj, kdor zanemarja dolžnost skrbeti za otroka; kaznuje se naj nadalje zloraba in izkoriščanje otroške in mladinske delalne sile, uporabljanje otrok za javne produkcije in za beračenje, opojanje mladine, zapeljevanje neporečenih deklet pod 16. letom i. t. d.

S takimi uredbami, meni shod, naj se osigura otroško varstvo in čim izdatnejše pride v oči telesnemu in duševnemu zanemarjanju in njegovi posledici, izprijenosti mladine; kajti najvažnejši del boja zoper zanemarjenost in izprijenost je: preprečevati ju pravočasno! — Ako sta se pa

v posamnem slučaju že pojavili, potem mora vzeti vzgojo v svoje roke javna skrb. Z ustrojem te skrbstvene vzgoje se je pečal drugi oddelek.

III. Skrbstvena vzgoja.

V katerih slučajih naj nastopi skrbstvena vzgoja, kdo jo naj odreja in izvršuje in kako je pokriti z njo združene stroške: vsa ta velevažna vprašanja se morajo po mnenju shoda urediti s posebnim zakonom, čigar načela bi bila približno sledeča:

Preden se otrok, ki je zanemarjen ali izprijen ali za katerega se je bati v tem pogledu, vzame iz domače vzgoje, je umestno — ako ni neposredne nevarnosti za njegov telesni ali duševni blagor — najprej poskusiti, ali ne zaležejo morebiti druga, milejša sredstva, n. pr. poduk, opomin, nadzorovanje.

Staršem ali varuhom je treba odvzeti otroka takrat, kadar to zahteva njegova in njegovega razvoja varnost v duševnem ali telesnem pogledu; torej kadar se z njim grdo ravna, kadar se otrok navaja k slabemu; nadalje v šolski dobi, ako je otrok izprijen in ga kaže izločiti iz rednih šol; slednjič, ako je zakrivil kaznivo dejanje in je iskati vzroka zgolj v zanemarjeni vzgoji, a še pričakovati poboljšanja. Vzgojo takih otrok prevzame javna skrb.

Odreja skrbstveno vzgojo v vsakem posamnem slučaju varuštveno sodišče, izvršiti pa jo mora posebna deželna komisija, obstoječa iz zastopnikov javnih oblastev, šolstva, zdravstva in dobrodelstva, in sicer po svojem preudarku, bodisi tako, da spravi otroka v drugo družino, ali tako, da ga odda v kak zavod.

Naše javno mnenje ne pozna za otroka, ki ga je rešiti iz nerednih domačih razmer, drugega zavetja nego zavod: sirotišnico ali poboljševalnico. Tudi šolski krogi ne vedo izlepa drugega nasveta nego: „Ker ima otrok slabo domačo

vzgojo, se priporoča, da se spravi v kak zavod.* Toda zavodi prihajajo v poštev šele v drugi vrsti. Najnaravnejši nadomestek za vzgojo v domači družini je vzgoja v drugi poštenu družini! Zavode loči zid od zunanjega življenja in mladina, vzgojena za tem zidovjem, je težje kos zahtevam, izkušnjam in nevarnostim življenja zunaj zidovja nego ona, ki je vzrasla v prostosti. Vrhutega je vzgoja po zavodih precej draga, dočim se n. pr. zdrav otrok v starosti 10 let lahko malodane brez stroškov odda na kmete.¹

Otroci, ki jih iz katerihkoli vzrokov ne kaže dati v zasebno oskrbo, sodijo v zavode. Deželni komisiji bo preudarjati, v kateri zavod je dati otroka, ali morebiti v kak splošno pristopen zavod (sirotišnico) ali v vzgajališče, namenjeno zgolj izprijenčem.

Poudarjalo se je na shodu, da bi naj bili vsi taki zavodi urejeni po sledečih glavnih načelih:

¹ Zoper preskrbo otrok na kmetih vlada tudi v najsiromašnejših mestnih slojih velikanski predsodek. Rajši trpé starši, da jim otrok strada, da zamuja šolo, ker nima obutala, da berači in rine v zanikarnost in hudo delstvo — le na kmete ne, češ, krav že ne bo pasel! — A nič hudega bi mu ne bilo na kmetih: redno bi pohajal šolo, nadzorstvo bi imel boljše nego v mestu, jesti dovolj in potrebno obleko. Seveda v šole prostem času bi moral pomagati pri hiši, kolikor pač pomagajo tudi domači otroci na kmetih. To pa ni napačno! Delo je najboljšo vzgajalno sredstvo, brezdelno pohajkovanje pa vir vseh nemarnosti. Krave pasti ni sramota! N. pr. skoraj vsi najimenitnejši možje, kar jih imamo Slovenci, so v svojih mladih letih pasli! Bolje pasti krave nego lenobo! — Izbrati je otrokom seveda le take gospodarje, ki jih ne bodo smatrali zgolj za sužnje, ampak kakor svoje, in določno se je dogovoriti z njimi, da delo ne sme nikdar ovirati otroka v šolskih dolžnostih niti biti kvarno njegovemu zdravju ali telesnemu razvoju, zlasti da se otrok z delom ne sme utrujati zjutraj pred šolo in zvečer po šesti uri. Tako spravlja ljubljansko varstveno sodišče zapuščene in zanemarjene otroke načeloma v kmetске hiše; otroci se hitro privadijo novi oskrbi in družbi, delo na kmetih se jim priljubi, ne želé si več nazaj v prejšnje razmere. — Oni, ki so dovolj nadarjeni in spretni za obrt, se po končanem 14. letu zopet vzemo s kmetov in se dajo učiti kakega rokodelstva; vajeni so dela in reda in mojstri jih imajo zelo radi, rajši nego mestne melkužneže.

1. Hrana bodi preudarno določena.
2. Redno se neguj kopanje. Skrb za telesno snaznost vpliva vzgajalno tudi na dušo.
3. Vzgajati je k delu. Vzporedno s šolskim poukom je gojiti začetni pouk v rokodelstvih.
4. Potrebno je: kretanje v prostem zraku, mladinske igre, izleti, delo na vrtu in polju!
5. Vzgojitelji morajo biti izbrano dobri in prideliti je vsakemu le toliko število otrok, da jih lahko individualno vzgaja.
6. Brigati se je za gojence tudi še potem, ko zapuste zavod, do 20. ali 21. leta njih starosti.
7. Vsi skrbstveni zavodi naj so podrejeni nadzorstvu državnih strokovnih nadzornikov.

Izrecno se je pa poudarjalo, da mladine ni izročati v skrbstveno vzgojo poboljševalnim oddelkom prisilnih delavnic za mladostne korigende, kakršni obstoje n. pr. v Ljubljani in Messendorfu za dečke, v Lankovici za dekleta. Ti starokopitni poboljševalni oddelki so namreč po svojem ustroju bolj podobni slabo urejenim kaznilnicam nego vzgajališčem.

Najvažnejši del zakona o skrbstveni vzgoji bi bila ureditev, kdo plačaj stroške te vzgoje tedaj, ako so otroci in njih svojci brez imovine. Baš ob tem vprašanju se je dosedaj prerado razbijalo vsako prizadevanje v prid zane-marjeni in izprijeni mladini, ako ni slučajno priskočila na pomoč zasebna dobrodelnost. Urediti bo to vprašanje pač tako, da se stroški v primernem razmerju razdele med državo, ki ima najbogatejša sredstva, pa tudi med deželo in občino, ki bosta po uspehih urejene, skrbstvene vzgoje kolikortoliko razbremenjeni v svojih izdatkih za šolstvo, za preskrbo ubogih i. t. d.

IV. Mladinsko kazensko pravo.

Tretji oddelek je razpravljaj o preosnovi mladinskega kazenskega prava.

Ta preosnova je nujno potrebna. Po našem sedaj veljavnem kazenskem zakonu zapadejo otroci lahko že z desetim letom sodni kazni! In vendar je vpoštevati, da greše zoper kazenski zakon navadno le otroci, katerim je bila vzgoja slaba, slaba brez njihove krivde; navzlic temu morajo trpeti kazen, ki jih ne poboljša, ampak pohujša in jim za vse žive dni vtisne pečat sramote na čelo.

Otroka ni kaznovati, ampak vzgajati!

Po mnenju shoda naj se torej prične doba, ko postane mladi človek odgovoren kazenskemu sodišču, ne že po 10., ampak šele po 14. letu starosti; eden poročevalcev je celo predlagal, naj se pomakne do 16. leta, ker se baš med 14. in 16. letom vrše v naravi mladega človeka mogočne izpremembe, ki mu slabe voljo in razsodnost. — Mlajših ne bo kaznovati, pač pa jih bo vzeti v skrbstveno vzgojo, ako jo spozna sodnik za potrebno.

Pa tudi starejši, do 18. (po predlogu nekaterih celo do 20. ali 21.) leta, ostanejo prosti kazni, ako so zaostali v svojem duševnem razvoju tako, da niso mogli izprevideti krivičnosti svojega dejanja ali da niso mogli brzdati svoje še neutrjene volje. Zato jih pa sodišče lahko izroči skrbstveni vzgoji za nedoločen čas, do tedaj pač, da jih je smatrati za poboljšane.

Tem načelom se mora prilagoditi tudi kazenski postopek. Ugotoviti ni le, kaj je zakrivil mladi zločinec, ampak dognati je čim natančneje tudi njegove osebne, rodbinske, družabne razmere, njegovo duševno stanje in vzgojo, da se jasno dožene mera njegove lastne krivde. Vsled tega bodi nedopustna obsodba mladostnika, če ni osebno navzoč pri razpravi; sodnik ga sme in more soditi le na podlagi lastnega neposrednega prepričanja!

Sodba zoper mladostnike naj se zaradi enotnosti poveri kolikor mogoče enemu in istemu sodniku. Tudi stvari, ki bi spadale pred zborna ali porotna sodišča, naj se združijo

v rokali istega sodnika, ki so mu poverjene sploh zadeve mladostnih.

Skrbeti je, da se mladostnim obdolžencem v najizdatnejši meri omogoči obramba po zakonitih zastopnikih (roditeljih, varuhih) in po kazenskih zagovornikih. Glavne razprave zoper nje naj bodo tajne.

Ako je bil mladostnik obsojen, se mu v določenih slučajih kazni odpusti s pogojem, da se tri leta vede pošteno in brez kazni. Ako v tej dobi krene s pravega pota, mora kazni prestat.

Oni mladostniki pa, ki morajo nastopiti kazni, ker se jim vsled obtežujočih okoliščin ne more pogojno odpustiti, se morejo po prestanih dveh tretinkah kazni pogojno izpustiti v prostost, ako se je nadejati, da bodo živeli odslej naredno; toda tudi zanje velja pogoj, da se morajo vrniti v zapor in odslužiti ostanek kazni, ako se v določeni dobi ne obneso v prostosti.

Kazni se izvršuj nad mladimi ljudmi tako, da ne pridejo v dotiko s starejšimi zločinci, torej v posebnih oddelkih, v katerih bodi skrbjeno tudi za redno delo in izobrazbo mladostnih.

Po sedanjem pravu ugasnejo posledice kazni popolnoma šele s smrtjo kaznovanca. Naj je pregreha izvirala tudi le iz mladostne nepremišljenosti, vendar je ne izbriše več niti najuglednejše življenje. Dogodilo se je, da je splošno spoštovan mož, kot priča zaslišan v stvari, ki se ni dotikala njega, na običajno vprašanje sodnikovo moral razodeti, da je bil v mladih letih kaznovan zaradi tatvine. In mož in družina sta bila ob ves ugled za prazen nič! Zato je upravičena zahteva shodova, da se obsodbe zaradi kaznivih dejanj, storjenih pred dovršenim 18. letom starosti, popolnoma izbrišejo, ako kaznovanec v določeni dobi vnovič ne zapade kazni. Ta rehabilitacija odveže tudi od dolžnosti, na sodno ali oblastveno vprašanje navesti izbrisano kazni.

S tem predmetem so se končala posvetovanja 1. avstrijskega shoda za otroško varstvo.

Shod, čigar glavne misli smo očrtali, pomenja važno postojanko v stremljenju za otroškim varstvom. Dosegel je svoj namen: vzpodbudil in utrdil je zanimanje za vprašanja o otroškem varstvu in je pripravil mnogo dragocenega gradiva. Njegovi sadovi že dozorevajo. Vlada je že predložila načrt zakona o kazenskopravnem ravnanju z mladino in o njenem kazenskopravnem varstvu, nadalje v okviru novele k občnemu državljanškemu zakonu načrt izpremenjenega varuštvenega prava; obljublja hkratu, da skoraj predloži tudi načrt zakona o skrbstveni vzgoji. Na drugi strani se je zasebna dobrotelost, vzpodbujena zlasti po želji našega vladarja jubilarja, v nepričakovani meri zavzela za mladino, snujoč vsepovsod društva za otroško varstvo, ki omogočujejo uspešen boj zoper zanemarjenost in izprijenost mladine že sedaj, ko še ni zakona o skrbstveni vzgoji in ko še ni zakonito urejeno vprašanje o pokritju stroškov.

Zgradba se pričenja, končano pa delo še ni. Zato je bil shod označen kot prvi. Obdeloval je zlasti pravna vprašanja; skrb nadaljnjih shodov bo, da nadaljujejo delo z zdravstvenega, vzgojeslovnega¹ in gospodarstvenega stališča.

¹ Ministrstvo za bogočastje in nauk je z odlokom, z dne 25. julija 1908, št. 12.961 (Verordnungsblatt des k. k. Min. f. Kult. u. Unterr. vom 15. November 1908) naročilo vsem šolskim svetom, naj obračajo posebno paznjo na sodelovanje šole v boju proti izprijenju mladine in je obljubilo podporo vsaki tozadevni akciji.

Uredništvo.

b) Preosnova avstrijskih srednjih šol.

(Dr. Jos. Tominšek.)

I. Načela.

V avstrijskem naučnem ministrstvu se je pod predsedstvom tedanjega naučnega ministra dr. Gustava Marcheta vršila od 21. do 25. januarja 1908. velika „srednješolska anketa“, ki se je je udeležilo blizo sto najodličnejših zastopnikov vseh slojev, od bivšega ministrskega predsednika barona P. Gautscha do socialnodemokratskega poslanca E. Pernerstorferja, od generalnega majorja H. Meixnerja do temperamentne predsednice Dunajskega ženskega društva — oficijelne zastopnice „mater“ Marijane R. Hainisch, od komercialnega svetnika dr. Riedla in generalnega svetnika Anglo-avstrijske banke, K. Morawitza, do strokovnjakov raznih dvornih svetnikov in deželnih šolskih nadzornikov, od češkega vseučiliškega profesorja dr. Fr. Drtine do veleindustrijsca U. Braßa in stavbnega svetnika dr. Fr. Bergerja, od praktičnega zdravnika dr. L. Freya do opata L. J. Helmerja in državnega poslanca dr. P. Hofmanna pl. Wellenhofa; udeležnik je bil gimnazijski profesor M. Kušar iz Zadra ter iz Tarnopola gimnazijski ravnatelj dr. L. Sawicki; pozvane so bile vse narodnosti, vse politične stranke, šole vseh vrst, vse pokrajine!

Iz tega je razvidno, da je ministrstvo imelo kaj resen namen, temeljito in vsestransko presoditi zahteve po reformi srednjih šol, ki so se tekom zadnjih let pojavljale glasneje in odločneje. Zato je tudi vsa javnost, t. j. naše časništvo, z zadovoljstvom pozdravljala obsežno anketo in je dobivala zagotovilo, da posvetovanja in nasveti ne ostanejo le v aktih, ampak da se bo z reformo takoj, že isto leto pričelo.

Ker so bili vsi sloji vabljeni in so imeli priliko, z vso prostodušnostjo zastopati svoje stališče, zato so odšli od ankete vsi uzadovoljeni.

Le tisti stan, ki je bil in bo najbolj prizadet, se je vdajal precejšnjemu skepticizmu: srednješolsko učiteljstvo. Čutilo se je kot masa potisnjeno v ozadje, češ da je zastopano le po svojih predstojnikih: ravnateljih in nadzornikih, članih šolskega sveta itd., dočim učitelj kot tak pač nobeden ni bil vabljen, ampak le kot zastopnik profesorske organizacije i. dr. Vendar so se valovi kmalu pomirili; saj je bilo pri razlikovitosti vabljenecv in glede na kričavost (ne morem drugače reči!) nekaterih slojev, zlasti obrtno-tehničnih krogov, neobhodno potrebno, vendar enkrat dati baš tem priliko, da konkretno, brez bobnečih fraz, povedo, kaj pravzaprav hočejo. Učiteljstvu pa je itak prosta pot, stopiti v strokovnih glasilih in po neposrednem potu pred učno upravo s kritiko in z nasveti. Vrhutega pa praktičen učitelj sploh dobro ve, da se da pri shodih in anketah kaj lepo sestaviti kak nov stroj, krasno razviti kak nov učni način kot rešitelj mladine in človeštva, a da se pri teorijah računa največ z nekako teoretično mladino, dočim se pri faktni mladini dober pouk ne razvija nikoli — in siloma tudi ne sme razvijati — enostavno po eni teoriji tako dolgo, dokler se mi pač ne predpiše druga itd.! Na ta način bi učitelj učil teorijo! Ne pa učence predmetov! Poznati mora učitelj vse teorije, učil bo ali po vseh ali po eni izmed njih ali pa po novi — v tem trenutku, ko jo bo našel! Hip pozneje morda že drugače.

Praksa je mnogolična, a ona bodi v reciproknem razmerju s teorijo. — Šola ne utrpi neposrednih skokov: v kontinuiteti se vrši rast — telesna in duševna — posameznika in generacij, a na isti način spremljaj to rast vzgoja in pouk. Spontansko gre napredek svojo pot, na trdem temelju: na tradiciji, in z novim tlakom: z reformami! Površneži vidijo le tlak in skrbe le zanj, izkušen cestar pa ve,

da se brez temelja tlak kmalu udara. Z mirnim nasmehom često opazuje šolnik, kako zgrade pod kakim trenutnim vtiskom razni skrbni ljudje nove šolske ceste na papirju; saj si misli: „Vi govorite in pišete brez mene, delali in se učili pa se boste šele z menoj!“

Spontansko gre napredek svojo pot, smo rekli; učitelji si z učenci sami nadelujejo nova pota, občinstvu še morda neznana, ker so pač namenjena le šolskemu prometu. Eden faktor pa mora opaziti nova pota ter zvrčati na nje občno šolsko pozornost: namreč učna uprava. Iz tega je razvidno, kje mora in uspešno more ona zastaviti svoje „reformno“ delo: ne z absolutnimi novotarijami, ki bi bile često le originalne domislice, ampak z zakonitenjem neke prakse, ki se je, čeprav morda še sporadno, srečno pojavljala v šoli in ob njej. Življive in životvorne so le tiste šolske naredbe, o katerih se slišijo glasovi: „Tako se itak že ravnamo!“ — Raznih formalnosti tu seveda nimam v mislih, ampak le stvarna načela; kajti v formalnostih mora iz zunanjih ozirov vladati uniformnost in njo lahko določa centrala po svojih potrebah. —

Naše ministrstvo je moralo, pripravljajoč se na anketo, trezno ter modro in obzirno izbirati med mnogobrojnimi reformnimi predlogi, ki so se nanje vsipali od vseh strani, od zasebnikov in korporacij. Vzeti so se mogli v pretres le nasveti, ki niso že sami na sebi imeli znakov neizvedljivosti, in izmed izvedljivih zopet tisti, ki so veljali za nujne. Najbolj organizovano je delovala za reformo zelo agilna dunajska „Kulturnopolitična družba“, ki je poleg drugih akcij, kakor bom pozneje (IV. b) poročal natančneje, eno leto prej sama sklicala in vodila posebno pravcato srednješolsko anketo (koncem l. 1906 in začetkom l. 1907) in s svojo brezobzirno kritiko pač dala na raznih poljih precej inicijative, a tudi povzročila nemalo nepotrebnega hrupa z brezobzirnim odkrivanjem in — nekritičnim! — posploševanjem istinitih nedostatkov, zlasti pri jezikovnem (posebno staro-

klasičnem) pouku, a naposled že pri vsakem predmetu. Skrajnjemu subjektivizmu so bila vrata odprta na stežaj.

Ko bi se uvaževalo vse, kar se je grajalo, oziroma predlagalo, bi ne ostalo od naših gimnazij in realk — kajti realke so se prav tako napadale — za neko imaginarno reformno šolo bodočnosti skoraj nič razen telovadbe! Nova šola bi bila nekakšna kmetijsko-rokodelsko-obrtno-trgovinsko-umetniško-socialno-politična šola! Nikakšne podrobnosti bi se ne učile; Bog nas varuj slovnice, letnic, imen rastlin! Le „idej“ bi se mladina učila ter globokih zvez med predmeti ter med prirodnimi, psihičnimi, umetniškimi in zgodovinskimi pojavi. Popolna svoboda bi vladala, to se razume.

„Kulturnopolitična družba“ seveda ni mogla, dasi je dovolj radikalna, sprejeti v svoj program ustanovitve take šole, a je umno porabila pobudo, ki je naposled skrita v takih pretiranih zahtevah; nekateri nasveti pa so bili dobri sami ob sebi. Bila je k temu prisiljena tembolj, ker je — dasi ne prav rada — pri svoji anketi slišala tudi ostro opozicijo od konservativnih, včasih celo prekonservativnih govornikov. Na drobno so se preresetale vse graje in želje in se porazdelile po vsebini; osobito je bilo treba ločiti organizatorni del od metodičnega, ker se je zaradi zamenjavanja obeh največ grešilo: ker kak referent ni bil zadovoljen z metodo ali z uspehi pri kakem predmetu, je bil kaj hitro pripravljen, obsoditi predmet sam.

Po resnem preudarku je „Kulturnopolitična družba“ izbrala iz vseh nasvetov poseben **reformni načrt**, ki je natančno razpredeljen in nudi dober pregled tozadevnih vprašanj vsakomur, da lahko ve, kje mu je zastaviti morebitno odpravo in popravo. Načrt se glasi:¹

¹ Natisnjen je na str. 99—101 knjige: „Protokolle der Mittelschulenquete der Kulturpolitischen Gesellschaft. Herausgegeben von Dr Robert Scheu.“ Drugi del. Na Dunaju (M. Perles) 1908. — K 6—.

A. Reformni predlogi za posamezne predmete. (Iz-obrazbena veljava vsakega predmeta, izpremembe v učnem načrtu, v obsegu i. dr.)

I. Predmeti, ki so se že poučevali:

1. Matematika, fizika, kemija, opisna geometrija.
2. Botanika, zoologija, mineralogija, geologija, geografija.
3. Jeziki: učni jezik in tuji jeziki (stari in novi, uvedba latinščine v realke, modernih jezikov v gimnazije), zgodovina, filozofska propedeutika.

II. Predmeti, ki se naj uvedejo nanovo:

1. Državoslovje (narodno gospodarstvo, pravoslovna propedeutika);
2. umetnoslovje,
3. risanje,
4. (drugi) deželni jezik v mešanonarodnih deželah,
5. rokodelno delo,
6. petje.

B. Razdelitev učne snovi.

I. Po starosti (tudi s higijenskimi oziri).

II. Skrajšanje ali podaljšanje učne dobe (posebno z ozirom na sedemletno realko).

C. Šolska higijena.

I. Prenapolnjenje razredov (numerus clausus!)

II. Preobremenitev učiteljev.

III. Preobremenitev učencev.

IV. Nastavljanje šolskih zdravnikov.

V. Telovadba, igre, šport.

D. Šolski ustroj.

I. Izpitovanje posameznikov; pismene naloge: šolske, domače.

II. Zrelostni izpit. (Ali se naj ohrani? Kako se naj presoja zrelost? Kateri pripomočki so dovoljeni?)

III. Uradno in družabno stanje učiteljstva. (Pravice in dolžnosti učiteljev, šola in dom. — Izobrazba in izbor učiteljev; učiteljstvo kot prost poklic?)

IV. „Instrukcije“. (Kako se uveljavljajo in kako vplivajo na učni ustroj?)

V. Disciplina. (Poučevalne ali vzgojevalne šole? Internati. Izobrazba pameti in uma. Pravice in dolžnosti učencev, pravica do pritožb itd.)

VI. Šolski nadzorniki.

E. Enotna srednja šola.

(Kakšna srednja šola naj stopi na mesto vseh dose-danjih? Na kateri podlagi se naj ustanovi?)

F. Srednja šola kot del celotnega učnega sistema.

I. Priprava za vseučilišče.

II. Razmerje do strokovnih šol. (Obrtne, dekliške, vo-jaške šole.)

III. Višja meščanska šola naj razbremeni srednjo šolo.

G. Srednja šola kot del celotne narodno-gospo-darske politike.

I. Dostopništvo (Berechtigungswesen), vojaški privilegiji.

II. Sovplivi gospodarskih, družabnih, narodnih in ustav-nih odnošajev na smoter, značaj in organizacijo srednje šole.

II. Ministrska anketa.

Izmed teh in takih nasvetov ter po lastni inicijativi je ministrstvo odbralo sedmero reformnih vprašanj ter jih je izročilo enemu referentu ali dvema, ki sta vselej očitno nalašč tako izbrana, da zastopata baš nasprotni si sloje in struje. Referenti in sreferenti so izdelali svoja po-ročila pismeno; ta so se vročila v presojo vsem članom ankete že prej, da so se pri seji izjavljali o njih. Na ta zelo praktični način se je zabranilo, da bi se debata ne raztegnila v nedogled in se razblinila.

Minister dr. Marchet sam je v svojem nagovoru pri otvoritvi ankete, dne 21. januarja 1908, omejil snov in že

dal slutiti, vkoliko se bodo nasveti prenesli v prakso.¹ Temeljev ne smemo podirati; kajti naš srednješolski „organizacijski načrt“ iz l. 1849. se še dandanašnji i v inozemstvu slavi kot mojstrsko delo. V njegovem duhu pa je učna uprava tekom desetletij, udajajoč se potrebam časa, reformovala učni načrt in delovala v izboljšanje metode; opozoril je minister na preosnovo učnega načrta za gimnazije l. 1884, na naredbe glede pouka v klasičnih jezikih (l. 1891.), v zemljepisju, prirodoslovju, risanju, telovadbi, na odpravo prevajanja iz učnega jezika v grščino (v VII. in VIII. razredu), na pomnoženje ur v fiziki in kemiji, na negovanje pouka v modernih jezikih, zlasti na pažnjo pri telesni vzgoji (igre!) in higijeni. Seveda je mogoče in potrebno še nadaljnje modernizovanje.

Napovedal je minister zlasti sledeče reforme: učni snovi se bo odvzel nepotreben balast, v klasičnih jezikih se bo omejil slovniški pouk, a razširilo štivo, ki se bo smelo svobodneje izbirati; pri učnem jeziku (minister je govoril seveda o nemščini) se bo gledalo na to, da se slovstveni pouk razteza do novejšje dobe. V zgodovini se bo moralo primerno ozirati tudi na gospodarstvo in prosveto sploh; z drugačno razporedbo pouka v domovinoznanstvu se bo omogočilo, da se v 8. razredu (gimnazij) podava domača sociologija. Zemljepisje bo dobilo tudi v višjih razredih nekaj posebnih ur; matematika in geometrija se bosta poučevali po novi metodi; misli se na fakultativno uvedbo opisne geometrije in na obligatno risanje v gimnazijah. Glede naravoslovja se namerava, v najvišjem razredu uvesti

¹ Vse podatke o ministrski anketi nam je sedaj posnemati po tiskanem točnem zapisniku, obsegajočem celih 760 strani slovanske oblike. Ta debela knjiga, izdana po ministrskem naročilu, ima naslov: „Die Mittelschulenquete im k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht“. Na Dunaju (A. Hölder) 1908. K 21.—. — Poročali so o anketi vzporedno tudi vsi večji dunajski listi; a njih poročila so seveda netočna, nudijo le izbor in so neredko prav strankarska v navedbi in zamolčanju. Zdaj nismo več navezani na nje.

kot zaključek splošen pregled prirodoznanstva. — Vsem zahtevam pa zavod ene vrste ne more zadostiti; največ pričakuje občinstvo od gimnazij, ki so zato prenapolnjene. Ker pa ne nudijo vsega, kar se pričakuje od njih, zato se obrača največ napadov baš proti gimnaziji. Vendar se izbi-strujejo pojmi vtoliko, da se priznava gimnaziji uspešnost pri njeni svrhi: pri teoretičnem, umskem izobraževanju. Vsem mnogoličnim živlenskimi zahtevam pa seveda ne more zadoščati in je tudi krivično, to zahtevati od nje. Novodobno življenje potrebuje novih šol in ministrstvo je pripravljeno ustanoviti nov tipus srednjih šol, pustivši do-se danje gimnazije in realke ustrojene kakor so. Novi tipus bi stal med gimnazijo in realko: z latinščino, pa brez grščine. Saj se geslo: „Proč z grščino!“ pač ne umeva tako, da bi se sploh izobčila! — Vsaka reforma pa je nemogoča brez umnega učiteljstva; zato bo učna uprava pazila na primerno znanstveno in pedagoško izobrazbo učiteljstva.

Nato se je pričela debata o onih sedmerih vprašanjih.

Prvo vprašanje je bilo: Vkoliko so naše srednje šole (gimnazije in realke) potrebne izboljšave?

Referent je bil graški vseučiliški profesor pedagogike dr. E. Martinak, in sreferent je bila dama: gospa Emi-lija Exner, predsednica dunajskega „Ženskega pridobnin-skega društva“.¹

Martinak je zastopal sledeče predloge: a) Glede zu-nanje organizacije: Realke naj se razširi na osem let, z obligatno filozofsko propedeutiko in z relativno-obligatno latinščino v višjih razredih; olajša naj se prehod iz gimnazij v realke in naopak. 2.) Na gimnazijah naj se razširi rela-tivno-obligatni pouk francoščine in angleščine. 3.) Podpira

¹ Ker mi je prostor jako omejen, mi je mogoče le o vseh referatih zabeležiti nekaj splošnih opazk, o debati samo tuintam; celotna izraba vse debate bi zahtevala obsežnega spisa, ki bi ga zaradi množice lepih misli in globokih izkušenj bilo pravzaprav treba enkrat sestaviti.

naj se za poizkušnjo ustanavljanje razstročnih šol (Gabelungsschulen). 4.) Vzgojitelje je treba vzgajati. (Temeljiteja pedagoška izobrazba na vseučilišču; poizkusno leto se naj prebije na kakem določenem zavodu v vseučiliškem mestu.) 5.) Naval na srednje šole naj se zabrani z ustanovitvijo višjih meščanskih šol. — *b)* Glede notranje organizacije: Pri vseh predmetih naj se uveljavlja načelo dela in sodelovanja. Snov se naj loči z ozirom na porabnost za intelekt, za estetiko in etiko. Vsa vzgojnost se ne mere naložiti šoli in za npravnost mladine ni odgovorna le šola, ampak tudi dom; šola pa se naj okani specifičnih svojih napak, na pr. često surovega tona, nepristopnosti napram mladini, nezaupnosti, šablonstva v disciplini. — Posebe je Martinak govoril o klasičnih jezikih, na kojih nenadomestljivost za globljo izobrazbo je opozarjal v lapidarnih potezah; pouk v njih pa se naj vrši res po tozadevnih novih ministrskih predpisih. („Die Mittelschul-Enquete“ str 561—572.)

Soreferentinja Emilija Exner se je lotila osobito čutne strani pouka in je v jako lepih besedah razvijala potrebnost pravega poznanja otroške duše in otroškega značaja. Največ nesreče povzroča izvajanje prevelikih posledic iz vsakega mladostnega prestopka in iz mladostne nepremišljenosti. Obsežnost učne snovi ne ubija mladine, ubija jo način pouka. Stroga disciplina ne vpliva nikoli neugodno, vpliva pa nedostatno, netaktno, šablonsko postopanje pri njej. Učitelj si mora znati pridobiti zaupanje mladine; iz njega se bo rodilo spoštovanje.

Drugo vprašanje je bilo: „Ali se naj ustanovi nov srednješolski tipus? Kak bodi prehod realčnih absolutov na univerzo?“

Poročevalci so bili: Dvorni svetnik dr. J. Huemer (v naučnem ministrstvu), krakovski vseuč. prof. dr. Kazimir vitez Morawski in — kot soreferent — K. Morawitz, predsednik Anglo-avstrijske banke.

Vsi trije referenti so si bili z nenavadno skladnostjo edini v rezultatih, dasi so si vsled razlike v svojem prepričanju bili dokaj nasprotni v podrobnostih. Zato je obveljalo, kar je predlagal dvorni svetnik Huemer (str. 592): organizuje se nov srednješolski tipus in sicer: obstoječe realne gimnazije se izpopolnijo v osemrazredne zavode, nižje realke se poizkusoma raztegajo v višje realne gimnazije in absolventi teh šol imajo za obisk visokih šol iste pravice kakor gimnazijski abiturijenti.¹

Tretje vprašanje: „Ali se naj opusti obstoječa dvostopnjost nekaterih predmetov, ali pa se naj obdrži in izvede v drugačni obliki?“

Šlo se je torej za to, naj se li vzdrži dosedanja notranja ločitev v nižjo in višjo gimnazijo, ki temelji na tem, da se po četrtem razredu nekateri predmeti v prvem turnusu zaključijo, a v petem razredu prično iznova na splošnejši podlagi.

Referenta sta bila: E. Czuber, prof. na dunajski tehniki, in vseuč. prof. pedagogike dr. A. Höfler. Oba sta se odločno izrekla za dvostopnjost, ki bi se pa dala (o tem je poročal Höfler obširno, str. 609—615) še bolje razpredeliti. Tudi pri debati je soglasno obveljalo mnenje referentov.

Četrto vprašanje: „Ali je treba predrugačiti sedanji zrelostni izpit in njega vršitev?“

Nobeno vprašanje ni ankete tako zavzelo z zanimanjem nego to; vneto so se sukali uma svetli meči; saj tudi nobena šolska naprava ne sega tako neposredno v življenje kakor matura. Diametralno nasprotna sta si bila že referenta. Poslanec dr. P. Hofmann pl. Wellenhof je po kratki utemeljitvi predlagal enostavno odpravo mature, češ da nima pravice do obstoja, ker se ne ve, kaj se naj ž njo dokaže, in se seveda še manj ve, se li to dokaže, kar se hoče dokazati. Glavni referent, nadzornik dr. Jos. Loos, je

¹ Podrobnosti o tej „novi šoli“ glej spodaj III. a

pa na gorenje vprašanje odgovoril v štirinajstih (!), deloma zelo obširnih tezah, ki se izvečine tičejo že administrativnih podrobnosti, tako da bi pri debati bila nastala prava zmeda, ko bi se ne bili zedinili, da se je treba držati le prvotnega vprašanja. Sicer se je vprašanje pri razpravljanju premaknilo za dobro stopinjo na radikalno stran, kakor je bil to storil že sreferent Hofmann; šlo se je namreč kaj hitro le za alternativo: „matura ali ne?“ ne pa za ministrsko vprašanje: „neizpremenjena ali predrugačena matura?“

Tudi Loos je predlagal kot prvo tezo: „Zrelostni izpit, pismeni in ustni, ostani.“ Izmed ostalih 13 njegovih tez posnamem le nekaj predlogov: pri pismenem izpitu naj se na gimnazijah opusti prevod iz učnega jezika v latinščino, na realki v francoščino; za prevajanje iz latinščine v učni jezik se določijo tri ure časa; na realki se dovoli pri prevajanju iz angleščine raba slovarja; opuste se obligatne dispenze iz zgodovine in fizike, dovolijo pa se različne druge dispenze (str. 630/631), včasih celo iz vseh predmetov (pod precej zamotanimi pogoji); kompenzacija ni dovoljena; pri ustnem izpitu dobi kandidat vprašanje na listku nekaj časa prej, preden pride na vrsto.

Debata je bila tako obsežna, da se je vršila dva dni. Iz nje registrujem le koreniteje nasvete: kustos dr. S. Frankfurter: naj se ne dajejo redi iz posameznih predmetov, ampak le splošna sodba o zrelosti ali nezrelosti; do sedanjih izborni predpisi naj se točno izvršujejo. Nadzornik dr. Scheindler: izpit naj se omeji na latinščino, grščino, nemščino (oz. učni jezik), matematiko. Dvorni svetnik Ziwsa: pismeni izpit obsegaj le materni jezik ter prevod iz latinščine in iz grščine (v obeh slučajih s porabo slovarja); odpravi se matematična naloga in prevod v latinščino. Ravnatelj dr. V. Thumser ni za odpravo teh dveh nalog; sicer se sklada s Frankfurterjem. — Za odpravo vsake mature so se odločno izrekli: vseuč. prof. Wahle, dvorni svetnik dr. F. Lorber (profesor tehnike), dvorni svetnik dr. U.

Schullern z razlogom, da v njegovem predmetu (on je profesor politične ekonomije) ne vedo realčni abiturijenti nič, gimnazijski malo, ter znani higijenik dr. F. Hueppe. Čeh, ravnatelj Fr. Bílý: ves drugi tečaj zadnjega leta naj se porabi za ponavljanje; ozirati se je pri učni upravi tudi na slovanske jezike. Nadzornik dr. E. Kastner, v imenu konference srednješolskih ravnateljev iz Češke: obligatne dispenze se opuste, fakultativne se pomnožijo; pismena matura odpade sploh. Vseuč. profesorja pl. Armin in Hauler se izrekata v interesu visokih šol za maturo; podobno dvorni svetnik dr. V. Strouhal (Čeh) in nadzornik dr. Tumlirz. Zdravniku dr. Gružu se matura sicer zdi kakor „atentat na možgani“, a za popolno odpravo ni; vsaj za učni jezik mora ostati, pri nalogi pa se naj da 10 tem na izbiro. Precej originalni so bili nekateri nasveti; minister dr. Geßmann (str. 510—512) si misli maturo kot pogovor o kulturnih vprašanjih, ki ga vodi edino predsednik, kateri ni da bi moral biti šolnik; sekcijski šef baron Pidoll meni, naj bi učiteljski zbor brez vsakega izpita po resnem preudarku izrekel o vsakem abiturijentu sodbo zrelosti ali nezrelosti; prof. Reichelt zahteva, naj predsednik ne bo predstojnik; pismeni izpit se mu zdi odveč.

Na posebno željo se je glede mature pri anketi tudi glasovalo, kar se sicer ni zgodilo, ker je ministrstvo hotelo o prepornih točkah slišati razloge, ne pa videti stališče. Anketa je bila skoraj enoglasno (razen 6 glasov) za to, da se matura ne pusti neizpremenjena; za popolno odpravo je bila le manjšina in za preosnovo so se nato izrekli enoglasno vsi. — Minister je po glasovanju izjavil, da bo naučna uprava preosnovo izvršila takoj.¹

Peto vprašanje: „Kako se naj zabrani naval na srednje šole? Ali je želeti, da se preuredi dostopništvo (Berechtigungswesen)?“

¹ Gl. spodaj III. c.

Glavni referent, sekcijski šef dr. F. pl. Juraschek, je predložil o tem vprašanju sila obsežen (str. 636—696) in točen referat; poročevalec je predsednik statistične centralne komisije! V 11 obširnih tezah je posnel rezultat svojih izvajanj, ki jim je vobče pritrdila tudi anketa. Mi omenimo le nekatere točke: Naval, ki je odsev zahteve po višji izobrazbi, se bo še povečaval; težnjam prebivalstva se ne sme nasprotovati, ampak napeljavati jih je na drugo pot; značaj sedanjih srednjih šol se naj ohrani in začrta še ostreje, a treba je ustanoviti nove strokovne zavode, da se odtegne osobito gimnaziji, ki je najbolj prenapolnjena, mnogo materiala, ki ne spada v njo; taki zavodi pa naj dobe dostopnost do enoletnega prostovoljstva in še drugih pravic. — Soreferent, črnoviški vseuč. prof. dr. E. Ehrlich, je želel zlasti višjih meščanskih šol.

Šesto vprašanje: „1. O prehodu iz ljudske v srednjo in iz srednje v visoko šolo. 2. Ali in kako je treba preosnovati dosedanji sistem izpraševanja in redovanja (klasifikacije) ter disciplinarni red?“

Nadzornik dr. K. Tumlriz je sestavil o obeh točkah izborna poročila, posebno v 2. delu zelo porabno in očitno posneto iz prakse. — Vzprejemnega izpita za srednje šole ne namerava odpraviti, ampak ga preložiti v ljudsko šolo pod predsedstvom srednješolskega zastopnika; pravico do takih izpitov pa bi imele le nekatere ljudske šole, učenci iz ostalih bi morali delati izpit, kakor zdaj, na srednji šoli. (Ta načrt je v praksi pač neizvedljiv!) O izpitu samem ne predlaga nič posebno novega; v teoriji obsoja sedanjo zahtevo analize, med tezami pa zahteva „umevanje prostorožirjenega stavka, sigurno spoznavanje besednih razpolov ter oblik samostalnika, pridevnika in glagola.“ — Glede izpraševanja zastopa poglavitno tole mnenje: redno se naj vrši „orientujoče“ izpraševanje, ki se — v kaki četrt ure — obrača do vseh učencev in konstatuje v splošnih potezah, v koliko obvladajo snov; za klasifikacijo pa se iz-

prašuj čez obsežnejše, predelane in uvežbane odstavke; slab red iz znanja pa nikoli ne sme biti disciplinarna kazen! —

Tumlirz je sestavil podrobna načela tudi za disciplinarni red. Sedanji predpisi so šablonski, ker ne razlikujejo različne starosti dijaštva. Kot načelo vladaj zahteva, da se dijak navajaj k samostalnosti in samoodgovornosti in da se naj ne prepovedujejo postopki, ki jim je kontrola nemogoča. Disciplinarni red bi naj imel tri stopnje: 1. otroško, pri kateri se postopa očetovsko, v zvezi z „domom“; 2. pubertetno, v kateri odločuje skoraj edino šola, tudi s krepkimi sredstvi; 3. mladeniško: dijaka je navajati na samostalno vzdrževanje pravega vedenja. — Kazni so vobče iste kakor zdaj. —

Soreferent dr. Stroubal predlaga za klasifikacijo le rede: „prav dobro“, „dobro“, „zadostno“, „nezadostno“, a za disciplinarni red dvostopnjost.

Sedmo vprašanje: „Ali je potrebno pomnoženje telesnih vaj? Kako se dobi za nje čas brez bistvene izgube za znanostno izobrazbo učencev?“

Glavni referent, dr. Ferd. Hueppe, praški profesor higijene, se je z vso vnemo zavzel za svoj predmet in je vprašanje presodil z vsemi pogoji in posledicami. Pri šolskih stavbah naj se gleda na primerno porabo prostora v higijenske svrhe in naj se vendar enkrat preneha z našimi „pravilnimi“, a nepraktičnimi načrti. Šola naj se bori proti alkoholu, naj prireja šolske izlete (pa ne v gostilne!), goje naj se vsakovrstni športi, zlasti plavanje, veslanje, drsanje. Telovadba naj se oživi z nešablonskimi vajami; tudi atletika je važna, takisto tekmovalne vaje. — Splošno veljaj za načelo, da imej učenec na dan vsaj dve uri na razpolago za telesno okrepitev; zato je treba poleg sedanjih dveh telovadnih in štirih igralnih ur (ob katerih pa se naj igra v vsakem vremenu!) še šest ur pridobiti dijaštvu v to svrho. — Da sega Hueppe s svojimi zahtevami mnogo predaleč, se je videlo že iz poročila soreferenta, vladnega

svetnika dr. V. Thumserja, ki se je odločno uprl, da bi se dijaštvu zagozdil še prosti čas; kajti družina ima tudi svoje pravice do otrok in vsiljene igre izgreše svoj namen. Nikakor tudi ne gre, vedno krčiti čas učenja in enostransko pretiravati telesno vzgojo. Dve telovadni uri sta dovolj; dobre telovadnice — da! — pa morajo biti povsod.

V debati je prodrlo Thumserjevo mnenje; celo telovadni učitelj Lukas se je izrekel, da zadostujeta dve telovadni uri, in se je odločno uprl kakemu obligatovanju iger. Stotnik Piskaček je naglašal, da je telovadba velike vzgojne vrednosti za bodočega vojaka, a je svaril pred slepim posnemanjem vojaškega vežbanja, ki postane pri mladini prelahko ostentativnost ali pa karikatura. Zdravnik dr. Gruß je priporočal domačo gimnastiko in je svaril pred pretiranostjo športov; športnost sploh ni za šolo. —

Izven teh sedmerih vprašanj se je stavilo še več samostalnih **prostih predlogov** (n. n. m. str. 554—558), izmed katerih se kot pobudni naj zabeležijo sledeči: 1. Naučna uprava naj dovoli nekaterim izbranim zavodom, da se pozikusoma oddaljijo od sedaj veljavnega učnega načrta. (Predlagatelj baron Gautsch.) 2. Na strani vsakega dež. šolskega sveta stoj naučni svet, sestavljen iz strokovnjakov, po načinu sanitetnih svetnikov; v centrali pa bodi višji naučni svet. (Predlog je stavilo trinajst gospodov.) 3. Dr. Frankfurter je stavil resolucijo: Novi načrti naj se ne spuščajo v podrobnosti. Opuste se naj sedanje „Instrukcije“, ki se smatrajo kot uradna metodična navodila, naj se še tako naglašajo njih neobvezen značaj. Zadostovala bi kratka navodila; ako pa ministrstvo želi obsežnejših izvajanj, naj podpira izdajo ročnih knjig, ki pa bi ostala privatna podjetja. 4. Skrbi se naj za pedagoško vzgojo srednješolskega učiteljstva, posebno z reformo poskusnega leta; preosnuje se naj podlaga za vzgojo učiteljstva za ljudske in meščanske šole. (Predlog 11 gospodov.) 5. V naučnem ministrstvu naj se ustanovi poseben „študijski

biro", ki bi imel tale delokrog: *a)* Zasledoval bi razvoj vsega šolstva v inozemstvu, osebno in po literaturi, ter bi poročal o njem; *b)* vodil bi vse zadeve šolske reforme, pazeč na organizacijske načrte, na učne načrte, učne knjige, na vzgojo učiteljstva, na pedagoško slovstvo, na muzeje, na štivo, predavanja itd.; *c)* organizoval bi vse zadeve ljudske izobrazbe. Pri sestavi tega biroja se ministrstvo naj ozira na potrebe posameznih narodnosti; vsaka izmed njih imej svojega strokovnjaka zastopnika. (Predlog 9 gospodov.)

Pri anketi se je jasno pokazalo, da prevratne reforme ne obstoje pred resno, trezno sodbo, a da so vsi vneti za umno preosnovo. Proti dvema institucijama se je v zadnjih letih zlasti obračal uničevalen boj: proti maturi in proti humanistni gimnaziji sploh, to se pravi: proti grščini in latiniščini. Anketa se je izrekla, kakor smo slišali, pač za preosnovo, a nikakor ne za odpravo mature. Za odprave stare gimnazije se nazadnje tudi nihče ni zavzemal; ona naj ostane kot organizacijska enota in naj še izraziteje razvija svoj značaj; a poleg nje je treba novih šol, kojih veljava ne sme biti manjša.

Stari gimnaziji, njenemu idejam posvečenemu, od praktičnosti odvrnjenemu sistemu in osobito toliko napadanim klasičnima jezikoma pa je vstal zagovornik, ki bi ga ne bil nihče pričakoval: socialnodemokratski poslanec E. Pernerstorfer. Temperamentna izvajanja tega izurjenega govornika (n. n. m. str. 298—302) so sploh učinkovala kot senzacija: Otrok se ne sme razvaditi; uči se naj! Tudi „na pamet“ se naj uči — kako se naj sicer uči! Če se pa dečko res ne mara učiti, n. pr. latinščine, potem ven z njim! Nikar ne spravljajmo v šolo tistih lepih modernih predmetov: „kulturne vezi“ in tako dalje — tega mladina ne razume! Junaški čini, da, ti dvigajo mladeniču duha! Ni namen šole, da bi učenca naučila vsega; saj se

bo vendar v življenju moral še vedno učiti; a vcepiti mu mora veselje in sposobnost za lastno duševno delo. Zato je smešen ugovor, da gimnazijec v življenju pozabi grške aoriste in latinsko skladnjo; saj pozabi tudi zgodovino, matematiko itd. A v možganih mu je vendarle vcepljena dispozicija . . . In Pernerstorfer pravi celo (str. 298): „Na vsak način slovnico, mnogo slovnice!“ — Prevodi nikakor ne morejo nadomestiti izvirnih antiknih pisateljev; antikna doba še ni izčrpana in, kakor P. misli, sploh ne bo nikoli izčrpana! — Konzervativen je bil P. v obrambi, radikalen v gradnji, npr. glede verouka, kjer je zastopal seveda stališče socialnih demokratov. — Učitelju je treba dati svobodo, da poučuje po svoji individualnosti in če mogoče, vsakega učenca po svoje. Učitelj pa bi tudi moral biti jasno začrtana osebnost.

III. Reformni odloki.

Naučno ministrstvo je kmalu pokazalo, da se hoče reforme lotiti z vso resnobo. Izdalo je tekom l. 1908. več naredeb temeljnega pomena, nego jih sicer izide v desetih letih.

Ker bi vsaka izmed teh reform za natančno presojo zahtevala cele razprave in ker nadalje imamo o praktični porabljenosti še premalo izkušenj, zato naglašam tukaj le odločne posebnosti novih predpisov. Predpise bom razvrstil po vsebinski pomembnosti, ne po prioriteti njih objave; kajti najprej je izšel odlok o maturi in najnazadnje o ustanovitvi nove vrste šol.

a) Novi tipus srednjih šol.

Ministrstvo je odločilo dne 8. avgusta 1908, št. 34.180 (Verordnungsblatt des k. k. Min. f. Kult. u. Unt., 15. avg. 1908, št. 16., str. 571 idd), da se s šolskim letom 1908/9 ustanove poizkusoma osemrazredne realne gimnazije tam, kjer to žele

merodajni krogi, oziroma da se zdaj obstoječi zavodi na utemeljen predlog pretvorijo v nove vrste šole. Obenem se objavlja natančni učni načrt nove šole.

1. Najpreprosteja je pretvorba nižjih realk v novo reformno realno gimnazijo; učni načrt za nižje 4 razrede ostane kakor v realki; višji razredi pa bodo po preustroju štirje in v teh se bo poučevala latinščina v skupno 30 urah, v petem in šestem razredu po sedem ur, v sedmem in osmem po osem ur na teden. Jezikovni pouk se razteza poleg učnega jezika s prav toliko urami (vedno tremi) na „drug živi jezik“. Nanovo je uvedena tudi modroslovna propedeutika, v sedmem razredu z eno uro, v osmem z dvema.

2. Povsem nova „osemrazredna realna gimnazija“ pa ima kot glavno posebnost latinščino uvedeno že s prvim razredom, in sicer od prvega do petega razreda po šest, od šestega do osmega razreda po pet tedenskih ur. Učni načrt za latinščino je vobče podoben sedaj običajnemu na humanistnih gimnazijah; opremljen pa je z jako dobrimi metodičnimi migljaji. Število latinskih (šolskih) nalog je zmanjšano: v prvem razredu (začenši z drugo polovico prvega tečaja) in v drugem razredu po ena na 14 dni, v tretjem in četrtem razredu po šest na tečaj, v ostalih razredih (do 1. teč. 8. razr.) po pet na tečaj in sicer izmed teh v petem in šestem razredu ena ali dve iz latinščine, v sedmem in v prvem tečaju osmega dve iz latinščine; v drugem tečaju osmega razreda pa sploh samo tri naloge in izmed teh dve iz latinščine. — V vseh višjih razredih naj se goji privatno štivo. Izmed podrobnosti še omenjam: Z Ovidijem se začne v petem razredu, in sicer v prvem tečaju, Livij se čita v drugem tečaju; v sedmem razredu se čitajo v drugem tečaju Ciceronova ali Plinijeva pisma in Vergilij ali rimski elegiki.

Učnemu jeziku (za nemške zavode nemščini) so odmerjene za prva dva razreda štiri ure, za vse nadaljnje

razrede tri ure. Učni načrt za višje razrede ima tele pomembnosti: s slovstveno zgodovino se prične že v petem razredu, dočim je poetika (meji drugim) snov osmega razreda. Nibelunška pesem se čita (v 5. razredu) v izvirniku in izrecno se zahteva polagano upoznanje zgodovinskega razvoja jezika. V prvem in drugem razredu se mora posebno uriti ustmena raba jezika.

Kot tretji jezik je nastavljena, pričenši s tretjim razredom (po $5 + 4 + 4 + 3 + 3 + 3$ ure), francoščina; učitelj naj za njo uporablja na umen način latinščino.

Zgodovina in zemljepisje sta ločeni: zgodovina (začenši z drugim razredom) v nižji gimnaziji po dve uri, v višji po tri, zemljepisje v nižjih razredih po dve uri, v 5., 6., 7. razredu po eno uro in v osmem po tri ure. Reda iz obeh predmetov sta za nižjo gimnazijo ločena. — Za pouk v zemljepisju so dodana splošna navodila.

Matematika — v osmem razredu dve uri, sicer tri ure — se poučuje v treh stopnjah: 1. Prvi trije razredi, 2. četrti in peti, 3. ostali razredi. — V petem in šestem razredu se poučuje vrhutega po dve uri opisna geometrija. Poglavitna razlika od sedanje uredbe leži v srednjih razredih; sedanje znanstveno uvajanje v matematiko (v 5. razredu) odpade, potence (in kar je z njimi v zvezi) se jemljejo samo enkrat in sicer v petem razredu, ostala snov se sorazmerno porazdeli na prejšnje in poznejše razrede. Kolikor se more presoditi brez prakse, je matematika postala po tem načrtu za 3. in 4. razred težja, za višje razrede lažja. Načrtu so dodana metodična navodila (str. 590—592.)

Prirodopis je zvezan z občnim zemljepisom; v 3. razredu se ne poučuje, v 4. razredu pa tri ure, v vseh ostalih po dve uri. — Pridružena mu je fizika, in sicer v 3. razredu dve uri, v 4. in 7. razredu tri ure, v 8. razredu štiri ure, ter kemija, in sicer po dve uri v 6. in 7. razredu.

Filozofska propedeutika je predmet le za osmi razred: 3 ure. — Obligatno je tudi prostoročno risanje, pisanje in telovadba, vse vobče po načrtu za realke.

Prve take šole so se ustanovile že s šolskim letom 1908/09; vendar ni kazalo občinstvo posebno vneme zanje, tako da obstoji šele prav malo teh zavodov; začel je Dunaj. Nezaupnost je umljiva tem bolj, ker je bilo premalo časa (le dober mesec!) za dovoljno informiranje interesovanih krogov. Primerni pa bodo taki zavodi zlasti za mala mesta, kjer ni mogoče ustanoviti gimnazije in realke.

b) Odredba o izpitovanju in redovanju na srednjih šolah.

Izdana je ta važna odredba, ki zadeva ves ustroj srednjega šolstva po organizaciji in metodiki, dne 11. junija 1908, št. 26.651. (Verordnungsblatt d. k. k. Min. f. K. u. U. 1908, zvez. XII., št. 37, str. 321 idd.). Poglavitne določbe so sledeče:

1. Cenzurne konference, t. j. o napredku dijakov, se vrše le ob koncu vsake tretjine tečaja. Za vsako konferenco se vpiše o posameznih predmetih v katalog le eden celotni red kot učni uspeh dotične konferenčne dobe. O izidu, zlasti o nepovoljnem, prvih dveh konferenc vsakega tečaja se učenci obveščajo. Na dom se pošiljajo pismena obvestila, redno le o nepovoljnih uspehih; starši in njih namestniki pa smejo to dopošiljanje odpovedati. Dijakom zadnjih dveh razredov se pošiljajo obvestila le iz posebnih razlogov. Dnevi cenzurnih konferenc se morajo v zavodu javno vnaprej za ves tečaj razglasiti.

2. Na koncu prvega tečaja, torej po tretji konferenci, dobe učenci izkaz, z redi iz vseh predmetov ter iz npravnosti, a brez reda o splošnem uspehu. To se pravi: v prvem tečaju dijak ne „pade“ in ne „zdela“. Na koncu drugega tečaja se sestavi dijaku letno izpričevalo, ki obsega takisto sklepne rede iz vseh predmetov (tudi iz

tistih, ki so se v prvem tečaju končali!), red iz nravnosti (ne pa iz pridnosti!), število zamujenih in neopravičenih ur ter izrečno opazko o sposobnosti učenca za višji razred: „Učenec je (odlično . . . , ni) sposoben za nastopni razred.“ Opazka v najvišjem razredu se glasi: „Učenec je (. . . ni) dovršil razred.“ — Število redov se zmanjša; veljajo namreč: „prav dobro“, „dobro“, „zadostno“, „nezadostno“; za nravnost: „prav dobro“, „dobro“, „primerno“, „neprimerno.“ — Izkaze in izpričevala spiše razrednik kot prepise iz glavnega kataloga.

3. Odlika se določa na isti način kakor doslej; „prav dobro“ odgovarja dosedanjemu „odlično“, „dobro“ pa je = „hvalno“; oviralna moč „zadostnega“ je ista kakor prej.

4. „Nezadosten“ red iz enega predmeta, in sicer ali iz kakega jezikovnega ali iz matematike (oz. geometrije in geometričnega risanja) nima v nižjih razredih za posledico nesposobnosti za vstop v višji razred (t. j. „dvojko“), ako se konferenca izreče, da je dijak duševno „vobče“ zrel; tak dijak more torej neovirano vstopiti v nastopni razred; ko bi pa še to leto dobil iz istega predmeta „nezadostno“, potem bi moral neobhodno ponavljati ta razred. — Za ostale predmete v nižjih razredih in za vse predmete v višjih veljajo dosedanja pravila o „ponavljalnem izpitu“. — V vseh drugih slučajih se izreče „nesposobnost“. — „Premestni izpiti“ pred koncem drugega tečaja se vrše kakor doslej.

5. Izmed pismenih nalog popravlja in reduj učitelj vse šolske, domače le iz učnega jezika. Ostale domače popravlja v šoli s pomočjo učencev na način, kakor se zdi njemu prikladen. Pismenim redom se ne sme pripisovati večja veljava nego ustnim.

6. Obširno se bavi naredba z načinom izpitovanja. Njena ost je po pravici obrnjena proti izključni gojitvi tistega starega načina: da je učitelj za četr-, polurno golo reprodukcijo pozval le enega učenca, prepustivši druge njih

sanjarjenju. Razlaga, izpopolnjevanje in izpitovanje naj se zlivajo medsebojno v skupni interes učitelja in vseh učencev. Izpraševal bo učitelj seveda redno, a obračal se bo na ves razred, da se informuje o umevanju snovi in o splošnem napredku („orientujoče“ izpitovanje); le včasih in ob potrebi bo izpraševal „za red“ („klasifikacijsko“ izpitovanje; jaz bi rajši rekel: „cenzurno“), a pri določitvi končnega reda je uvaževati tudi uspehe orientacijskega izpitovanja. Končnim redom je prisojati večjo veljavo nego prejšnjim; v poštev jemati jih je posebno tedaj, če so z njimi popravljene prejšnje nezadostnosti.

c) Zrelostni izpiti.

Ministrstvo je izdalo nove predpise:

1. Za gimnazije; z odlokom z dne 29. febr. 1908, št. 10.051 (Verordn. Bl. 1908, št. 18, str. 181 idd).

2. Za realke; z istim odlokom. (Str. 195 idd.). Oba odloka skupaj se dobita v ponatisku za 20 h.

3. Za dekliške liceje; z odlokom z dne 31. marca 1908, št. 15.667. (Verordn. Bl. 1908, št. 23, str. 231 idd).

4. Za višje obrtne in njim sorodne šole; z odlokom z dne 23. aprila 1908, št. 18.954. (Verordn. Bl. 1908, št. 28, str. 268 idd.)

5. Za učiteljišča; z odlokom z dne 31. maja 1908, št. 155.596 (Verordn. Bl. 1908, št. 36, str. 319 idd.).

Gimnazijski predpisi tvorijo temelj za vse druge, ki se v vseh načelnih točkah ujemajo z njimi doslovno. Temeljna načela sama pa so prevzeta iz starih, baš v tem oziru izbornih predpisov; zdaj se le ostreje naglašajo: n. pr. zahteva, naj se pri izpitu gleda na splošno zrelost, ne na podrobno znanje, ter da se naj izprašuje v dialoški obliki. Administrativno in v podrobnostih pa se je marsikaj predrugačilo ali vpeljalo nanovo.

Tu posnamemo le nekaj točk. (Na obrtne šole se ne oziram).

Pismeni izpit obsega: V gimnazijah tri naloge: spisje iz učnega jezika, pri čemer se kandidatu predlože na prosto izbiri tri različne teme (ta ugodnost velja takisto za realke, liceje in učiteljišča!) ter prevod iz latinščine in grščine, z dovolitvijo porabe slovarja. — Vpraša se le, kateri jezik se v naših gimnazijah naj smatra za učni; na Kranjskem se je uprava odločila za nemščino, kot doslej pretežno učni jezik v višjih razredih, v Gorici za nemščino in slovenščino. Zadnje načelo se nam zdi dosledno, zlasti ako uvažujemo predpise za pismeno maturo na drugovrstnih zavodih, kjer se izrečno jemlje ozir na različne jezikovne razmere.

Pri realkah se razlikujejo predpisi (§ 7) glede nalog celo za posamezna mesta. Na realkah se pišejo štiri naloge: tri jezikovne in ena iz opisne geometrije; izmed jezikovnih je 1.) ena spisje iz učnega jezika, na nemških zavodih iz nemščine, isto tudi na Kranjskem in v Gorici, na čeških zavodih iz češčine, v Pazinu n. pr. in na mestni realki v Trstu iz laščine; v Spljetu iz srbohrvaščine. — 2.) Druga jezikovna naloga je obično francoska (tudi na Kranjskem), glede na krajevne razmere pa tudi laška ali nemška. 3.) Tretja naloga je v nemških zavodih obično angleška, a more biti tudi drugačna: na Kranjskem je prevod iz laščine v nemščino ali pa slovensko spisje, in podobno v Gorici laško ali slovensko spisje glede na kandidatovo obligativnost za ta ali oni jezik.

Na dekliških licejih se pišejo, kakor na gimnazijah, tri jezikovne naloge: na nemških zavodih spisje iz učnega jezika, francoska naloga (spisje ali prevod iz nemščine) in prevod iz angleščine; analogno je uravnati naloge na drugojezičnih zavodih.

Značilno za vse te predpise je, da je opuščena naloga iz matematike (na gimnazijah tudi prevod v latinščino). Na učiteljiških ostanejo dosedanje naloge; le navedena izbira iz treh tem pri spisju se je uvedla tudi tu.

Za vse zavode velja nova olajšava: nepovoljen uspeh pismenega izpita ne izključuje od nadaljevanja mature. Uspeh pismenih nalog se kandidatom javi!

Ustmeni izpit je za učiteljsišča v bistvu neizpremenjen; drugi zavodi so dobili dokaj novih določb, ki imajo očiten namen, izpit okrajšati in olajšati. Izprašuje se redno iz štirih predmetov, in sicer na gimnazijah iz učnega jezika (za naše razmere velja o njem neskladnost, ki smo jo zabeležili pri pismenem izpitu), iz enega klasičnega jezika, iz zgodovine-zemljepisja in iz matematike. Na realkah: iz enega jezika, zgodovine-zemljepisja, matematike in fizike. Na licejih: iz učnega jezika, iz enega drugega jezika, iz zgodovine-zemljepisja in fizike. — Glede jezikov, ki še niso izrečno določeni za izpit, velja za vse te zavode enotno pravilo: kandidat se neobhodno vpraša iz vsakega jezikovnega predmeta, v katerem je njegova pismena naloga nezadostna; ako so njegove naloge bile uspešne, bo vprašan iz jezika, v katerem je pisal boljše naloge; če so redi enaki, si kandidat sme sam izbrati jezik, v katerem želi biti vprašan. Temeljna snov pri jezikovnem izpitu je umna razlaga kakega teksta, ne slovstvena zgodovina, ki je sploh omejena le na novejšo dobo. Predpis prepoveduje, da bi se polagal naglas na časovni spored spisov in na letnice; (vpraša pa se, kako se naj brez „časovnega sporeda“ pojavi znanje razvoja velikih pisateljev, ki se vendar izrečno zahteva!).

Izpit iz zgodovine in zemljepisja je omejen (tudi na učiteljsiških) na Avstro-Ogrsko in kar je z njo v neposredni zvezi.

Prejšnje obligatne dispenze iz zgodovine-zemljepisja ter fizike pri odličnih dijakih (na gimnaziji) odpadejo odslej. Na gimnazijah je fizika (in to obžalujemo!) sploh odpravljena od mature; le pri ustmenem izpitu iz matematike se smejo naloge jemati (gl. str. 190 predpisa) tudi iz fizike, a le iz povsem navadnih pojavov. V nado-

mestilo te izgube je ministrstvo določilo (odlok 29. febr. 1908, št. 10.053, Verordn. Bl. 1908, št. 20, str. 210), da se dodane v VIII. razredu gimnazije fiziki še ena (četrti!) ura, ki je namenjena samo ponavljanju snovi. Na realki pa se v 2. tečaju 7. razreda ena izmed obstoječih fizikalnih ur naj porabi za ponavljanje in pripravo k maturi. (Odlok 29. febr. 1908, št. 10.052, Verordn. Bl. kakor zgoraj.)

Vprašanja, ki jih dobi kandidat, se zapisujejo v protokol, a brez reda. Izpričevalo tudi nima nikakih opazk o uspehih v posameznih predmetih, ampak le splošno svedočbo, je li kandidat „zrel“, ali ne. Komisija glasuje najprej o zrelosti in nezrelosti; ako je kandidat „enoglasno zrel“, more komisija (z večino glasov) tudi izreči sodbo, da je „zrel z odliko“. Kandidatu, ki je v enem predmetu odgovarjal nezadostno, se more po splošnem vtisku priznati zrelost „z večino glasov“. V vseh drugih slučajih velja sodba „nezrelosti“. Pri nezrelih se glasuje, smejo li maturo ponavljati po preteku pol ali celega leta; ponavljalnih izpitov po preteku dveh mesecev zdaj ni več. „Eksternisti“ se lahko odgodijo za nedoločen čas. Dobri redi pismene mature ostanejo veljavni za ponovni izpit.

Na učiteljiščih se prej ko slej vpisujejo v izpričevalo tudi redi iz posameznih predmetov. Privatisti, ki imajo srednješolsko (tudi licejsko) maturo, se izprašujejo na učiteljiščih le iz tistih predmetov, ki se v najvišjih razredih teh šol ne poučujejo obligatno. Ti dijaki se morajo torej izkazati z izpričevali iz najvišjih treh razredov svoje srednje šole (oz. liceja).

IV. Reforma in javnost.

a) Splošno slovstvo.

Temeljne važnosti bi bila zgodovina modernih šolskih reform; postala bi zrcalo kulturnih teženj, resnih in upravičenih, pa tudi le reklamnih in kapricioznih. Pri vseh narodih

in v vseh državah vre, vre; piše se in govori toliko, da bi eden človek ne zmoget vsega gradiva.

Za zgodovino avstrijske reforme bi seveda bilo treba dognati, koliko idej je samoniklih, koliko posnetih po tujih izkušnjah. Že za našo reformo se je vršilo toliko priprav in se je pošiljalo v svet toliko natisnjenega papirja, da se mi v ozkem okviru našega poročila smemo in moremo jedva po naslovih dotakniti le izbranih spisov, ki so ali načelno ali lokalno za nas važni.

Do svoje dobe (do konca l. 1907) je podal dober posnetek reformnih stremeljenj pri nas in drugod Josip Pasarić v zadnjih štirih številkah zagrebške revije „Savremenik“ za leto 1907 (str. 557, 617, 680, 744). — Pregled nebrojnih časnikarskih člankov o reformovanju („Zeitungsstimmen zur Frage der Mittelschulreform“) pa je sestavil Dr. Frankfurter v 2. zvezku (1907) „Mitteilungen des Vereins der Freunde des humanistischen Gymnasiums“.

Razpravljanje se je vršilo ponajveč v obliki boja med humanisti in realisti, pod kojih okrilje so se uvrstile z ozirom na razne sorodnosti tudi druge struje; n. pr. „reformniki“ (zastopniki „reformnih šol“, „enotnih šol“ i. dr.) so pristali k realistom; sicer pa so si tudi dobri prijatelji v podrobnostih često prišli načelno navskriž. Signatura zadnjih let je bila ta, da so se za šolska vprašanja zanimali tudi časniki, v korist, često pa tudi v škodo stvari, ker jim je seveda mnogokrat v prvi vrsti za senzacijo; z njo pa zbujajo pričakovanja, ki so neizvedljiva. Dober uspeh javnih diskusij je ta, da stopi na površje marsikako ljudsko mnenje, ki bi sicer ostalo latentno; in nič ne de, če se to mnenje morda izkaže kot napačno: pojmi se le zbistrujejo.

Humanisti so se v Avstriji l. 1906. združili v posebno društvo „Prijateljev humanistne gimnazije“, ki izdajajo svoja posebna izvestja (zgoraj navedena „Mitteilungen des Vereins der Freunde des humanistischen Gymnasiums“); tu se objavljajo mirno in

objektivno spisani članki v obrambo humanistnega principa, nikakor pa ne okorelega in načelnega konservativizma. Kot nekak program humanistov more veljati duhovita in z visokimi cilji zasnovana, že prej izišla knjiga (prvotno predavanje) dr. Viljema Jerusalema: „Die Aufgaben des Mittelschullehrers.“ (Dunaj, Braumüller 1903, K 1—). Naravnost za gimnazijo govori Avg. Scheindlerja knjiga „Pro gymnasio“ (Dunaj, Braumüller 1908, K 1—). Istemu namenu je posvečena brošura: Dr. C. Albert: „Ein Wort für das humanistische Gymnasium.“ (Dunaj, Deuticke 1908, K 1—). Ta spis se obrača proti slavnemu učenjaku Ostwaldu, ki je bil 5. decembra 1907 na Dunaju predaval, priskočivši reformnikom, zastopajoč nazor, da bo odslej prirodoslovje prevzelo vso vzgojno vlogo, češ, jezikovni pouk nima prave moči.

Proti humanistni gimnaziji in obče tudi proti klasičnima jezikoma (oboje nasprotstvo namreč nikakor ni vedno spojeno!) pa nastopa že omenjena „Kulturnopolitična družba“, ki je baš v prilog srednješolske reforme izdala dvoje jako važnih in obsežnih del: 1. „Schülerbriefe über die Mittelschule“. Izdal Dr. Robert Scheu, predsednik Družbe (Dunaj, M. Perles, K 4—). 2. Že omenjene „Protokolle der Mittelschulenquete“, v istem založništvu.

Nasprotniki, dasi ne načelni, humanistne gimnazije in često tudi humanizma so bili predavatelji v „Zoološko-botaničnem društvu“, v „Geografskem društvu“ in drugih znanstveno strokovnih društvih.

Vse reformnike, radikalne in neradikalne, pa je vzelo pod svoje okrilje „Društvo za šolsko reformo“, ki izdaja tudi brošure. Izmed njih omenjam jako temeljito, instruktivno in z vso resnobo pisano: E. Mach, „Über den relativen Bildungswert der philologischen und der mathem.-naturw. Unterrichtsfächer.“ (Dunaj, Manz 1908, K 1—). Pisatelj, slaven učenjak, razpravlja z

globokim umevanjem baš o načelni preporni točki, kakor že kaže naslov, in to brez tiste kričavosti, s katero pobija drugi učenjak, Ostwald, sploh vso važnost jezikovnega pouka. — Med spisi reformnikov je izšla razprava: Dr. A. v. Peez, „Bemerkungen zur Mittelschulreform“, ki ni vredna svojih 50 vinarjev; kajti kdor pobija sedanje šole (posebno gimnazijo) z razlogom (str. 7), da bi vsak grški in rimski dečko, naj bi bil še tako izvežban, dobil v naših šolah — dvojko, v njegovih ustih je tudi klic: „Nazaj k prirodi, nazaj k narodu!“ le fraza. — V okviru tega društva in njegovega namena je tudi izšla razprava: Avg. Forel: „Die Gehirnhygiene der Schüler“. (Dunaj, Manz, 1908, K 1—), ki je sicer prav pobudna, a je podvržena enostranskemu očitku, da je kar vseh otroških bolezni kriva — šola! Ne pomisli se, da so takih nedostatkov krive socialne razmere! Saj so se tudi samoumori mladih ljudi že stavili na račun šole, specialno strogih nemških šol (L. Gurlitt: „Schülerselbstmorde“. Berlin, Concordiaverlag¹); narkar ga je Dr. W. Stekel v „Zeit“ (12. julija 1908) poučil, da je povsod tako „hudo“; kajti na Ruskem n. pr. so za leto 1907 šteli 600 takih mladinskih samoumorov in tudi v Avstriji se dogajajo. Vzrok pa ni šola, ampak razvajenost in prezgodnja zrelost mladine, skratka: dom, ulica, gledišče, plesišče, ničemurnost staršev! Šola itak brani, kar more; njena moč pa bi segla dalje, ko bi bilo omogočeno ožje sodelovanje z domom.

Za izpopolnilo ministrski srednješolski anketi in za resumé najbolj perečih reformnih vprašanj lahko služi dunajskega državnega poslanca Dr. Roberta Pattai-a knjiga „Das klassische Gymnasium und die Vorbereitung zu unseren Hochschulen“. (Dunaj, Manz 1908, K 2—). Pattai je tu združil razne svoje govore in ugovore ob času

¹ Še bolj krvava je brošura: E. Goldbeck: „Henker Drill. Schülerselbstmorde und Soldatenselbstmorde,“ Berlin, Marquardt & Co.

reformnega gibanja in jih je opremil z dodatki. On razpravlja n. pr. o humanizmu, o maturi, o novih tipih srednjih šol, o učnih načrtih. — Podobnih preglednih informacij dobimo iz predavanja Dr. V. Thumserja (v Baselu), natisnjenega v 6. zvezku l. 1907. časopisa „Das humanistische Gymnasium“ (V Heidelbergu), z naslovom: „Anforderungen der Gegenwart an die Mittelschule“.

Posebe z maturo sem se bavil jaz o Božiču l. 1907 (še pred anketo) pri glavni skupščini „Društva slovenskih profesorjev“ v Ljubljani. Moje misli, razširjene in zaokrožene, so objavljene z naslovom „O reformi mature“ v Zagrebu, v „Nastavnem Vjesniku“ 1908, zv. 7). — Pozneje, ko je ministrski odlok glede mature že izšel, je izdal (med tem umrl) Fr. Paulsen v „Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik“ (13. junija 1908) svojo razpravo „Über die Notwendigkeit einer Neugestaltung der Abiturientenprüfung“; proti njemu je objavil v obliki odprtega pisma Pavel Cauer brošuro „Zur Reform der Reifeprüfung“ (Heidelberg, C. Winter, 1908, K 1-20). Na avstrijsko reformno gibanje se ta spisa ne ozirata; prišla bi itak prepozno in porabljivega bi sploh ne prinesla kdovekaj: Paulsen je preskrupulozen, Cauer preakademičen. — Dr. K. Ozvald rešuje v tehtni razpravi z modroslovnega stališča vprašanje o formalni izobrazilnosti staroklasičnega jezikovnega pouka („Psychologische Untersuchungen über den logisch-formalen Bildungswert des altklassischen Sprachenunterrichtes“ v Izvestju gimnazije v Gorici za leto 1907/08).

Za taka vprašanja so se pobrigali celo listi, o katerih bi tega ne pričakovali: V „Vierteljahrschrift für körperliche Erziehung“ piše v 3. zvezku (Dunaj 1908) Dr. L. Sofer o klasični in reformni gimnaziji ter naglaša (str. 155); „Vzvišeni vzori dela in požrtvovalnosti za idealne blagre, ki jih toliko diči stari vek, so za našo mladino nezdržna, morda nenadomestljiva zakladnica, ki je mladini ne

smemo odvzeti¹⁾. — Celo hipermoderna hrvaška revijica „Zvono“ piše (1908) temperamentne člančice: „Naše vseučilište i reforma srednje škole“ (št. 7.), „Pedagogika na sveučilištu“ (št. 8.), a zlasti „Opća naobrazba i klasični jezici“ (št. 11, str. 190)! — Kratek referat o izdanih reformnih odlokih našega ministrstva je pod naslovom „Reforma nauka na srednjim školama“ objavila „Učiteljska Zora“ (1908, št. 9 in 10, str. 134, 153), ki izhaja v gajici in cirilici v Mostaru. — V „Österreichische Rundschau“ (1908, zv. 5. str. 373 idd.) pa je podal vseuč. profesor Dr. A. Höfler izboren „Epilog k srednješolski anketi“.

b) „Kulturnopolitična družba“.

I. Najmnogovrstnejši in kaj originalen material za dokaz potrebnosti reforme in za določitev njene smeri si je nabrala „Kulturnopolitična družba“ na Dunaju, ustanovljena l. 1902. Meseca septembra l. 1906. je namreč objavila v časniku „Neues Wiener Tagblatt“ oklic, v katerem napoveduje anketo na široki podlagi, dodavši takoj obsežno vprašalno polo s prošnjo do občinstva, naj jo izpolni in pošlje „Družbi“. V tej vprašalni poli je bilo več vrst vprašanj, vsako naslovljeno na druge sloje: prva vrsta na — dijake (višje gimnazijce in višje realce²⁾); druga vrsta na maturante, tretja na

¹⁾ Kako morejo staroklasična dela še zdaj učinkovati, kaže Karásek, ki poroča v „Moderní Revue“ (1908, seš. 161, str. 266) o predstavi Aishilove „Oresteia“ v narodnem gledališču v Pragi.

²⁾ Poglavitna vprašanja, ki so se stavila dijakom, so bila ta: 1. Koliko ur porabite za učenje posameznih predmetov? Koliko za počitek? 2. Koliko vrstic čitate na dan v šoli latinskih in grških pisateljev? Kako se Vam razlaga tekst? Ali se mnogo goni slovnica? Ali prevajate brez pripomočkov? (Za realce:) Kaki so uspehi v francoščini in angleščini? 3. Na kaj se zlasti pazi pri nemškem spisju? Ali se Vam sugeruje, oziroma zapove določena vsebina? 4. Kako daleč se jemlje pri Vas zgodovina? Kako se izprašuje? Ali se pri Vas ozira na kulturno zgodovino? 5. Ali Vam je razlaga v matematiki in fiziki jasna? Ali daje

bivše gimnazijce in realce, ki so zdaj že v službi; četrta vrsta na profesorje. — Došlo je okrog 600 odgovorov; izvleček iz njih z doslovnimi citati je objavljen v že navedeni knjigi „Schülerbriefe“. Na podlagi snovi, ki se je tako zbrala, je „Družba“ priredila svojo zgoraj omenjeno anketo, ki se je vršila v dobi od 13. novembra 1906. do 18. januarja 1907.; nastopilo je v njej nad 60 govornikov in udeležilo se je skupno 3000 oseb; njeni zapiski so objavljeni v nam že znani knjigi „Protokolle der Mittelschulenquete der Kulturpolitischen Gesellschaft“.

V tej „Družbi“ se je govorilo in pisalo z vso brezobzirnostjo, brez izbiranja besed; oglasili so se — z malo izjemami — le nasprotniki sedanjih šol in sedanjega šolstva; čim bolj je kdo grajal, tem bolj so mu ploskali in le neradi so poslušali in devali v zapisnik kaj pohvalnega. Da bo zbrano gradivo enostransko, je bilo pričakovati že vnaprej; kajti na take vprašalne pole se oglašajo vselej najrajše tisti, ki hočejo dati duška svoji nevolji, tekmujoč med seboj v drastičnosti izrazov in dokazov. Tisti pa, ki nimajo kaj grajati, ali ki bi celo hvalili, navadno molče v svoji samozadovoljnosti. Tudi so bila vprašanja čisto že tako stavljena, da so podtikala grajalne odgovore. Zlasti se je očitalo „Družbi“, da se poslužuje ne posebno taktno kočljivega sredstva, izvivajoč dijaštvo, nezrele mladiče, da sodijo o šoli; dunajski nadzornik Kapp je to postopanje v javni seji (gl. Protokolle“, str. 19) žigosal kot „pedagoški izgrešek“. No, nam se „Družbino“ sredstvo zdi kaj zanimivo in zabavamo se ob korenjaških odgovorih dijakov, ki so tu dobili priliko, na zelo

profesor na vprašanja pojasnilo? 6. Ali se predava verouk kot učni ali vzgojni predmet? 7. Ali se učite v odmorih? Ali se z Vami krivično postopa? 8. Na koga se obračate s pritožbami? Ali se kaznuje izražanje lastnih misli in nazorov? Ali se disciplina vmešava sitnujoč v vedenje izven šole? Ali profesorji trpe in podpirajo denunciantstvo? Ali povprašujejo starši pri profesorjih in kake izkušnje imajo v tem oziru? 9. Ali se Vam nedelje in prazniki prikrajšujejo z obsežnimi domačimi nalogami?

očitnem mestu in vendar brez nevarnosti okrcati to prosto-voljno svojo mučilnico — šolo ter povrniti „krutim“ in „nevednim“ profesorjem nemilo z nedragim. Seveda pa mora vsak pameten človek trezno presoditi, koliko dokazilne moči imajo take nezrele izjave; zlasti je treba skrbno izbrati iz subjektivnih sodeb prava dejstva. Dejstva pa se res morejo dobro odkriti tudi s pomočjo prizadetega dijaštva in lahko postanejo substrat za izboljšanje sistema, za reformo.

II. Ta in ona izjava iznenadja. Splošno se namreč v teh dopisih zabavlja čez realko bolj nego čez gimnazijo, tudi v odgovorih odraslih mož; izmed posameznih predmetov pa ne morda najbolj čez latinščino in grščino, ampak čez pouk v materiščini — nemščini in v zgodovini. Neki realec piše (str. 13): „Die verfluchten(!) Deutsch-Professoren sollen verurteilt werden, in der Hölle die unter ihrer Anleitung entstandenen Aufsätze zu lesen.“ Glede ozkosrčnih navodil za naloge pravi neki gimnazijec (str. 37): „Die Richtschnur ist ein meterdickes Richtdrahtseil. Wer vorzüglich bekommen will, stenographiert mit, wenn Angaben gemacht werden, verbindet sie mit hohlen Gymnasialdeutschprofessorsprachenphrasen(!) und dieses Potpourri wird bei Rückgabe als Muster vorgelesen.“ Norce brijejo iz zahteve, naj se poveljčava nemštvo. Eden si je napravil „šalo“, da je šest nalog povrsti končal s „Hoch“ na nemštvo, „der Erfolg war stets vorzüglich bis lobenswert“ (str. 38). — So pa tudi dijaki, ki hvalijo postopanje pri nalogah. — Tudi mi se iz takih izjav moremo učiti...

O profesorjih samih se čitajo kaj nelaskave besede. Ako posnamemo vse sodbe, so profesorji vobče nevedni, in surovi revčki. Eden dijak pravi (str. 15), da profesor pri slabi svoji plači pač ne more biti navdušen! Slabo znanje snovi in slabo razlaganje se očita mestoma vsem, najbolj pa matematikom in fizikom; neki profesor (str. 61) baje v fiziki često sam ni bil prav na jasnem, zato je pri razlagi kar zdrsnil preko takih točk; neki drug (str. 79) pa „predava s površnostjo,

ki se da meriti le z ono v — nemškem slovstvu!“ — V kakih krogih so vzrasli dijaki, ki so najglasnejši, kaže sledeča — milostna sodba že prej omenjenega gimnazijca (str. 38): „Vsem profesorjem odpuščam njih grehe, vsi se mi smilijo. Nas je 25 učencev. Eden, ki je sicer odličnjak, družabno pa bebec („Kretin“), der wird — Hosian! der wird — Professor!“

Nasprotno se pa tudi profesorji — kar jih je sploh odgovorilo na vprašalno polo, niso izražali baš laskavo o dijaštvu. In „Družba“ je nato kaj hitro — in žaljivo! — pripomnila (str. 197), da se iz tega materiala ne smejo delati posebni sklepi! — Najbolj so se odzvali profesorji matematike in tudi najhrupneje. Na vprašanje o osebnem stiku med profesorji in dijaki pravi n. pr. eden matematičar (str. 201): „Splošno so učenci in dijaki veseli, da se medsebojno ne vidijo“, drugi govori o slabih izkušnjah, ko se je udal stiku. Tudi klasičen filolog konstatuje (str. 210), da vidi učenec v učitelju svojega naravnega sovražnika; osebni stik je zato izključen. — Jasno je, da so te sodbe enostranske, kakor one dijaške! Nasproti izboru dijaštva pa zastopa (str. 212) eden matematik idealno stališče; dočim namreč dva filologa tožita o slabem materialu in zahtevata izobčitev nesposobnih, vzklikne matematičar (30 let star!): „Čim slabše so butice, tem rajši jih obdelavam! Za Boga, nikar ne izbirati!“ — O dobi pubertete sodi matematičar lakonično: „Die Pubertät verstärkt die Flegelhaftigkeit.“ O vplivu doma na dijaka se izrazi neki drug matematik: „Vedno je zelo težko, starše prepričati o nesposobnosti njih dečadi!“ (Str. 214.)

O maturi se od abiturijentov v celoti kaj posebnega ni izvedelo, ne dobrega ne slabega za njen obstoj; jako obsežno le poročajo vsi, kako se (pri pisni maturi!) naravnost organizovano goljufava in prepisuje. Gimnazijec iz Galicije (str. 98) trdi na vsa usta: „Bei uns und in ganz Galizien ist die Maturitätsprüfung ein einziger Schwindel.“

III. Bivšim srednješolcem, stoječim zdaj v raznih poklicih, so se stavila tale glavna vprašanja: 1. „Ali imate zavest, da Vam srednješolska izobrazba daje večjo veljavnost napram neakademično izobraženim?“ 2. „Ali Vam je ta izobrazba koristila?“ 3. „Ali ste odslej našli pri tej svoji izobrazbi še vrzeli?“ — Na prvo vprašanje je odgovorila večina z: „Da!“ — Tretje vprašanje pa se mora samo ob sebi imenovati škandalozno: Mari naj mlad človek, dovršivši svoje „šole“, konča s tem tudi svoj uk, svojo izobrazbo?! Na to insinucijo je poslanec Pernerstorfer pri ministrski anketi zlasti naperil svoje besede, ostro naglašujoč, da se mora i star človek še vedno učiti in da šola naj nudi in more nuditi samo ogrodje in impulze za uk! Ono čudno vprašanje pa je zavedlo nekega sodnega pristava, da je šoli očital, ker ga ni poučila, kaj pomenijo besede „Obergespan“, „Campanile“, „Konklave“, „Junktum“, kako se dela — konjak itd.! (Str. 159, 160); ker neki profesor ni znal točno razložiti, kaj je „Clearingverkehr“, ter iz sličnih razlogov prisoja menda isti pristav (str. 187, 188) učiteljstvu „krasseste Unbildung, Borniertheit“, za nameček pa „Tücke, eifersüchtigen Neid, hämische Rachsucht.“ — Sicer pa se mora reči, da so baš možje juristi, kolikor se jih je oglasilo, pisali dokaj stvarno. Eden, pač že star Dr. juris, vidi edino sredstvo za izboljšanje šol, če bi se leni in nesposobni dijaki že v prvih razredih neusmiljeno pometali, njim samim v srečo. Zopet druga skrajnost!

Ako je ono vprašanje samo ob sebi škandal, so škandalozni odgovori na drugo vprašanje o koristi višjih študij. Ali ne trdi neki tovarnar, da višja olika škoduje, kajti „redki so olikani trgovci z uspehom!“ (Str. 167). Zlasti zdravniki tožijo zaradi višje izobrazbe, ki jim je — žal!(!) — vcepila ideale tako globoko, da jih je (zopet žal!) težko izruvat (str. 151); posebno škodljivo se zdi enemu zdravniku „preidealno umevanje etičnih dolžnosti“ (str. 150.). Drugi zdravnik (str. 148) toži naravnost, da mu je ta višja

idealna izobrazba skvarila karijero, to se pravi: zdravniško prakso; kajti ta olika ga ovira, „da ne more z ljudmi občevati tako intimno, kakor bi bilo v interesu njegovega posla“! Zato se mu zdi, da je opeharjen za celo življenje. — Res neverjetno pa je, kar pravi tretji zdravnik (str. 146): humanistna olika mu je škodovala pri vojaščini! Zakaj? Preolikan je bil za neolikano vojaško ozračje in za „odurne oficirje“. — Daleč smo prišli!

IV. Pri „Družbini“ anketi, kjer se je poročalo in debatovalo o došlih odgovorih, se je pač marsikatera enostranost in pretiranost ožigosala in predložiilo tudi dokaj dobrih nasvetov. Omenjena bodi zahteva, naj se v večjezičnih deželah poučuje drugi jezik obligatorno v vseh šolah („Protokolle“ str. 177); podavala so se jako zdrava načela o higijeni, o vežbanju v ročni spretnosti (str. 115, 149, 184), o preobloženosti (str. 161). Vendar je vsaka skupščina najbolj ploskala tistemu, ki je povedal kaj prav radikalnega ali neverjetnega. Vabljeni sta bila n. pr. tudi dva abiturienta, eden realec in eden gimnazijec. Realec se je ponašal, da je med nemškimi urami vedno — spal, o mnogo nasvetovanem poučevanju mladine v seksualnih stvareh pa je cinično pripomnil, da dijaštvo v tem oziru ne bo čakalo na dotično konferenco profesorjev! Gimnazijec je zanikal med drugim ves uspeh prirodopisnega pouka s temle dokazom: ko se je nekoč izprehajal po Pratru, smukne iz neke luknje žival, ki je ni spoznal; videl je pač štiri noge, a ni vedel, je li lisica, jazbec, kuna ali zajec! (Str. 72). In možic je stal pred skupščino kakor kak slavljeneec . . . Ko je ta mladič pri drugi priliki patetično trdil: „Učenec se v sedanji šoli sistematično vzgaja za cigana in hinavca“, zabeleži zapisnik „pritrjevanje“!

Nepoznanje vseh šolskih razmer je tudi omogočilo jako fantastne predloge: Dr. E. Hofmannsthal je predlagal, naj se uvedejo na šolah posebni, redni „sodni dnevi“, pri katerih se bo o dijaških prestopkih razpravljalo prav tako kakor pri sodnji; kajti dobro je, če dijak zgodaj spozna sodnijsko

prakso! Ali celo sledeče: Dr. Scheu je nasvetoval, naj bi se dijakom kakega razreda dovoljevalo, da za ta ali oni predmet zapuste skupni pouk svojega razreda in gredo za tiste ure v kak višji ali nižji razred, „ako imajo čut“ (!), da so svoje součence že prekosili, oziroma da jih ne dohajajo! —

Kdor je zasledoval to gonjo za podiranjem in za uva-
janjem absolutnih novosti, je moral biti pač radoveden, kako
bodo govorili udeležniki ministrske ankete, kjer ni manjkalo
pristašev idej „Kulturnopolitične družbe“. Vršilo se je vse
mirno in stvarno in v luči objektivne, strokovne presoje je
dobil tudi „Družbin“ material svojo ceno; zato jej mora biti
javnost hvaležna: v dračju so bile skrite cvetke!

* * *

Zaključujoč to poročilo o veliki avstrijski šolski reformi,
pa moram še iz lastnega prepričanja postaviti one
meje in cilje, preko katerih ne bo uspešno prišla
nobena reforma:

1. Učenec se nauči pokorščine! Brez nje raz-
pade ves pouk in vsa vzgoja. Kako se ona doseže, to spada
v taktiko šole in — doma; a doseči se mora in se more
doseči, skoraj ne da bi se je otrok zavedal.

2. Učenec se naj navadi truda! Brez truda ni
kruha ne napredka! Razvada je duševna in moralna jetika!

3. Učenec se uči odpovedi in brzdanja stra-
stij. Strast je ponikva, ki se nikdar ne napolni.¹

Učitelj pa skušaj res biti vedno to, kar je
otroku ob njegovem vstopu v šolo: vzor!

¹ Prim. † Fr. Paulsen v „Woche“ 1908, str. 184 id.

c) Hrvatski narodni vezovi.

(*Jelica Belović-Bernadzikowska*¹ — Sarajevo.)

Uvod.

„Život u ljepoti! Pustite i malene na vrelo umjetničke ljepote!“ kliče moderni pedagog. Sa ovim modernim težnjama može se vrlo lijepo spojiti i njegovanje narodnih naših ornamenata, koji su nekada bili jednaki u Hrvata kao i u braće Slovenaca.

Hrvatski narodni vezovi neiscrpivo su vrelo ljepote, pa za to im je mjesto i u školi i domaćem uzgoju najmladje generacije.² U njima je veliki dio individualiteta narodnjeg. U njima se ogleda blaga i pitoma ćud Hrvaticice i Slovenke,

¹ Dična naša pisateljica, g. Jelica Belović, por. Bernadzikowska, koje oče je bil nekđaj profesor v Ljubljani, je zdaj umirovljena upravnica višje dekliške šole v Sarajevu. Že nad deset let ona deluje za umevanje in negovanje narodne jugoslovanske ornamentike in za prosep domače industrije. V to svrho je spisala za različne liste mnogo čtankov (v „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ l. 1906 n. pr. obsežno razpravo „Vezilačka umjetnost u Hrvata i Srba“, s slikami!) in razen samostalnih knjig, ki so omenjene v naši razpravi na drugem mestu, zlasti priročno delo istega sadržaja: „Hrvatski narodni vezovi“ (Osijek, knjigarna Szeklera, K 3.—) in „Srpski vez i tekstilna ornamentika“, izdanje „Matice srpske“ g. 1907.

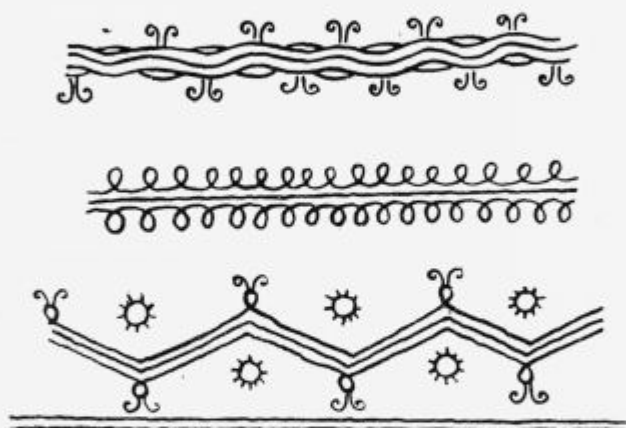
Op. uredn.

² Naše lijepo i obilno tehničko nazivlje u struci ženskoga ručnoga rada takodjer je polje, na kome vlada veliko neznanje. U „Novom Vas-pitaču“ sabrala sam zbirku takovoga nazivlja, koje sam kasnije pribrala, kada je redakcija moga „leksikona“ već bila dovršena. Neka je u štampanim listovima bolje očuvana, nego što bi možda bila u rukopisu, ako kome zatreba na proučavanje.

Dostavek uredništva: Omenjena publikacija je (izza l. 1906) nadaljevanje velikanskega dela naše pisateljice: tehnološkoga slo-varja ženskoga ročnoga dela, ki je pričel izhajati v Sarajevu l. 1898 (okoli 600 slik narodnih vezov!).

njezina bujna živahna mašta, njezino estetsko shvaćanje, njezino poetično i posve originalno čuvstvovanje, njezin vedri pogled na život i njezino jako rodoljublje. Hrvatski narodni motivi veoma uspješno pomažu učitelje i učiteljice, da mladež odgoje u duhu narodnom, a to je zahtjev posve pravedan i posve moderan.

Koliko je stare, prastare slavenske svetinje u našim narodnim vezovima! Oni su neocjenjivo blago, jer su puni zasebne ljepote, jer su se posve oteli svagdašnjosti, a puni

su davne tradicije, puni mirisa bajke i priče, puni slavenskih uspomena.

U uzgoju dječaka jednako kao u uzgoju djevojčica neka je narodnoj ornamentici posvećena velika pažnja. Kod prvih možemo s njome oživiti i razvedriti suhoparnu obično nauku u crtanju. Dječacima može poznavanje narodnih ornamenata dobro doći kod raznih zanata, kojima će se kasnije posvetiti, n. pr. stolarski, licitarski, slastičarski, rezbarski, slikarski, tkalački zanat i drugi. Djevojčicama trebat će kod šivanja, veza i tkanja. A kod jednih i drugih bit će ono važno pomoćno

sredstvo za njegovanje estetskoga smisla, danas još podosta zanemarenoga u velikim masama puka.

Uzgojiti ne znači samo nakljkati koga znanjem, nego znači i buditi osjetila, znači njegovati ljepotu u svemu radu, u kretnjama i u svemu vladanju, kako bi sve, što mlado čeljade čini, izišlo čisto, uredno i na oči milo. Posljedice ove trojake devize estetskoga uzgoja ne će ni na drugim područjima izostati. Čistoća postat će zdravljem, red marljivošću i štednjom, a ljepota bit će radost sa poslom, veselje sa životom! Sva su ta svojstva od neocjenjive socijalne vrijednosti, ako udju u svijest čitavoga jednoga naroda.

Kulturni narodi uzeli su ovo uzgojno pitanje na oko, pa žele, njegujući narodnu umjetnost, uliti u narodni život novu snagu. Pa kada to čine narodi, koji nemaju tako bogate i krasne narodne ornamente kao mi, koliko prije i radje moramo mi Hrvati i Slovenci to činiti, čija je narodna ornamentalna umjetnost nekada bila tako puna čara! Kod nas se ne radi o tom, da stečemo novu snagu, nego o tome, da razbudimo na nov život stare, danas zaboravljene i zanemarene narodne darove, koji leže sakriveni u tihim selima našim.

Na mnogo mjesta ti su narodni talenti već posve izgubljeni. — Ali mogu se opet razbuditi, mogu da opet postanu živo vrelo narodne sreće, moralne i materijalne, — ako se škole budu zauzele za njihove klice, a uz škole i sva naša inteligencija.

Velika je to i mučna zadaća za škole, ali je velika i blagoslovna i korist, koju ona donosi. Požrtvovni učitelji i učiteljice ne će žaliti truda i znoja, da rodoljubnom rukom u pitoma sela krasne Slovenije posiju sjeme krasnoga cvijeća iz perivoja narodne Vile, pa im za to posvećujem čednu moju radnju.

U slovenskim školama vezlo se je već ponešto po narodnim motivima, na ljubljanskoj višoj djevojačkoj školi ima više „risbi“ narodne ornamentike (crtao ih profesor obrtne škole,

a neke su štampane u „Ljubljanskem Zvonu“ [god. 1894.]). I na preparandiji u Ljubljani ima „stareslavenske uzorce“ (dar ministarstva), no, izdanje nije podeseo za pregledavanje, crteži su preveliki. Svi hrvatski vezilački ornamenti nalaze simpatiju i u Slovenaca, što se vidi iz ocjene dr. Frana Ilešića u 12. broju „Ljubljanskog Zvona“ (1907), gdje je moja knjiga¹ (izdanje „Matice srpske“) vrlo prijazno ocijenjena i slovenskim krugovima preporučena.

Ručni rad oplemenjuje ženu, a po gotovo onda, ako to nije mehanički posao nego djelo, u kom živi duša, mila i sveta duša slavenska. Najveći pjesnici i pisci opisuju, slave

i u zvijezde kuju djevojke i žene, koje su zatekli kod veza. To je „poza“ nada sve poetična. Da navedem samo jedan primjer. Poljački veliki književnik Mihajlo Czajkowski² na široko opisuje jednu lijepu Poljakinju, koju je godine 1839. u Parizu posjetio i zatekao „przy krosienkach“, gdje veze: „srebrom veze na crnoj kadifi. Taj posao nije bio u svrhe luksuza, nego u žrtvu bijede, jer će ga prodati, a novac dati za nesretnu poljačku djecu, koja nemaju škola u tudjini. Bijaše — veli — divno gledati na tu lijepu gospodju, kako je malom i finom rukom stvarala bijelo cvijeće na tlu crnine

¹ „Narodni vezovi u slavenskoj ornamentici“, obširno delo v cirilici.
Op. uredn.

² Koszowata, „Ukrainki“, sveska XIX. Str. 175. Autor bijaše poslije paša turski kao prognanik iz nesretne svoje domovine! — Vidi: „Osječki Tjednik“ br. 24., 25. i 26 od prošle godine.

i tuge, kako joj je mudro oko sjajilo onim svetim, nebeskim plamenom, koji govori svačijemu srcu" itd.

A koliko puta i naši pjesnici slave djevojku, koju gledaju, gdje veze! Povjest našega naroda, o kojoj je Preradović rekao, da je „veliki zbor pjesama“, na mnogo mjesta govori o vezilji, o narodnom odijelu i nakitu, izradjenu bijelom rukom valjane žene. Naše narodne pjesme i kronike ta grandiozna biografija Balkana, na svakom drugom, trećem listku hvale ovu vrstu ženske izrade, kojom je južna Slavenka nekada nadmašila sve ostale žene Evrope, n. pr. jedna Jelena Ohmučević, slavna dubrovačka gospodja u slobodnoj republici, koja se je proslavila umjetničkim zlatnim vezom, muzikom i pjesmom. I mnoge druge. (Vidi III. dio ove radnje.)

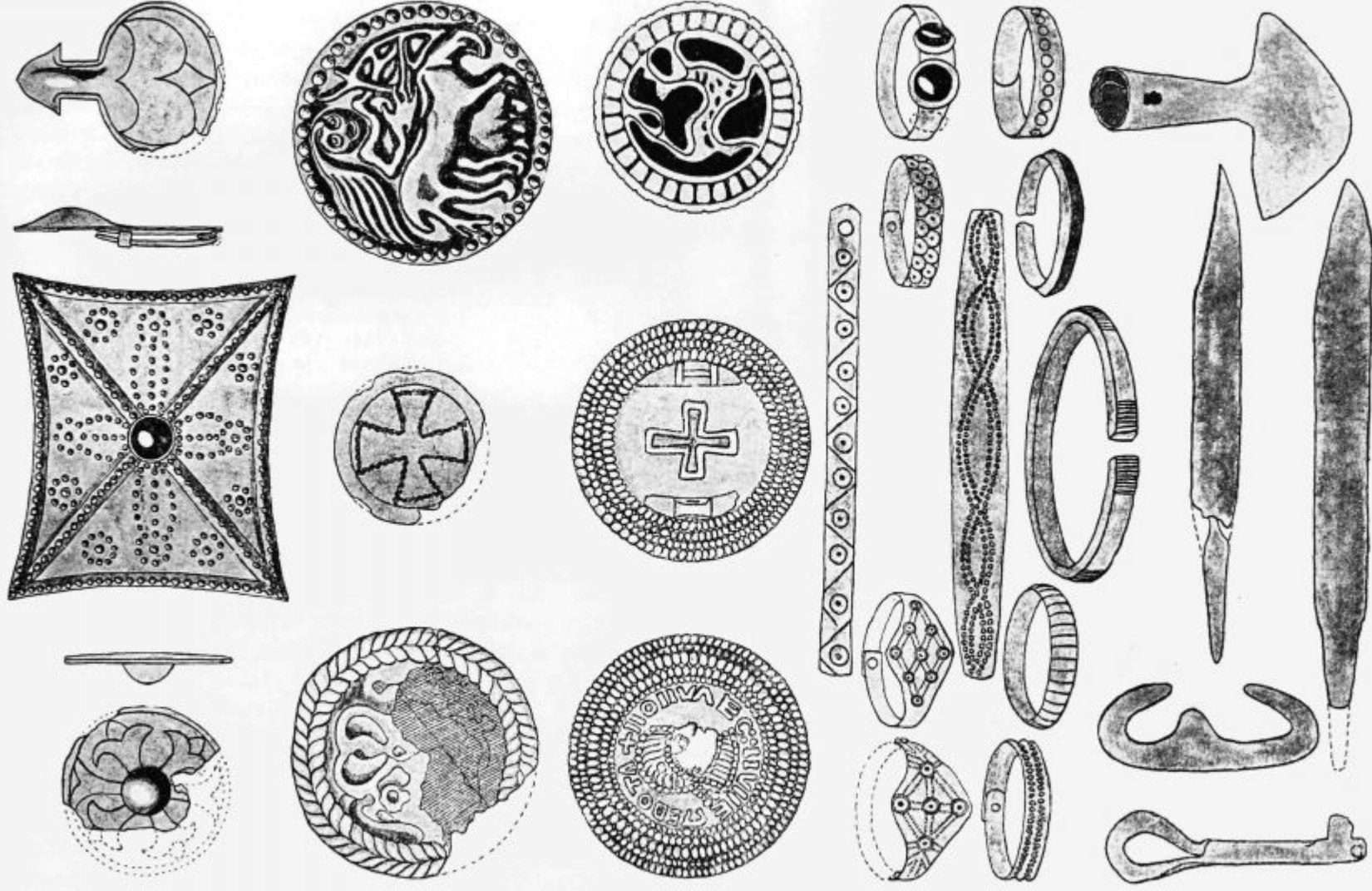
Smijemo li dozvoliti, da sve to narodno blago izumre, a s njime i one duševne vrline, koje su mu bile uvjetom i poticajem?

Kako je bila vješta ruka i kako je plemenito srce kucalo u stare Slovenke, vidi se i po onom lijepom odijelu, što ga čuva muzej u Ljubljani još iz sedamnaestoga vijeka. Prekrasna ilustracija za „veliki zbor pjesama“, o kome govori divni pjesnik... Opis ove nošnje donio je „Slovan“ godine 1906. Muzej u Ljubljani ima i osim toga nekoliko zašaraka narodnih vezova izloženih, a kustos dr. Valter Šmid i o narodnoj ornamentici piše u svome muzejskom izvješću. Gl. „Carniola“ 1908, 1. št.¹ Inače se je u Slovenaca nije pisalo o tome narodnom blago. Što je donešeno, samo su neke nuzgredne primjedbe; pa će se ta praznina skoro ispuniti.

I. Ornamenti.

Narodni vezilački ornamenti u južnih Slovena dragocjeni su spomenici iz drevne slovenske prošlosti. Oni sa-

¹ Za zgled slovenske ornamentike v prastari dobi prinašamo slike nekaterih staroslovenskih izkopin, ki jih odkril dr. V. Šmid in objavil na omenjenem mestu. On nam je dal na razpolago klišej. Hvala! —

Iz staroslovenskih grobov na Kranjskem.

drže u sebi bogata svjedočanstva ne samo istorijska, često prolazna, nego i psihološka, čiji se značaj ne gubi nikada. Epoka, u kojoj su ti spomenici postali, dala je njima obilježje, govor, oblik i boje. Velika ljubav stare narodne vezilje za posao ove vrste najbolja nam je garancija, da su ovi ornamenti čisti izljev duše narodne. Kako ganutljivo govori narodni pjesnik u šeharli-pjesmama iz Bosne i Hercegovine o narodnom vezu gotovo na svakoj stranici i u svakoj prilici života narodnoga! Na primjer u onoj pjesmi, gdje plemenita Daša (Bos. Vila, str. 320, g. 1907. Arhimandrit Kirilo) ide i izvlači iz vode junaka Simu, izvlači ga pomoću svoje „ruse pletenice“, pa:

„Dok se Simi duša povratila,
Donese mu u bošči haljine,
Više veza nego tanka beza,
Više zlata neg' bijela platna.“

Ili u divnoj narodnoj pjesmi iz Slavonije, gdje junak žali što će umrijeti i ostaviti „konja krilatoga“, žali, jer:

„Ako ću ga sebi ostaviti:
Seka mi je 'itra veziljica,
Dade konja za kanjuru svile.“

(Iz zbirke Gjorđe Popovića.)

Vezilja će najdragocjeniju stvar dati za svoj pribor vezilački, to je jasno, jer je vez njoj najveće blago.

Narodni vezilački ornamenti najautentičniji su spomenici naše duhovne kulture i umjetnosti. Pojmljivo je, da bi i naučno interesovanje njima moralo biti ogromno. I u motivima, i u izrazu stilizacije, u duhovnoj njihovoj fizionomiji, kao i u općoj kompilaciji figura, pa i u simbolima tih ornamentata vidimo specifično slavenski način mišljenja i osjećanja. Vidi se svuda vezilačka umjetnica, slobodna i čila, što kroz sve raznovrsne kombinacije, koje su pune dosjetaka i originalnosti, vodi i provodi jedan princip: princip životne radosti.

Ima ornamenata i sa religijskim koncepcijama, gdje se izrazuje stroga misao mistike ili svečana bizantijska ozbiljnost; ali ti su ornamentli u manjini. Vezilačka umjetnost srednjega vijeka uzimlje svoje ishodište iz Bizanta. Akoprem je služila i u svrhe svjetske, ipak se je ponajviše stavila u službu crkve. Tako je bilo svuda, pa i u nas južnih Slavena. Najljepše vezilačke spomenike staroslovenske umjetnosti možemo naći u crkvama. A ti vezovi potječu obično iz ruku plemkinja, vojvotkinja, pače i kraljica. Carica Jelena, supruga Konstantinova iz Bizanta (kasnije sveta Jelena), bijaše oglašena umjetnica u vezu. Još u kasno doba srednjeg vijeka pokazivali su u hramu u Vercelli od njezine ruke vezenu sliku Madone.

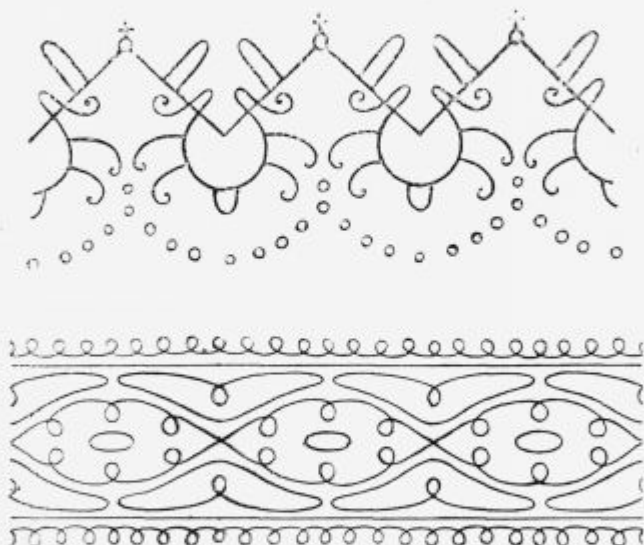
Narodna vezilja u južnih Slavena crpe mnoge motive iz bizantijske vezilačke umjetnosti. Ipak ima u nje dosta i takovih ornamenata, gdje je i posve originalna, slodobna i smjela u izboru slika, a i puna plodnosti umjetničke.

„Ime narodno stavljeno je u tvoje ruke, čuvaj ga!“ doviknula je divna žena, gospodja Savka Subotička srpskoj vezilji. I punim pravom. A tiče se to i hrvatske i slovenačke vezilje.

Škola ima da pazi na dvoje, vršeći uzvišenu misiju narodnoga uzgoja: 1. da se staro i neosporivo mjesto dade narodnom ornamentu u nastavi i 2. da bdiye nad tim, da iz toga plemenitoga i prirodjenoga našem narodu talenta ne izrastu divlji, ružni i neugledni izdanci. Ako se u pojedinim radovima možda gdje pokaže, da se vezilja kida i odmeće od narodne tradicije i od sveze sa čistim i lijepim narodnim uzorima, onda valja da škola tome na put stane.

Tradicija i poćitanje napram ornamentalnih narodnih uzora iz predjašnjega doba nijesu medjutim jedini uvjeti razvoja naše domaće vezilačke umjetnosti, svaka nova generacija smije — pače mora — da ima i svoj moderni pravac, a taj može ipak biti posve u skladu i u duhu sa individualitetom hrvatskoga i slovenskoga naroda.

Divna misao sloge izmedju ta dva bratska naroda krasno se može ilustrirati njegovanjem jedne i jednake narodne ornamentike. Što se veze i crta u Hrvatskoj, moralo bi biti poznato i milo i u Sloveniji, a što vrijedna Slovenka sitnom iglom šara na bijelo platno, moralo bi biti dragocjeno i našoj Hrvatici. Jedna i druga mogla bi njegujući pomno ovu granu ženske izrade imati izdašno vrelo privrede za veliki dio ovoga ženskoga svijeta.

Uvidjaju to prvi i najveći rodoljubi i kod nas i u Sloveniji, pa se zanose za tu ideju i za taj posao, gdje se činom može pokazati napredak, koji prazne fraze daleko nadmašuje. Kod nas zauzimao se je za tu ideju osobito veliki vladika Strossmayer, i njegov tajnik Monsignor Cepelić, pa sveučilišni profesori dr. Kršnjavi i dr. Boranić, muzej. direk. Milan Krešić, mnoga gospoda župnici (osobito Lovretić), pa učitelji i učiteljice i druge odlične gospodje. A u Sloveniji osim već napomenute gospode i listova veoma je zauzet

i političar dr. Korošec, koji je u bečkoj zastupničkoj kući naročito govorio o tome, da se vlasti pobrinu za učiteljice vješte narodnim radovima, poimence čitmi (Spitzen) i pletenju košara.

II. Tehnika.

Vezilačke tehnike hrvatske i slovenačke veoma su vještačke, pa iziskuju veliku svotu ambicije, strpljenja i rada. Njegovati ove ljudske vrline, nije li to posao škole u prvom redu?

Raditi znači: sretan biti. To je stari recept još iz biblije, iz Voltaire-a (Candide), kao i iz Goethea (II. dio „Fausta“), pa i iz radova jednoga od najmodernijih, iz Zole, koji veli: „Ja sam sav svoj život posvetio radu i bilo mi je s time dobro. Rad, misao na rad, na dužnost — ta misao jača i drži te vazda jakim. Radom sam stekao sve svoje radosti, i ako sam danas nešto, zahvaljujem to radu. Radom dolazimo k istini i pravednosti. Radu čovjek sve zahvaljuje što ima najbolje: svoj um i svoju krepost.“

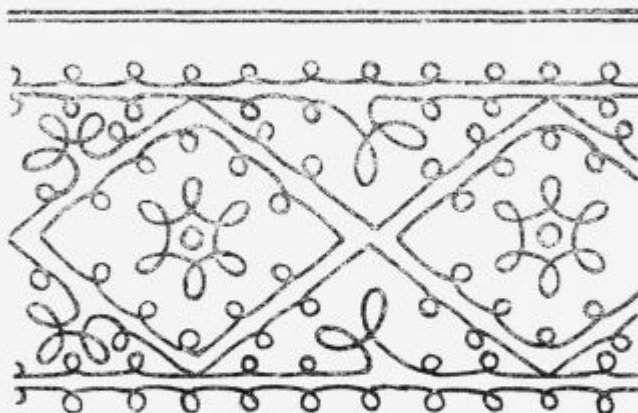
Blago onom, tko radi! I baš za to jer su naše vezilačke tehnike tako mučne i spore, njihova je uzgojna vrijednost golema. Ne samo po mladi svijet, nego po sav narod, po sve žene naše. Vezilja, koja ljubi svoj posao i koja umije raditi, — mora svu svoju dušu posvetiti tome zanimanju. U nje onda nema kada za druge besposlice, u nje nema volje za druge zabavice. Moda, luksus, spletke, nemoral, bolesti, siromaštvo, glupost i neukost — svi ti zli dusi uzmiču u kraj, gdje se pojavi kraljevski vezom nakićena lijepa Vila slovenska!

U glavnom imamo dvije velike grupe vezova: a) vezove brojem i b) vezove po pismu.

a) **Vezovi brojem** (Stickerei mit gezählten Fäden) nijesu ni u kojega drugoga naroda došli do tolikoga savršenstva kao u nas južnih Slovena. Nikoji narod ne zna za tolike razne tehnike kao naša vezilja. Od nas su Njemci vrlo

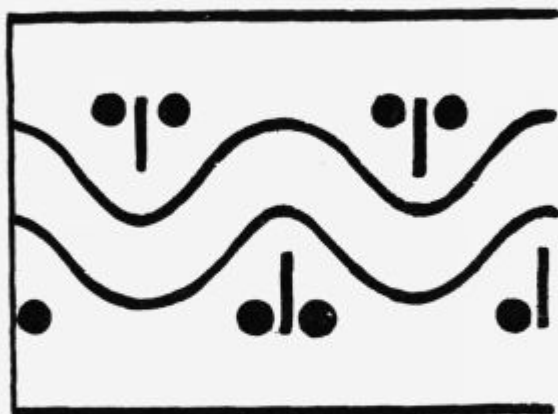
često uzimali u svoje modne žurnale („Wiener Mode“, „Berliner Frauenzeitung“ itd.) ne samo ornamente nego i tehnike, pa se njima diče kao raritetima, prešućujući ili falzifikujući često izvore nalazišta. A kadkad ih doduše i otvoreno kazuju, jer se vazda zatajiti ne dadu. Na taj način postale su mnoge jugoslovenske vezilačke tehnike danas internacijonalnima, pa se kao „Modearbeiten“ rade svuda.

Ipak ima kod nas još tehnika, za koje dalje ne znaju. Evo imena glavnih jugoslavenskih tehnika: 1. Obična pokrstica (einfacher Kreuzstich), 2. Opačica (gleichseitiger

Kreuzstich), 3. Dvostruki krstuljci (Doppelkreuzstiche), 4. Zadebljaj, tišmica (Lockenstich, kroatischer), 5. Zadarske pokrstice (Kreuzstiche aus Zara), 6. Polakrstuljci (gewöhnliche Halbkreuzel), 7. Snizaljka (kroat. Petit Point), 8. Loževina popunjena (serb. Wollgobelin), 9. Stegnuti krstakovi (A jour Kreuzstiche), 10. Zbijeni krstaci (Pleinstich), 11. Podlaktnica (Gegenstiche in Halbpoin), 12. Pleteni vez (Zackenstich), 13. Pravac i krivac (Südsl. Dreieckstich, gleichseitig), 14. Četverac (gleichs. Viereckstich), 15. Ispisara (Strichstich, gleichseitig), 16. Nizovi (Linienstickerei — Zara), 17. Bjelica (Spitzenstich, altslavisch, relief.), — 18. Pirlit (Gobelinwirkerei),

vez na stanu, 19. Utkanica (gleichseitiger Webestich, 20. Šavak, našiv prebirni (ungleichseitiger Webestich, lose Stiche), 21. Vez na dašćice (kontourierter kroat.-serb. Webestich), 22. Krbez (Colbertstickerei), 23. Pozlatinski vez (gleichseit. aparte Webestickerei), 24. Žumberački vez (Points plats in Seide), 25. Punjenice, izmeti, zaveze (Canaleser Seidenstickerei), 26. Stari mrki konavoski vezovi (Altcanaleser Points), 27. Bajberek (Wasserstich), 28. Redak (Damaststich), 29. Sačak (gleichseitige dichte Goldwebestickerei), 30. Pijavice, krušćice (Birkenpoints), — 31. Raspliti (Durchbrucharbeiten) u dvanaest

raznih tehnika sa stotinama ornamenata, 32. Kere (Nadel-points), 33. Firketići (Gabelarbeiten), 34. Čitme (Spitzen in Klöppel-, Häkel- und Netzarbeit), 35. Rojte (Knüpfarbeiten, 36. Jalva, jalba (Flechtspitze) i u Slovenaca nekada dobro poznati posao na „avbe“.

Izredala sam samo glavna imena tehnika, a da sam redala detaljnije, bilo bi ih još ovoliko: embarras de richesse!

Dakako da se u nižim pučkim školama ne mogu raditi sve ove tehnike, ali jedno 10—12 poizabranih mogu posve dobro stati u okvir školskoga plana. U Hrvatskoj znam više vrlih učiteljica (n. pr. Herta i Mirka pl. Šoštarićeva), koje su

uvele u svoje škole po više narodnih tehnika, u krajevima, gdje je narodni vez već bio posve izumro.

U višim djevojačkim školama mogu se učenice uputiti u kompliciranije vrste vezova, a u stručnim školama i preparacijama ne bi smjela učenicama nijedna od ovih tehnika ostati nepoznata.

b) Vezovi po pismu (Vorgedruckte oder vorgezeichnete Arbeiten) imaju u našoj narodnoj vezilačkoj umjetnosti također svoje odlično mjesto. Tu su bijeli vezovi, tu šareni, tu je napose još i zlatovez. Od tehnika rade se:

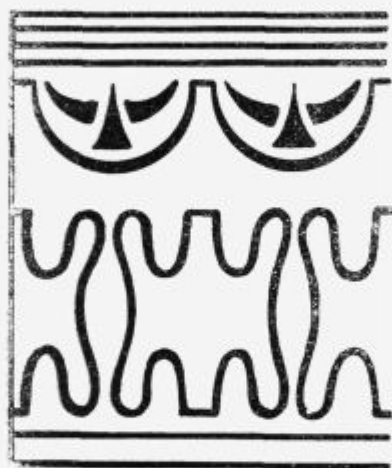

1. Lozanje (Stielstich), 2. Obamet (Schlung), 3. Buše (Löcherstickerei) ili šupljika, 4. Vitanje (Kettelstich), 5. Gnjidanje (Piquéarbeit), 6. Susma (Federstich), 7. Stigovi (Steppstich), 8. Pečki našav (gleichseitige Seidenflachstickerei), 9. Vijeno (Perlalarbeiten), 10. Širitom vez, rize, gradja (Tuchmosaik, altslav. Applikation), 11. Plosni vez (gewöhnl. Flachstickerei).

Zlatovez radi se i brojem i po pismu u 12 raznih tehnika, od koje je jedna ljepša od druge, a vala, sačak i filigrana upravo su vanredne! (Goldstickereien, slawische Arten.)

U slovenskim školama rade se sve tehnike, koje su u Hrvata i Srba poznate, osim kera (po informaciji, koju mi je dao dr. Ilešič u dogovoru sa učiteljicama ručnoga rada u Ljubljani). Tim više će ovdje zanimati, da saznaju i detaljnije o starohrvatskoj vezilačkoj umjetnosti.

Kao što se možemo ponositi sa posve originalnim ornamentalnim oblicima u našoj jugoslovenskoj tekstilnoj umjetnosti, kao što se dičimo divnim i mnogobrojnim vezilačkim tehnikama, tako nam je i koloristika u toj vrsti rada od

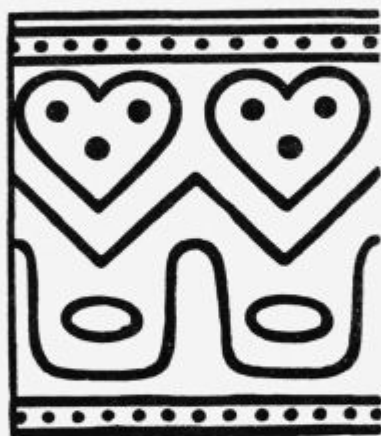
zanimljive i vrlo zasebne ljepote! Naša vezilja svoje boje slaže i začinja u harmonične akorde, koji veoma sjećaju na naše narodne melodije, na živi, vedri, objesni „dur“ i na tužni, slovenski, čeznutljivi „mol“.

III. Simbolistika u našim vezilačkim ornamentima.

Naši tekstilni ornamenti zaslužuju posmatranje puno najvišeg pieteteta. Ne samo zbog uvelog mirisa apartnoga čara, koji izdisuju, ne samo zbog imena punih tajanstvenosti,

koja kriju njihovi nazivi, nego i zbog čudnih niansa rafinovanog čuvstvevog života narodne duše, koje su najočitiji dokaz. U njima leže dragocjeni dokumenti hrvatskog i srpskog narodnog života. Tko se u njih zagleda, tko u njima nauči čitati, tome se otvaraju zlatni dvori začaranog kraljevstva.

Živimo li mi samo u sadašnjosti? Zar mi ne nosimo tajno u dubljinama naše psihe i svu prošlost roda svog, sve misli i osjećaje odavno pokopanih vjekova njegovih? Ne gledamo li u tim ornamentima tajno pismo, tajanstveni

rukopis od svih onih bića, od svih predja naših, koji u nama na neki način vode produljeno, neumrlo bitisanje?

Ne. Likovi iz naše domaće dekorativne umjetnosti nijesu za nas tek slučajni, mrtvi likovi ... Mi razumijemo njihov govor, njihova na oko nijema usta pričaju o strastima, o sudbi, o ljubavi i razočaranju, o mržnji i bolesti slovenske žene od vjekova kroz vjekove. Iz njihovih danas ukočenih crta govori tamno sjećanje na jedan život, koji kao da smo i mi sami već jednoć u dalekoj prošlosti proživjeli. U njihovu znaku prošlost i sadašnjost ruke veže. U njima

uskrsavaju stari hrvatski, srpski i slovenski domovi, dižu se strehe, ograde, portali, balkoni, kule i crkve, kubeta i krstovi, manastiri i čardaci, u njima pred okom duše naše niču i male seoske kolibice, ponositi dvori, hambari i hladnjaci, sa kojih fine rezbarije srca naša pozdravljaju, u njima se javljaju i tihi demir-pendžeri, iza kojih cvate krasna glava djevojačka ili suze lije stara majka za sinom na bojištu. Zasebni oblici naših ornamenata govore i kazuju nam tajne iz narodnog bogoslužja i simbole svih kultova slovenske duše. Iz njihovih svilenih i zlatnih nitki sastavljen je uveo svijet, ali svijet pun neizkazane i nepoznate ljepote. Kolika je istina u francuskoj riječi: on n'a que soi!

Sve što je narod naš milovao, sve porad čega je bolovao, sve je to zapisano „tankom svilom na bijelu platnu“. Narodna pjesma dokazuje nam to gotovo na svakoj strani. Kada se n. pr. diže Skadarija Jovo, da kupi harače, pa odvede i jedinca sina od mile seke, onda seja bratu na rastanku kaže:

„Mili brate, obazri se na me,
Da ja vidim tvoje oči vrane:
Da ispišem jagluku (rupcu) na grane. —
Kad se, brate, ja oželim, tebe!
Da pogledam jagluku na granu,
Da me, brate, mine želja na te!“ (Nar. pjes.)

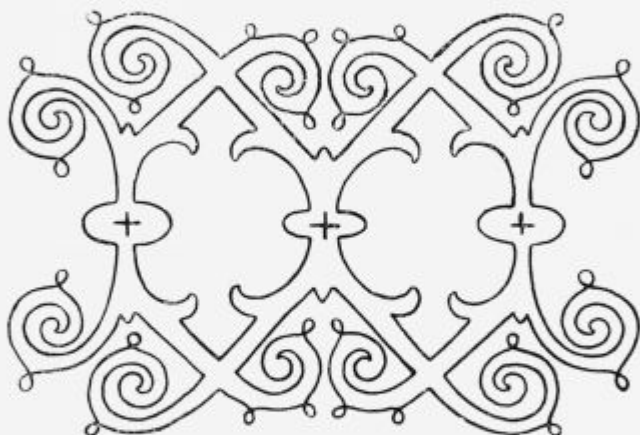
Za to nema u naše prave narodne vezilje umjetnice ni dva rupca posve jednaka, kao što nema ni dvije ljubavne izjave jednake. Tamo gdje nema iskrenih čuvstava, tamo se hvataju za gotovim ljubavnim pismovnikom, kao što se hvataju tuđjih koncepata i vezilje, koje nijesu umjetnice. S onim istim čuvstvom, kojim mi moderni ljudi sjedamo uz pisači stol, uz pero i papir, da obavimo korespondenciju, s tim čuvstvom sjedale su stare naše vezilje uz djerdjef, nezavisne od cenzure materine i od poštanske biljegovke. — Narodna pjesma javlja:

„Vezak vezlo zlato materino,
Na čardaku u Aja Sofiji,

Vezući je pjesmu ispjevalo:
 „Gdje si dragi, kuda li se šećeš?
 B'jelo ću ti obljubiti lice!“
 Al' to gleda mlado, neženjeno;
 „Daj djevojko, što si obećala!“

Vezenje nije u starije doba nipošto bila samo slikovita efekt-pozna za mlade djevojke, kao što je danas; nego je ono apsorbiralo svu njihovu dušu, svu brigu, ambiciju, diku i uživanje.

Mladi momci bili su nekad dobro upućeni u sve simbole vezilačkih ornamentata. Te poruke od djevojaka umjeli

su oni pravo čitati i opširno tumačiti. Vezan jaglućić, ručnik ili svitnjak bijaše preporučeno ljubavno pismo, koga je adresat dobro razgledavao:

„Pa govori: moj vezeni jagluče,
 Moja bila, koja te je vezla!
 Koja te je zlatom porubila (Saumstiche)
 Na skoro se samnom poljubila!
 A koja te zlatom ometala (Wickelstiche)
 Po mome se krilu premetala!“

Prerazni simboli imaju u vezovima posvećeno svoje mjesto.

Zanimljivo je posmatrati i to, kako naša narodna vezilja u svojim ornamentima pomno pazi na svetost nekih brojeva, n. pr. sedam, dvanaest, četiri, pet. Ti brojevi viši su i danas u narodnom vjerovanju, nego deset i tri, osvećeni i dodani kasnije kršćanstvom. Vezilja će u svoje tekstile pojedine likove ili „grane“ tako razmjestiti, da ih bude po sedam na jednom komadu ili po dvanaest, po četiri ili po pet. To su očevidno brojevi, koje su još Kaldejci uzeli za osnov razdiobe vremena, a od njih Perzijanci, što se vidi u perzijskoj arhitekturi i u tekstilima („Sveti brojevi“). Ovi su brojevi poznati bili i Praslovenima, pa su tradicijom sačuvani do u najnovije doba, kao i vjerom, da imaju snagu od uroka: za bolesti, čarolije itd. Na prastarim našim hrvatskim goblenima to se lako može pokazati. A stare Srpkinje iz Macedonije liječe i danas ranjenike od zla oka tako, da im na grudi polože vezeni ručnik, gdje je unakrst vezena grana od crvenog bibera sa dvanaest zrna, a grane po četiri puta ponovljene u ornamentu. Takov ručnik, možda i više nego 150 god. star, našla sam u Plevlju, u Mare Ajkića, pa ga čuvam u svojoj zbirci.

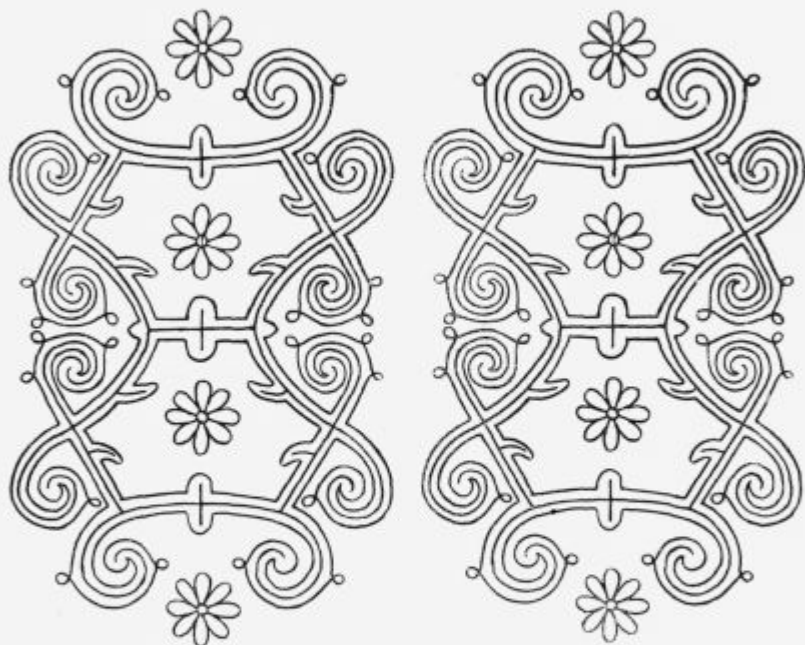
Simbojsko značenje narodnih vezova ne dozvoljava, da se sa tim predmetima lakoumno titraš. Za to među vjernim drugaricama može da zavlada mržnja i ljubomor, ako se u „dragoga“ nadje vez iz tuđe ruke. Poštena cura ne će davati svojih vezova, osim onome, kome je srce dala. Vidi se i to iz narodne pjesme:

„Drugarica drugaricu zvala:
„Drugarice, da ti jade kažem!
Vidjo' jagluk u dragoga moga,
Baš kô da je iz sanduka tvoga.
Iščem jagluk: ne dade mi ga,
Kupujem ga: prodati ga ne će,
Počinjem ga: počet ga ne dade.
Pa ju kunem, koja ga je vezla!“

Zbog „vezana jagluka“ bračni se drugovi zavađe, to je najvažniji „corpus delicti“. A suprug „kô muško“ samo

se lažju iz toga škripca izvlači, te svojoj „ljubi“ vraća mir i vjerovanje.

„Jovan beg se s ljubom zavadio,
Baš kroz nesto vezena jagluka.
Ljuba veli: „Dala ti je draga!“
A on veli: „Nije, — veće seka!“
Ljuba piše svojoj zaovici:

„Zaovice, po Bogu sestrice,
Jesi l' bratu vezen jagluk dala?
Čim mirišu drumi i sokaci
I odaja, gje moj Jovo spava?“

A nigdje toliko poezije, toliko plastične poetične ljepote, nego u vezovima iz djevovanja i u simbolistici tih vezova! Pa kad sjediš u kolu naših djevojaka, a one razastru pred tobom svoje vezeno cvijeće iz sanduka, a uz to im slatka

ustanca veselo govore komentare iz narodnih pjesama k pojedininim slikana ornamenata, to su prizori, koje bi naše etnografe i istoričare u velike uznijeli! Ali dakako: ne umije to svaka, a koja i umije, pred svakim ne će. Zvijezda Bakarevićeva, Bisera Filipovićeve i Marica Dujina, te to umiju! Razgrnu peškir, a ja počnem poznate stihove, pa onda uni-sono završimo:

„Dva cvijeta u bostanu rasla:
Mavi sumbul¹ i zelena kada.²
Mavi sumbul ode na Doljane,
Osta kada u bostanu sama —
Poručuje sumbul sa Doljana:
„Dušo moja, u bostanu kado,
Kako ti je u bostanu samoj?“

To valja čuti i na oči gledati, pa da uzvjeruješ, što je nama naša bujna narodna ornamentika! Slikovnica narodne istorije, slikama svilom i pamukom, vunom i zlatom na bijelu platnu! Čarobno lijepe su to vinjete uz naše narodne pjesme! Pravo kaže poljački umjetnik Zygmunt Sarnecki (Złote serce, Lwów, 1885.): „Umjetnine ove vrste nijesu svima pristupne. Treba ih razumjeti, pače treba se uživiti u nje, onda ćemo malo po malo moći ocijeniti njihovu artistsku i moralnu vrijednost, koja je protestacija protiv današnjeg iskvarenog ukusa. Te umjetnine nijesu prekinule sveze sa tradicijom slovenskih linija, a pod tim linijama ne krije se nikada prazna manira i ropska imitacija.“

Naša narodna tekstilna umjetnost prikazuje narodnu imovinu ove struke sa razvojem od više stoljeća. I za to je ona — uzeta u smislu čisto tehničkom kao jedan organizam — bez sumnje najsavršenija životna forma našega roda i plemena. Slovenska je žena najsretnija, kada veze, tke ili platno bijeli, pere i stere:

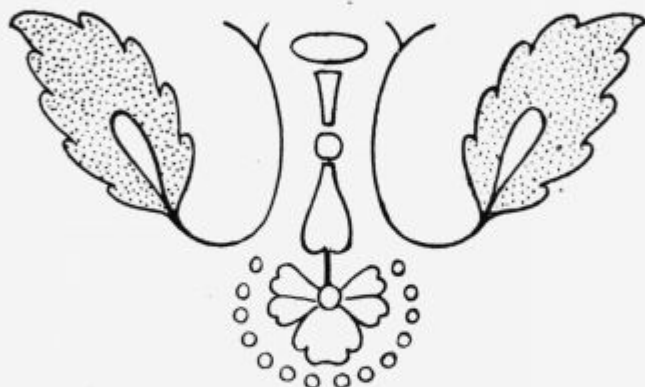
„Blago mi na viru,
Sretnome pastiru:

¹ Sumbul mavi = plavokoso momče; ² a zelena kada njegova djevojka, — rastavljeni, jer on ode na vojsku.

Tamo staze vode — mome tamo hode,
Pa tu bijele platno — ostalo im zlatno,
Postalo im zlatno.

(Nar. pjesma.)

Pravo veli poznata ljubiteljica narodnih vezova naših:¹
„Die südslawische Stickerei besitzt eine ausgesprochen persönliche Note von ebenso großer Delikatesse wie Kraft. Ich kann mir keinen lieberem täglichen Zimmergenossen vorstellen als eine solche Arbeit, die uns in frohen, hellen, zu wohlklingender Melodie zusammengestimmten Farben eine poetische Stimmung vermittelt.“

U narodnoj pjesmi odrazuje se gotovo na svakoj strani ljubav naroda za narodni kroj, vez i nošnju. Junaci se time diče usred bojne slave, a djevojke i žene uživaju „tri svijeta“:

„Ode Miloš niz polje široko,
Kada dodje gdje stoje djevojke,
Zbaci s glave Bugarsku šubaru,
Skide s ledja Bugar-kabanicu,
Zasiја se skerlet i kadifa! (Sammt und Seide)
Zasјаše se toke na prsima

¹ Gdja barunica Stancliff, rodом Engleskinja, a bivša predsjednica bečke udruge za očuvanje naših narodnih vezova u Dalmaciji.

I zlaćene kovče na nogama:
 Sinu Miloš u polju zelenu,
 Kao jarko iza gore sunce!

Koliko oduševljenje sa ljepote i gizde u odijelu! A to je sve zbog veza. Kolika naivna radost! Na drugom mjestu u narodnom pjesništvu prati opet ovu nevinu radost blažena neka i slatka poezija, puna neizkazane nježnosti. Nije se čuditi ljepoti naših vezova, kada vezilju inspiriraju ovako nježni osjećaji:

„Na djerdjefu draga moja
 Iram veze
 Šareni.
 Preliva se sitna boja
 Trepti
 Aleni!

A na sredi, sva od zlata	Slova vele ime moje
Dva su slova izatkata	Zlatna boja: zlato moje
Dva, ej ja ih znam!	Tvoj je i iram!“

(Mladenovac.)

Ovu ljubav želim, da i slovenske škole uliju u srca krasne slovenske mladeži, ženske i muške jednako.

U svakoj situaciji, miloj i nemiloj spominju narodni pjevači svoje platno i svoje vezove. Tako pjesma iz Kruševačke Župe:

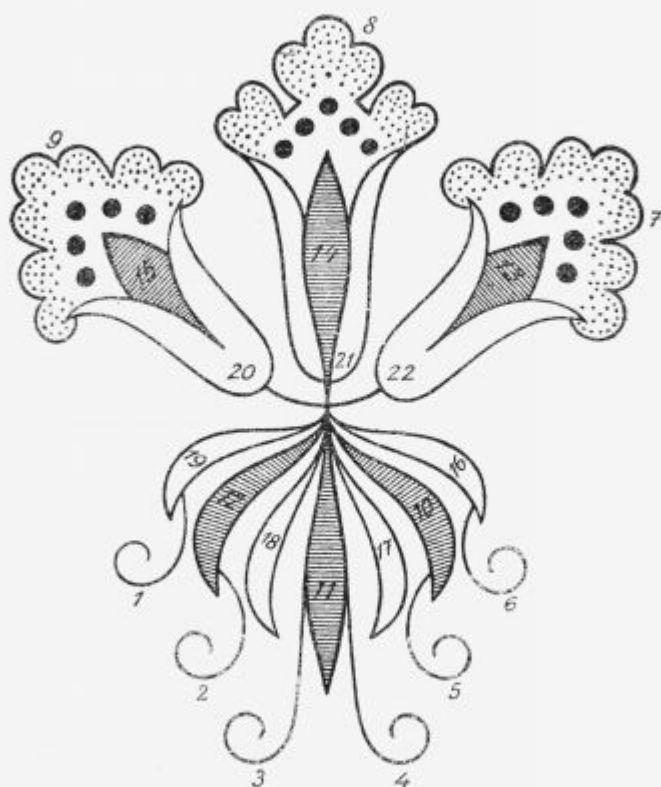
„Kako ti je, diko, iz salaša?“
 „Dosta gorko, bez tebe djevojko!
 Naša majka nama je dušmanka
 Povezala kere za pendžere
 Ne da mi se s dragim sastanuti!“
 „Bog će dati, mati će zaspati
 A ti pušti kere od pendžere
 Pa se s dragim možeš sastanuti!“ —

Ili ova iz Mustanića, puna prokšije i narodnog humora:

„Majka Maru kroz tri gore zvala:
 Jesi l' Maro, platno pobijelila?
 Mara joj se kroz devet odziva:
 „Jovan pastir vodu zamutio,
 Jovan pastir sad se objesio
 O zlo drvo, djevojačko grlo.“

Premnogi vezilački motivi kazuju nam iste ove osjećaje ljubavi i ljepote.

Zanimljiv je n. pr. vezilački motiv „koplje i zlatna jabuka“. Ovaj motiv vidjamo vrlo često u raznim starim vezovima. A narodna pjesma spominje junaka u cara Stjepana (Srbija-

nina), koji je pod „najvišom kulom u Legjanu“ kroz prsten strijeljao zlatnu jabuku i zadivio sve ostale junake:

„Na kuli je koplje udareno,
Na koplju je od zlata jabuka,
Ti strijeljaj kroz prsten jabuku.“

Prizor sa ovoga staroslavnog turnira uhvatila je poetična narodna vezilja na svoj djerdjef u miloj slici narodnoga stila. Koliko je naličnih prizora iz narodnoga života na ovaj način ovjekovječeno i prodičeno! Evo ih nekoliko. Iz okolice požeške:

„Jarko sunce, ti si na visoko,
 Drago moje, ti si na daleko!
 Da ti šaljem vezenu maramu
 Uprljače, tebi doći ne će,
 Da ti šaljem zelenu jabuku;
 Satruniče, tebi doći ne će. —“

A u Bosni (Banjaluka) pjevaju:

„Oj, Lazare, na moru vozare,
 Zastav' voza, ne prevozi cure,
 Odnese mi čevru pozlaćenu (ein Goldtücherl, gestickt.)
 I u čevri hiljadu dukata!“ — —

U simbolima¹ naših divnih vezova sakriven je čitav bujni intimitet duše narodnje, duše koja u novije doba tako silno mijenja sadržinu svoju. — Pravo je zato pjesnik Sunđević kliknuo narodnim majkama svojega doba:

„Vi ste rodu sv'jetle predhodnice,
 Vašom dušom cio narod živi!“

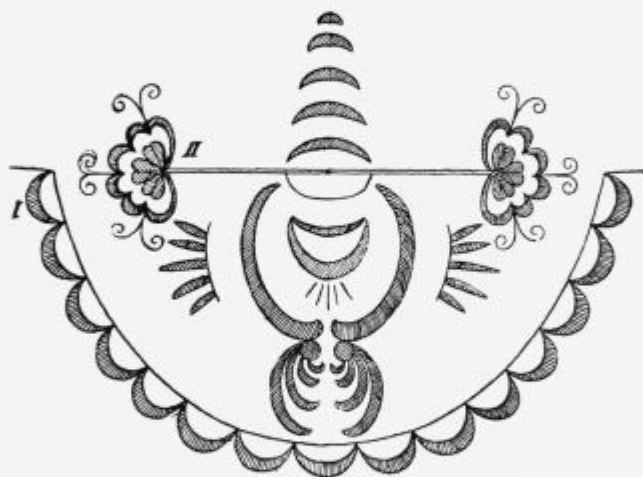
Naša sjeverna braća posvećuju više pažnje proučavanju vezilačke ornamentike, nego što smo mi južni Sloveni to dosele činili. Kustodica etnografskoga muzeja u Pragu (najljepši muzej te vrste u Austro-ug. monarkiji) napisala je lijepu knjižicu „O symbolice v naši ornamentice“ (Vlasta Havelková, g. 1903), pa sa veseljem konstatujem, da sam u svome ispitivanju došla do istih opažanja kao i ona u svojim dosadanjim publikacijama, radeći jedna na jugu, druga na sjeveru velike slovenske obitelji, a ne znajući do u novije doba jedna za drugu.

Ona veli: „Ornamenty nevytvořily se jen pouhou náhodou, nýbrž mely hlboký význam symbolický, a můžeme

¹ Radnju o tom će donijeti „Slovenska Matica“.

ornamenty vesměs jako posvátná znaménka považovati, neboť ony byly kultem staré doby.“

U Slovaka i Poljaka (i Bugara) takodjer se u novije doba marljivo sabiru stari vezovi kao i naučna ispitivanja te vrste, pa sam sretna, što vidim, da ideja o očuvanju ovih narodnih umotvorima stiče sve više poznača i ljubitelja u svih Slovena. Škole mogu mnogo učiniti u korist i u čast te lijepe ideje, a kako znadem vrlo učiteljstvo lijepe naše Slovenije, uvjerena sam, da će ova moja skromna radnja naići na otvorena srca i na djelotvornu ljubav.

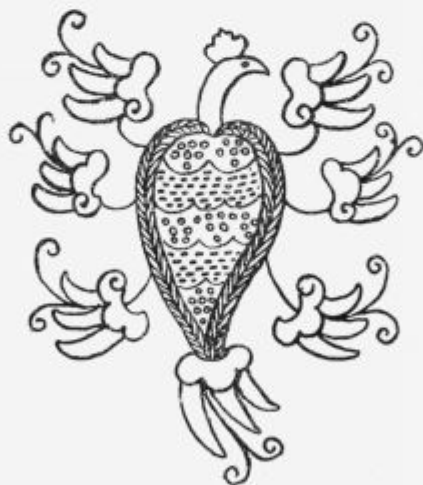
Uz radnju uspjelo mi je dodati nekoliko (17) originalnih slika, koje će školama dobro doći kao pripomoć u slaganju crteža u duhu narodnom.

Slogom u rodoljubnim idejama rastu i male stvari: „amanet Vam žena iz puka i njezina ručna izrada!“

Dostavek uredništva: Tudi mi to iskreno želimo, in to tem bolj, ker se na tem polju srečno spajajo moderne

zahteve pri preustrojbii šole s takisto modernim naglašanjem narodnosti in s klicom po narodnih motivih. — V deške šole že uvajajo pouk v ročnih spretnostih in pričakujejo, da se bo deček vežbal najprej in najlaglje na podlagi vzorcev, posnetih po domači industriji, še živeči ali že izumrli. — Še laglje se da ta moderna zahteva izvesti pri deklicah, ki se itak že od nekdaj poučujejo v ročnih delih. Ako se izpolnijo intencije naše pisateljice in se raztegnejo še na ostala polja pouke v ročnih delih (težnje obstoje, dasi šele latentne, povsod!), potem se bo mogel vzeti na muho še lep cilj, ki se zdaj jedva vidi: narodna moda! Potem se bo tudi moglo uspešno misliti na domače narodne liste in ne bo treba iskati v inozemstvu krojev za — naše narodne noše!

III. Teme in teze

poročil pri društvenih in okrajnih učiteljskih
skupščinah leta 1908.

(Sestavil Jakob Dimnik.)

A. Društvene skupščine.

a) Na Kranjskem.

I. Slovensko deželno učiteljsko društvo. Predsednik g. *Juraj Režek*, učitelj v Ljubljani.

Tema: „O stanovski organizaciji.“ Poročal g. *Janko Žirovnik*, nadučitelj v Št. Vidu.

Tema: „O važnosti učiteljskega stanu in njega delovanju med národom.“ Poročal g. *Janko Likar*, učitelj v Ljubljani.

II. Pedagoško društvo v Krškem. Predsednik g. *Karel Humeč*, strokovni učitelj v Krškem.

Tema: „Spomini z Dunaja.“ Poročal g. *Karel Humeč*.

Tema: „Pomen in uporaba šolarske knjižnice — osebne pole.“ Poročal g. *J. Benedičič*.

Tema: „Moderna smer spisnega pouka.“ Poročal g. šolski svetnik, prof. dr. *Janko Bezjak*.

III. Ljubljansko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Jakob Dimnik*, nadučitelj v Ljubljani.

Teme: a) „Potovanje v London.“ b) „Mednarodni šolsko-higienični kongres v Londonu.“ c) „Razstava v Londonu.“ Poročal g. *Luka Jelenc*, učitelj v Ljubljani

IV. Učiteljsko društvo za postojinski šolski okraj. Predsednik g. *Dragotin Česnik*, nadučitelj v Knežaku.

Tema: „O izvenšolskem delovanju učiteljstva.“ Poročal g. *Ferdo Juvanec*, nadučitelj v Postojni.

Tema: „O šolskih zamudah.“ Poročal g. *Anton Skala*, nadučitelj v Vipavi.

Tema: „Kako praznuj naše društvo cesarjevo vladarsko 60letnico?“ Poročal g. *Dragotin Česnik*, nadučitelj v Knežaku.

V. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev za okolico ljubljansko. Predsednik g. *Josip Gregorin*, učitelj na Viču.

Tema: „O dunajskem kongresu.“ Poročal g. predsednik.

Tema: „O delovanju socialnega odseka.“ Poročal g. *Ivan Petrič*, učitelj v Rudniku.

VI. Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj. Predsednik g. *Fran Luznar*, nadučitelj na Primskovem.

Tema: „Dunajsko zborovanje učiteljskih delegatov.“ Poročal g. *Fran Ivanc*, učitelj v Kranju.

Tema: „O zemljepisno-zgodovinskem zemljevidu kranjskega okraja.“ Poročal g. *Makso Pirnat*, gimn. profesor v Kranju.

VII. Okrajno učiteljsko društvo za radovljiški okraj. Predsednik g. *Andrej Grčar*, nadučitelj v Radovljici.

Tema: „Spisje v 1. in 2. šolskem letu.“ Poročal g. *Ivan Šega*, učitelj v Radovljici.

VIII. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev za kamniški okraj. Predsednik g. *Lovro Letnar*, nadučitelj v Mengšu.

Tema: „Stališče šole napram napakam domače vzgoje.“ Poročal g. predsednik.

Teze: 1. Šola ima dolžnost delovati proti napakam domače vzgoje, ker mora polagati temelj za izobrazbo naroda. 2. Ker je pri večini omenjenih napak iskati korenine globlje kakor v starših, zasledovati jih je z vso pedagoško previdnostjo, da se starši ne odbijejo za vzajemno delovanje, mesto da bi se pridobili. 3. Šola deluj v prvi vrsti proti napakam, ki jo ovirajo v izvrševanju nje poklica. Sredstva za to so: a) osebnost učiteljeva, njegov zgled in ugled; b) stik z domom; c) individualizovanje pri vzgoji in pouku.

IX. Učiteljsko društvo litijsko. Predsednik g. *Josip Zajec*, nadučitelj v Velikem Gabru.

Tema: „Švedsko ljudsko šolstvo“. Poročal c. kr. okr. šolski nadzornik g. *Ljudevit Stiasny*.

Tema: „Dunajsko zborovanje v svrhu izboljšanja gmotnega stanja“. Poročal g. predsednik.

X. Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja logaškega. Predsednik g. *Leopold Punčuh*, nadučitelj v Gor. Logatcu.

Tema: „O zemljepisnem pouku v ljudski šoli“. Poročal g. profesor *Fran Orožen*.

XI. Učiteljsko društvo za šolski okraj Rudolfovo. Predsednik g. *Davorin Matko*, nadučitelj v Toplicah.

Tema: „O nalezljivih boleznih.“ Poročal g. dr. *Defranceschi*.

Tema: „O pouku slovenskega jezika.“ Poročal g. prof. dr. *Fran Ilešič*.

XII. Slomškova zveza v Ljubljani. Predsednik g. *Fran Jaklič*, nadučitelj, drž. in dež. poslanec v Dobrepoljah.

Tema: „Izobraževalno delovanje učiteljice izven šole.“ Poročevalka gđc. *Marija Vider*, učiteljica v Boštanju.

Tema: „V koliko je upravičena ženska emancipacija?“ Poročevalec g. *Julij Slapšak*, nadučitelj v Vodica.

XIII. Podružnica Slomškove zveze v Idriji. Predsednik g. *Josip Novak*, c. kr. učitelj v Idriji.

Tema: „Učiteljstvo in Slovenska Ljudska Stranka.“ Poročevalec g. *Fran Jaklič*, drž. in dež. poslanec v Dobrepoljah.

Tema: „Kako soditi svobodomiselstvo?“ Poročevalec g. *Lovrencij Lah*, župni upravitelj na Gorah.

Tema: „O normalnih besedah.“ Poročevalec g. *Avguštin Šabec*, c. kr. učitelj v Idriji.

b) Na Primorskem.

I. Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev. Predsednik g. *Luka Jelenc*, učitelj v Ljubljani. Dan in kraj zborovanja: dne 6., 7. in 8. septembra v Gorici.

Tema: „Šola in kmetiško vprašanje.“ Poročevalec deželni poslanec g. *Engelbert Gangl*, urednik in real. učitelj v Idriji.

Tema: „Regulacija učiteljskih plač.“ Poročevalec g. *Anton Pesek*, šol. voditelj v Narapljah.

Tema: „Narodnonapredno učiteljstvo in klerikalizem.“ Poročevalec g. *Fran Silvester*, nadučitelj v Črnem vrhu nad Idrijo.

Tema: „Kaj naj stori učiteljstvo v trajen spomin šestdesetletnice vladanja cesarja Franca Jožefa I.“ Poročevalec g. *Anton Pesek*, šolski vodja v Narapljah.

Predlogi:

1. V okviru naše stanovske organizacije naj se ustanovi pomožni sklad v podporo obolelim učiteljem in učiteljicam.
2. Na Štajerskem, Kranjskem in Primorskem naj se ustanovi po eno društvo „Pripraviški dom“, ki naj podpira učiteljiščnike in skrbi za učiteljski naraščaj.
3. Ustanovi naj se jubilejno društvo „Dom in šola“, ki bi dajalo društvnikom za določeni prispevek vsak mesec list „Domače ognjišče“

in še 2 ali 3 knjige enkrat v letu. Namen društva naj bi bil, delovati za stik med domom in šolo ter nuditi narodu zdravega, poučnega in zabavnega čtiva, da se povzdigne naše ljudstvo na višjo stopnjo naobrazbe.

II. Učiteljsko društvo za Trst in okolico. Predsednik g. *Štefan Ferluga*, nadučitelj na Opčinah.

Tema: „Kako pospešuj ljudska šola javno zdravstvo?“ Poročal g. dr. *Just Pertot*.

Tema: „Morala in otrok.“ Poročal g. *Ferdo pl. Kleinmayr*, učitelj v Škedenju pri Trstu.

Tema: „O šolski higieni.“ Poročala gđč. *Anica Švagelj*.

III. Učiteljsko društvo za sežanski šolski okraj. Predsednik g. *Anton Berginac*, nadučitelj v Sežani.

Teme: a) „Tehnika.“ b) „Naš položaj.“ c) „Kaj je vzrok, da naš stan ne uživa istega ugleda, ki ga zasluži?“ d) „Odpustnica in odhodnica.“

IV. Tolminsko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Matija Kenda*, nadučitelj v Volčah.

Tema: „Navodila mladim koleginjam in kolegom pri nastopu v življenje.“ Poročal g. *Anton Kutin*.

V. Slovensko učiteljsko društvo v Istri. Predsednik g. *Anton Urbančič*, šolski voditelj v Boljuncu.

Tema: „Mnogo poklicanih, a malo izvoljenih.“ Predaval g. *Anton Maslo*.

VI. Goriško učiteljsko društvo. Predsednik g. *Ignacij Križman*, nadučitelj v Dornbergu.

Teme: „Ukoslovne črtice.“ — „Skiptikon“ (teoretično). — „Skiptikon“ (praktično). Predaval c. kr. okr. šolski nadzornik g. prof. *Fran Finžgar*.

c) Na Štajerskem.

I. Sevniško-brežiško učiteljsko društvo. Predsednik g. *Janko Knapič*, nadučitelj na Vidmu.

Tema: „Šolske zamude po novih predpisih.“ Obravnaval predsednik.

Tema: „Iz zgodovine umetnega stavbarstva.“ Predaval strokovni učitelj g. *Karel Humek*.

Tema: „Kako naj goji ljudska šola patriotična in dinastična čuvstva?“ Poročala gg. *V. Novak* in *Fr. Jamšek*.

Tema: „O preosnovi geom. oblikoslovja.“ Poročal g. *M. Rismal*.

II. Savinjsko učiteljsko društvo. Predsednik g. *Rudolf Vrabl*, učitelj na Vranskem.

Tema: „Naše delo v prihodnjem šolskem letu.“ — „Na delo med ljudstvo!“ — „Narodne pesmi.“ Poročal g. predsednik.

Tema: „Bolgarija.“ — „Gorenjsko.“ — „Potovanje v Carigrad.“ — „Potovanje na severni tečaj.“ Predaval s pomočjo skioptikona g. J. Jakše.

III. Šaleško učiteljsko društvo. Predsednik g. Ivan Konopec, učitelj v Šoštanju.

Tema: „Zborovanje vsega avstrijskega učiteljstva na Dunaju.“ Poročal g. predsednik.

Tema: „Izvenšolsko delovanje učiteljevo.“ Poročal g. M. Hočevnar, učitelj v Šoštanju.

IV. Učiteljsko društvo za ptujski okraj. Predsednik g. Fran Žihet, nadučitelj v Vurbergu.

Tema: „V obrambo šole in učiteljstva.“ Poročal g. Anton Pesek, učitelj v Narapljah.

Teze: a) Učiteljsko društvo za ptujski okraj ogorčeno obsoja ostudni napad „Slovenca“ in „Naše moči“ na učiteljstvo sploh in posebej še na tovariša Peska. b) Zahteva odpravo tajne kvalifikacije, ker je nevredna prosvitljenega 20. stoletja in vpliva demoralizujoče na učiteljstvo, ki mora vzgajati mladino k značajnosti in odkritosti.

V. Slovenjegraško učiteljsko društvo. Predsednik g. Fran Vrečko, nadučitelj v Slovenjem Gradcu.

Tema: „Kako se napeljavaj deca k razumnemu opazovanju narave?“ Poročal g. Š. Šalamun.

VI. Učiteljsko društvo za celjski okraj. Predsednik g. Armin Gradišnik, nadučitelj v Celju.

Tema: „Razdelimo si delo in delajmo!“ Predaval g. Ludovik Černež, nadučitelj v Grižah.

Tema: „O izključitvi otrok iz šole.“ Razpravljala c. kr. okr. šolski nadzornik g. Josip Supanek in g. predsednik.

VII. Slovenjebistriško učiteljsko društvo. Predsednik g. Josip Kokl, učitelj v Spodnji Polskavi.

Tema: „O stanovski organizaciji in učiteljevem delu izven šole.“ Predaval g. predsednik.

Tema: „O pomenu roditeljskih večerov.“ Predaval g. A. Hribernik.

Tema: „O novodobnih metodah v spisu.“ Poročala gdč. A. Westerjeva.

VIII. Kozjansko učiteljsko društvo. Predsednik g. Miloš Germovšek, nadučitelj v Pilštanju.

Tema: „Domovinoslovje.“ Poročal g. Anton Potočnik iz Podsrede.

Tema: „Naše delo.“ Poročal g. Anton Pesek iz Narapelj.

IX. Učiteljsko društvo za svetlenartski okraj. Predsednik g. *Jakob Kopič*, nadučitelj pri Sv. Lenartu.

Tema: „Društvo za mladinsko skrb.“ Poročal g. dr. *Kronvogel*.

Tema: „Tajna kvalifikacija proč!“ Poročal g. *Kranjc*.

X. Okrajno učiteljsko društvo v Ormožu. Predsednik g. *Josip Rajšp*, nadučitelj v Ormožu.

Tema: „Šola — mučilnica.“ Poročal g. *Adolf Rozina* iz Ormoža.

Tema: „O tajni kvalifikaciji.“ Poročal g. *Robert Košar* od Sv. Bollenka.

Tema: „Kako naj ohrani ljudska šola 60 letni vladarski jubilej našega presvetlega cesarja v trajnem spominu, posebno s sodelovanjem na polju skrbstva in varstva otrok?“ Poročal g. *Anton Kosi* iz Središča.

Tema: „Katera načela je uvaževati pri reviziji učnih načrtov in kako se naj postopa pri izvršbi te revizije?“ Poročal g. *Adolf Rozina* iz Ormoža.

XI. Učiteljsko društvo za laški okraj. Predsednik g. *Anton Gnus*, nadučitelj v Dolu pri Hrastniku.

Tema: „Kako se paralizuje klerikalni vpliv?“ — „Zakaj se slovensko učiteljstvo prezira in zapostavlja?“ — „Kako si pridobi učitelj srca občinstva?“ — „Kako se naj odgojuje mladina, da bo narodno zavedna?“ Poročal g. *Blaž Jurko* iz Razbora.

XII. Učiteljsko društvo za ljutomerski okraj. Predsednik g. *Ivan Tomažič*, nadučitelj na Stari cesti.

Tema: „Iz Dunaja v Krakov.“ Poročal g. *Dostal*.

Tema: „Izvenšolsko delovanje.“ Poročal g. *Mavrič*.

Tema: „Poizvedbe o uredbi otroškega dela.“ Poročal g. *Robič*.

Tema: „Savinjske planine.“ Poročal g. *Mavrič*.

Tema: „Po Balkanu.“ Poročala gđc. *Ljudmila Poljanec*.

B. Uradne učiteljske skupščine.

Okrajne učiteljske konference.

a) Na Kranjskem.

I. Ljubljana in kočevski okraj (slovenski del). C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Anton Maier*.

Tema: „Slavnostni govor v proslavo vladarske šestdesetletnice Njega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I.“ (Govoril g. nadzornik.)

Tema: „Vdanostna izjava učiteljstva.“

II. Ljubljanska okolica in kamniški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Franč Gabršek*.

Tema: „Slavnostni govor v proslavo 60 letnega vladanja Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I.“ Govorila učitelj g. *Josip Gregorin* iz Viča in nadučitelj g. *Janko Toman* iz Moravč.

Tema: „Vdanostna izjava učiteljstva Ljubljanske okolice in Kamniškega okraja.“

Tema: „Šolski red za učence in učenke ljudskih šol v Ljubljanski okolici na podstavi § 86 dokončnega šolskega in učnega reda.“ Poročal nadučitelj g. *Anton Levstik*, pri Sv. Petru.

Tema: „Lepopisje v ljudski šoli po novejših načelih.“ Poročal učitelj g. *Janez Levec* iz Ljubljane.

Teze. 1. Pravilno sedenje in držanje peresa.

2. Laktne vaje.

3. Velike konštrukcijske vaje na nečrtanem papirju.

4. Črke v dolgih zvezah celo vrsto.

5. Taktiranje.

6. Disciplina.

III. Kranjski in radovljški okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Janko Janežič*.

Tema: „Slavnostni govor v proslavo vladarske šestdesetletnice Njega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I.“ Govorila gg. šolski ravnatelj *Ivan Pezdič* iz Kranja in nadučitelj *Andrej Gerčar* iz Radovljice.

Tema: „Vdanostna izjava učiteljstva.“

IV. Logaški in postojnski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. šolski ravnatelj *Ivan Thuma*.

Tema: „Slovniški pouk v ljudski šoli.“ Poročevalec g. *Josip Kostanjevec*, c. kr. vadniški učitelj v Ljubljani.

Tema: „Kako praznuj ljudska šola dostojno 60 letnico vladanja presvetlega cesarja Franca Jožefa I.? — Ta referat je izdelalo učiteljstvo v krajnih učiteljskih konferencah, oziroma voditelji enorazrednic.“

Tema: „Razvitek šolstva v logaškem in postojnskem šol. okraju za časa vladanja presvetlega cesarja Franca Jožefa I.“ Poročala gg. nadučitelj *Anton Skala* in nadučitelj *Iv. Punčuh*.

V. Novomeški in črnomeljski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik g. *Josip Turk*.

Tema: „Franc Jožef I. s posebnim ozirom na razvoj šolstva za časa Njegove vlade.“ Govorila gg. nadučitelj *Fran Potokar* iz Št. Lovrenca in *Fran Šetina* iz Črnomlja.

VI. Litijski in krški okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Ljudevit Stiasny*.

Tema: „Naš cesar.“ Po raznih virih z ozirom na skioptiške slike, ki jih imata okrajni učiteljski knjižnici v Litiji in v Krškem, predaval g. nadzornik.

Teme: „Vzgoja нравно занемарjene mladine.“ — „Vzgoja otrok.“ — „Naša poljudna poučna predavanja.“ — „Škodljivost opojnih pijač.“ — „Kako se naj slavi v naših šolah letošnji jubilej?“ Poročal g. nadzornik.

Tema: „Razvoj ljudskega šolstva za vladanja cesarja Franca Jožefa I.“ Predaval nadučitelj g. *Bernard Andoljšek* iz Litije.

Tema: „Vdanostna izjava učiteljstva.“

Tema: „Kako se naj goji s pridom ljubezen do domovine v ljudski šoli?“ Predavala učiteljica gdč. *Ivana Dolinar* iz Višnje Gore in učiteljica g. *Amalija Kobau* iz Kostanjevice.

Teze: 1. Vsi državljani so dolžni ljubiti svojo domovino in točno vršiti svoje dolžnosti do nje.

2. „Odpad in izdajstvo domovine je eden izmed najgrših in najpodlejših grehov, naj se človek zato še toliko odlikuje s častmi in las-kavimi ponudbami.“ Simon Gregorčič.
3. „Od otroške dobe vnema naš duhi s trdnimi sponami vsakega na svojo lastnino, to je na rodno zemljo. Vsak ljubi najbolj svojo zemljo, svoje šege, svoj jezik“. Herder.
4. „Ljubezen do rodnega kraja domovine, kot take, človeku ni pri-rojena. A v sestavi človeškega duha imamo podlago k nji. Ta čaka le razvoja.“ Dr. Pavel Bergemann.
5. Čas za gojenje domoljubja je čas mladih let. V tej dobi sta duša in srce najbolj dostopna oplemenitvi in navdušenju.
6. Šola je oni važni faktor, kateri naj skrbi za razvoj raznih kreposti in še sosebno za razvoj čustva vseh čustev — resnični patriotizem.
7. Prvi pogoj domovinske ljubezni je ljubezen do rodnega kraja. Le tam se ona ukorenini globoko, kjer se pospešuje in neguje lju-bezen do domačije, rodnega kraja in ljubezen do sostanovnikov in spoštovanje do prevzetih šeg, naprav in navad.
8. Važnega pomena za zbujanje domovinske ljubezni je domoznan-stveni pouk, katerega glavni smoter mora biti, izobraziti domo-ljubni čut. Saj ravno ljubezen do ožje domovine je trdna postava in vir ljubezni do širje domovine.

9. Domovinsko ljubezen razvname sosebno popis prirodne krasote, bogastvo, zakladi in naravne lepote ožje in širje domovine.
10. Zbujati navdušenje za domovino, mora biti etični cilj zgodovinskega pouka. Najizdatneje ga množe:
 - a) povesti, ki se ozirajo na domači kraj, okoliš, ožjo in širjo domovino;
 - b) živi zgledi vzornega domoljubja, junaška dela in dejanja poedinca in avstrijskih narodov, sosebno onih, kateri so se neustrašno in ponosno borili in žrtvovali življenje in imetje za domovino;
 - c) pogled v preteklost in na razvitek naše domovine ter poznanje oseb, katere so sodelovale pri tem;
 - d) slikanje nesreč in bedne strani naše domovine ter neomahljive zvestobe Avstrijcev in modrost njenih vladarjev, ki so obvarovali Avstrijo propada in jo povzdignili k sedanji mogočnosti;
 - e) zgledi in prizori o ljubezni, skrbi, velikodušni milosrčnosti in pravičnosti habsburških vladarjev do svojih podložnikov;
 - f) poučevanje o važnosti in koristi države, ki je postavljena v blaginjo človeštva in domovine, da vzdržuje red, pravico in mir.
11. Le na narodni podlagi vzgojeni otroci bodo značajni domoljubi. Učitelj naj uči ljubiti in nad vse ceniti lastni narod in jezik. A izpodbuja naj v znak pravega domoljuba k tolerantnosti napram drugim sodržavljanom različnih po jeziku, šegi in veri.
12. Krepilo in vnemalo bode ljubav do domovine gotovo, če spozna mladina, da more posameznik le v družbi in ta zopet s posamezniki napredovati ter da pravi domoljub žrtvuje vse prazne prepire velikosti in moči domovine.
13. Učitelj naj vcepi v srca mladine spoštovanje in pokorščino do državnih in deželnih zakonov ter do tistih, kateri morajo zakone nadzorovati in izvrševati. Dovede jih naj tudi k spoznanju potrebe naklad in davkov.
14. Važne zgodovinske slike, vsebina berilnih sestavkov in kar vnema k domoljubju, naj uporablja učitelj za spisne vaje, da gradivo tem bolj uglobi v spomin učenca.
15. Domoljubni čut se goji tudi z deklamovanjem in prepevanjem domoljubnih pesmi tako umetnih, kakor tudi narodnih. Sosebno narodne so važne! Znano je, da so te mnogokrat naše pradede navduševale in jim pripomogle k sijajnim zmagam.
16. Zelo vnemajo k ljubezni do domovine v šoli omenjeni in obrazloženi zgodovinski prazniki, obletnice važnih dogodkov in slavljenje smrti odličnih domoljubov ter svečanosti ob priliki godu, rojstnega dne in jubileja vladarja.

17. Da bode zbudil učitelj v učencih domoljubje, je potrebno, da je sam domoljub. Saj le tako bo vsaka beseda odmev čuvstva. In ta odmev mora pasti kot žareča iskra v dovzetno otročjo dušo.
18. „Celokupni pouk in vzgoja se naj vrši tako, da pade ljubezen do domovine končno kot zrel sad raz drevo. Otrok naj čuti v sebi vezi, ki ga nerazdružljivo vklepajo na domovino.“ Dr. Bergemann.
19. Šolarska knjižnica naj ima na razpolago dovolj primernih knjig, katere naj vplivajo na izobrazbo in zbujanje patriotičnega čuta.

Teze: I. Naloga ljudske šole je: Dati otrokom podlago, da postanejo kdaj vrli ljudje in državljani. Smoter te naloge pa lahko dosežemo le na ta način, da zbudimo v učencih ljubezen do domovine;

- II. domoljubje je neobhodno potrebno za obstanek, napredek in razvoj države;

III. dolžnost vsakega učitelja je, da zbujajo v srcih svojih učencev ljubezen, zvestobo in požrtvovalnost do domovine;

IV. kako gojimo domoljubje v ljudski šoli?

1. Učitelj mora biti sam domoljub. Le domoljub vzgaja domoljube.
2. Zbujati domoljubje pomaga najbolj pouk zemljepisja in zgodovine.
3. Učimo otroke, da bodo spoznali svojo domovino in privajamo jih z vso dušo k nji. Natančnemu izpoznavanju domovine prav dobro služijo šolski izleti in potovanja.
4. Dober gospodar mora poznati vso svojo hišo in dober domoljub mora poznati vso svojo domovino!
5. Naštejmo in opišimo sebestojne njene naravne lepote. Najlažje se vname v srcu ljubezen do tega, kar je lepo in na kar smo lahko ponosni.
6. Ljubezen do domovine zbujajo tudi poznavanje naše zgodovine. Iz poznavanja naše zgodovine izvira po najbolj prirodni poti naklonjenost k domači zemlji. Iz nje pa vzcvete pravo domoljubje.
7. Pripoveduj o hvalevrednih junaških delih naših prednikov.
8. Zgledi ljubezni, požrtvovalnosti, vdanosti in zvestobe do svoje domovine netijo in krepijo domoljubje.
9. Pripoveduj goreče in navdušeno. Tako pripovedovanje je ljubo otroški duši. Zbudi ji zanimanje za zgodovino naše domovine in razvije v nji domoljubno čustvo nenavadno naglo in z nepopisljivo lahkoto in močjo.
10. Opozarjaj učence na narodne obrede in običaje. Tako bodo spoznali svoj narod po duhu in mišljenju. Kdor ne ljubi svojega naroda, ta je slab domoljub!
11. Le na narodni podlagi ustanovljena šola more vzgojevati prave domoljube. Če se odtujimo materinskemu jeziku, se odtujimo tudi domovini. Raznarodenci so neznačajnejši in najslabši državljani.

12. Otroka navajajmo k temu, da temeljito spoznava prirodo, da jo začne ljubiti in čislati. Ljubezen do prirode zbuja in oživilja domoljubni čut.
13. Šola mora biti slična mali državi, v kateri morajo biti vsi za enega in eden za vse. Na ta način se zbuja čut vkupnosti, kateri se razvije pozneje v domoljubni čut.
14. Zbujajmo v učencih prijateljsko čuvstvo, iz katerega se razvije ljubezen do bližnjega, do sodržavljanov in do domovine.
15. Poučimo učence, zakaj smo dolžni ljubiti svojo domovino. Povračujmo dobrote, ki jih imamo od domovine z zvestobo, vdanostjo in ljubeznijo do nje.
16. Domoljubje se mora opirati na vero. Saj ravno ta more zbuditi v vsakem ono vzvišeno ljubezen, ki žrtvuje, če treba, življenje in premoženje za blaginjo domovine.
17. Čut ljubezni do domovine se goji s čitanjem zgodovinskih berilnih sestavkov.
18. Domoljubni čut se goji tudi z deklamovanjem in pevanjem narodnih in domovinskih pesmi. V narodnih pesmih so nanizane prekrasne misli in čuti, ki jih goji narod do domovine.
19. Zbujajmo v učencih tudi ljubezen do našega prebлага cesarja. Kdor ljubi svojega cesarja, ljubi tudi svojo domovino.
20. Seznanimo učence z različnimi vrlinami in blagimi deli, ki dišijo našega presvetlega cesarja. Tako smo obudili v srcih otrok čut hvaležnosti, kateri pripravlja ljubezni pot v srce.
21. Učitelj naj porabi vsako priliko v probujenje in učvrščenje domoljubja. V to svrhu nam dojdejo prav dobro narodne, državljanske in dinastične svečanosti. Take svečanosti vplivajo jako na dovzetna srca nežne mladine.
22. 60 letnica slavnega vladanja našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I. nudi učiteljstvu lepo priliko, navdušiti učence za domovino in cesarja.

Tema: „Razvoj ljudskega šolstva za časa vladanja cesarja Franca Jožefa I.“ Poročal nadučitelj g. *Fran Rant* iz Radeč.

b) Na Štajerskem.

I. Mariborska okolica, Slovenska Bistrica in Sv. Lenart. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Josip Schmoranz*.

Tema: „Petje po sekircah v umetniškem zmislu.“ Predaval c. kr. glasbeni učitelj g. *H. Druzovič*.

Tema: „Prosto spisje.“ Splošni referat.

Tema: „Neprisiljena poročila o pouku v naravi, o risanju in o telovadbi.“

Tema: „Ocena Frisch-Rudolfovih Čitank.“

II. Šolski okraj Brežice, Kozje, Laško in Sevnica. C. kr. okrajni šolski nadzornik šolski ravnatelj g. *Gustav Vodušek.*

Tema: „Kako naj goji ljudska šola patriotična in dinastična čustva pri šolski mladini? S posebnim ozirom na letošnji cesarski jubilej.“

Teze: 1. Vzgoja patriotičnih in dinastičnih čustev je važen del mladinske vzgoje ter obsegaj vse točke tozadevne zakonite določbe § 71 dokončnega šolskega in učnega reda.

2. Temelj vzgoji patriotičnih in dinastičnih čustev naj položi domača hiša.

3. Šola goji ta čustva:

a) S šolsko vzgojo vobče.

b) Z vzgojevalnim poukom, zlasti s poukom v veronauku, nazornem pouku, domovinoznanstvu, zemljepisju, zgodovini, v jezikovnem pouku in petju.

c) Vzgojo patriotičnih in dinastičnih čustev pospešujejo tudi šolske in ljudske knjižnice, šolske veselice in patriotične slavnosti.

d) Učitelj bodi sam dober patriot!

Tema: „Kako se naj pouk o geometričnem oblikoslovju preosnovi na naših ljudskih šolah, da ustreza današnjim zahtevam?“

Teze: 1. Geometrično oblikoslovje ima visoko formalno in materialno vrednost.

2. Mnogo razširjeno mnenje, da stoji metodika geom. oblikoslovja v ljudskih šolah na višku, — ni resnično.

3. Vzrok še nepovoljnih uspehov geom. oblikoslovnega pouka v ljudskih šolah je stara metoda, katera je preveč znanstvena in za ljudsko šolo neuporabna.

4. Geom. pouk v ljudski šoli mora biti nepretrgan, razvijajoči nazorni pouk. V ta namen je potreba mnogobrojnih učil: Planih obrazcev iz raznobarvne lepenke, geom. teles iz lepenke, lesa in pločevine. Obrazci se morajo v posamezne dele razložiti in zopet sestaviti. Votla telesa se naj napolnijo s tekočino, katera se naj v druga telesa prelije. Telesa se morajo tudi tehtati in poskusi izvršiti.

5. Da se učenčevo zanimanje za geometrijo zbuja in vztraja, je potreba z uporabnimi računi iz javnega življenja pričeti. Čiste geom. naloge imajo za učenca le malo vrednosti.

6. Oblikoslovni pouk naj se razvija iz stvarnega pouka.

7. Kar učenec računi, naj tudi opazuje in kar je doživel in opazoval, naj tudi preračuni.
8. Števila (podatke) za preračunanje površine in telesnine si učenec naj sam poišče, t. j. naloge se naj stavijo, kakršne se nahajajo v praktičnem življenju. N. pr. „Kako velik je ta travnik?“
9. Pri obravnavi nove snovi v geom. oblikoslovju se naj po naslednjem redu postopa:
 - a) Opazovanje in pojasnjevanje dotične stvari.
 - b) Pripravljanje.
 - c) Uprizoritev.
 - d) Posnetje.
 - e) Združitev posledkov.
 - f) Uporabljanje.

Tema: „Katera načela naj se pri sestavljanju urnikov posebno vpoštevajo? Sestaviti je vzorne urnike za enorazredne do šestrazredne ljudske šole.“

Tema: „Kako naj učitelj z učenci ravna, da jim bode njegov vzgojni vpliv donášal največjo korist?“

Teze: Da bode vzgojni vpliv učitelja učencem največjo korist donášal, naj učitelj postopa nastopno:

1. Učitelj navajaj učenca z ljubeznivim vodstvom k neprisiljeni, prostovoljni pokorščini.
2. On naj skrbi za prijetna, otroškim močem prikladna opravila, da se misli na nerednost odvrta, v otroških srcih veselje do dela zbujajo in okrepuje samozavest.
3. Ker je v vsaki šoli tudi nekaj preširnih in neotesanih otrok, je pozorno nadzorovanje otrok neobhodno potrebno, vendar pa nadzorovanje ne bodi prestrogo, temveč imej obliko občejanja z otrokom.
4. Učitelj naj ne vsiljuje vsako malenkost v okvir predpisov in zakonov, ker se s tem gojencem odteguje vsaka prilika do samostojnih dejanj in ker obilica predpisov čestokrat tvori tudi obilico prestopkov.
5. Gleda naj bolj na zadrževanje prestopkov, nego pa na kaznovanje, ter naj se izogiblje drakoničnih kazni, katere le k uporabi mikajo in pouzročujejo mržnjo do šolskega obiskovanja; naj pa se tudi potrudijo, oživljati dobro voljo učencev z zdravo šalivostjo.
6. Učitelj ne bodi pedant in filister, nasprotno pa očišča iz dobrega srca izvirajoč, nikogar zbadljiv in takten dovtip čestokrat soparo v šolskem življenju liki blisk.
7. On si naj pridobi ljubezen in vdanost učencev. To doseže, ako se odkritosrčno udeležuje veselja in žalosti gojencev, ako pospešuje materialno stanje staršev in cele občine.

8. On bodi skromen v kaznovanju, kjer lahknejša sredstva zadostujejo; s pohvalo ne bodi prerazsipen, pa tudi ne preskop; baš v tem je največja vzgojna sila.
9. Učitelj naj skrbi tudi za ojačenje in utrditev telesa, zakaj kaj hasni učencu znanje in lepo vedenje, ako na telesu hira!
10. On naj tudi ne prezira rednih šolskih nabožnih vaj, katere v srcih mladine versko čuvstvo zbuja in pospešujejo versko-nravno življenje.
11. Mladino naj vodi tako, da bode dobro, plemenito in lepo gojila in ljubila, in sicer ne iz samopašnosti, temveč zavoljo samolastne vrednosti.

Tema: „Vzgojevanje slaboumnih in slabo nadarjenih učencev.“

Teze: 1. Slaboumnih in slabo nadarjenih otroci se naj vzgojujejo v posebnih pomožnih šolah, a ne skupno z normalno razvitimi, kjer bi povoljnih učnih uspehov ne mogli doseči. (§ 6 šol. in učnega reda z dne 29. septembra 1905, št. 13.200).

2. Že v predšolski dobi otrok naj starši negujejo telesno vzgojo, skrbe za zdrave življenjske razmere, odstranjujejo škodljive vplive, skrbe za sistematično gojitev čutil in vzgojo k pokorščini.
3. V šolski dobi naj se taki otroci potom vzgoje in pouka po možnosti njihove razumnosti in izobražljivosti človeškemu društvu približavajo.
4. V ta namen bodi pouk:
 - a) vedno združen z vzgojo,
 - b) vsikdar in povsod nazoren,
 - c) strogo individualen,
 - d) po možnosti uporabljen,
 - e) on naj neguje učenčevo samostalnost,
 - f) on naj neguje intenzivno ponavljanje.
5. Učitelj pomožne šole ne bodi le pedagoško popolno izvežban, ampak si naj tudi nabavi znanja dušeslovne patologije in psihatrije; on bodi z ljubeznijo vnet za svoj vzvišen poklic in skrajno potrpečljiv.
6. Ustanovitev in vzdrževanje pomožnih šol naj prevzame država.

III. Šolska okraja Slovenji gradec in Konjice. C. kr. okr. šolski nadzornik g. Alojzij Schedel.

Tema: „Značaj in takt učiteljev.“ Poročala gg. Albert Pavlin, učitelj na Muti, in Alojzij Seidler, nadučitelj v Konjicah.

Tema: „Kako se naj navajajo otroci k umnemu opazovanju narave?“ Poročal g. Silvester Košutnik, šolski vodja v Topolščici.

Tema: „Otroško delo in njega vpliv na šolo.“ Poročal g. *Fran Witzmann*, učitelj v Ribnici na Pohorju.

Tema: „O potrebi stika šole z domom.“ Poročal g. *Ivan Pirh*, nadučitelj v Konjicah.

Teze: (Sestavil nadučitelj *Anton Brumen* iz Čadrama.)

1. Dosedanja domača vzgoja, telesna kakor duševna, je skrajno slaba; večinoma manjka pri ljudstvu zmisla za njo; zato je vpliv šole na domačo hišo jako potreben.
2. Popularizacija vzgojeslovja je najvažnejša, najaktualnejša naloga ljudskošolskega učiteljstva v najbližnji bodočnosti.
3. Neobhodno potrebno je tudi, da šola shvata svojo nalogo pravilno, da je namreč prva in glavna naloga šole vzgoja in druga še le pouk; vrhutega mora služiti ves pouk vzgoji, on naj bo v resnici — in ne le na papirju — glavno vzgojno sredstvo.
4. Le ako bo šola izvajala svojo nalogo tako in ako si bo pridobila domačo hišo kot zaveznika za harmonično sodelovanje pri vzgoji, bodo postali vzgojni uspehi boljši.
5. Pomanjkanje tesnejše zveze med šolo in domom občutile so tudi šolske oblasti; zato zapoveduje § 120 stalnega šolskega in učnega reda prav skrbno gojitev stika med šolo in domom.

IV. Šolska okraja Ljutomer in Gornja Radgona. C. kr. okr. šolski nadzornik *Ivan Dreftak*.

Tema: „Kaj in kako naj otroci čitajo izven šole in kako naj se uporabljajo šolske knjižnice kot pospešila vzgojnega in učnega namena?“ Poročal g. *Jan. Robič*, šolski ravnatelj iz Ljutomera.

Teze: Glede sposobnosti, oziroma pripravnosti knjige za štivo otrok izhajajo iz dotičnih šolskooblastvenih določb in vodil sledeče zahteve:

1. Knjiga, mladini namenjena, bodi primerna otrokovi doumljivosti.
2. Knjiga bodi v verskem, nravnem in patriotičnem oziru nesumljiva.
3. Knjiga zbuja in oživlja domoljubje, posebno pa ljubezen in vdanost do vladarske rodovine.
4. Knjiga pospešuj lepoznanstvo, varstvo živali in rastlin in blaži srce.
5. Knjiga širi koristno znanje iz realij, kmetijstva in obrtništva.

Dodatni predlog poročevalca. Okr. uč. konferenca sklene:

- a) Vsi šolski voditelji ljutomerskega šolskega okraja tvorijo komisijo, kateri se naroči, da na podlagi v današnji razpravi navedenih splošnih načel izbere primerne mladinske spise in knjige za tuokrajne šolske knjižnice in sestavi njih razdelitev na posamezna šolska leta in na posamezne razrede in o tem poroča v prihodnji okr. uč. konferenci.

b) Nadaljevanje današnje razprave v njenem drugem delu (izbira knjig in način čitanja) se vrši pri prihodnji okr. uč. konferenci.

Tema: „Kako se naj prirejajo s šolskimi otroci poučni izleti v pospeševanje učnega namena?“ Poročal g. Ivqn Tomažič, nadučitelj na Stari cesti.

Teze: 1. Potrebna je dobra vsestranska naobrazba učiteljeva, da ne pride po vprašanih otrok v zadrego.

2. Učitelj se naj temeljito pripravi na vsak poučni izlet. Najboljše navodilo se nahaja v „John, der Unterricht in der Natur“. V to svrhu naj a) si ogleda torišče izleta najprej sam, b) dobro prouči snov, katero hoče podati ter določi smoter, ki ga hoče doseči, c) opozori deco v naprej, kaj imajo posebno natančno opazovati in d) vzame po potrebi s seboj meter, zemljevid, kompas, drobnogled i. t. d.
3. Na nižji stopnji tvori središče poučnih izletov nazorni nauk, služijo pa nam ti tudi v obravnavo beril. (Življenje v gozdu, Vrt g. Mirodolskega.)
4. Domoznanstva na srednji stopnji si ni misliti brez izletov v naravo. (Potok, dolina, hrib, cesta, pot i. t. d.)
5. Realije na višji stopnji, posebno prirodoznanstvo in zemljepis, osobito pa gospodarstveni pouk so brez izletov prazno znanje.
6. Učitelj ne govori preveč, je le duševni vodja ter prepušča otrokom kolikor mogoče prost izraz.
7. Ozirati se je na zvezo vseh predmetov, a nikdar se ne posluževati pretirane koncentracije.
8. Podano je v šoli ponoviti in vsestransko dobro izrabiti.
9. Pozabiti ne smemo na vzgojni moment.
10. Da so učni uspehi dovoljni, potrebna je dobra disciplina.
11. Število izletov naj se ravna po potrebi (mogoče vsak mesec po en izlet), število učencev pa naj ne preseže 50.

Pristavek ravnatelja Robiča (Ljutomer): Kdor se hoče o poučnih izletih temeljito poučiti, zlasti, kako se naj v praksi prirejajo, temu je priporočati poleg že navedene John-ove brošure še sledeče publikacije: Koprivnik: O šolskih izprehodih, izletih in potovanjih (Ped. Letopis 1903); Lichtenwallner: Potopis (Ped. Letopis 1907); Lomberg: Über Schulwanderungen.

Tema: „Po katerih načelih se je ravnati pri vzgoji ženske mladine?“ Poročala gdč. Ljudmila Poljanec, učiteljica v Kapeli.

Teze: 1. Vzgoja ženske mladine je bila že v starih časih jako površna. S krščanstvom in naraščajočo kulturo se je dvignil ugled žene, pri

narodnih orientalskih nazorov nahajamo zelo pomanjkljivo kulturo, n. pr. pri Mohamedancih.

2. Vzgoja je temelj, in brez temelja ni stavbe. Ker je ženski v prvi vrsti izročena vzgoja človeštva, zato potrebuje v to sama telesne, intelektualne in etičke vzgoje.
3. Pri ženski vzgoji se nam je ozirati na dve točki:
 - a) stališče, ki je zavzema žena v človeški družbi vobče;
 - b) socialne razmere nove dobe, ko je večkrat primorana sebi in svojim služiti kruh.
- A. Telesna ali fizična vzgoja: Ker so deklice že po naravi šibkejše kakor dečki, zato naj se posvečuje posebna pozornost njih telesni vzgoji.
 - a) Iz higieničnih ozirov naj se tudi za nje uvede telovadba.
 - b) Paziti je, da se jim vsled dolgega sedenja ne razvije enostransko hrbtenica.
 - c) Pri pouku v ročnih delih naj se pazi na oko, da se zabrani kratkovidnost.
 - d) Deklice naj se navajajo k snažnosti v obleki.
 - e) Deklice naj se navajajo k snažnosti vobče, ker je snaga prijateljica zdravja.
 - f) Uvažuje naj se vedno sorazmernost dela s počitkom.

B. Intelektualna vzgoja.

Intelektualna vzgoja je šolski pouk.

- a) Deklice naj se poučujejo v veronauku, ker so v njem zakoni pravnosti in ker kot bodoče vzgojiteljice potrebujejo vero.
- b) Čitanje naj ne bo samo mehansko, ampak naj se neguje tudi razum. Na višji stopnji naj se čitajo mladinski spisi; štivo naj se nadzoruje.
- c) Poleg lepopisa naj se vadijo deklice tudi v hitropisu.
- d) V računstvu naj se obravnavajo tudi praktične naloge iz gospodinjstva.
- e) V realijah naj se seznanjajo deklice z naravo in njenimi pojavi. V zemljepisnem in zgodovinskem pouku naj se jim zbujajo ljubezen do doma, patriotizem.
- f) Ročna dela naj se poučujejo praktično, krajevnim razmeram primerno. Risanje je za deklice velike važnosti, baš v ročnih delih.
- g) V petju naj se poleg narodnih pesmi goji tudi cerkveno petje.
- h) Na višji stopnji naj se deklice nekaj ur na teden poučujejo v praktičnem gospodinjstvu. Posebne važnosti je pouk v

vrtnarstvu, perotninarstvu, mlekarstvu, higieni, strežbi bolnikov itd.

C. Moralna ali etiška vzgoja.

Vrednost človeka v prvi in zadnji instanci je njegova нравstvena kvaliteta.

Pri etiški vzgoji je razločevati dva faktorja: 1. čednost, 2. dolžnost. Čednost se ne da priučiti. Utrjevati in razvijati dobro, odstranjevati in uničevati zlo, to je vsebina etiške vzgoje. Pri tem se je ozirati na okoliš otroka, na družbo, domače in krajevne razmere, kakortudi na socialno stališče staršev.

- a) Deklice naj bodo vesele — otroci čemernih mater nimajo vzgoje, ne mladosti!
- b) Imajo naj vedno kako delo; (glej točko f, A.!) menjava naj se igra s čitanjem, z ročnimi deli, domačimi opravili i. t. d.
- c) Vzgajati jih je k odkritosrčnosti, odvajati od besedičenja.
- d) Deklice naj bodo dobrohotne in dobrosrčne, humanitetne!
- e) Urijo naj se v potrpežljivosti; zatirati je vsako sentimentalnost in pomelikuženost.
- f) Deklice naj se vzgajajo k spoštovanju ponosa in časti.
- g) Deklice naj bodo vljudne in prijazne, lepega vedenja v družbi, snažne, taktne v govorjenju in dejanjih, postrežljive i. t. d.
- h) Deklice naj se vzgajajo za resnično življenje, za nalogo: da kot vzgojiteljice pomorejo bodoči generaciji do splošne blaginje v kulturi. Vsi veliki možje so imeli velike matere: Goethe, Napoleon i. dr.; zato je ženska neposredno deležna vseh velikih činov in dogodkov v človeštvu.

D. Socialnemu stališču nove dobe, ko je ženska večkrat navezana na svoj zaslužek, samoohranitev, lahko pomore šola s tem, da vzbuja v deklicah veselje do dela. Uboga a pridna deklica bo vedno našla službo za obstanek.

V. Šolski okraj Celje in Gornji grad. C. kr. okr. šolski nadzornik g. Josip Supanek.

Tema: „Proste spisne vaje v ljudski šoli: kako se naj goje, kaj se naj spisuje (tvarina)?“ Poročal g. Fran Zopf, nadučitelj na Pristovi.

Teze: I. Vse spise v ljudski šoli se deli v dva dela: 1. v spise, ki zahtevajo določeno obliko — obrtno spise; 2. v spise, ki pripuščajo glede vsebine in oblike popolno prostost učencu, to je prosto spise.

II. Predpogoji prostemu spisju so:

- a) harmoničen, intenziven pouk v vseh predmetih ljudske šole, ki daje učencu potrebnega korenitega znanja;

- b) vzporedna razširjatev slovniškega pouka z učenčevim obzorjem na raznih stopnjah, da more učenec pri pojavljanju svojih zmožnosti istim podajati pravilno obliko;
- c) prepotrebni besedni zaklad, ki se pridobi 1. po skupnem pouku, posebno še potom memoriranja; 2. po marljivem in pazljivem čitanju knjig iz šolske knjižnice — to se mora v šoli vaditi; 3. potom zabeleževanja manj znanih besed v takozvane slovarčke in pozneje praktične uporabe istih besed;
- d) zbujanje otroške domišljije potom prisposodob, slikarskih umotvorov in izletov v naravo.

III. Kako naj se goji prosto spisje?

1. Proste naloge se naj spisujejo brez vse priprave, popolnoma prosto; pravila razporedbe ovirajo prosto spisje.
2. Spisujejo se naj po mogočnosti vsak dan.
3. Nižji stopnji morata pripravljati za višjo stopnjo.
4. V dnevniko vpisane naloge naj učitelj vestno in natančno popravlja; s pohvalo se doseže več nego z grajo. Učence je treba za prosto spisje navduševati.
- IV. Tvarino jemlji učitelj za proste naloge iz predelane učne stvarine, posebno pa iz razmer, koje nudi učenčevo domače življenje.
- V. Prosto spisje vspodbuja k samodelavnosti, dela učencu mnogo veselja in pripravi učitelju posebno utešilo za njegov trud.

Tema: „Sestava vzornih razredb učnega časa v zmislu § 17 izvršilne naredbe k def. šol. in učnem redu.“ Poročal g. *Josip Supanek*, c. kr. okr. šolski nadzornik v Celju.

Tema: „Važnost šolskih izletov.“ Poročal g. *Ivan Zotter*, nadučitelj na Gomilskem.

Teze: 1. Šolski izleti pospešujejo bistveno nazornost pouka ter so torej potrebni.

2. Oni so učencem prijetna izpremena v šolskem življenju, ki utegne utrditi vez ljubezni med učiteljem in šolsko mladino.
3. Isti pospešujejo tudi telesno vzgojo šolske mladine.
4. Na njih lahko učitelj spozna individualnost posameznih učencev ter se potem pri pouku in vzgoji na njo ozira.

Tema: „Kako se naj oblikoslovje v ljudski šoli obravnava, da koristi kmetijstvu in obrtništvu?“ Poročal g. *Josip Terčak*, nadučitelj v Ksaveriju.

Teze: 1. Da zamore pouk iz oblikoslovja koristiti kmetijstvu in obrtništvu, mora biti pred vsem praktičen.

2. Ta pouk naj podpira risanje, pri katerem se naj posebno ozira na merstveno razmerje, merjenje in preračunjanje.

3. Predpisana učna snov iz oblikoslovja v višjem oddelku se razdeli v dva tečaja.

c) Na Primorskem.

I. Goriški in gradiščanski okraj. C. kr. okr. šolski nadzornik *Franc Finžgar*.

Tema: „Kako naj širi šola med narod zmisel za snago?“
Poročal nadučitelj g. *Peter Medvešček*.

Teze: 1. Politično okrajno oblastvo naj se obrne do županstev, da mu redno poročajo o zdravstvenem stanju občanarjev in o zaprekah z ozirom na snago in zdravje.

2. Za pravilno napravljene greznice in gnojišča naj vlada podeljuje ubožnejšim posestnikom hiš in kmetij podpore in nagrade.

3. Za odstranitev večih zdravstvenih zaprek naj podeljuje vlada občinam podpore.

4. Vlada naj predloži deželnemu zboru načrt stavbinskega in zdravstveno-policijskega reda za občine. V ta namen naj poprej skliče anketo, v katero naj pozove tudi nekaj učiteljev.

5. C. kr. okrajni šolski svet naj bi dajal večje pavšale za snaženje šolskih prostorov.

Tema: „Šolske hranilnice.“ Poročala učiteljica gdč. *Kristina Doljak*.

Teza: 1. Konferenca se izreka proti uvedbi takozvanih šolskih hranilnic, vendar bode učiteljstvo vedno in povsod priporočalo štedenje med šolsko mladino.

Tema: „Roditeljski večeri.“ Poročal nadučitelj *Rudolf Vižintin*.

Tezi: 1. Prirejanje roditeljskih večerov ali sestankov je potrebno v interesu pouka, vzgoje in učiteljstva.

2. Širi se naj med narod list „Domače ognjišče“.

Tema: „Praktične učne slike iz risanja po prostejših metodah.“ Predaval c. kr. profesor g. *Anton Gvaiz*.

Tema: „Načrt enotnega šolskega reda v smislu § 86. dokončnega šolskega in učnega reda.“ Poročal nadučitelj g. *Edvard Praprotnik*.

Tema: „Šolski izleti.“ Poročal učitelj g. *Alojzij Toroš*.

II. Sežanski šolski okraj. C. kr. okrajni šolski nadzornik g. *Matko Kantè*.

Tema: „Slavnostni govor.“

Tema: „Vdanostna izjava vsega učiteljstva Nj. V. presv. cesarju Francu Jožefu I.“

Tema: „Razvoj ljudske šole v Sežanskem okraju za časa vladanja našega presv. cesarja.“ Poročal g. nadzornik.

Resolucija: Vsak učitelj in vsaka učiteljica naj nabira kulturno-zgodovinske snovi v svojem kraju ter jih zapisuje, da jih otmemo pozabljenosti.

Tema: „Kaj naj stori in opusti učitelj, oziroma učiteljica, da bodo roditelji radi prihajali na roditeljske sestanke?“ Poročal g. *Josip Ravbar*.

Teze: 1. Učitelj bodi značajan.

2. Učitelj skrbi za lastno nadaljnjo izobrazbo.

3. Bodimo previdni v občevaranju z ljudmi.

4. Učitelj naj skrbi, da si pridobi z vestnim izpolnjevanjem svojih dolžnosti v šoli ljubezen šolskih otrok in staršev.

5. Pripravljajmo se vestno na predavanja.

6. Lepa oblika predavanja na roditeljskem sestanku.

7. Miren razgovor z roditelji na roditeljskem sestanku.

8. Delajmo složno!

9. Korist učitelja od roditeljskih sestankov:

a) Učitelj si pridobi s predavanji na roditeljskih sestankih spoštovanje, zaupanje in ljubezen, uživa v občini ugled.

b) Učitelj napreduje v strokovnem in znanstvenem pogledu.

c) Olajša si delo v šoli.

d) Spoznava rodbinske razmere, telesne in duševne posebnosti svojih soobčanov in svojih učencev.

e) Učitelja navdaja prijetna zavest, da ni živel zastonj, da je posvetil svoje moči narodu, mladini, domovini.

f) Probujeni narod bode cenil šolo in učiteljstvo.

d) Na Koroškem.

I. Velikovški okraj. C. kr. okr. šol. nadzornik g. *Josip Juvan* v Velikovcu.

Tema: „Kako je mogoče zblížati ljudsko šolo ljudstvu?“
Poročal g. *Makso Kogelnik*, nadučitelj v Krejancih.

II. Beljaški okraj. C. kr. okr. šol. nadzornik g. *Hugon Mora* v Beljaku.

Tema: „Kako se je ozirati pri pouku na zahteve življenja, s posebnim ozirom na domovino in krajevne razmere?“ Dokaže naj se, kako naj se uvažuje pri izbihi učiiva in pri obravnavi posebnih predmetov pravilo: „Za življenje in ne za šolo!“ in v koliko se je ozirati na potrebe in razmere ožje domovine.

IV. Poročilo

o delovanju „Slovenske Šolske Matice“ leta 1908.

(Priobčil tajnik *Fr. Gabršek*.)

Tudi v osmem društvenem letu je obsegalo odborovo delovanje razen drugih poslov zlasti: 1. razpošiljanje knjig za l. 1907., 2. pridobivanje novih članov, 3. prirejanje knjig za l. 1908. in 4. predavanje.

Društvene knjige za leto 1907. so izšle koncem l. 1907., in sicer:

1. Pedagoški Letopis, VII. zvezek, uredila *H. Schreiner* in *dr. Jos. Tominšek*. 16 tiskanih pol, v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, 1907.

2. Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli, 2. snopič (konec), spisal *dr. J. Bezjak*. (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] II. del.) 17½ tiskane pole, v 3000 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“, 1907.

3. Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto, 1. snopič, spisali *Ljudevit Černej*, *A. Štupca* in *Ljudmila Schreiner*. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del. Uredila *H. Schreiner* in *dr. Fran Ilešič*.) 7 tiskanih pol, v 2500 iztisih, natisnil *Dragotin Hribar* v Ljubljani, 1907.

4. Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere. I. Teoretični del. Napisal *Dragotin Pribil*, uredil *dr. Fran Ilešič*. 7¼ tiskane pole, v 2500 iztisih, natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani, 1907.

Društvenikom (bilo jih je 1594) so se razposlale knjige dne 21. januarja 1908 po dotičnih poverjenikih. Naročila nanje, kakor tudi na prejšnje izdaje, na „Spominske liste“ i. dr. pa so dohajala vse leto. Istočasno so se razposlale knjige tudi časopisom in društvom, ki je Matica z njimi v knjižni zvezi, oziroma ki jim prepušča knjige brezplačno.

Tudi tekom leta so se podarjale knjige društvom in posameznikom. Za podarjene knjige je došlo odboru več zahval.

Dne 18. februarja 1908 se je odposlalo ravnateljstvu c. kr. šolsko-knjižne zaloge na Dunaju 5000 iztisov Hans Trunkovega letaka „An die Eltern“, slovenski priredil J. Dimnik pod naslovom „Staršem šolske mladine“, ki jih je naročilo c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk z razpisom z dne 14. januarja 1908, št. 47.147 ex 1907, za povprečno vsoto 100 K.

Dne 26. marca 1908, št. 10, je predložil odbor c. kr. ministrstvu za bogočastje in nauk knjige iz leta 1905., 1906. in 1907. v pregled in ga prosil letne podpore.

Odborove seje dne 22. februarja 1908 ob 6. uri zvečer v zbornici II. mestne deške ljudske šole v Ljubljani so se udeležili: predsednik Henrik Schreiner, odborniki: dr. Janko Bezjak, Jakob Dimnik, Franc Gabršek, Andrej Senekovič in odborniški namestnik dr. Franc Ilešič.

I. Blagajnik Andrej Senekovič poroča, da je dozdam 8299-97 K dohodkov in 3777-74 K stroškov za l. 1907. Ker pa je mnogo računov še neporavnanih, se kaže, da bo za l. 1907. deficita kakih 2000 K.

II. Predsednik pojasni, da prihaja ta deficit odtod, ker se je za leto 1907. kakih 5 pol več tiskalo, nego je bilo proračunjeno, in ker je „Učiteljska tiskarna“ svoje delo previsoko računila.

Sklene se, da se je pogajati z „Učiteljsko tiskarno“, naj zniža svoj račun za l. 1907. Zazdam se ji izplača 2000 K, za drugo naj čaka.

Dalje se sklene, da se bo za l. 1908. izdalo manj tiskanih pol.

III. Sklene se, da je za l. 1908. razpisati natečaj za tiskanje društvenih knjig. Priobčiti ga je tiskarnam, ki so doslej tiskale društvene knjige.

IV. Brinarjevega rokopisa „Zgodovina“ je natisniti 5000 iztisov na kakih osmih polah. „Učiteljsko tiskarno“ je vprašati, ali bi pustila stavek stati.

Kakor je razvidno iz prejšnjih Letopisov, sta stopili društvi „Slovenska Šolska Matica“ v Ljubljani in „Hrvatski pedagoško-književni zbor“ v Zagrebu med seboj v zvezo zamenjavanja svojih knjižnih proizvodov.

Dne 9. aprila 1908 je prejel odbor „Slovenske Šolske Matice“ za naših $125 + 2 = 127$ članov „Hrvatskega pedagoško-književnega zbora“ a 1 K naslednje hrvaške knjige za l. 1907.:

1. Uzgoj u drevnih Helena. Napisao Ljuboje Dlustuš. (Knjižnica za učitelje. Knjiga XLV.) U Zagrebu, 1907.

2. Kraljević i prosjak. Pripovijetka za odrasliju mladež. Napisao Mark Twain. Prevela Marija Fapkovička. (Knjižnica za mladež. Knjiga XLVI.) U Zagrebu, 1907.

Razen tega je prejel odbor za enega člana po en iztis knjig iz l. 1906.

Vse te hrvaške knjige je razposlal odbor „Slovenske Šolske Matice“ dotičnim svojim članom dne 10. aprila 1908 po svojih poverjenikih, oziroma posameznikom (ako je štel poverjeništvu le po enega naročnika).

Dne 19. avgusta 1908 je odposlal odbor bratskemu društvu naše knjige za l. 1907. za naznanjenih 23 hrvaških članov „Slovenske Šolske Matice“, za katere je prejel 46 K.

Ob tej priliki vabi odbor iznova slovensko učiteljstvo, da pridno naroča knjige „Hrvatskega pedagoško-književnega zbora“ s prinosom 1 K potom „Slovenske Šolske Matice“ in da prilaga še po 10 h za povrnitev upravnih stroškov, ki jih imamo s hrvaškimi knjigami.

Odborove seje dne 29. avgusta 1908 ob 10. uri dopoldne v pisarnici I. mestne deške ljudske šole v Ljubljani so se udeležili: predsednik Henrik Schreiner, odborniki: dr. Janko Bezjak, Jakob Dimnik, Hinko Druzovič, Franc Gabršek in odborniški namestnik dr. Franc Ilešič.

I. Tajnik poroča o važnejših tekočih rešitvah, ki se vzamejo na znanje. — Odobrita se zapisnika zadnjih dveh sej.

II. Sklene se, da izda društvo za leto 1908. naslednje knjige:

1. Pedagoški Letopis, VIII. zv., v proslavo 60 letnega vladanja Njegovega Veličanstva presvetlega cesarja Franca Jožefa I. s primernim uvodnim člankom. 10 tiskanih pol, v 2500 iztisih.

2. Nazorni nauk za 2. in 3. šolsko leto, 2. snopič. 5 tiskanih pol, v 2500 iztisih.

3. Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere, II. Praktični del. 5 tiskanih pol, v 2500 iztisih.

4. Prosto spisje v ljudski šoli, spisal Matija Lichtenwallner. 5 tiskanih pol, v 2500 iztisih.

5. Poljudno-znanstvena knjižnica, I. zv. 5 tiskanih pol, v 3000 iztisih.

III. Ponudbe za tisk društvenih knjig so poslale 3 tiskarne: Učiteljska, Hribarjeva in Slatnarjeva.

Sklene se, da se oddajo v tisk: Učiteljski tiskarni 4 knjige (veže jih Iv. Bonač), Hribarju 1 knjiga (Nazorni nauk; veže jo sam).

IV. „Spominski listi“ se izdajo nanovo. Risbo okvira preskrbi društvo „Vesna“.

Razpečevanje „Spominskih listov“ se prepusti „Učiteljski tiskarni“ proti 15% popustu.

V. Sestavi se proračun za leto 1908.:

Stroški: Tisk povprek 100 K, pisateljska nagrada 40 K, uredniku 20 K, ovitek, vezanje itd. 20 K za polo, torej skupaj od pole 180 K; vsega skupaj 6120 K.

Dohodki: 1500 udov à 4 K = 6000 K, 80 udov à 2 K = 160 K, za prodane knjige 300 K, darila 84 K, obresti 200 K; skupaj 6744 K. Prebitek 624 K.

VI. „Društvo slovenskih profesorjev“ je vprašati, ali namerava tudi letos priobčiti svoje „Izvestje“ v Letopisu.

VII. Klemenčičev rokopis „Spisje“ se vrne pisatelju z zahvalo in s pripomnjo, da ga društvo zazdaj še ne more založiti, ker ima že drug spis enake vsebine pripravljen in ker je treba učiteljstvo na novo strujo poprej opozoriti.

VIII. Za društveno sobo se dovoli največ 10 K na mesec. Pooblaste se tajnik, blagajnik in dr. J. Bezjak, da najamejo pripravno sobo. Za knjižnico je napraviti police.

Osnovalo se je novo poverjeništvo za Kastav. Poverjeništvo je prevzel g. Bruno Jurinčič, učitelj v Kastvu.

Poverjeništvo za Dunaj je prevzel odbor akademičnega društva „Slovenije“ na Dunaju.

Večkrat med letom so se objavljali v pedagoških listih izpiski iz odborovih sejnih zapisnikov in druga društvena obvestila.

V imenu „Slovenske Šolske Matice“ je predaval g. dr. Janko Bezjak v „Pedagoškem društvu“ v Krškem o „prostem spisju“.

V. „Slovenske Šolske Matice“ upravni odbor in imenik društvenikov.

(Uredil tajnik *Fr. Gabršek*.)

A. Upravni odbor za triletno upravno dobo 1907—1909.

Predsednik:	Schreiner Henrik.
Podpredsednik:	Bezjak dr. Janko.
Tajnik:	Gabršek Franc.
Blagajnik:	Senekovič Andrej.
Knjižničar:	Dimnik Jakob.
Odborniki:	Bežek Viktor, Druzovič Hinko, Finžgar Franc, Mešiček Josip.
Odborniška namestnika:	Apih Josip, Ilešič dr. Fran.
Računski presojevalci:	Krulec Ivan, Macher Ivan, Svetina dr. Ivan.

B. Imenik društvenikov

za leto 1908.¹

Ustanovniki in letniki.²

I. Koroško.

Poverjenik: **Apih Josip.**

Aichholzer Franc, učit., Malošče. — Apih Josip, c. kr. prof. v pok., Celovec. — Coriary Anton, učit., Poreče. — Černic Ana, učit., Logaves. — Dobrovč Jožef, kanonik, Velikovec. — Fajnik Josip, učit., Tunel. — Herzele Miha, nadučit., Vogrče pri Pliberku. — Horvat Lovro, nadučit., Čajna. — Hribernik Karel, učit.-voditelj, Črneče. — Hutter Janez, c. kr. real. prof., Celovec. — Hüttner Karel, župnik, Rožek. — Koschier Pavel, učit., Velikovec. — Kotnik dr. Franc, c. kr. gimn. prof., Celovec. — Kovač Valentin, učit.-voditelj, Strmec. — Kovačič Anton, c. kr. vadm. učit., Celovec. — Kovačič Jakob, nadučit., Sv. Primož. — Lesjak Tomo, nadučit. v pok., Škocijan. — Mikuluš Marica, učit., Celovec. — Močnik Peter, učit., Št. Peter na Vašinjah. — Mörtl Ludovik, nadučit., Podkarnos. — Narodna šola, Št. Jakob v Rožu. — Pilgram Janko, učit. mešč. šole, Volšperk. — Pišek Fanica, učit., Šmihel pri Pliberku. — Piškernik Mira, učit., Črna pri Prevaljah. — Primožič Ludovik, učit., Celovec. — Ratej Franc, učit., Šmihel pri Pliberku. — Ražun Matej, župnik, Št. Jakob. — Sket dr. Jakob, c. kr. vladni svetnik in prof. v pok., Celovec. — Smodej Franc, urednik „Mira“ v Celovcu. — Šolske sestre, Velikovec. — Štangl Valentin, obč. tajnik, Šmihel pri Pliberku. — Vintár Josip, župnik, Šmihel pri Pliberku. — Wieser Janez, prošt, Podkarnos. Št. 33.

II. Kranjsko.

1. Šolski okraj Črnomelj.

Poverjenik: **Šetina Franc.**

Šole ljudske: Črešnjevce, Črnomelj, Dobljiče, Dragatuš, Petrova vas, Tribučje, Vrh. Št. 7.

¹ Kdor svojega imena ne najde natisnjenega v svojem okraju, naj zahteva knjige od svojega prejšnjega poverjenika. Znaprej naj blagovolijo gg. poverjeniki sproti naznanjati društvenemu tajniku vse društvenike, ki se preselijo v kako drugo poverjenišvo. — Vsak poverjenik naj naznanil svoje društvenike skupno na eni nabiralni poli v abecednem

2. Solski okraj Kamnik.

Poverjenik : **Letnar Lovro.**

Albrecht Antonija, učit., Tunjice. — Bole Terezija, učit., Domžale. — Cenčič Jernej, nadučit., Kamnik. — De Toni Ana, učit., Dob. — Dežman Pavla, učit., Krtna. — Gantar Marija, učit., Brdo. — Gerkman Emilija, učit., Mengeš. — Grom Franja, učit., Zg. Tuhinj. — Hiti Matija, nadučit., Dob. — Iglič Kornelij, učit., Sv. Trojica. — Janša Angela, učit., Jarše. — Kenda Angela, učit., Kamnik. — Klančar Avgusta, učit., Kamnik. — Konjar Urh, učit., Motnik. — Kratnar Marija, učit., Kamnik. — Kuhar Franc, učit., Domžale. — Kuhar Ivan, učit., Radomlje. — Letnar Lovro, nadučit., Mengeš. — Malenšek Srečko, nadučit., Zg. Tuhinj. — Okrajna učiteljska knjižnica, Kamnik. — Petrovec Tomo, nadučit., Jarše. — Potočnik Ana, učit., Komenda. — Reich Josip, nadučit., Dol. — Rožič Viljem, učit., Sv. Gotard. — Schmeidek Ivan, učit., Rova. — Sirc Peter, učit., Mengeš. — Slapar Jakob, nadučit., Brdo. — Stepišnik Franja, učit., Mengeš. — Šarec Hedviga, učit., Moravče. — Šola ljudska uršulinska, Mekinje. — Šole ljudske: Ihan, Krašnja, Trzin, Vodice, Vrhopolje, Zalog. — Šolske sestre, Repnje. — Tavželj Josip, učit., Čemšenik. — Toman Janko, nadučit., Moravče. — Tramte Ignacij, nadučit., Kamnik. — Ušeničnik Gizela, učit., Ihan. — Zarnik Ana, učit., Mengeš. — Zorè Franc, učit., Šmartno. — Zupan Ivan, nadučit., Dolsko. Št. 44.

3. Šolski okraj Kočevje.

a) *Kočevje-Ribnica-Velike Lašiče.*Poverjenik : **Štefančič Franc.**

Bajec Maks, nadučit., Banjaloka. — Bergant Jožko, učit.-voditelj, Turjak. — Betriani Božidar, učit., Ribnica. — Blahna Marija, učit., Ribnica. — Bojc Štefanija, učit., Ribnica. — Cvar Andrej, učit.-voditelj, Vel. Poljane. — Fink Konrad, učit., Vel. Lašiče. — Garvas Janko, nadučit., Fara-Vas. — Jaklič Franc, nadučit., drž. in dež. poslanec, Dobropolje. — Koprivec Alojzij, učit.-voditelj, Rob. — Krašovic Ana, učit., Ribnica. — Odlasek Josip, učit., Dobropolje. — Okrajna učit. knjižnica. — Rigler Ivan, učit., Struge. — Šole ljudske: Banjaloka, Dobropolje, Dolenja vas, Ribnica dekliška, Ribnica deška, Rob, Stari kot, Turjak, Vel. Lašiče, Vel. Poljane. — Štefančič Franc, nadučit., Vel. Lašiče. — Štrukelj Ivan, nadučit., Dobre-

redu in s takim naslovom (ime, značaj, kraj) kakor v predstojećem imeniku. — Na oglasila brez plačila se odbor ne ozira.

² Ustanovniki so tiskali z *ležečimi*, letniki z navadnimi črkami. — Letnica pri ustanovnikih pomeni, kdaj je dotičnik pristopil k društvu.

polje. — Tomšič Leopoldina, učit., Ribnica. — Tomšič Štefan, nadučit., Ribnica. — Virk Antonija, učit., Dobropolje. — Zupančič Josip, nadučit., Dolenja vas. — Žebre Frančiška, učit., Dobropolje. St. 31.

b) *Sodražica.*

Poverjenik: **Vrbič Mihajl.**

Šole Ijudske: Gora, Loški potok, Sodražica, Sv. Gregor. — Vrbič Mihajl, nadučit., Sodražica. St. 5.

4. Šolski okraj Kranj.

Poverjenik: **Rus Vilibald.**

Perné dr. Franc, c. kr. gimn. profesor v Kranju (1900).

Albrecht Luka, učit., Sv. Ana — Ciuha Franc, nadučit., Smlednik. — Ferjan Leopold, učit., Olševke. — Flis Julij, učit., Škofja Loka. — Ivanc Franc, učit., Kranj. — Jugović Franja, nadučit., Kranj. — Kmet Andrej, nadučit., Cerklje. — Knific Luka, učit., Trstenik. — Kovačič Terezija, učit., Goriče. — Krek Vinko, učit., Trboje. — Lapajne Josip, učit., Cerklje. — Lavrič Pavel, učit., Kovor. — Mahkota Anton, nadučit., Voklo. — Mally Ana, učit., Primskovo. — Miklavčič Janja, učit., Kranj. — Novak Alojzij, učit., Kranj. — Okrajna učit. knjižnica, Kranj. — Perko Lavrencij, nadučit., Poljane. — Petrovčič Ana, učit., Smlednik. — Pezdič Ivan, šolski ravnatelj, Kranj. — Pipan Ivan, nadučit., Trata. — Pokorn Franc, župnik, Besnica. — Rooss Marija, učit., Kranj. — Rus Vilibald, učit., Kranj. — Stanonik Nikolaj, nadučit., Selca. — Šola Ijudska deška, Kranj. — Šola nunska notranja, Škofja Loka. — Šola nunska vnanja, Škofja Loka. — Šole Ijudske: Dražgoše, Duplje, Goriče, Kokra, Križe, Malenski vrh, Mavčiče, Naklo, Predoslje, Primskovo, Reteče, Šenturška gora, Škofja Loka, Št. Jurij, Trzič. — Učiteljsko društvo za kranjski šolski okraj.

St. 1 + 44 = 45.

5. Šolski okraj Krško.

Poverjenik: **Stiasny Ljudevit.**

Pedagoško društvo v Krškem (1901).

Adlešič Jurij, nadučit., Krško. — Bavdek Angela, učit., Leskovec. — Brezovar Matija, učit., Št. Rupert. — Cvirn Janko, nadučit., Leskovec. — Demšar Ivan, nadučit., Šmarjeta. — Gantar Ivan, učit., Št. Jernej. — Grailand Franc, učit., Kostanjevica. — Likar Marija, učit., Mokronog. — Lunder Frančiška, učit., Raka. — Magerl Ivan, strokovni učit., Krško. —

Pavčič Anton, nadučit., Kostanjevica. — Račič Marija, učit., Boštanj. — Romih dr. Tomaž, ravnatelj meščanske šole, Krško. — Roštaher Karel, učit., Kostanjevica. — Rozman Florijan, učit., Krško. — Stiasny Ljudevit, c. kr. okr. šolski nadzornik, Krško. — Škulj Andrej, nadučit., Tržišče. — Trost Franc, učit., Kostanjevica. — Vohinc Edvard, nadučit., Cerklje. — Vouk Emilija, učit., Raka. — Šola meščanska, Krško. — Šole ljudske: Boštanj, Bučka, Bušča vas, Cerklje, Čatež, Črneča vas, Dobovec, Hrvaški brod, Kostanjevica, Krško, Leskovec (2 izt.), Mokronog, Radeče, Raka, Studenec, Svibno, Škocijan (2 izt.), Šmarjeta, Št. Janž (2 izt.), Št. Jernej, Št. Jurij, Št. Rupert (2 izt.), Tržišče, Vel. Dolina, Vel. Podlog, Vel. Trn.
Št. 1 + 51 = 52.

6. Solski okraj Litija.

Poverjenik: **Andoljšek Bernard.**

Dolar Ivan, učit., Višnja gora. — Pirnat Ivan, nadučit., Krka. — Slanc Franc, veleposestnik in predsednik kr. šol. sveta, Litija. — Škrbinc Janko, nadučit., Višnja gora. — Šole ljudske: Dole, Izlake, Javorje, Krka, Litija, Polica, Prežganje, Sava, Sv. Križ pri Litiji, Šent Vid, Šmartno pri Litiji, Toplice pri Zagorju, Veliki gaber, Višnja gora, Zagorje ob Savi, Zatičina, Žaljna.
Št. 21.

7. Šolski okraj Ljubljana (mesto).

Poverjenik: **Gabršek Franc.**

Hribar Ivan, župan, drž. poslanec itd. v Ljubljani (1902). — *Šola ljudska na Karolinski zemlji* (1906).

Bahovec Franc, učit. — Belè Ivan, učit. — Bernot Ivan, c. kr. strok. učit. — Bezjak dr. Janko, šolski svetnik, c. kr. gimn. prof. in ravnatelj namestnik. — Bonač Ivan, knjigovez. — Breindl Hermina, učit. — Bulovec Mihael, špiritual in katehet. — C. kr. I. drž. gimnazija. — Črnivec Anton, c. kr. učit. ravnatelj. — Detela dr. Franc, c. kr. vladni svetnik, gimn. ravnatelj v pok. — Dimnik Ivan, učiteljiščnik (2 izt.). — Dimnik Jakob, nadučit. — Furlan Jakob, učit. — Gabršek Franc, c. kr. okr. šolski nadzornik. — Gorjup Pavel, učit. — Grm Franc, voditelj gluhonemnice. — Hubad Franc, c. kr. deželni šolski nadzornik. — Hybášek Vojteh, mestni kaplan. — Ilešič dr. Fran, c. kr. učit. prof. — Jeglič Janko Nep., nadučit. — Jelenc Luka, učit. — Jerina Marija, voditeljica II. mest. otroškega vrtca. — Kalan Andrej, prelat, kanonik in šol. voditelj v Marijanišču. — Kecelj Alojzij, učit. — Kilar Ana, učit. — Knjižnica c. kr. II. drž. gimnazije. — Knjižnica c. kr. moškega učiteljišča. — Knjižnica c. kr. ženskega učiteljišča. — Krulec

Ivan, c. kr. vadm. učit. — Kržič Anton, kanonik, c. kr. učit. prof., član c. kr. dež. šolskega sveta. — Kušar dr. Valentin, c. kr. učit. prof. — Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. prof. — Lenarčič Anton, c. kr. vadm. učit. — Lesar dr. Josip, kanonik, ravnatelj bogosl. semenišča, član c. kr. dež. šolskega sveta. — Levec Frančišek, c. kr. deželni šolski nadzornik. — Lokovšek Pavel, c. kr. gimn. prof. — Macher Ivan, ravnatelj mestnega dekliškega liceja. — Marinček Franc, učit. — Marout Marija, nadučit. — Mattanović Avgusta, učit. — Mestna višja dekliška šola. — Mlakar Janko, katehet. — Novak Franc, c. kr. gimn. prof. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Orožen Franc, c. kr. učit. prof. — Pajk Milan, c. kr. real. prof. — Pavčič Josip, učit. — Perušek Rajko, c. kr. gimn. prof. — Podboj Štefan, c. kr. gimn. prof. — Požar dr. Lovro, c. kr. gimn. ravnatelj. — Pretnar Jakob, učit. — Rapč Andrej, učit. — Reich Anton, blagajniški ravnatelj. — Renzenberg pl. Pavla, c. kr. vadm. učit. — Režek Juraj, učit. — Sadar Vendelin, učit. — Senekovič Andrej, c. kr. vladni svetnik, c. kr. gimn. ravnatelj v pok. itd. — Simon Karel, učit. — Skulj Franc, učit. — Slatner-Vičič Amalija, učit., Karolinska zemlja. — Smerdelj Anton, učit. — Smrekar Ivan, katehet. — Stroj Alojzij, sem. špiritual. — Svetina dr. Ivan, c. kr. gimn. prof. — Šerc Marija, učit. — Šola v Lichtenthurn. sirotišču. — Šola v Marijanišču. — Šola mestna nemška dekliška ljudska. — Šola mestna nemška deška ljudska. — Šola mestna slovenska dekliška osemrazredna. — Šola I. mestna deška ljudska. — Šola II. mestna deška ljudska osemrazredna. — Šola III. mestna deška ljudska. — Šola Salezijancev na Rakovniku. — Šola vnanja uršulinska ljudska in meščanska. — Štritof Anton, c. kr. gimn. prof. — Tavčar Alojzij, c. kr. real. prof. — Teršan Jakob, c. kr. gimn. prof. — Tertnik dr. Ivan, c. kr. gimn. prof. — Tominšek dr. Josip, c. kr. gimn. prof. — Učiteljišče uršulinsko. — Ustanovni zavod za gluhoneme. — Vajda Franc, c. kr. gimn. prof. — Verbič Josip, c. kr. učit. prof. — Vodeb Jakob A., šolski svetnik, c. kr. učit. prof. v pok. — Vrhovnik Ivan, mestni župnik. — Waschte Avgust, učit. — Wessner Marija, nadzorovalna dama na mestnem dekliškem liceju. — Wider Karel, učit. — Zemme Frančiška, učit. — Zupančič Vita, učit. v gluhonemnici. — Žerjav Ema, učit. — Žmavc dr. Jakob, c. kr. gimn. prof. Št. 2 + 94 = 96.

8. Šolski okraj Ljubljanska okolica.

Poverjenik: **Žirovnik Janko.**

Antončič Marija, učit., Borovnica. — Benedik Karel, nadučit., Brezovica. — Cerar Ivan, šol. voditelj, Črnuče. — Kavčič Franc, nadučit., D. M. v Polju. — Korbar Avgust, nadučit., Preserje. — Lavtižar Franc, nadučit., Šmartno pod Šmarno goro. — Levstik Anton, nadučit., Št. Peter v Ljub-

ljani. — Okrajna učit. knjižnica Ljubljanske okolice. — Pirc Avgust, nadučit., Borovnica. — Pokoren Ivan, nadučit., Horjul. — Šole ljudske: Hrušica, Ig-Studenec, Pirniče, Polhov gradec, Preska, Rudnik, Sostro, Spodnja Šiška, Šmarje-Sap, Šmartno, Št. Jurij, Št. Vid, Vič. — Trošt Franc Ksaver, nadučit., Ig-Studenec. — Učiteljska knjižnica kn. šk. priv. gimnazije v zavodu Sv. Stanislava v Št. Vidu pri Ljubljani. — Wölfling Pavla, učit., Št. Vid. — Žibert Anton, nadučit., Ježica. — Žirovnik Janko, nadučit., Št. Vid.

Št. 28.

9. Solski okraj Logatec.

a) *Sodni okrajj Cerknica, Logatec, Lož.*

Poverjenik: **Kabaj Mihael.**

Bezeljak Ivan, nadučit., Št. Vid nad Cerknico. — Okrajna učiteljska knjižnica, Gorenji Logatec. — Repič Peter, nadučit., Unec. — Rohrman Jožef, c. kr. notar, Cerknica. — Šole ljudske: Begunje, Bloke, Dolenji Logatec, Hotedršica, Planina, Rakek, Rovte, Stari trg, Unec, Sv. Vid nad Cerknico.

Št. 14.

b) *Sodni okraj Idrija.*

Poverjenik: **Novak Josip.**

Baebler Baltazar, real. prof., Idrija. — Bajec Janko, nadučit., Sp. Idrija. — Bajželj Ivan, učit. telovadbe, Idrija. — Beuk dr. Stanislav, real. ravnatelj, Idrija. — Buh Pavla, c. kr. učit., Idrija. — Burnik Karolina, c. kr. učit., Idrija. — Gangl Engelbert, učit. na real. pripravnici in dež. poslanec, Idrija. — Gostiša Rafael, c. kr. učit., Idrija. — Jurjevčič Mara, učit., Črni vrh. — Kavčič Marija, c. kr. ravnateljica, Idrija. — Krapš Josipina, c. kr. učit., Idrija. — Lapajne Marija, c. kr. učit., Idrija. — Lapajne Pavla, c. kr. učit., Idrija. — Mencej dr. Josip, real. prof., Idrija. — Nardin Julij, real. prof., Idrija. — Novak Josip, c. kr. učit., Idrija. — Novak Otmar, c. kr. učit., Idrija. — Novak Rajko, c. kr. učit., Idrija. — Pirc Matija, real. prof., Idrija. — Pleskovič Rudolf, c. kr. učit., Idrija. — Podružnica Slomškove zveze, Idrija. — Realka mestna, Idrija. — Rupnik Marija, c. kr. učit., Idrija. — Silvester Franc, nadučit., Črni vrh. — Stranecky Kajetan, real. prof., Idrija. — Šabec Avguštin, c. kr. učit., Idrija. — Šilc Pavel, nadučit., Žiri. — Šola ljudska c. kr. rudn. dekliška, Idrija. — Šola ljudska c. kr. rudn. deška, Idrija. — Šole ljudske: Črni vrh, Godovič, Gore, Ledine, Sp. Idrija, Vojsko, Zavratac. — Šusteršič Josipina, učit., Sp. Idrija. — Tauses Julija, c. kr. učit., Idrija.

Št. 38.

10. Šolski okraj Novo mesto.

Poverjenik: Turk Josip.

Barle Marija, učit., Prečna. — Cirman Anton, nadučit., Dobrniče. — Gebauer Viljem, nadučit., Šmihel. — Hrovat Urban, poslov. Krajca nasl., Novo Mesto. — Jenko Matevž, nadučit., Mirna. — Knjižnica c. kr. višje gimnazije, Novo mesto. — Kutnar Ivan, nadučit., Žužemberk. — Lapajne Anton, učit. na kmet. šoli na Grmu. — Marinko dr. Josip, c. kr. gimn. prof., Novo mesto. — Matko Martin, nadučit., Toplice. — Mikuž Valentin, nadučit., Prečna. — Mlakar Franc, nadučit., Št. Peter. — Okrajna učit. knjižnica, Novo mesto. — Šole ljudske: Ajdovec, Bela cerkev, Brusnice, Dobrniče, Dvor, Gor. Sušice, Hinje, Št. Lovrenec ob Temenici, Mirna peč, Novi Kostel, Novo mesto (dekliška), Novo mesto (deška), Orehovica, Št. Peter, Podgrad, Selo pri Šumberku, Soteska, Stopiče, Šmihel (dekliška), Šmihel (deška), Šmihel pri Žužemberku, Toplice, Trebnje, Valta vas, Zagradec, Žužemberk. — Turk Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Novo mesto. — Znanc Marija, učit., Dobrniče. — Zorc Angela, učit., Prečna. Št. 42.

11. Šolski okraj Postojna.

a) *Sodni okraj Ilirska Bistrica.*

Poverjenik: Zarnik Martin.

Bisail Bibijana, učit., Trnovo. — Kržišnik dr. Josip M., dekan, Trnovo. — Lampret Fortunat, učit., Trnovo. — Ravnikar Jernej, nadučit. in dež. poslanec, Trnovo. — Šoli ljudski: Dolenji Zemun, Trnovo (deška). — Šolske sestre, Trnovo. — Zarnik Martin, nadučit. v pok., Trnovo. Št. 8.

b) *Sodna okraja Postojna in Senožeče.*

Poverjenik: Thuma Ivan.

Ažman Andrej, katehet, Postojna. — Brinar Josip, ravnatelj mešč. šole, Postojna. — Brus Vincenc, učit., Postojna. — Burger Alojzij, hoteljér in posestnik, Postojna. — Carli Marija, učit., Nadanje selo. — Carnelli Amalija, učit., Hrenovice. — Cenčič Julij, nadučit., Vreme. — Cerar Angela, učit., Trnje. — Čitalnica, Postojna. — Dimnik Slavoj, učit., Postojna. — Ditrich Anton, posestnik in trgovec, Postojna. — Dovgan Marija, učit., Zagorje. — Eržen dr. Ivan, okrožni zdravnik, Postojna. — Fegić Bogomir, nadučit., Studeno. — Gorjup Alojzij, mešč. učit., Postojna. — Grad Ivan, nadučit., Košana. — Jelenc Roza, učit., Št. Peter. — Juvanec Ferdo, nadučit., Postojna. — Kalan Evgenija, učit.,

Postojna. — Kalan Miha, nadučit., Št. Peter. — Kalin Julija, učit., Vreme. — Kenič Andrej, učit., Ostrožno brdo. — Kobal Josip, učit., Dolenja vas. — Kočevar Ana, učit., Postojna. — Krajni šolski svet, Zagorje. — Kunasz Klotilda, učit., Suhorje. — Kuttin Franc, posestnik in trgovec, Postojna. — Lachajner Edmund, nadučit., Ndanje selo. — Lampe Pavla, učit., Hruševje. — Lapaine Evgenija, učit., Senožeče. — Lenasi Karel, župnik, Košana. — Meščanska šola, Postojna. — Mežan Miha, učit., Orehek. — Modic Justina, učit., Ubeljsko. — Okrajna učiteljska knjižnica, Postojna. — Paternost Henrik, nadučit., Senožeče. — Pegan Anton, učit., Matenja vas. — Petters Marija, učit., Postojna. — Pikel Gregor, župan, posestnik in trgovec, Postojna. — Prešern Ivana, učit., Slavina. — Sepacher Anton, mešč. učit., Postojna. — Smrdu Katarina, učit., Senožeče. — Steyer Elizabeta, učit., Studeno. — Stritar Albin, mešč. učit., Postojna. — Svetlič Roza, učit., Trnje. — Šole ljudske: Bukovje, Dolenja vas, Hruševje, Ndanje selo, Ostrožno brdo, Št. Peter, Postojna, Senožeče, Slavina, Studeno, Suhorje, Ubeljsko, Vreme. — Thuma Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Postojna. — Verbič Franc, nadučit., Slavina. — Vodopivec Anton, c. kr. poštar in posestnik, Postojna. — Zaletel Vincenc, učit., Postojna. Št. 62.

c) Sodni okraj Vipava.

Poverjenik: Skala Anton.

Borštner Ljudmila, učit., Vipava. — Grum Franc, učit., Vipava. — Mercina Franc, učit., Vipava. — Mercina Ivan, učit., Lože. — Sadar Adolf, nadučit., Budanje. — Skala Anton, nadučit., Vipava. — Šole ljudske: Budanje, Goče, Lozice, Lože, Podraga, Slap, Ustija, Št. Vid, Vipava, Vrhpolje. — Vadnjal Leopoldina, učit., Vipava. Št. 17.

12. Šolski okraj Radovljica.

Poverjenik: Zavrl Valentin.

Droll Katarina, učit.-voditeljica, Zasip. — Grčar Andrej, nadučit., Radovljica. — Legat Zora, učit., Rateče. — Okrajna učiteljska knjižnica, Radovljica. — Oman Ernestina, učit., Begunje. — Pleničar Josip, nadučit., Kropa. — Pogačnik Franjica, učit., Ribno. — Sterle Terezija, učit., Gorje. — Šole ljudske: Begunje, Bohinjska Bela, Bohinjska Bistrica, Breznica, Dobrava pri Javorniku, Dobrava pri Kropi, Dovje, Gorje, Jesenice, Kranjska gora, Lesce, Leše, Ljubno, Mošnje, Radovljica, Rateče, Ribno, Srednja vas. — Zavrl Valentin, nadučit., Begunje. — Žirovnik Josip, nadučit., Gorje. — Ženska kaznilnica, Begunje. Št. 29.

III. Primorsko.

A) Goriško.

1. Šolski okraj Gorica (mesto).

Poverjenik: **Plohl Franc.**

Tuma dr. Henrik, odvetnik v Gorici (1901).

Berbuč Ivan, c. kr. prof. v pok., dež. poslanec in odbornik. — Cizel Josip, c. kr. učit. prof. — Čitalnica goriška. — Dominko Viljem, predsednik vinarske zadruga. — Dovgan Ana, učit. na Šolskem Domu. — Fistravec Josip, c. kr. učit. prof. — Fras Anton, c. kr. učit. prof. — Gabršček Andrej, tiskarnar in knjigotržec, dež. poslanec. — Gilčvrt Drago, veleposestnik, pis. ravnatelj. — Gregorčič dr. Anton, bogosl. prof., dež. in drž. poslanec itd. — Gvaiz Anton, c. kr. učit. prof., akademični slikar. — Ipavec Andrej, c. kr. gimn. prof. — Kandidatinje na c. kr. učiteljsišču v Gorici: IV. tečaja: Abram Lavoslava, Baša Alojzija, Delpin Rafaela, Jericijo Marija, Paglavac Emilija, Volarič Bogomila, Žagar Milena. III. tečaja: Benigar Evgenija, Čendem Angela, Kerin Sofija, Slokar Albina, Srebrnič Marija. II. tečaja: Dugar Marija, Malič Justina, Stegu Angela. I. tečaja: Gosak Roza, Podreka Ivanka. — Knjižnica bogoslovnice. — Knjižnica c. kr. gimnazije. — Knjižnica c. kr. realke. — Knjižnica c. kr. učiteljsišča. — Knjižnica Šolskega Doma. — Knjižnica študijska. — Kokošar Ivan, župnik pri Sv. Ignaciju. — Komac Adolf, c. kr. vadm. učit. — Koršič Lavoslava, c. kr. vadm. učit. — Kos dr. Franc, c. kr. učit. prof. — Košnik Ivan, c. kr. real. prof. — Kraševac Ivan, učit. — Križnič Štefan, šolski svetnik, c. kr. dež. šolski nadzornik, učit. ravnatelj itd. — Lazar Marija, učit. — Makuc Eliza, učit. - voditeljica na Šolskem Domu. — Marija Avgustina, v zavodu De Notre Dame. — Mastnak Martin, c. kr. gimn. prof. — Mercina Ivan, c. kr. vadm. učit. — Mlekuž Tomaž, empirik. — Narodna Prosveta v Gorici. — Orešec Franc, voditelj c. kr. pripravnice. — Ozvald dr. Karel, c. kr. gimn. prof. — Pirjevec Irma, c. kr. vadm. učit. — Plohl Franc, šolski svetnik, c. kr. prof. v pok. — Puc dr. Dinko, odvetn. koncipient. — Don Reščič Ivan, učit. na gluhonemnici. — Rutar Matija, c. kr. sodni svetnik. — Schaup Ema, c. kr. vadm. učit. — Sivec Franc, c. kr. vadm. učit. — Šantel Anton, šolski svetnik, c. kr. prof. v pok. — Šinek Rajko, c. kr. nadavkar v pok. — Širca Ernest, c. kr. vadm. učit. — Tabaj Andrej, katehet na c. kr. vadmici. — Toman Ema, c. kr. vadm. učit. — Treo dr. Dragotin, odvetnik v Gorici. — Vazzaz Ludovik, c. kr. gimn. prof. — Zorn dr. Hilarij, c. kr. real. prof., član c. kr. dež. šolskega sveta. — Zupančič Jakob, c. kr. real. prof. — Žigon dr. Franc, bogosl. prof. — Žilih Josip, c. kr. real. prof. — Žnideršič Franc, c. kr. gimn. prof.

Št. 1 + 70 = 71.

2. Šolska okraja Gorica (okolica) in Gradišče.

Poverjenik: **Finžgar Franc.**

Baša Franc, nadučitelj v Črničah (1907). — *C. kr. okr. šolski svet* za goriško okolico (1900). — *Doljak Kristina*, učiteljica v Solkanu (1902). — *Finžgar Franc*, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Gorici (1900). — *Kersnik-Rott Leopoldina*, učiteljica v Pevmi (1902). — *Križman Ignacij*, nadučitelj v Dornbergu (1900). — *Poniž Ambrož*, nadučitelj v pok. v Rihembergu (1902). — *Prinčič Edvard*, nadučitelj v Pevmi (1902). — *Urbančič Alojzij*, nadučitelj v Mirnu (1904). — *Vižintin Rudolf*, nadučitelj v Renčah (1900). — *Zorn Franc*, učitelj v Dol. Vrtovinu (1907). — *Žnidarčič Rudolf*, učitelj v Dornbergu (1907).

Bajt Franc, nadučit., Solkan. — Bajt Rožica, učit., Škrilje. — Balič Josip, učit., Vrh pri Rubijah. — Bavcon Alojzija, učit., Šempeter. — Belé Anton, nadučit., Osek. — Benič Mavricij, učit., Št. Maver. — Benko Alojzij, učit., Dol. Branica. — Bercé Josip, učit., Čepovan. — Bitežnik Josip, učit., Ločnik. — Bizjak Rožica, učit., Dornberg. — Blažica Ernesta, učit., Grgar. — Bratina Karel, učit., Vel. Žablje. — Brezigar Josip, učit., Doberdob. — Bric Josip, učit., Rihemberg. — Budal Josip, nadučit., Podgora. — Cej Marija, učit., Bilje. — Cenčič Davorin, nadučit., Št. Ferjan. — Čibej Edmund, nadučit., Dol pri Ajdovščini. — Čopi Josip, nadučit., Cerovo. — Delak Pavla, učit., Renče. — Faganelli Anton, učit., Dol pri Opatjem selu. — Ferlat Anton, učit., Rupa. — Filipič Karel, učit., Murovci. — Furlani Leopold, nadučit., Št. Andrež. — Gabrijelčič Franc, učit., Ložice. — Gasperin Rudolf, nadučit., Devin. — Golja Franc, učit., Saksid. — Gorjup Alojzij, učit., Banjšice. — Gorjup Rihard, učit., Avče. — Gradnik Rajko, nadučit., Kozana (2 izt.). — Gregorič Vinko, nadučit., Opatje selo. — Gulin Alojzija, učit., Šmartin. — Gulin Ljudmila, učit., Ravne. — Jelšek Amalija, učit., Dornberg. — Jug Ana, učit., Vrtojba. — Jug Josipa, učit., Sovodnje. — Jug Tomaž, nadučit. v pok., Solkan. — Kavs Janko, nadučit., Šmarje. — Kazašura Ljudmila, učit., Medana. — Klančič Emilija, učit., Podgora. — Klavara Hinko, nadučit., Gorenje polje. — Kobalj dr. Ignacij, kaplan, Dornberg. — Komac Ljudmila, učit., Prvačina. — Komel Ana, učit., Deskle. — Korošec Fortunat, učit., Fojana. — Kosec Josip, župnik, Kamnje. — Krajnik Franja, učit., Kanal. — Križman Franc, nadučit., Šempas. — Krmac Anton, učit., Vipolže. — Kumar Rudolf, nadučit., Šmartin. — Kunc Ivan, nadučit., Ročinj. — Kuntih Maks, učit., Solkan. — Lasič Josip, učit., Vrtojba. — Leban Franc, učit., Trnovo. — Leban Karolina, učit., Kanal. — Lomšek Anton, učit., Kal. — Lukančič Tomaž, učit., Gabrije pri Sovodnjah. — Medvešček Ljudmila, učit., Sv. Križ. — Medvešček Peter, nadučit., Sv. Križ. — Merljak Franc, nadučit., Batuje.

— Mermolja Franc, učit., Dobravlje. — Mlekuž Anton, nadučit., Čepovan.
 — Možina Anton, učit., Brje. — Musič Anton, nadučit., Bukovica. —
 Nemic Peter, učit., Renče. — Orel Rihard, učit., Višnjevnik. — Pavlica Urh,
 nadučit., Rihemberg. — Pavlin Leopold, nadučit., Sovodnje. — Persič
 Adolf, učit., Voglarji. — Pipan Terezija, učit., Ročinj. — Plesničar Pavel,
 nadučit., Ajdovščina. — Plesničar Zofija, učit., Bukovica. — Poberaj Alojzija,
 učit. ž. r. d., Št. Tomaž. — Poberaj Josip, učit., Vrata. — Podgornik
 Filip, učit., Gor. Tribuša. — Podgornik Franc, učit., Lokovec. — Poljšak
 Alfonz, vikarij, Št. Tomaž. — Praprotnik Edvard, učit., Miren. — Prinčič
 Ana, učit., Kozana. — Prinčič Olga, učit., Cerovo. — Rojč Jakob, učit.,
 Gradišče. — Sedej Josipina, učit., Vrtojba. — Simčič Ferdo, učit., Biljana.
 — Skočir Ernesta, učit., Lokavec. — Srebernič Josipina, učit., Črniče. —
 Stergar Franc, nadučit., Deskle. — Strel Jadviga, učit., Vogrsko. —
 Šturm Alojzija, učit., Št. Ferjan. — Šusteršič Angela, učit., Rihemberg. —
 Šušmelj Josip, učit., Ravnica. — Tomažič Andrej Ivan, nadučit., Lokavec.
 — Tomažič Viljem, učit., Srednje. — Toroš Alojzij, učit., Kožbana. —
 Tušar Anton, učit., Podlaka. — Urbančič Josip, nadučit., Bilje. — Verč
 Alojzij, nadučit., Kanal. — Vergna Ida, učit., Št. Andrež. — Vilhar Zofija,
 učit., Miren. — Vodopivec Anton Alfred, nadučit., Grgar. — Vodopivec
 Janko, nadučit., Kamnje. — Vrčon Mihael, učit., Otlica. — Zajc Josip,
 učit., Lig. — Zgonik Viktor, učit., Št. Tomaž. — Zorn Franc, učit., Dol.
 Vrtovin. — Zorn Ivan, nadučit., Vrtojba. — Zorzut Anton, nadučit., Me-
 dana.
 Št. 12 + 107 = 119.

3. Šolski okraj Sežana.

a) Sodni okraj Komen.

Poverjenik: **Leban Anton.**

Okrajna učiteljska knjižnica v Komnu (1904).

Fakin Anton ml., nadučit., Kostanjevica. — Furlan Albin, učit.,
 Temnica. — Grahli Ivan, nadučit., Štanjel. — Ingerl Ernesta, učit., Komen.
 — Ipavec Peter, učit., Sveto. — Katnik Cilka, učit., Nabrežina. — Kavčič
 Marija, učit., Pliskovica. — Kosovel Anton, nadučit., Pliskovica. — Leban
 Anton, nadučit., Komen. — Ličar Franca, učit., Štanjel. — Macarol Alojzij,
 nadučit., Šempolaj. — Macarol Amalija, učit., Brestovica. — Macarol Anton,
 nadučit., Gorjansko. — Mahorčič Jožef, učit., Komen. — Medič Pavel,
 učit., Gabrovica. — Peternel Olga, učit., Komen. — Slokar Angela, učit.,
 Gorjansko. — Stres Srečko, učit., Nabrežina. — Šinigoj Jožef, učit., Sesljan.
 — Škof Viktor, učit., Kobjeglava. — Štrekelj Albin, učit., Škocijan (okraj
 Sežana). — Tomšič Franc, nadučit., Nabrežina. — Trpin Antonija, učit.,
 Šempolaj. — Vodopivec Franc, nadučit., Brestovica. Št. 1 + 24 = 25.

b) *Sodni okraj Sežana.*Poverjenik: **Kante Matko.***Okrajna učiteljska knjižnica v Sežani (1902).*

Arko Leopold, nadučit., Lokev. — Bajec Alojzij, vodja c. kr. pripravnice, Sežana. — Bano Ivan, nadučit., Divača. — Baša Anton, učit., Kazlje. — Bekar Alojzij, učit., Štorje. — Berginec Anton, nadučit., Sežana. — Bolle Franc, učit., Misliče. — Caharija Ivan, učit., Sežana. — Cibic Franc, učit., Barka. — Elizabetišče, priv. dekl. šola, Tomaj. — Eppich Balbina, učit., Divača. — Fakin Anton, nadučit., Repentabor. — Furlan Janko, učit., Štomaž. — Gregoretič Anton, učit., Rodik. — Gruntar Karel, učit., Sežana. — Hreščak Alojzij, učit., Lokev. — Kante Matko, c. kr. okr. šolski nadzornik, Sežana. — Kenda Ferdo, učit., Kopriva. — Kenda Marija, učit., Sežana. — Legiša Henrik, učit., Škoflje. — Lozej Ivanka, učit., Repentabor. — Macarol Josip, učit., Nabrežina. — Mervič Anton, učit., Povir. — Orlova Franja, učit., Zgonik. — Pahor Jožef, učit., Sežana. — Poljšak Albert, učit., Avber. — Ravbar Josip, učit., Zgonik. — Rojc Andrej, nadučit., Pliskovica. — Šonc Alojzij, učit., Devinščina. — Šuc Avgust, učit., Mavhinje. — Terčon Valentin, učit., Sežana. — Tomšič Jožef, učit., Skopo. — Vendramin Franc, nadučit., Dutovlje. — Vovk Milan, nadučit., Povir. — Živec Franja, učit., Dutovlje.

Št. 1 + 35 = 36.

4. Šolski okraj Tolmin.

a) *Sodni okraj Bovec.*Poverjenik: **Bratina Kristijan.**

Bratina Kristijan, nadučit., Bovec. — Dominko Albert, nadučit., Čezsoča. — Hudč Karel, učit., Strmec. — Ivančič Josip, učit., Bovec. — Koch Izidor, učit., Čezsoča. — Logar Miroslav, učit.-voditelj, Soča. — Mikuž Matej, učit.-voditelj, Log. — Mlekuž Ana, učit., Bovec. — Perin Ana, učit.-voditelj, Plužna. — Silič Justina, učit., Bovec. — Trebše Andrej, nadučit., Srpenica. — Uršič Franc, nadučit., Žaga.

Št. 12.

b) *Sodni okraj Cerkno.*Poverjenik: **Stres Anton.**

Černe Blaž, učit.-voditelj, Otalež. — Draschler Herta, učit.-voditeljica, Bukovo. — Gerželj Albina, učit., Cerkno. — Gerželj Janko, učit., Cerkno. — Mahnič Ivan, učit.-voditelj, Police-Vrha. — Mesar Ljudmila, učit.-voditeljica, Reka-Straža. — Močnik Josip, učit.-voditelj, Orehek-Ravne. — Mozetič Ivanka, učit., Cerkno. — Pagon Alberta, učit.-voditeljica, Jageršče. — Peternelj Franc, učit.-voditelj, Šebrelje. — Stres Anton, nadučit., Cerkno. — Volarič Bogomila, učit.-voditeljica, Novake.

Št. 12.

c) *Sodni okraj Kobarid.*Poverjenik: **Bogataj Franc.**

Bogataj Franc, nadučit., Kobarid. — Bogataj Vilma, učit., Drežnica. — Firm Štefan, učit.-voditelj, Logje. — Gruntar Milan, učit.-voditelj, Vrsno. — Ivančič Albin, učit.-voditelj, Kamno. — Ivančič Ivan, učit.-voditelj, Kred. — Kalan Emil, nadučit., Drežnica. — Kogoj Julij, učit.-voditelj, Staro selo. — Komavli Štefanija, učit.-voditeljica, Trnovo. — Miklavčič Albin, učit.-voditelj, Smast. — Miklavčič Franc, učit.-voditelj, Livek. — Miklavčič Olga, učit., Kobarid. — Perko Rudolf, učit.-voditelj, Idrsko. — Stres Frančiška, učit., Kobarid. — Trebše Ivan, nadučit., Sedlo. — Zavrtanek Milka, učit.-voditeljica, Borjana. Št. 16.

č) *Sodni okraj Tolmin.*Poverjenik: **Kašca Franc.**

Hranilnica in posojilnica v Tolminu (1905). — *Kenda Matija*, nadučitelj v Volčah (1903). — *Kutin Anton*, voditelj c. kr. pripravnice v Tolminu (1902). — *Lasič Andrej*, c. kr. okrajni šolski nadzornik v Tolminu (1903). — *Okrajna učiteljska knjižnica v Tolminu* (1903).

Bensa Andrej, učit., Stržišče. — Čičigoj Marija, učit., Pečine. — Gabrijelčič Milica, učit., Tolmin. — Gomilšček Rafaela, učit., Podbrdo. — Grželj Ana, učit., Sv. Lucija. — Grželj Ljudmila, učit., Slap. — Kašca Franc, nadučit., Tolmin. — Kokole Franc, nadučit., Podbrdo. — Matelič Ivan, učit., Huda južina. — Pavliček Berta, učit., Tolmin. — Povsič Dragica, učit., Podmelec. — Rakovšček Josip, nadučit., Sv. Lucija. — Rodé Silvan, učit., Tolmin. — Satler Andrej, učit., Ljubinje. — Sedej Ana, učit., Tolmin. — Tavš Josip, učit., Čadrg. — Vuga Viktor, učit., Idrija.

Št. 5 + 17 = 22.

B) Istra.

1. Šolski okraj Koper (mesto in okolica).

Poverjenik: **Dominco Henrik.**

Bertok Josip, nadučit., Lazaret. — Bertok Josip, nadučit., Škofije. — Cernatič Jože, učiteljščnik, Koper. — Cerut Silvester, učit., Truške. — Črnigoj Alojzij, učiteljščnik, Koper. — Dominco Henrik, c. kr. okr. šolski nadzornik, Koper. — Jakopec Franc, učiteljščnik, Koper. — Knjižnica c. kr. učiteljšča v Kopru. — Košutnik Franc, nadučit., Marozige. — Orel Franc, nadučit., Korte. — Pavletič Franc, učiteljščnik, Koper. — Rusjan Ambrozij, učiteljščnik, Koper. — Schaup Adolf, c. kr. telov. učit., Koper. —

Semič Valentin, učit., Movraž. — Sfiligoj Aleksander, učiteljiščnik, Koper. — Štrukelj Pavel, učiteljiščnik, Koper. — Tul Anton, nadučit., Šmarje. — Valentič Josip, nadučit., Sv. Anton. — Volk Ivan, c. kr. vadn. učit., Koper. Št. 19.

2. Šolski okraj Volosko.

a) *Kastav.*

Poverjenik: **Jurinčič Bruno**, učitelj v Kastvu.

Kotarska učiteljska knjižnica v Kastvu (1904).

Knjižnica c. kr. učiteljske šole, Kastav.

Št. 1 + 1 = 2.

b) *okraj.*

Poverjenica: **Thaller Erna**.

Ferjančič Franc, nadučit., Predloka. — Ivanovič Anton, učit., Tatre. — Jereb Franc, nadučit., Osp. — Leonardis Gregor, učit., Krvavi potok. — Maslo Anton, učit., Ricmanje. — Omahen Iva, učit., Hrušica. — Podgornik Katica, učit., Klanec. — Slavec Angelija, učit., Podgrad. — Šiškovič Štefan, nadučit., Hrpelje. — Thaller Erna, učit., Hrpelje. — Urbančič Anton, učit., Boljunec. — Venturini Franc, učit., Dolina. — Žagar Mijo, nadučit., Klanec. — Žerjal Ljudevit, učit., Brezovica. Št. 14.

C) Trst z okolico.

Poverjenik: **Nekermann Ivan**.

a) *Barkovlje*: Humplik Marija, učit. — Samič Ivan, učit. — Starc Ferdo, učit.

b) *Bazovica*: Gorkič Josip, nadučit. — Švagelj Ana, učit. — Vodopivec Ernest, učit.

c) *Sveti Ivan*: Čok Andrej, učit. — Daneu Ivan, nadučit. — Germek Anton, učit. — Kosovel Rafael, učit. — Košir Valerija, učit. — Peternel Emilija, učit. — Sabadin Ivanka, učit. — Setničar Angela, učit. — Vatovac Josipina, učit.

č) *Katinara*: Čok Irma, učit. — Martelanc Franc, nadučit.

d) *Sveti Križ*: Bole Viktorija, učit. — Pakiž Emil, nadučit. — Posega Ida, učit.

e) *Opčine*: Ferluga Stipe, nadučit. — Logar Emilija, učit. — Piščanc Josipina, učit. — Sancin Ivanka, učit. — Sorč Josip, učit.

f) *Prosek*: Furlan Davorin, učit. — Koren Josip, nadučit. — Leban Henrik, c. kr. učit. — Martelanc Amalija, učit. — Nekermann Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik. — Scheimer Ana, učit. — Sosič Edvard, učit.

g) *Rojan*: Abram Ema, učit. — Fonda Franc, učit. — Kraševic Ivan, učit. — Michelli Marija, učit. — Nöth Irma, učit. — Pertot Josip, učit. — Sedeučič Ljudmila, učit. — Stubelj Adalbert, učit. — Učiteljsko društvo za Trst in okolico.

h) *Škedenj*: Cenčur Pavla, učit. — Godina Andrej, učit. — Gorič Marica, učit. — Kleinmayr pl. Ferd., učit. — Sancin Avrelija, učit. — Valentič Ciril, učit.

i) *Treble*: Pakiž Antonija, učit. — Trobec Vinko, nadučit.

j) *Trst* (mesto): I. Zavodi Družbe sv. Cirila in Metoda: Delkin Josipina, učit. — Engelmann Vinko, učit. — Goli Rozalija, učit. — Reja Rudolf, učit. — Sirok Andrej, nadučit. — Šolska knjižnica. — Šolske sestre. — Zamejic Ema. — II. C. kr. pripravnica za srednje šole: Arhar Justin, c. kr. učit. — Pretnar Miroslav, c. kr. učit. in voditelj. — III. C. kr. državne ljudske šole: Furlani Ivan, c. kr. učit. — Vrščaj Ivan, c. kr. učit. — IV. Drugi člani: Matejčić Franc, c. kr. dež. šolski nadzornik. — Merhar dr. Josip, c. kr. gimn. prof. Št. 63.

IV. Štajersko.

1. Šolski okraj Brežice.

Poverjenik: **Knapič Janko.**

Arnšek Rudolf, učit., Videm. — Bračič Herma, učit., Dobova. — Černelc Franc, nadučit., Artiče. — Gajšek Simon, nadučit., Dobova. — Gomilšek Ljudmila, učit., Videm. — Jurko Mira, učit., Artiče. — Knapič Janko, nadučit., Videm. — Lunder Hermina, učit., Kapele. — Medved Jakob, nadučit., Pišce. — Novak Vincencija, učit., Globoko. — Okorn Vinko, učit., Bizeljsko. — Pavlovič Ivan, učit., Videm. — Pečnik Josip, nadučit., Kapele. — Piller Jenny, učit., Videm. — Supan Ignacij, učit., Brežice. — Šolska knjižnica, Kapele. — Šolska knjižnica, Pišce. — Šolska knjižnica, Videm. — Tominc Blaž, nadučit., Globoko. — Tramšek Mavro, nadučit., Sromlje. Št. 20.

2. Šolski okraj Celje (mesto in okolica).

Poverjenik: **Krajnc Franc.**

Južnoštajerska hranilnica v Celju (1905). — *Posojilnica v Celju* (1902).

Brinar Franc, nadučit., Gotovlje. — Černež Ljudevit, šol. voditelj, Griže. — Čitalnica celjska. — Čulek Josip, učit., Št. Jurij ob juž. žel. — Dolar dr. Anton, c. kr. gimn. prof., Celje. — Eksel Feliks, učit., Vojnik. —

Fon Ivan, c. kr. gimn. prof., Celje. — Gosak Jože, c. kr. pom. učit. za celjski okraj. — Gradišnik Armin, nadučit., Celje. — Hribernik Franc, učit., Teharje. — Jošt Franc, Zvezni ravnatelj slov. posojilnic, Celje. — Klemenčič Josip, nadučit., Galicija. — Kordisch Terezija, učit., Žalec. — Kosi Nikica, učit., Teharje. — Kotnik Josip, učit., Sv. Jošt na Kozjaku. — Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof., Celje. — Krajnc Franc, učit., Celje (2 izt.). — Kvac Ivan, nadučit., Št. Martin v Rožni dolini. — Kveder Karel, učit., Št. Jurij ob juž. žel. — Orač Marija, nadučit., Št. Jurij ob juž. žel. — Petriček Anton, nadučit., Žalec. — Pirkovič Ljudevit, učit., Ljubečno. — Pristovšek Franc, učit., Žalec. — Samostojni c. kr. gimn. razredi, Celje. — Slanc Ernest, nadučit., Pletrovče. — Strigl Anton, učit., Frankolovo. — Suhač Anica, učit., Griže. — Šupanek Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Celje. — Šah Lovro, nadučit., Teharje. — Šolske sestre, Celje. — Tajnik Marica, učit., Št. Peter v Savinski dolini. — Učiteljska knjižnica, Griže. — Učiteljsko društvo za celjski okraj, Celje. — Valenčič Josip, učit., Celje. — Vizjak Karel, nadučit., Ljubečno. — Voglar Franc, učit., Celje. — Vrečer Rajko, učit., Žalec. — Wudler Rudolf, učit., Griže. Št. 2 + 39 = 41.

3. Šolski okraj Gornja Radgona.

a) *Gornja Radgona.*

Poverjenica: **Kren Josipina.**

Bratanič R., kaplan. — Gorički dr. Josip, odvetnik. — Kren Josipina, učit. — Osenjak Martin, župnik. — Pinter Anton Pad., kaplan. — Strelec dr. I., notar. — Šlander Emeran, duh. svetovalec. Št. 7.

b) *Okraj.*

Poverjenica: **Petovar Terezija.**

Šola ljudska pri Sv. Duhu na Stari gori blizu Sv. Jurija na Ščavnici (1901, vpisal Hrašovec Franc, c. kr. okrajni sodnik v pok. v Gradcu).

Bernard Erlinda, učit., Sv. Jurij. — Ciuhova Anica, učit., Sv. Duh. — Farkaš Jože, trgovec, Sv. Jurij. — Horjak Ivan, duh. pomočnik, Kapela. — Kocmut Micika, učit., Sv. Jurij. — Kosi Josip, učit., Sv. Jurij. — Kreft dr. Lev, zdravnik, Sv. Jurij. — Meško Davorin, župnik, Kapela. — Mihalič Josip, nadučit., Sv. Jurij. — Petovar Terezija, učit., Kapela. — Pirc Rinčica, učit., Kapela. — Šola ljudska, Kapela. — Vreča Milan, nadučit., Negova. — Zencovich Ema, učit., Sv. Jurij. Št. 1 + 14 = 15.

4. Šolski okraj Gornji grad.

Poverjenik: **Kocbek Franc.**

Javna šolska narodna knjižnica, Gorica. — Korban Josip, učit., Gornji grad. — Pospel Vera, učit., Gornji grad. — Sotlar Martin, učit., Ljubno. — Šijanec Ignacij, učit., Gornji grad. — Šoli ljudski: Bočna, Nova Štifta. Št. 7.

5. Gradec.

Poverjenik: **Hauptmann Franc.**

Cizel Miško, c. kr. učit., Karlav. — Hauptmann Franc, c. kr. učit. prof. — Kaspret Anton, c. kr. prof. na I. drž. gimn. — Kokalj Anton, strokovni učit. v pok., Voitsberg. — Murko dr. Matija, c. kr. vseučil. prof. — Poznik S., Gradec. — Štrekelj dr. Karel, c. kr. vseučil. prof. — Triglav. akad.-tehn. društvo. Št. 8.

6. Šolski okraj Konjice.

Poverjenik: **Kožuh Mirko.**

Časl Janko, nadučitelj v Špitaliču (1906). — *Posojilnica* v Konjicah (1903).

Bobič Ferdo, nadučit., Stranice. — Brušen Anton, nadučit., Čadramlje. — Časl Janko, nadučit., Špitalič. — Čeh Josip, nadučit., Sv. Jernej. — Jurko Jakob, nadučit., Tepanje. — Kerhlanke Franc, učit., Čadramlje. — Koser Rudolf, učit., Vitanje. — Kožuh Mirko, učit., Konjice. — Kržič Janko, učit., Čadramlje. — Mravljak Karel, učit., Čadramlje. — Pavlič Marica, učit., Tepanje. — Pirnat Emilija, učit., Konjice. — Preželj Ivana, učit., Stranice. — Prus dr. Anton, odvetn. kand., Konjice. — Pukmeister Jakob, šol. voditelj, Kebelj. — Pušenjak Amalija, učit., Sv. Jernej. — Ravbar Ivan, šol. voditelj, Črešnjice. — Serajnik Beno, učit., Konjice. — Serajnik Lovro, nadučit., Prihova. — Stegenšek Josipina, učit., Špitalič. — Šmid Adela, učit., Konjice. — Šola ljudska, Prihova. — Tribnik Ljubica, učit., Zreče. — Učiteljsko društvo za konjiški okraj. — Žgajner Matko, nadučit., Sv. Kunigunda. Št. 2 + 25 = 27.

7. Šolski okraj Kozje.

Poverjenik: **Moric Emerik.**

Berthold Kristina, učit., Pilštanj. — Bitenc Ana, učit., Dobje. — Gradišnik Anton, nadučit., Podčetrtek. — Grmovšek Miloš, nadučit., Pilštanj. — Krajni šolski svet, Podsreda. — Lovrec Franc, nadučit., Pod-

četrtak. — Moric Emerik, nadučit., Sv. Peter. — Nefima Aleksander, učit., Pilštanj. — Potočnik Anton, učit., Podsreda. — Pulko Valentin, nadučit., Dobje. — Sachs Ana, učit., Sv. Peter pod Sv. gorami. — Staufer Franc, učit., Pilštanj. — Šket Andrej, nadučit., Podsreda. — Šket Marijana, učit., Olimlje. — Šola ljudska, Olimlje. — Vihar Leopold, učit., Dobje.

Št. 16.

8. Šolski okraj Laško.

a) *Desni savinjski breg.*

Poverjenik: **Vodušek Gustav.**

Cimperšek Leopold, učit., Trbovlje. — Gnus Anton, nadučit., Dol. — Hribar Josip, nadučit., Sv. Jedert. — Jurko Vitko, učit., Dol. — Kallan Rudolf, učit., Sv. Katarina. — Kern Ivan, nadučit., Trbovlje-Vode. — Lapornik Ana, učit., Trbovlje-Vode. — Pečar Franc, nadučit., Šmarjeta. — Plavšak Robert, učit., Trbovlje. — Rainer Jakob, učit., Hrastnik. — Roš Josip, učit., Dol. — Roš Miloš, učit., Hrastnik. — Šola ljudska dekliška, Hrastnik. — Šola ljudska deška, Hrastnik. — Šola ljudska dekliška, Trbovlje-Vode. — Šola ljudska deška, Trbovlje-Vode. — Šola ljudska, Dol (2 izt.). — Šola ljudska, Sv. Jedert. — Šola ljudska, Sv. Katarina. — Šola ljudska, Trbovlje. — Topolovšek Josip, šol. voditelj, Turje. — Tory Angela, učit., Trbovlje-Vode. — Učiteljsko društvo za laški okraj. — Veternik Anton, župnik, Dol. — Vodušek Gustav, šol. ravnatelj in c. kr. okr. šolski nadzornik, Trbovlje. — Vodušek Gustav, ml., učit., Trbovlje. — Wessner Ana, učit., Trbovlje-Vode.

Št. 28.

b) *Levi savinjski breg.*

Poverjenik: **Kavčič Matej.**

Bračič Ljudmila, učit., Jurklošter. — Četina Ivan, nadučit., Laško. — Drstvenšek Josipina, učit., Št. Rupert. — Pestevšek Rihard, učit., Laško. — Starec Svitoslav, učit.-voditelj, Št. Kancijan. — Šole ljudske: Jurklošter, Št. Kancijan, Loka, Lokavec, Št. Miklavž. — Vrtovec Ciril, učit., Lokavec. — Zupančič Franc, nadučit., Št. Rupert.

Št. 12.

9. Šolski okraj Sv. Lenart.

Poverjenik: **Klemenčič Josip.**

Berlic Henrijeta, učit., Sv. Trojica v Slov. gor. — From Vekoslav, učit., Sv. Benedikt. — Ješovnik Marica, učit., Sv. Rupert. — Klemenčič

Josip, učit., Sv. Trojica. — Kopic Jakob, nadučit., Sv. Lenart. — Kovačič Jakob, učit., Sv. Trojica. — Kovačič Mirko, učit., Selnica. — Kranjc Franc, nadučit., Sv. Barbara. — Krener Rudolf, kaplan, Sv. Rupert. — Kristl Alojzij, učit., Sv. Barbara. — Majhen Ivan, učit., Sv. Rupert. — Maurič Jožef, nadučit., Sv. Trojica. — Pajtlar Ivan, župnik, Sv. Rupert. — Schweiger Katarina, učit., Sv. Barbara. — Schweigler Marica, učit., Sv. Barbara. — Šijanec Franc, nadučit., Sv. Anton. — Škrjanec Srečko, učit., Sv. Rupert. — Trošt Viktorija, učit., Sv. Anton. — Tušak Radivoj, učit., Polzela. — Urek Ivan, učit., Sv. Lenart. — Vogrinec Anton, učit., Sv. Anton. — Wutt Josipina, učit., Sv. Lenart. — Železnik Jurij, učit., Sv. Jurij v Slov. gor. Št. 23.

10. Šolski okraj Ljutomer.

Poverjenik: **Zacherl Franc.**

Chloupek dr. Karel, zdravnik, Ljutomer. — Ciuha Ferd., kaplan, Ljutomer. — Colnarič Alojzija, učit., Veržej. — Cvahte Simon, nadučit., Mala Nedelja. — Cvetko Franc, nadučit., Vučja ves. — Čeh Franc, učit., Ljutomer. — Gorjak Vekoslava, učit., Čadram. — Herzog Anton, nadučit., Sv. Križ. — Herzog Antonija, učit., Cezanjevci. — Herzog Leonida, učit., Sv. Križ. — Heyne Josipina, učit., Sv. Križ. — Ivančič-Deu Nina, učit., Ljutomer. — Jandl Fanica, učit., Mala Nedelja. — Karba Janko, učit., Ljutomer. — Kocuvan Mara, učit., Cven. — Kryl Ivan, real. učit., Ljutomer. — Lah Avguštin, učit., Sv. Duh. — Lebar Marica, učit., Ljutomer. — Mavrič Karel, okr. pom. učit., Ljutomer. — Mihalič-Kaučič Matilda, učit., Ljutomer. — Mursa-Bračko Marija, učit., Cven. — Okrajna učiteljska knjižnica, Ljutomer. — Prelog Janko, učit., Mala Nedelja. — Pušenjak Toma, nadučit., Cven. — Robič Janez Ev., šolski ravnatelj, Ljutomer. — Ros Marija, učit., Mala Nedelja. — Schneider Franc, nadučit., Cezanjevci. — Škamlec Ognjeslav, kaplan, Ljutomer. — Šole ljudske: Cezanjevci, Cven, Sv. Križ, Mala Nedelja, Stara cesta, Veržej, Vučja ves. — Tkavc Anton, kaplan, Ljutomer. — Tomažič Ivan, nadučit., Stara cesta. — Učiteljsko društvo za ljutomerski okraj. — Wessner Josipina, učit., Ljutomer. — Zacherl Franc, učit., Ljutomer. Št. 40.

11. Šolski okraj Marenberg.

Poverjenik: **Stibler Janez.**

Krajni šolski svet, Ribnica na Pohorju. — Krajni šolski svet, Trbonje. — Stibler Janez, učit.-voditelj, Sv. Anton na Pohorju. Št. 3.

12. Šolski okraj Maribor (mesto).

Poverjenik: **Koprivnik Janez.**

Turner dr. Pavel, posestnik v Mariboru (1900). — *Vreže Ivan*, c. kr. profesor veronauka in knez.-škof. svetnik v Mariboru (1903).

Arnejc dr. Ivan, c. kr. gimn. učit. — *Arnuš Marija*, učit. pri šol. sestr. — *Bahovec Vekoslav*, c. kr. pošt. kontrolor. — *Beran Emerih*, c. kr. glasb. učit. — *Druzovič Henrik*, c. kr. glasb. učit. — *Firbas dr. Franc*, c. kr. notar. — *Głowacki Julij*, c. kr. gimn. ravnatelj in član c. kr. dež. šol. sveta. — *Gojenci c. kr. učiteljskega* (12 izt.). — *Gojenke zasebnega ženskega učiteljskega šolskih sester* (38 izt.). — *Hohnjec dr. Josip*, bogoslov. prof. — *Jerovšek dr. Anton*, c. kr. prof. veronauka. — *Kac dr. Viktor*, zobozdravnik. — *Kavčič Jakob*, kanonik in c. kr. prof. veronauka. — *Koprivnik Ivan*, c. kr. učit. profesor. — *Koprivšek Leopold*, c. kr. gimn. prof. v pok. — *Korošec dr. Anton*, drž. poslanec. — *Kovačič dr. Franc*, bogosl. prof. — *Lavtar Luka*, c. kr. učit. prof. — *Marin Stanko*, c. kr. vadm. učit. — *Matek Blaž*, c. kr. gimn. prof. — *Medved dr. Anton*, c. kr. gimn. prof. — *Mlaker dr. Ivan*, stol. dekan, bogosl. ravnatelj. — *Pivko dr. Ljudevit*, c. kr. učitelj. prof. — *Poljanec dr. Leopold*, c. kr. gimn. prof. — *Potočnik dr. Matko*, c. kr. učit. prof. — *Rapoc Jožef*, posestnik. — *Rosina dr. Franc*, odvetnik. — *Schmoranz Josip*, c. kr. okr. šolski nadzornik. — *Schreiner Henrik*, c. kr. učit. ravnatelj. — *Stegnar Feliks*, c. kr. kaznilnični nadučit. v pok. — *Šijanec Miro*, c. kr. vadm. učit. — *Učiteljske c. kr. v Mariboru* (2 izt.). — *Vales Alfonz*, prof. na dež. žensk. učiteljskem. — *Verstovšek dr. Karel*, c. kr. gimn. prof. — *Zavod šolskih sester v Mariboru*.

Št. 2 + 84 = 86.

13. Šolski okraj Maribor (okolica).

a) *Desni dravski breg.*Poverjenik: **Stani Tomislav.**

Šola ljudska v Framu (1905, vpisala Posojilnica v Framu).

Ambrusch Ana, učit., Ruše. — *Grösslinger Ignac*, nadučit., Dev. Mar. v Puščavi. — *Lasbacher Josip*, nadučit., Ruše. — *Lesjak Davorin*, učit., Ruše. — *Leskovšek Andrej*, učit., Dev. Mar. v Puščavi. — *Lichtenwallner Matija*, učit., Ruše. — *Majcen Alojzij*, nadučit., Sv. Duh na Ostrem vrhu. — *Pestevšek Karel*, nadučit., Slivnica. — *Schatz Jožef*, učit., Sv. Lovrenc nad Mariborom. — *Skrbinšek Ljudmila*, učit., Sv. Marjeta na Dravskem polju. — *Spritzei Janez*, nadučit., Sv. Marjeta (levi dravski breg). — *Stani Tomislav*, učit., Ruše. — *Zevnik Terezija*, učit., Slivnica. — *Živko Avguštin*, učit., Slivnica.

Št. 1 + 14 = 15.

b) *Levi dravski breg.*Poverjenik: **Pučelik Friderik.**

Hauptman Avguštin, nadučit., Sv. Križ. — Jaunik Gabrijel, nadučit., Zgornja Št. Kungota. — Lichtenwallner Franc, učit., Leitersberg-Karčovine. — Mencin Rudolf, učit., Sv. Peter. — Nerat Mihael, šol. ravnatelj, Leitersberg-Karčovine. — Puc Frančiška, učit., Št. Jurij ob Pesnici. — Pučelik Friderik, učit., Leitersberg-Karčovine. — Robnik Ivan, učit., Sv. Križ. — Skrbinišek Nace, učit.-voditelj, Planica. — Šolske sestre, Sv. Peter. — Štupca Antonija, učit., Leitersberg-Karčovine. — Vodenik Martin, nadučit., Spodnja Št. Kungota. — Vodenik Simon, nadučit., Št. Jurij ob Pesnici.

Št. 13.

14. Šolski okraj Ormož.

Poverjenik: **Rajšp Josip.**

Alt Aleksander, učit., Sv. Tomaž. — Bezjak Simon, nadučit., Sv. Tomaž. — Cajnko Franc, nadučit., Sv. Bolfenk. — Gabršček Lucija, učit., Velika Nedelja. — Großmann Karolina, učit., Svetinje. — Karbaš Franc, učit., Sv. Miklavž. — Kosi Anton, učit., Središče. — Košar Robert, učit., Sv. Bolfenk. — Pintarič Dragotin, učit., Sv. Miklavž. — Poplatnik Franc, učit., Sv. Tomaž. — Porekar Anton, nadučit., Hum. — Posega Marija, učit., Sv. Miklavž. — Potrato Marija, učit., Hum. — Preindl Jakob, učit., Velika Nedelja. — Rajšp Josip, nadučit., Ormož-okolica. — Rosina Adolf, učit., Ormož-okolica. — Serajnik Domicijan, učit., Ormož-okolica. — Šalamun Martin, nadučit., Sv. Miklavž. — Šijanec Ludovik, nadučit., Svetinje. — Trstenjak Ana, učit., Sv. Miklavž. — Unger Pavel, nadučit., Središče. — Valentinčič Julija, učit., Hum. — Žolnir Ivan, šol. voitelj, Vel. Nedelja.

Št. 23.

15. Šolski okraj Ptuj.

a) *Desni dravski breg.*Poverjenik: **Šorn Franc.***Klemenčič Ivan*, učitelj na Ptujski gori (1902).

Bezjak Anica, učit., Sv. Vid. — Bučar Alojzij, učit., Sv. Lovrenc na Dr. p. — Čenčič Josip, učit., Sv. Barbara v Halozah. — Duller Marica, učit., Sv. Vid. — Gobec Marta, učit., Št. Janž. — Golob Josip, učit., Št. Janž. — Herič Matija, nadučit., Cirkovci. — Hrovatin Ema, učit., Št. Janž. — Kahl Irena, učit., Hajdina. — Kavčič Peter, nadučit., Nova cerkev. — Klanjšček

Anton, učit., Hajdina. — Kocmut Marica, učit., Majšperg. — Kocmut Rudolf, nadučit., Sela. — Krajni šolski svet, Sv. Andraž v Leskovcu. — Lapajne Svetka, učit., Cirkovci. — Milčinski Angela, učit., Hajdina. — Ogorelec Anton, nadučit., Sv. Barbara v Halozah. — Osenjak Minka, učit., Majšperg. — Planer Dragotin, učit., Cirkovci. — Reich Ivan, nadučit., Št. Janž. — Sel Ivan, učit., Sv. Lovrenc na Dr. p. — Šegula Franc, nadučit., Sv. Duh. — Šorn Franc, nadučit., Sv. Lovrenc na Dr. p. — Wesiak Josip, nadučit., Hajdina. Št. 1 + 24 = 25.

b) *Levi dravski breg.*

Poverjenik: **Kajnih Valentin.**

Belšak Jozefina, učit., Sv. Bolfank. — Bratanič Frančiška, učit., Sv. Lovrenc v Slov. gor. — Bratkovič Kazimir, notar, Ptuj. — Dreflak Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Ptuj. — Farkaš Ivan, nadučit., Sv. Lovrenc v Slov. gor. — Furlan Minka, učit., Dornava. — Gorup Josip, učit., Polenšak. — Horvat dr. Tomaž, odvetnik, Ptuj. — Hranilno in posojilno društvo, Ptuj. — Jurtela dr. Franc, odvetnik, Ptuj. — Kajnih Valentin, učit., Ptujška okolica. — Kavkler Ivan, nadučit., Ptujška okolica. — Kolarič Anton, dež. prof. veronauka, Ptuj. — Komljanec dr. Josip, dež. prof., Ptuj. — Kotzmut Ivan, nadučit., Sv. Urban. — Kukovič Anton, nadučit., Polenšak. — Lešnik Janko, učit., Vurberg. — Lešnik Miroslav, učit., Vuzenica. — Luknar Marija, učit., Ptujška okolica. — Machnitsch Adela, učit., Ptujška okolica. — Marinič Friderik, nadučit., Sv. Bolfank. — Mešek Ana, učit., Sv. Marjeta. — Pollak Franc, magister farmacevt, Ptuj. — Schreiner Anka, učit., Ptujška okolica. — Strelec Ivan, nadučit., Sv. Andraž v Slov. gor. — Svoboda Ivanka, učit., Dornava. — Šerona Vinko, učit., Ptujška okolica. — Šola ljudska, Sv. Andraž. — Šola ljudska, Ptujška okolica. — Trstenjak Marija, učit., Ptujška okolica. — Učiteljsko društvo za ptujski okraj. — Wankmüller Albin, učit., Ptuj. — Weinhardt Teodor, nadučit., Dornava. — Zelenik Josip, ravnatelj posojilnice, Ptuj. — Zupančič Karel, učit. v pok., Ptuj. — Žiher Franc, nadučit., Vurberg. — Žunkovič Janko, nadučit., Sv. Marjeta. Št. 37.

16. Šolski okraj Rogatec.

Poverjenik: **Vezjak Franc.**

Čokl Ignacij, učit., Kostrivnica. — Glinšek Ivan, učit., Sv. Jurij pri Rogatcu. — Sekirnik Simon, nadučit., Sv. Jurij pri Rogatcu. — Vezjak Franc, učit., Sv. Križ pri Rogatcu. Št. 4.

17. Šolski okraj Sevnica.

Poverjenik: **Mešiček Josip.**

Drnovšek Franc, učit., Sevnica. — Grahek Karolina, učit., Sevnica. — Jamšek Franc, nadučit., Rajhenburg. — Jankovič Peter, učit., Rajhenburg. — Krajnik Ivan, nadučit., Blanca. — Križman Emil, učit., Planina. — Mešiček Josip, nadučit., Sevnica. — Pirc-Gabrič Ana, učit., Zabukovje. — Pišl Ivan, učit., Sevnica. — Piuk Amalija, učit., Rajhenburg. — Rauter Franc, nadučit., Planina. — Rismal Melhijor, učit., Rajhenburg. — Scheligo Štefanija, učit., Rajhenburg. — Schubert Angela, učit., Rajhenburg. — Srebernič Franc, nadučit., Zabukovje. Št. 15.

18. Šolski okraj Slovenska Bistrica.

Poverjenik: **Polanec Gregor.**

Hinterlechner Anica, učit., Poljčane. — Kokl Josip, nadučit., Studenice. — Krajni šolski svet, Studenice. — Kunej Agica, učit., Črešnjevec. — Lercher Marija, učit., Slov. Bistrica. — Polanec Gregor, nadučit., Črešnjevec. — Sabati Josip, nadučit., Zg. Polskava. — Schreiner Ljudmila, učit., Slov. Bistrica. — Stegnar Marica, učit., Črešnjevec. — Šola ljudska, Laporje. Št. 10.

19. Šolski okraj Slovenji Gradec.

Poverjenik: **Vrečko Franc.**

Arnečič Alojzij, šol. voditelj, Pameče. — Barle Karel, učit., Sv. Martin. — Canjko Avgust, šol. voditelj, Razbor. — Čížek Alojzij, mestni župnik, Slovenji Gradec. — Duller Emilija, učit., Šmartno pri Slov. Gradcu. — Gröbllinger Ditmar, okr. pom. učit., Slovenji Gradec. — Grum Franjica, učit., Sv. Florijan. — Janša Minka, učit., Št. Ilj pri Turjaku. — Kaffou Ignacij, šol. voditelj, Sele-Vrhe. — Korže Ivan, učit., Slovenji Gradec-okolica. — Krohne Josip, župnik, Razbor. — Pečnik Franc, župnik, Podgorje. — Peitler Josip, učit.-voditelj, Šmiklavž. — Rozman Franc, nadučit., Št. Ilj pri Turjaku. — Runove Albina, učit., Št. Ilj pri Turjaku. — Schechel Alojzij, c. kr. okr. šolski nadzornik, Slovenji Gradec. — Šalamun Simon, nadučit., Sv. Martin. — Šmid Matija, nadučit., Podgorje. — Šmid Matilda, učit., Podgorje. — Trobej Jan., učit., Slovenji Gradec-okolica. — Vrečko Franc, nadučit., Slovenji Gradec-okolica. — Vrečko Marijana, učit., Sv. Martin. — Ziegler Sabinka, učit., Sv. Florijan. Št. 23.

20. Šolski okraj Šmarje.

Poverjenik: Šumer Hinko.

Blazinšek Henrik, učit., Zibika. — Cociancig Karla, učit., Loka. — Debelak Dora, učit., Sv. Vid. — Debelak Ivan, učit., Šmarje. — Ferline Franc, učit., Šmarje. — Flere Pavel, nadučit., Sv. Štefan. — Fünk Otilija, učit., Sv. Peter. — Hotschewar Leopoldina, učit., Šmarje. — Jaklič Angelika, učit., Sladka gora. — Jurkovič Milica, učit., Ponikva. — Koklič Ljudmila, učit., Sladka gora. — Kotnik Janez, učit., Sv. Štefan. — Kurbus Tomaž, nadučit., Slivnica. — Lecker Tilka, učit., Slivnica. — Plihak Hugon, nadučit., Sladka gora. — Pogačnik Franc, učit., Sv. Vid. — Purkhardt Josip, nadučit., Zibika. — Rošker Franc, nadučit., Loka. — Stritar Josip, nadučit., Sv. Vid. — Šole ljudske: Slivnica, Sv. Štefan, Sv. Vid. — Šumer Hinko, učit., Šmarje. — Zopf Franc, nadučit., Pristava. — Zupančič Ivana, učit., Šmarje. Št. 25.

21. Šolski okraj Šoštanj.

Poverjenik: Koropec Ivan.

Armič Jože, učit., Velenje. — Brenc Berta, učit., Velenje. — Cink Slavka, učit., Št. Andraž. — Fister Julči, učit., Šmartno ob Paki. — Koropec Ivan, učit., Šoštanj. — Košutnik Silvester, šol. voditelj, Topolščica. — Krajni šolski svet, Šoštanj. — Krošelj France, kaplan, Šoštanj. — Lukman Ivan, učit., Šoštanj. — Nerat Anton, učit., Šoštanj. — Okrajno učit. društvo, Šoštanj. — Puc Mira, učit., Šmartno ob Paki. — Skaza Franc, učit., Velenje. — Smolnikar Ivan, šol. voditelj, Zavodnje. — Tajnik Miloš, učit., Št. Janž. — Trobej Alojzij, nadučit., Šoštanj. Št. 16.

22. Šolski okraj Vranksko.

Poverjenik: Zotter Ivan.

Farčnik Anton, nadučit., Polzela. — Jakše Ivan, učit., Vranksko. — Koderman Josipina, učit., Polzela. — Kolšek Babijana, učit., Vranksko. — Korošec Karel, šol. voditelj, Reka. — Krajni šolski svet, Št. Jurij ob Taboru. — Kramar Ivan, učit., Braslovče. — Kramar Ivan, učit., Vranksko. — Kregar Marija, učit., Polzela. — Loparnik Peter, učit., Polzela. — Marschitz Karel, nadučit., Letuš. — Meglič Simon, nadučit., Vranksko. — Miklič Minka, učit., Gomilsko. — Piano Leopoldina, učit., Št. Pavel. — Sevnik Julij, učit., Polzela. — Stupan Marija, učit., Št. Jurij. — Šola ljudska, Braslovče. — Šola ljudska, Orla vas. — Šola ljudska, Št. Pavel. — Vrabl Rudolf, učit., Vranksko. — Zotter Ivan, nadučit., Gomilsko. Št. 21.

V. Razni kraji.

a) *Dunaj.*

Poverjenik: odbor akad. društva „Slovenije“.

- Krek dr. Bogomil, odvetnik. — Rebolj Franc, duhovnik in abs. fil.
 — „Slovenija“, akad. društvo. — Stritar Josip, c. kr. gimn. prof. v pok.
 — Vidic dr. Franc, urednik drž. zakonika. Št. 5.

b) *Benkovač (Dalmacija).*

Mazalin Emil, nadučit. Št. 1.

c) *Krk (Istra).*

Pribil Dragotin, c. kr. okr. šolski nadzornik. Št. 1.

D o d a t e k.

Koroško.

Svanjak Mihajlo, učit.-voditelj, Strojna. Št. 1.

Kranjsko.

Konjice: Schell Henrik, nadučit., Žreče. Št. 1.

Črnomelj: Krajni šolski svet, Metlika. — Krajni šolski svet,
 Radovica. — Šetina Franc, nadučit., Črnomelj. — Šoli ljudski: Drašiči,
 Vinica. Št. 5.

Štajersko.

Kozje: Šola ljudska, Virštanj. Št. 1.

Marenberg: Hren Anton, šol. voditelj Ciril in Metodove šole,
 Muta. Št. 1.

Maribor (okolica, levi dravski breg): Zinauer Friderik, učit., Sv.
 Jakob v Slov. gor. Št. 1.

Slovenska Bistrica: Mahor Feliks, učit., Makole. Št. 1.

Skupno število družvenikov.

I. Koroško	— ustanovnih	34 letnih	skupaj	34
II. Kranjsko	4 „	540 „	„	544
III. Primorsko				
A) Goriško	20 „	293 „	„	313
B) Istra	1 „	34 „	„	35
C) Trst z okolico	— „	63 „	„	63
IV. Štajersko	9 „	556 „	„	565
V. Razni kraji	— „	7 „	„	7
Skupaj	34 ustanovnih	1527 letnih	skupaj	1561

Lani je štela „Slovenska Šolska Matica“ 1594 članov, torej se je število letos zmanjšalo za 33 članov.

C. Imenik umrlih ustanovnikov.

1. *Krek dr. Gregor*, c. kr. dvorni svetnik, vseučiliški profesor v pok. itd. v Ljubljani (1901, umrl dne 2. avgusta 1905).

2. *Strmšek Vekoslav*, nadučitelj v Št. Petru na Medvedjem selu (1900, umrl dne 6. septembra 1907).

3. *Ciperle Josip*, meščanski učitelj na Dunaju (1900, umrl dne 21. novembra 1908).

Č. Imenik članov „Slov. šolske Matice“, ki so plačali polovico letnine, t. j. po 1 K za knjige „Hrvatskega pedagoško-književnega zbora“ v Zagrebu za leto 1908.

Ljubljana: Ilešič dr. Fran, c. kr. učit. prof. — Kušar dr. Valentin, c. kr. učit. prof. — Okrajna učiteljska knjižnica. — Šola mestna slovenska dekliška osemrazredna. — Šola II. mestna deška ljudska osemrazredna. — Šola III. mestna deška ljudska. — Zupančič Vita, učit. v gluhomnčnici.

Št. 7.

Idrija: Podružnica Slomškove zveze, Idrija. — Realka mestna, Idrija. — Šabec Avguštin, c. kr. učit., Idrija.

Št. 3.

Radovljica: Okrajna učiteljska knjižnica, Radovljica. — Šole ljudske: Begunje, Bohinjska Bistrica, Breznica, Dobrava, Dovje, Lesce, Kranjska gora.

Št. 8.

Gorica: Šinek Rajko, c. kr. naddavkar v pok., Gorica.

Št. 1.

Kobarid: Ivančič Ivan, učit.-voditelj, Kred. — Miklavčič Albin, učit.-voditelj, Smast. — Trebše Ivan, nadučit., Sedlo.

Št. 3.

Volosko: Ferjančič Franc, nadučit., Predloka. — Ivanovič Anton, učit., Tatre. — Maslo Anton, učit., Ricmanje. — Omahen Iva, učit., Hrušica. — Šiškovič Štefan, nadučit., Hrpelje. — Thaller Erna, učit., Hrpelje. — Urbančič Anton, učit., Boljunec. — Žagar Mijo, nadučit., Klanec. — Žerjal Ljudevit, učit., Brezovica.

Št. 9.

Trst: Čok Andrej, učit., Sv. Ivan. — Daneu Ivan, nadučit., Sv. Ivan. — Germek Anton, učit., Sv. Ivan. — Leban Henrik, c. kr. učit., Prosek. — Nekermann Ivan, c. kr. okr. šolski nadzornik, Prosek. — Pakiž Emil, nadučit., Sv. Križ. — Švagelj Ana, učit., Bazovica. — Vrščaj Ivan, c. kr. učit., Trst.

Št. 8.

Brežice: Supan Ignacij, učit., Brežice.

Št. 1.

Celje: Brinar Franc, nadučit., Gotovlje. — Černej Ljudevit, šol. voditelj, Griže. — Čitalnica celjska. — Dolar dr. Anton, c. kr. gimn. prof., Celje. — Jošt Franc, Zvezni ravnatelj slov. posojilnic, Celje. — Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof., Celje. — Krajnc Franc, učit., Celje. — Pirkovič Ljudevit, učit., Ljubečno. — Suhač Anica, učit., Griže. — Valenčič Josip, učit., Celje. — Wudler Rudolf, učit., Griže.

Št. 11.

Gornja Radgona (okraj): Horjak Janez, duh. pom., Kapela. — Kosi Josip, učit., Sv. Jurij. — Kreft dr. Lev, zdravnik, Sv. Jurij. — Strniša Jože, nadučit., Sv. Duh. — Šola ljudska, Kapela. Št. 5.

Gornji grad: Javna šolska narodna knjižnica, Gorica. — Šijanec Ignacij, učit., Gornji grad. Št. 2.

Konjice: Časl Janko, nadučit., Špitalič. — Jurko Jakob, nadučit., Tepanje. — Kožuh Mirko, učit., Konjice. — Ravbar Ivan, šol. voditelj, Črešnjice. Št. 4.

Kozje: Pulko Valentin, nadučit., Dobje. Št. 1.

Sv. Lenart: From Vekoslav, učit., Sv. Benedikt v Slov. gor. — Klemenčič Josip, učit., Sv. Trojica v Slov. gor. — Kovačič Jakob, učit., Sv. Trojica v Slov. gor. Št. 3.

Ljutomer: Cvahte Simon, nadučit., Mala Nedelja. — Cvetko Franc, nadučit., Vučja ves. — Jandl Franica, učit., Mala Nedelja. — Karba Janko, učit., Ljutomer. — Kryl Ivan, realni učit., Ljutomer. — Lah Avguštin, učit., Sv. Duh. — Leban Marica, učit., Ljutomer. — Mavrič Karel, okr. pom. učit., Sv. Križ. — Okrajna učiteljska knjižnica, Ljutomer. — Pušenjak Toma, nadučit., Cven. — Schneider Franc, nadučit., Cezanjevci. — Učiteljsko društvo za Ljutomerski okraj. — Wessner Josipina, učit., Ljutomer. — Zacherl Franc, učit., Ljutomer. Št. 14.

Maribor (mesto): Schmoranz Josip, c. kr. okr. šolski nadzornik, Maribor. Št. 1.

Maribor (desni dravski breg): Majcen Alojzij, nadučit., Sv. Duh na Ostrem vrhu. Št. 1.

Maribor (levi dravski breg): Skrbinšek Nace, učit.-voditelj, Planica. Št. 1.

Ormož: Poplatnik Franc, učit., Sv. Tomaž. — Serajnik Domicijan, učit., Ormož-okolica. Št. 2.

Ptuj (levi dravski breg): Gorup Josip, učit., Polenšak. — Kukovič Anton, nadučit., Polenšak. Št. 2.

Šmarje: Debelak Dora, učit., Sv. Vid. — Jurkovič Milica, učit., Ponikva. — Kurbus Tomaž, nadučit., Slivnica. — Rošker Franc, nadučit., Loka. — Šumer Hinko, učit., Šmarje. — Zupančič Ivana, učit., Šmarje. Št. 6.

Krk: Pribil Dragotin, c. kr. okr. šolski nadzornik, Krk. Št. 1.

Skupaj 94.

VI. Zaznamek

dozdaj izdanih in založenih knjig „Slovenske Šolske
Matice“.

1901.

Prodajalna cena.

1. Pedagoški Letopis, I. zvezek ¹	K 1·60
2. Ilešič dr. Fr., O pouku slovenskega jezika. Njega dosedanje
smeri in bodoča naloga	„ 2—
3. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 1. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uč-
telje. I. del.)	„ 2—

1902.

1. Pedagoški Letopis, II. zvezek ¹	K 3—
2. Učne slike k ljudskošolskim berilom, I. del: Učne slike k
berilom v Začetnici in v Abecednikih	„ 2·40
3. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 2. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uč-
telje. I. del.)	„ 2·20

1903.

1. Pedagoški Letopis, III. zvezek ¹	K 3—
2. Učne slike k ljudskošolskim berilom, II. del, 1. snopič:
Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josinovem-Ganglovem Drugem berilu	„ 2·40
3. Schreiner H., Analiza duševnega obzorja otroškega in duše-
slovni proces učenja. Nauk o formalnih stopnjah	„ 2—
4. Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole, 3. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske uč-
telje. I. del.)	„ 2·20

¹ Razprodano.

1904.

Prodajalna cena.

1. **Pedagoški Letopis**, IV. zvezek K 3—
2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom**, II. del, 2. snopič:
Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josinovem-Ganglovem Drugem berilu „ 2-40
3. **Apih J., Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 4. snopič.
(Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah
na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske učitelje. I. del.) „ 2-20

1905.

1. **Pedagoški Letopis**, V. zvezek K 2-50
2. **Učne slike k ljudskošolskim berilom**, II. del, 3. snopič:
Učne slike k berilom v Schreinerjevi-Hubadovi Čitanki
za obče ljudske šole, izdaja v štirih delih, II. del, in v
Josinovem-Ganglovem Drugem berilu „ 2—
3. **Majcen Gabriel, Nazorni nauk za prvo šolsko leto**, 1. snopič.
(Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni
nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. I. del.) „ 2—
4. **Apih J. in Potočnik dr. M., Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 5. snopič. (Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožna knjiga za ljudskošolske učitelje. I. del.) „ 2-20

1906.

1. **Pedagoški Letopis**, VI. zvezek K 3—
2. **Bezjak dr. J., Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli**, 1. snopič. (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] I. del.) „ 2-20
3. **Druzovič Hinko, Posebno ukoslovje petja v ljudski šoli**. (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] II. del.) „ 2-50
4. **Majcen Gabriel, Nazorni nauk za prvo šolsko leto**, 2. snopič (konec I. dela). (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. I. del.) „ 2—
5. **Potočnik dr. Matevž, Zgodovinska učna snov za ljudske šole**, 6. snopič (konec). (Realna knjižnica. Zbirka učne snovi za pouk v realijah na ljudskih šolah. Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. I. del.) „ 2—

1907.

1. **Pedagoški Letopis**, VII. zvezek K 3—
2. **Bezjak dr. J., Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli**, 2. snopič (konec). (Didaktika. [Obče in posebno ukoslovje.] I. del.) „ 3—

3. Černej Ljudevit, Stupca A. in Schreiner Ljudmila, **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 1. snopič. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del.) K 2—
4. Pribil Dragotin, **Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere**, I. Teoretični del , 2—

1908.

1. **Pedagoški Letopis**, VIII. zvezek K 2-50
2. Gabršek Fr., Dimnik J. in Heric Jos., **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 2. snopič. (Pomožne knjige za ljudskošolske učitelje. Nazorni nauk. Zbirka učne snovi za nazorni nauk. II. del.) , 2—
3. Pribil Dragotin, **Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere**. II. Praktični del , 2—
4. Lichtenwallner M., **Prosto spisje v ljudski šoli**, 1. snopič , 2—
5. Poljudno-znanstvena knjižnica, I. zvezek. (Čadež dr. Fran, **Skrivnosti radioaktivnosti**) , 1-50

Da se hitreje razpečajo prejšnje knjige, ki jih je (razen razprodanih Pedagoških Letopisov, I., II. in III. zv.) še veliko v zalogi, se oddajajo stalnim članom tudi prejšnji celotni letniki za navadno letnino 4 K; posamezne prejšnje knjige (snopiče itd.) dobivajo člani in učiteljiščeniki za polovico prodajalne cene. Nečlani pa plačajo za posamezne prejšnje knjige (snopiče itd.) določeno prodajalno ceno.

Posebej je izdala in založila „Slovenska Šolska Matica“:

1. **Navodilo k I. zvezku „Računice za obče ljudske šole**, sestavil A. Črnivec“. — Priredili A. Črnivec, dr. Fr. Ilešič in J. Janežič. V Ljubljani, 1902. Po znižani ceni K 1—
2. **Spominski list** za učence, oziroma učenke, 1905 „—12
3. **Javen telovadni nastop** za ljudske šole višje stopnje ali meščanske šole, sestavil in ilustroval I. Kren, poslovenil I. Bajželj. V Ljubljani, 1906. (Ponatisk iz „Pedagoškega Letopisa“, VI. zv., 1906.) „—60
4. **Staršem šolske mladine**, nemški spisal H. Trunk, slovenski priredil J. Dimnik. V Ljubljani, 1907 „—02

Odbor.

VII. Naznanilo.

Vsak društvenik „Slovenske Šolske Matice“ dobi za leto 1908. petero knjig, ki so:

1. **Pedagoški Letopis**, VIII. zvezek;
2. **Nazorni nauk za drugo in tretje šolsko leto**, 2. snopič;
3. **Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere**. II. Praktični del;
4. **Prosto spisje v ljudski šoli**. 1. snopič;
5. **Poljudno-znanstvena knjižnica**, I. zvezek.

Te knjige prejmejo društveniki po svojih poverjenikih.

Po § 7. društvenih pravil plačajo stroške za pošiljanje knjig društveniki sami; zato naj p. n. poverjeniki te stroške primerno razdele na svoje člane in jih izterjajo od njih.

Vsakemu zavoju so priložene nabiralne pole za l. 1909.

Po § 5. društvenih pravil je plačati letnino v prvi polovici vsakega leta. Zato naj p. n. poverjeniki poskrbe, da pošljejo nabiralne pole in letnino odboru vsaj do 31. julija 1909, in sicer za vse svoje člane skupno, ker povzročajo posamezne pošiljatve odboru preveč posla. Na nabiralnih polah naj se označijo člani v abecednem redu in s takim naslovom (ime, značaj in kraj) kakor v predstojećem imeniku.

Na naročbo brez denarja se odbor ne ozira.

Upravištvu, oziroma tajništvu ali odboru namenjene stvari naj se pošiljajo pod tajnikovim naslovom, denarne stvari pa na blagajnika.

V Ljubljani, meseca decembra 1908.

Odbor.